

รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์
ชุดโครงการประเมินสถานภาพการศึกษา

ฝ่าย 1

ระบบการเมืองการปกครอง

สุภาวงศ์ จันทวานิช

สนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สัญญาสนับสนุนเลขที่ PDG 01/048/2540

31 กรกฎาคม 2541

รายงานการวิจัยเรื่อง

ระบบการเมืองการปกครองของชนชาติไท

สุภาวงศ์ จันทวานิช

วิมาลา สิริพงษ์

งานวิจัยเรื่องนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
และเป็นส่วนหนึ่งของชุดโครงการประเมินสถานภาพองค์ความรู้เรื่องไทศึกษา

กรกฎาคม 2541

รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์
ชุดโครงการประเมินสถานภาพการศึกษา

ระบบการเมืองการปกครอง

สุภาวงศ์ จันทวานิช

ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สัญญารับทุนเลขที่ PDG 01/048/2540

31 กรกฎาคม 2541

สารบัญ

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ภาษาไทย	ก
ภาษาอังกฤษ	ข

บทที่ 1 การประมวลความรู้	1
1.1 การประมวลความรู้	1
- กลุ่มไทอาหม	2
- กลุ่มไทใหญ่	4
- กลุ่มไทลื้อ	7
- กลุ่มลาว	10
- กลุ่มไทดำไทขาว	12
- กลุ่มไทหลายกลุ่ม	14
1.2 การคัดเลือกเอกสาร	16

บทที่ 2 การประเมินสถานภาพ	19
2.1 การประเมินสถานภาพองค์ความรู้จากเอกสารอันสำคัญ	19
2.1.1 เอกสารเกี่ยวกับไทอาหม	19
2.1.2 เอกสารเกี่ยวกับไทใหญ่	28
2.1.3 เอกสารเกี่ยวกับไทลื้อ	34
2.1.4 เอกสารเกี่ยวกับลาว	41
2.1.5 เอกสารเกี่ยวกับไทดำไทขาว	47
2.1.6 เอกสารที่ศึกษาคนไทหลายกลุ่ม	51
2.2 การเปรียบเทียบผลการทํางานศึกษาวิจัยของกลุ่มผู้ศึกษา	56
2.3 การประเมินกระบวนการทัศน์ภาพรวม	59

บทที่ 3 การสรุปผล สังเคราะห์ และข้อเสนอแนะ	63
3.1 สรุปข้อค้นพบเรื่องระบบการเมืองการปกครองของไทยกลุ่มต่าง ๆ	63
3.2 บทสังเคราะห์และจัดองค์ความรู้ใหม่ว่าด้วยระบบการเมืองการปกครองไท	87
3.3 โจทย์วิจัยใหม่และลำดับความสำคัญ	102

บรรณานุกรม	106
กิตติกรรมประกาศ	113

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ชื่อเรื่อง

โครงการประมวลองค์ความรู้เรื่อง “การประเมินสถานภาพโทศึกษา : ระบบการเมืองการปกครอง”

ชื่อนักวิจัยและสถาบัน

สุภาวงศ์ จันทวานิช

รองศาสตราจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิมลลา ศิริพงษ์

นักวิชาการอิสระ

แหล่งทุน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

วัตถุประสงค์

ประมวลวิเคราะห์ ศึกษา ประเมินและสังเคราะห์สถานภาพโทศึกษาด้านระบบการเมืองการปกครองสำหรับการพัฒนาชุดโครงการวิจัยในอนาคต

คำถามสำหรับการวิจัย

1. คำถามเชิงระเบียบวิธีสำหรับการสำรวจสถานภาพ

1.1 มีผลการศึกษาค้นคว้าชิ้นสำคัญอะไรบ้างเกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครองของชนชาติไท

1.2 กรอบแนวคิดและวิธีการศึกษาของผลงานเหล่านั้นเป็นอย่างไร

1.3 นักคิดนักวิจัยเรื่องระบบการเมืองการปกครองของชนชาติไทมีการรวมตัวเป็นเครือข่ายและติดต่อแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้กันหรือไม่อย่างไร

2. คำถามเชิงเนื้อหาสำหรับการประมวลและประเมินองค์ความรู้

2.1 ระบบการเมืองการปกครองของชนชาติไทมีลักษณะอย่างไร มีลักษณะร่วมหรือต่างกันระหว่างกลุ่มชาวไทยแต่ละกลุ่มอย่างไร

2.2 มีข้อมูลใดบ้างเกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครองของชนชาติไทที่ยังขาดการศึกษาค้นคว้า

วิธีการวิจัย

มีวิธีการ 3 ขั้นตอนดังนี้

1. การประมวลองค์ความรู้

1.1 แสวงหาและเก็บรวบรวมผลงานการศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครองที่เขียนเป็นภาษาไทย อังกฤษ ฝรั่งเศส และภาษาอื่น ๆ จากห้องสมุดสถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ห้องสมุดสยามสมาคม, ห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ห้องสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ห้องสมุดของศูนย์วิจัยทางมานุษยวิทยาว่าด้วยจีนตอนใต้และคาบสมุทรอินโดจีน ศูนย์วิจัยแห่งชาติฝรั่งเศส และจากห้องสมุดส่วนตัวของ ศาสตราจารย์ Georges Condominas, ศาสตราจารย์ Jacques Lemoine, ศาสตราจารย์ จิตรทิพย์ นาดสุภา, รองศาสตราจารย์ เจียแนจอง และอาจารย์ ดร. อาพันธ์ กาญจนพันธุ์ ตลอดจนห้องสมุดส่วนตัวของผู้วิจัยทั้งสอง

1.2 จำแนกประเภทของเอกสารที่รวบรวมมาได้ คัดเลือกกลั่นกรองเหลือ 78 ชิ้น จัดหมวดหมู่เอกสารดังกล่าวโดยจำแนกตามเนื้อหาว่าด้วยระบบการเมืองการปกครองของชาวไทยอาม, ไทใหญ่, ไทลื้อ, ลาว และไทดำ-ไทขาว และจำแนกตามกลุ่มนักวิจัยเป็นนักวิจัยต่างประเทศ (อังกฤษ, ฝรั่งเศส, จีน) นักวิจัยไทยและนักวิจัยไทท้องถิ่น (ทั้ง 5 กลุ่มไท) และจำแนกตามภาษาของเอกสารเป็นเอกสารภาษาไทย, อังกฤษ, ฝรั่งเศส และจีน

2. การประเมินสถานภาพองค์ความรู้

2.1 **คัดเลือกผลงานและวิเคราะห์** ทำการคัดเลือกผลงานที่มีเนื้อหาว่าด้วยระบบการเมืองการปกครองไทโดยตรงได้ 40 ชิ้น เกณฑ์ในการคัดเลือกและประเมินวิเคราะห์ผลงานคือ

(1) ความสอดคล้อง (relevence) และความตรง (validity) ต่อการตอบประเด็นปัญหาหลักเชิงเนื้อหาของงานวิจัย

(2) กรอบแนวคิดและวิธีการศึกษามีความหนักแน่นเชื่อถือได้

(3) มีความลุ่มลึกในการวิเคราะห์ตีความข้อมูล

(4) มีข้อค้นพบที่เป็นสาระสำคัญ

2.2 **เปรียบเทียบผลงาน** เปรียบเทียบกรอบคิด, แนวทางศึกษาและวิธีการศึกษาของผลงานของนักวิชาการ 3 กลุ่มคือ นักวิชาการต่างประเทศ นักวิชาการไทย และนักวิชาการไทท้องถิ่น และเปรียบเทียบแนวคิดและวิธีการศึกษาระบบการเมืองการปกครองของไทยอาม, ไทใหญ่, ไทลื้อ, ลาว และไทดำ-ไทขาว

2.3 **ประเมินกระบวนการที่สมโดยรวม** ประเมินคุณค่าของงานและประเด็นสำคัญที่กำลังแสวงหาคำตอบ

3. สังเคราะห์ สรุปผล จัดระเบียบองค์ความรู้ใหม่และเสนอโจทย์เพื่อการวิจัยในอนาคต

ผลการวิจัย

การประมวลองค์ความรู้ องค์ความรู้ระบบการเมืองการปกครองเกี่ยวกับชนชาติไท 5 กลุ่ม ได้แก่ ไทอาหม ไทใหญ่ ไทลื้อ ลาวและไทดำ-ไทขาว ได้จากเอกสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องนี้ รวมทั้งสิ้น 78 ชิ้น ประกอบด้วยหนังสือหรือรายงานวิจัย บทความและเอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์ เมื่อประเมินผลและคัดเลือกผลงานตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้แล้ว เหลือผลงานที่ผ่านการคัดเลือก 40 ชิ้น ผลงานส่วนใหญ่เป็นการให้ข้อมูลทั่วไป หรือมีข้อมูลที่คลุมเครือเกี่ยวกับระบบการเมืองจึงไม่เหมาะสมที่จะนำมาสังเคราะห์ ผลงาน 40 ชิ้นที่คัดเลือกได้มีรายละเอียดดังตารางข้างล่างนี้ เป็นผลงานภาษาไทย 15 ชิ้น ภาษาอังกฤษ 16 ชิ้น ภาษาฝรั่งเศส 8 ชิ้น ภาษาจีน 1 ชิ้น เมื่อจำแนกตามสัญชาติของผู้ศึกษาพบว่าเป็นผลงานของนักวิจัยต่างประเทศ 22 ชิ้น นักวิจัยไทย 10 ชิ้น และนักวิจัยไทท้องถิ่น 8 ชิ้น และเมื่อจำแนกตามกลุ่มชนชาติไท ได้พบว่าเป็นผลงานเกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครองของไทอาหม 8 ชิ้น ไทใหญ่ 8 ชิ้น ไทลื้อ 7 ชิ้น ลาว 6 ชิ้น และไทดำ-ไทขาว 6 ชิ้น และผลงานที่ศึกษาคนไทยหลายกลุ่ม 5 ชิ้น

ผลงานเกี่ยวกับกลุ่มไทอาหมและไทลื้อมีความครอบคลุมและความสมบูรณ์มากกว่ากลุ่มอื่น ๆ

ตารางผลการประมวลองค์ความรู้

กลุ่มไท	ภาษา				นักวิชาการ		
	อังกฤษ	ฝรั่งเศส	ไทย	จีน	ต่างประเทศ	ไทย	ไทท้องถิ่น
ไทอาหม	5	-	3	-	1	3	4
ไทใหญ่	5	-	3	-	5	1	2
ไทลื้อ	2	-	4	1	5	2	-
ลาว	1	3	2	-	4	1	1
ไทดำ-ไทขาว	1	2	3	-	3	2	1
ไทหลายกลุ่ม	2	3	-	-	4	1	-
รวม	16	6	15	1	22	10	8

การประเมินสถานการณ์

ผลงานศึกษาวิจัยที่คัดเลือกได้ 40 ชิ้น เมื่อประเมินด้วยเกณฑ์ 4 ประการข้างต้น โดยประเมินเป็นระดับดีมาก ดี และปานกลาง ได้พบว่า มีงานที่มีความสอดคล้องและความตรงต่อการตอบประเด็นปัญหาหลักดีมาก 21 ชิ้น ดี 14 ชิ้น และปานกลาง 5 ชิ้น ไขกรอบแนวคิดและวิธีการศึกษาที่หนักแน่นเชื่อถือได้มีงานในระดับดีมาก 15 ชิ้น ดี 19 ชิ้น และปานกลาง 6 ชิ้น สำหรับความลุ่มลึกในการวิเคราะห์ตีความอยู่ในระดับดีมาก 15 ชิ้น ดี 13 ชิ้น ปานกลาง 12 ชิ้น ข้อค้นพบที่เป็นสาระสำคัญว่าด้วยระบบการเมืองการปกครองมีงานที่ประเมินในระดับดีมาก 18 ชิ้น ดี 16 ชิ้น และปานกลาง 6 ชิ้น จากงานเหล่านี้งานที่

ประเมินจากเกณฑ์ทุกด้านแล้วอยู่ในระดับดีมาก 6 ชิ้น เป็นงานของนักวิชาการต่างประเทศ 3 ชิ้น และนักวิชาการไทย 3 ชิ้น

เกณฑ์ ระดับ	ตอบปัญหา	กรอบแนวคิด และวิจัยศึกษา	วิเคราะห์ลึก	ข้อค้นพบ สำคัญ
ดีมาก	21	15	15	18
ดี	14	19	13	16
ปานกลาง	5	6	12	6
รวม	40	40	40	40

การเปรียบเทียบผลงาน

นักวิชาการที่ศึกษาเรื่องระบบการเมืองการปกครองใช้กรอบแนวคิดและวิธีการทำงานต่างกันไป นักวิชาการต่างประเทศ ส่วนใหญ่เป็นชาวตะวันตกนับเป็นกลุ่มบุกเบิกเริ่มศึกษาตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 โดยมีวัตถุประสงค์ทางการเมืองเป็นตัวชี้ นำ จำกัดความสนใจอยู่กับเรื่อง ภูมิศาสตร์ ทรัพยากร กลุ่มอำนาจ ชนิตพันธุ์ต่าง ๆ และปัญหาการเมืองภายใน นักค้นคว้าเหล่านี้จะลงเก็บข้อมูลและสำรวจในพื้นที่โดยตรง นักวิชาการไทยมีแรงจูงใจทั้งในเชิงวิชาการ และในเชิงความสนใจคนที่เป็นพี่น้องร่วมชนชาติเดียวกัน นักค้นคว้ารุ่นเก่าจะบันทึกการเดินทาง ส่วนรุ่นต่อมาจะแยกความสนใจเป็นสองแนว แนวแรกศึกษาระบบการเมืองของไทยแต่ละกลุ่ม เพื่อเชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบัน แนวที่สองวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ของระบบการเมืองไทยกับระบบการเมืองของรัฐอื่น ๆ ส่วนนักวิชาการไทยท้องถิ่นเพิ่งเริ่มต้นตัวศึกษาค้นคว้าเรื่องเกี่ยวกับกลุ่มของตน โดยการรวบรวมเอกสารพื้นเมืองซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญ นักวิชาการทั้งสามกลุ่มสามารถตอบคำถามหลักได้ว่าระบบการเมืองการปกครองไทยมีลักษณะอย่างไร

การประเมินกระบวนการค้นคว้าโดยรวม

ผลงานทั้ง 40 ชิ้น มีคุณค่าในการสร้างองค์ความรู้ว่าด้วยระบบการเมืองการปกครองของชนชาติไทย สามารถตอบคำถามการวิจัยได้ ด้วยการใชกรอบแนวคิดและวิธีการศึกษาที่ต่างกันไปในแต่ละกลุ่ม นักวิชาการในด้านนี้มีเครือข่ายการศึกษาค้นคว้าน้อยเครือข่าย ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 จะเป็นเครือข่ายของนักวิชาการตะวันตกที่เป็นจักรวรรดินิยมได้แก่ เครือข่ายนักวิชาการกลุ่มอังกฤษและเครือข่ายกลุ่มฝรั่งเศส ต่อมาในทศวรรษที่ 1960 - 70 เริ่มมีเครือข่ายของนักวิชาการตะวันตกที่ทำงานร่วมกับนักวิชาการไทยท้องถิ่น โดยฝ่ายหลังเป็นผู้ช่วยและผู้เก็บข้อมูลในภาษาไทยท้องถิ่น ในส่วนของนักวิชาการไทยแต่เดิมเป็นการศึกษาค้นคว้าตามความสนใจเป็นรายบุคคลเพิ่งเริ่มมีการรวมตัวเป็นเครือข่ายในทศวรรษ 1990 นี้เอง เครือข่ายของนักวิชาการตะวันตกกับนักวิชาการไทยไม่มีการติดต่อแลกเปลี่ยนข้อมูลกันมากนัก จนกระทั่งทศวรรษ 1990 เช่นกัน นักวิชาการตะวันตกเป็นกลุ่มที่มีผลงานตีพิมพ์ระดับนานาชาติมากที่สุด นักวิชาการไทยมีผลงานตีพิมพ์ระดับชาติ ส่วนนักวิชาการไทยท้องถิ่นมักไม่มีผลงานตีพิมพ์เพราะมีบทบาทเป็นเพียงผู้ช่วยในอดีตและมีข้อจำกัดด้านภาษา

สรุปผลและจัดองค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่จัดรูปใหม่ประกอบด้วยเรื่องรูปแบบการปกครอง โครงสร้างระบบบริหาร
ชั้นทางสังคม ระบบศักดินา และวิวัฒนาการของรัฐไทย

รูปแบบการปกครอง ชนชาติไททั้ง 5 กลุ่มมีรูปแบบการปกครองเป็นบ้าน-เมือง มาตั้งแต่
แต่เดิมนับแต่คริสต์ศตวรรษที่ 6 โดยหลายบ้านรวมกันเป็นเมือง ส่วนการพัฒนาขึ้นเป็น
อาณาจักรมาปรากฏชัดเจนในคริสต์ศตวรรษที่ 9 - 13 การปกครองแบบบ้าน-เมืองเป็นการ
ปกครองของกลุ่มชนชาติไท ชื่อที่ใช้เรียกผู้นำกลุ่มต่างกันไปในกลุ่มไทแต่ละกลุ่ม แต่พื้นที่ที่
ปกครองเรียกว่าเมืองเหมือนกันหมด กลุ่มไทอาหม ไทใหญ่ ไทลื้อ และลาว พัฒนาการปก
ครองถึงระดับตั้งอาณาจักรที่มีศูนย์กลางการปกครองที่เมืองหลวง แต่กลุ่มไทดำ-ไทขาว
พัฒนาการปกครองถึงระดับเมืองเท่านั้น โดยอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรอื่น ๆ

โครงสร้างระบบบริหาร ในเกือบทุกรัฐไท (ยกเว้นไทดำ - ไทขาว) จะประกอบด้วยผู้
ปกครองที่มีสถานะเป็น "เจ้า" อาทิ เจ้าฟ้า (อาหม, ไทใหญ่) เจ้าแผ่นดิน (ลื้อ) และพระยา
(ลาว) ซึ่งรวมถึงขุนนางระดับสูงที่ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอีกจำนวนหนึ่งด้วยกับผู้ครองที่กำหนด
ให้ผู้ดำรงตำแหน่งเป็นสามัญชน อาทิ ตำแหน่งผู้ครองเมือง (อาหม) หรือท้าวแก่ฮางเมือง (ไท
ลื้อ) สิ่งที่น่าสนใจก็คือ การใช้อำนาจของผู้ปกครองสองกลุ่มนี้ กำหนดไว้ให้มีการคานดุลย์กัน
อย่างชัดเจนและจริงจัง

โครงสร้างระบบบริหารและโครงสร้างชนชั้นทางสังคม

ชั้นทางสังคม แบ่งได้เป็น 2 ชั้นใหญ่ คือ ผู้ปกครองซึ่งเรียกตำแหน่งในชื่อหลากหลาย ได้แก่ ชุม ท้าว พระยา พญา เจ้า ฯลฯ และผู้ถูกปกครองชื่อเรียกว่าไพร่เมือง ไพร ในการปกครองระดับเมือง ชนชั้นผู้ปกครองและชนชั้นผู้ถูกปกครองได้รับสิทธิในการทำประโยชน์ในที่ดิน แต่ในระดับอาณาจักรชนชั้นผู้ปกครองเป็นผู้ได้รับสิทธิและชนชั้นผู้ถูกปกครองเป็นผู้ผลิต ในแต่ละกลุ่มที่จะมีชนชั้นอีกชั้นหนึ่งเรียกว่าข้าหรือซ้อหรือบ่าวหรือบ่าว เป็นผู้ใช้ มักเป็นเชลยหรือผู้ที่ถูกปกครองโดยกลุ่มไทที่มีชัยชนะเหนือ คนเหล่านี้เป็นชนเผ่าดั้งเดิมที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร

ระบบศักดินาและการจัดการเรื่องที่ดิน ชนชาติไททุกกลุ่มมีระบบศักดินาแบบดั้งเดิมเป็นแนวทางในการจัดสรรทรัพยากรที่ดินและกำหนดสิทธิอำนาจและหน้าที่ของคนในสังคม ผู้นำรัฐถือเป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมด แต่จัดสรรให้ข้าราชการได้รับศักดินาเพื่อเข้าทำประโยชน์ในที่ดิน ข้าราชการและประชาชนได้รับสิทธิเหนือที่ดินลดหลั่นกันไปตามตำแหน่ง มีการหมุนเวียนที่ดินที่จะทำประโยชน์ไม่ให้มีการผูกขาดได้ และมีการจัดสรรที่ดินส่วนหนึ่งเป็นของกลางเพื่อประโยชน์ส่วนรวมและผู้ด้อยโอกาส โดยประชาชนจะช่วยกันออกแรงผลิต จนกระทั่งมีการเรียกระบบนี้ว่า ระบบคอมมูนิสต์แบบศักดินา

การก่อรูปของรัฐไท รัฐไทที่เกิดขึ้นในระยะแรก ๆ คือศตวรรษที่ 6 - 7 เป็นรัฐที่เราไม่มีข้อมูลชัดเจนเกี่ยวกับรูปแบบการปกครอง (มี) เป็นการเลื่อนสถานะจากผู้นำชุมชนระดับเมือง (chiefdom) ที่ขยายอาณาเขตการปกครองไปยังเมืองอื่น ๆ จนเกิดอาณาจักร (Kingdom) ได้ ด้วยความสามารถเฉพาะตัวของผู้นำบางคน แต่ความเป็นอาณาจักรมีลักษณะคลุมเครือ และต่อมารัฐเหล่านี้ก็เสื่อมสลายกลับเป็นเมืองเช่นเดิมเกิดรัฐไทอื่นขึ้นแทนที่ รัฐไทที่เป็นอาณาจักรชัดเจนในศตวรรษที่ 13 ได้แก่ อาณาจักรราชนา อาณาจักรมอญหลวง (ไทใหญ่) อาณาจักรสิบสองปันนา (ไทลื้อ) และอาณาจักรล้านช้าง (ลาว) ซึ่งทยอยล่มสลายไปจนท้ายสุดถึงปลายศตวรรษที่ 19 ในยุคอาณานิคม ส่วนอาณาจักรสิบสองจุไทยของชาวไทดำ-ไทขาวเป็นการรวมกลุ่มเมืองหรือจำนวน 12 - 16 แห่งเข้าด้วยกันโดยมิได้มีเมืองใดเป็นเมืองหลวงและไม่มิผู้นำเป็นกษัตริย์ จึงจัดว่าเป็นอาณาจักรในรูปของสหพันธรัฐ (Federation) มากกว่า

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะว่าด้วยจิตวิทยารัฐใหม่สำหรับการค้นคว้าในอนาคต ผู้วิจัยใคร่เสนอให้มีการค้นคว้าในเรื่องความรู้ว่าด้วยระบบกฎหมายและกฎหมายสำคัญ ระบบการปกครองของกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมและปฏิสัมพันธ์ต่อระบบการปกครองของไทย ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านและเมืองกับศูนย์กลางอำนาจการปกครอง การค้นคว้าเพื่อกำหนดระยะเวลาในประวัติศาสตร์ของพัฒนาการของรัฐไทต่าง ๆ และการบริหารจัดการที่ดินส่วนกลางเพื่อใช้ประโยชน์ส่วนรวมและเพื่อเป็นสวัสดิการให้ผู้ด้อยโอกาส

ข้อเสนอแนะว่าด้วยยุทธศาสตร์การสนับสนุนการวิจัย (1) ควรให้มีการค้นคว้าศึกษาโดยทำงานในรูปเครือข่ายมากขึ้น และพัฒนาเป็นชุดโครงการวิจัยเพื่อให้มีการติดต่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและทำงานเป็นกระบวนการมากกว่าต่างคนต่างทำ (2) ควรเน้นการมีกรอบแนวคิดที่ชัดเจนขึ้น

และมีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ลึกซึ้งขึ้นในการศึกษาวิจัยในอนาคต และควรสนับสนุนให้นักวิชาการไทยและไทท้องถิ่นได้ทำงานโดยมีทักษะเชิงระเบียบวิธีขั้น และได้มีผลงานตีพิมพ์เผยแพร่ และ (3) ควรสนับสนุนให้มีการนำข้อค้นพบสำคัญเกี่ยวกับระบบการปกครองของชนชาติไทในอดีตมาเผยแพร่ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงการต่างประเทศได้ใช้ประโยชน์

Executive Summary

Research Project State of Knowledge on Political Systems of the Tai

Researchers

Supang Chantavanich

Associate Professor, Department of Sociology and Anthropology

Faculty of Political Science, Chulalongkorn University

Vimala Siripongse

Freelance researcher

Source of Fund

Thailand Research Fund

Objectives

To collect, analyze, interpret and synthesize the body of knowledge on Tai political systems for the development of future research programs.

Research questions :

The following five research questions were set

- (1) What are existing significant research studies on the Tai political system?
- (2) What are the conceptual and methodological approaches used by researchers?
- (3) Who are in the networks of scholars in various countries working on this topic, their interest and inter-communication?
- (4) What are the characteristics of Tai political systems?
Are there any similarities and differences in the systems between various Tai groups?
- (5) How comprehensive is the researcher with regards to reconstruction of knowledge on the Tai political system. Which areas have been efficiently covered and which need further study?

Methodology

Three steps are used

1. Collection of information

1.1 Research reports, studies and papers on Tai political systems written in Thai, English, French and other languages from libraries of the Institute of Thai Studies, Chulalongkorn University; Thammasat University, Siam Society, Sri Nakarinvit University, Chiangmai University, the library of the Centre d' Anthropologie de la Chine du Sud et de la Peninsule Indochinoise, Centre National de la Recherche Scientifique in Paris and the private collections of Georges Condominas, Jacques Lemoine, Chatthip Natsupa, Anan Kanchanaphan, Xia Yan-chong, Rattanaorn Setakul and other researchers' collections were compiled. The total number of works is 78.

1.2 The 78 collected documents were classified according to :
(1) their ethnic groups into 5 groups namely, documents on the political system of the Ahom, of the Shan, the Lue, the Lao and the Black and White Tai (2) their language sources (Thai, English, French and Chinese) and (3) nationality of researchers (western, Thai and Local Tai scholars).

2. Assessment of the state-of-the-art

2.1 Major pieces of work were assessed, screened and analyzed. Four criteria were set for the screening process :

(1) relevance and content validity of the research work in terms of political systems.

(2) soundness of concepts and methodology used in the work

(3) depth of data analysis

(4) significance of findings

40 pieces of work out of 78 were selected by such criteria.

2.2 Selected works were compared with regard to their conceptual and methodological approaches used by nationality of scholars and by ethnic Tai groups.

2.3 Assess The overall paradigm of those work was reconstructed, while appraisal of their relevance and significance to the research questions was made so that the missing information can be identified.

3. Discussion and reconstruction of the knowledge, and recommendations for future studies.

Duration of Research 1 year (1 June 1977 - 31 May 1998)

Research Findings

(1) Collection of information

There are 78 pieces of research works conducted between 1820 and 1997 on the political systems of the Ahom, the Shan, the Lue, the Lao and the Black Tai White Tai groups. The works are in bookform, published articles and unpublished research papers. 40 pieces of work have been selected using the 4 criteria. The rest of the work are found to be too general and too vague for the purpose of synthesizing the findings. Among selected pieces of work, 15 are in Thai, 16 in English, 8 in French and 1 in Chinese. When classified by nationality of researchers, 20 belong to foreign scholars, 20 to Thais and 8 to local Tai scholars. Altogether, 8 pieces contribute to the knowledge about the political system of the Ahom, 8 pieces about the Shan, 7 about the Lue, 6 about the Lao, 6 about the black Tai and white Tai and 5 about diverse Tai groups as shown in Table 1. The works on the Ahom and the Lue are the most complete and comprehensive.

Table 1 Document Classification

Tai	Languages of Publication				Researchers' Nationality		
	English	French	Thai	Chinese	Foreign	Thai	Local Tai
Ahom	5	-	3	-	1	3	4
Shan	5	-	3	-	5	1	2
Lue	2	-	4	1	5	2	-
Lao	1	3	2	-	4	1	1
Black Tai - White Tai	1	2	3	-	3	2	1
Diverse tai groups	2	3	-	-	4	1	-
Total	16	8	15	1	22	10	8

Assessment of the state-of-the-art All the work assessed by the 4 criteria are ranked into very significant, significant, and moderately significant levels. It was found that there are 21 pieces assessed to be very significant in their relevance and validity to the research questions, 14 are significant, and 5 are moderately relevant. With regards to the soundness of conceptual and methodological approaches, 15 are very significant, 19 significant, and 6 moderately significant, there are 15 pieces which are very significant in their analysis, 13 are significant and 12 moderately significant. Finally, 18 pieces are very significant in terms of their findings, 16 pieces are significant, and 6 pieces are moderately significant. Overall, 6 pieces of work are assessed as very

significant by the four criteria. These works belong to Western scholars (3 pieces) and Thai scholars (3 pieces).

The following scale of assessment is shown in Table 2.

Table 2 Document assessment

criteria level	No. of Research with relevance to research question	No. of Research with soundness of concepts and methods	No. of Research with depth of analysis	No. of Research with significance of findings
very significant	21	15	15	18
significant	14	19	13	16
moderately	5	6	12	6
total	40	40	40	40

(2) Comparison of Selected works

Different frameworks and approaches were used by researchers in Tai Studies. *Foreign researchers*, mainly Westerners, were pioneers who started the exploration of political systems at the end of the 19th century with political motivation. They usually focused their interest in geography, natural resources, power groups, ethnicity and problems arising from internal politics; using the method of direct investigations in the field. *Thai researchers*, on the other hand, were motivated partly by academic interests and partly by curiosity about people who are of the same ethnic group. Former Thai researchers usually recorded information from their short field trips. More recent researchers can be divided into two streams: one analyzing the Tai political systems in order to link the past and the present; the other seeking the possible inter-relationships between the Tai political systems and those of other neighboring states. *Local Tai researchers*, the last group to start their search, contributed mainly through collecting and editing local materials which were scarce and thus very valuable.

(3) Assessment of overall paradigm the 40 pieces of work are valuable in contributing to the body of knowledge on the Tai political systems. By using different frameworks and different methodological approaches, they can answer the research questions. It was found that there were few networks of scholars studying on this topic. Early networks in the late 19th century were those of English and French scholars who came with expeditions but worked separately in English or French language groupings. During 1960 - 1970, Western scholars started to cooperate with local Tai researchers,

having the latter as their assistants and informants. It was only in the 1990s that Thai scholars created a loosely-structured network among themselves, after many decades of individual work with no organized planning. In the same decade, Western scholars and Thai scholars started to interact and communicate with one another. With regards to communication and publication, Western scholars have the highest number of published work at the international level; Thai scholars usually have their work published locally; and the local Tai researchers rarely have publications due to their former subordinate role and to language barriers.

Summary and Reconstruction of Knowledge

The knowledge about the Tai political systems can be reconstructed as followed :

The Ban-Muang Pattern of government. Since the 6th Century the five Tai groups seemed to have a common pattern of government in the village (*Ban*) and the town (*Muang*) type. A group of *bans* constituted into a *muang*. The emergence of Tai's *Anachak* (kingdom) did not take place until the 6th or 8th Century. The *Ban-Muang pattern of government* is typically Tai. The same system of *Muang* was used with different titles. While the Ahom, Shan, Lue and Lao had developed their polity to the level of *anachak* with a *muang huong* as the capital of the kingdom; the black Tai - white Tai have never gone beyond the *muang* administration as they have always been under the sovereignty of neighbouring states.

Structure of Administration with the exception of the black Tai - white Tai, other groups called their leaders kings with different titles such as *Chao Fa* (Ahom), *Sao Fa* (Shan), *Chao Phumdin* (Lue) and *Phana* or *Phra Chao* (Lao). In the 12th century, there were hierarchies in the royal administration at its highest level as in the following chart.

Under the king, the Tai administrators had 2 - 3 high ranking officials, in charge of our all administration. Next, there was an advisory council to the king comprised of 3 - 4 advisors. The positions of advisor was preserved for a non royal person. The prohibition of a member of the royal family or the nobility becoming an advisor can be seen as a balancing mechanism in the administration.

Social Stratification Two major social classes existed : the royal family and the nobility on one hand and the people on the other. The Royal family and noblemen were called *Khun, Thao, Phraya, Phana* or *Chao*, the commoners were called *Thai Muang* (Lue), *Phak* (Ahom), *Phai* (Black tai-White tai), *Phai* (Lao). At the *muang* administration, both the nobility and commoners were entitled to the use of land. But at the *anachak* level, only nobility had the right to land use and the commoners served as labours. There was also an inferior class of the servants called *kha* or *khoei* or *phu* or *huo*. Prisoners of wars or those conquered by the Tais belonged to this class. They were usually indigenous Mon-Khmer speaking groups.

Traditional feudalism (Sakdina) and land management All Tai groups had a traditional system of feudalism which determined their land allocations and the rights and obligations of each person. The king possessed all the land in the kingdom but distributed it to his administrators and people according to their rank and title. The land which would be used for agricultural production had to be rotated among users to prevent land monopoly. A piece of communal land would be preserved for collective benefit/usage and for the sake of disadvantaged people with the labour sharing from the community. Such a system has been called as a feudalistic communism by some scholars.

Formation of Tai State We have no information about the political systems of early Tai states (which emerged in the 6th - 7th century apart from apart from the *bun* and *muang* administration. There might have been a shift from a chiefdom into a kingdom when some chiefs were more powerful than other chiefs. However, the quality of the kingdom is vague. Later, those kingdoms might fall back to chiefdom states again and other muangs might emerge as a new kingdom. Distinct Tai kingdoms during the 12th century were *Anachak Ahom*, *Anachak Mao Luang (Shan)*, *Anachak Sipsong Pannu* (Lue), and *Anachak Lan Chang* (Lao). They declined at different times. *Anachak Sipsong Chu Thai* of the black Tai - white Tai had a different quality since it was a grouping or consolidation of 12 - 16 muang with no centralized power, no capital and no king. It was thus a federation type political system rather than a kingdom.

Recommendations

On future research areas

It was recommended that future research on Tai political systems should include the following topics : (1) the legal systems and major laws of the Tais, (2) political systems of indigenous groups and their interrelationships with the Tais, (3) the linkages between the *Ban*/ the *muang* with the *muang krong* (capital) or the center of power and the development of the monarchy institution, (4) the dating of Tai kingdoms and the development of Tai states in the course of history, and (5) the administration and management of communal land for collective usage and for the disadvantaged people among the Tais.

On strategy to support and use research work

(1) Priority should be given to research programs on Tai political systems which enable researchers to interact and communicate in networks through email, conference, journal etc.) and get more organized in their planning of research areas; (2) scholars in Tai studies should be improved in their conceptual and methodological approaches and their analytical skills especially Thai and local Tai scholars so that they can publish their work internationally, (3) significant findings about the Tai political systems should be disseminated to relevant Thai governmental offices (e.g. Ministry of Interior and Ministry of Foreign Affairs) for possible application of usage.

ทั้งเพศและสุภาพสตรีไทแดงซึ่งมีส่วนหนึ่งแสดงให้เห็นลักษณะการปกครองของชาวไทแดงและ
ทัศนคติที่ชาวบ้านมีต่อชนชั้นปกครอง

เอกสารชิ้นที่ 3 *Ethnic Groups in Mainland Southeast Asia* โดย Lebar, Hickley and Musgrave (1964) เป็นเอกสารภาษาอังกฤษชิ้นที่มีข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่สมบูรณ์ที่สุดชิ้นหนึ่ง คณะผู้เขียนซึ่งเป็นกลุ่มนักวิชาการที่เชี่ยวชาญด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ทำการประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับแต่ละชาติพันธุ์จากแหล่งเอกสารทั้งภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส และจีน นอกจากกล่าวถึงคุณลักษณะของแต่ละชาติพันธุ์ในด้านเครือญาติ ครอบครัวและการแต่งงาน ความเชื่อ ศาสนา และภาษา ทั้งยังมีการบรรยายถึงการจัดระเบียบทางสังคมและการเมืองของทุกชาติพันธุ์ด้วย

ในเรื่องของการปกครองของไทดำ ไทขาว ได้ประมวลจากงานศึกษาการปกครองของนักวิชาการชาวฝรั่งเศส คือ Lafont, Maspero และ Robert ซึ่งให้ข้อมูลว่า กลุ่มไทดำ ไทขาว (และไทแดง) แบ่งการปกครองออกเป็นเมืองอิสระย่อยๆ มีผู้ปกครองเรียกว่า *ท้าวเมือง* (Tao muong) หรือ *เจ้าเมือง* (Chao muong) กับจะมีตำแหน่งถัดลงมาอีก 5 ตำแหน่ง โดยภาพรวมกล่าวได้ว่าเป็นองค์กรปกครองแบบศักดินา ผู้ปกครองถือสิทธิในที่ดิน และสามารถเรียกแรงงานเกณฑ์แรงงานและภาษีจากสามัญชนได้

ผู้ที่จะเป็น "เจ้า" ปกครองเมืองได้ จะต้องเป็นคนจากตระกูลที่กำหนดไว้ ในไทดำได้แก่ตระกูล ลอ และคำ ส่วนไทขาว ได้แก่อะกูลเตี๋ย ขนบความเชื่อนี้เปลี่ยนแปลงยากมาก เพราะมีความเชื่อจากตำนานของกลุ่มที่ถูกพันคนตระกูลนี้ไว้กับการกิจพิเศษของสังคมนั้นคือ การทำพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีเมือง ในกลุ่มไทดำ เจ้า(จากตระกูลลอหรือคำ) จะเป็นผู้สามารถอยู่เชิญผีเมืองมาในพิธีบวงสรวงได้ และในไทขาว เจ้าจะเป็นผู้ตั้งเสาหลักเมืองซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของผีเมือง

ถึงแม้จะมีข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิ แต่ผู้เขียนก็พยายามจะประเด็นว่าด้วยบทบาทของเจ้าในการสืบทอดอำนาจและอุดมการณ์ทางการเมืองของกลุ่มไทดำ ไทขาวโดยนำรูปธรรมว่าด้วยพิธีกรรมเกี่ยวกับผีเมืองมาวิเคราะห์ ทำให้มีคุณค่าเพิ่มขึ้น

เอกสารชิ้นที่ 4 "ระบบเมืองไทยในเวียดนาม" โดย ทวี สว่างปัญญางกูร (2534) เป็นบทความภาษาไทยตีพิมพ์ในวารสารเมืองโบราณ มุ่งกล่าวถึง เมือง เฉพาะในถิ่นของไทดำไทขาวเท่านั้น

ผู้เขียนให้เหตุผลของความน่าสนใจของระบบเมืองว่า เป็นระบบร่วมของชนชาติไท ที่พบได้ทั้งในไทยล้านนา ไทในพม่า ไทลื้อ และไทในเวียดนาม

ระบบเมืองของไทดำ ไทขาว เริ่มจากระบบเมืองเพี้ย คำว่า เพี้ยนี้ผู้เขียนให้ความเห็นว่ามาจากพะยา ที่หมายถึงเจ้าเมืองและเป็นคำใช้เรียกผู้ปกครองหมู่บ้านในไทยหลายถิ่น

ระบบเมืองเพี้ยใช้มาตั้งแต่เริ่มมีผู้ปกครองที่ตัวตนเป็น "ท้าว" หรือ "ดาว" เห็นได้จากการมีระบบ "เพี้ยดาว" คู่กันกับระบบเมืองเพี้ย

1. การประมวลความรู้

สาระของบทนี้จะเป็นการแสดงข้อมูลเกี่ยวกับเอกสารที่จะใช้ในการสำรวจสถานภาพไทศึกษา ว่าด้วยระบบการเมืองการปกครอง วิธีการที่ใช้ คือ แยกกล่าวถึงเอกสารเกี่ยวกับกลุ่มไทแต่ละกลุ่ม แต่ละกลุ่มจะประกอบด้วย ตารางจำแนกเอกสาร รายละเอียดบางส่วนที่แสดงไว้ในตารางนี้อาจเป็นข้อมูลที่ทราบได้จากบรรณานุกรม อาทิ ประเภทของเอกสาร ภาษา และปีที่พิมพ์ แต่ก็มีส่วนที่เพิ่มเติมขึ้นมา เช่น ข้อมูลว่าผู้แต่งเป็นนักวิชาการกลุ่มใด ที่สำคัญก็คือ จุดประสงค์ในการนำข้อมูลดังกล่าวมาแสดงไว้ในลักษณะเช่นนี้ ก็เพื่อสื่อให้ผู้อ่านได้มองเห็นสภาวะการณ์ทางการศึกษาวิจัยเรื่องระบบการเมืองการปกครองของไทยกลุ่มต่างๆ ได้ง่ายและชัดเจนขึ้น เช่น ช่องจำแนกกลุ่มนักวิชาการ ทำให้ผู้อ่านเห็นได้อย่างรวดเร็วว่ามีนักวิชาการกลุ่มใดบ้างที่ทำงานศึกษาเรื่องระบบการเมืองการปกครองไทอาหม รวมทั้งมีสัดส่วนมากกว่ากันอย่างไร และเมื่อพิจารณาประกอบกับช่องแสดงปีที่พิมพ์ซึ่งเรียงลำดับจากปีที่เก่าสุดมาล่าสุดแล้ว ก็พอจะมองเห็นว่านักวิชาการกลุ่มใดเริ่มบุกเบิกทำการศึกษาก่อน หรือนักวิชาการกลุ่มใดเริ่มมีงานศึกษาในช่วงเวลาใด เป็นต้น ซึ่งรายละเอียด ประเด็น ตลอดจนข้อสังเกตต่างๆ ของเอกสารแต่ละกลุ่มจะได้กล่าวถึงในส่วนคำอธิบายท้ายท้ายตารางแต่ละกลุ่มไท

เอกสารทั้งหมดจะจัดแบ่งออกเป็น 6 กลุ่ม ได้แก่

- กลุ่มที่ 1 เอกสารเกี่ยวกับไทอาหม
- กลุ่มที่ 2 เอกสารเกี่ยวกับไทใหญ่
- กลุ่มที่ 3 เอกสารเกี่ยวกับไทลื้อ
- กลุ่มที่ 4 เอกสารเกี่ยวกับลาว
- กลุ่มที่ 5 เอกสารเกี่ยวกับไทดำ/ไทขาว
- กลุ่มที่ 6 เอกสารเกี่ยวกับกลุ่มไทหลายกลุ่ม

ตารางที่ 1 ตารางจำแนกเอกสารอุษาคเนย์โบราณ

ลำดับที่	เอกสาร	ประเภท				รายการ				นักวิชาการ			ปีที่พิมพ์
		บทความ	หนังสือ	เอกสาร ไม่ตีพิมพ์	อื่นๆ	ตีพิมพ์	สำเนา ตีพิมพ์	อื่นๆ	ไทย	ต่างประเทศ	ไทย	ไทย	
1	An Account of Assam		✓			✓				✓			1820
2	A History of Assam		✓			✓				✓			1903
3	Lachin Berphukan and His Times		✓			✓					✓		1947
4	แผนที่โบราณของเมืองมอญ		✓						✓			✓	2497
5	Alon Buragolain and His Times		✓			✓					✓		1957
6	The Administrative System of the Ahom	✓				✓					✓		1959
7	การปกครอง		✓						✓			✓	2504
8	An Aspects of Tai-Ahom Polity	✓				✓					✓		1968
9	The Tai and Tai Kingdom : With A Fuller Treatment of the Tai Ahom Kingdom in the Burmaphan Valley		✓			✓					✓		1968
10	Ahom and the Studies of Early Tai Society	✓				✓				✓			1983
11	Tai Ahom System of Government		✓			✓					✓		1986
12	Tai Ahom Rank of 'Chaulung' : A Study Based on the Ahom Buranjis	✓				✓						✓	1987
13	Tungthungia Buranj (Introduction)		✓			✓					✓		1990
14	"เอกสารโบราณเกี่ยวกับเมืองมอญ"	✓							✓			✓	2538
15	บันทึกประวัติศาสตร์เมืองมอญ			✓					✓			✓	2538
16	พงศาวดารเมืองมอญ		✓						✓			✓	2540

เอกสารของกลุ่มไทอาหมที่สำรวจได้มีทั้งหมด 16 ชิ้น ในจำนวนนี้เป็นหนังสือเสียส่วนใหญ่ คือ 9 ชิ้น ที่เหลือเป็นบทความและวิทยานิพนธ์ 1 ชิ้น เอกสารส่วนใหญ่เป็นภาษาต่างประเทศ คือ ภาษาอังกฤษ 11 ชิ้น นอกนั้นเป็นภาษาไทย ไม่พบว่ามีการศึกษาที่เป็นภาษาอื่นไม่ว่าจะเป็นฝรั่งเศส หรือจีน

เกี่ยวกับผู้แต่ง ในจำนวนเอกสารที่เป็นภาษาอังกฤษ 11 ชิ้นนี้ มีผู้แต่งเป็นชาวอังกฤษ และยุโรปเพียง 3 ชิ้น และเป็นชาวไทย 1 ชิ้น ส่วนที่เหลือ เป็นงานของนักวิชาการไทท้องถิ่นทั้งสิ้น ซึ่งน่าจะเป็นผลมาจากการที่อยู่ใต้ปกครองของอังกฤษมาก่อน นักวิชาการไท ไม่ว่าจะเป็นชาวอาหม หรือชาวฮีสซัม จึงทำงานในภาษาอังกฤษได้เป็นอย่างดี

หากพิจารณาจากสมัยของงาน จะพบว่าชาวอังกฤษจะเป็นผู้ทำงานยุคบุกเบิก ได้เริ่มทำงานศึกษาค้นคว้าก่อนใคร คือตั้งแต่ราวต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งก็จัดเป็นงานที่ทรงคุณค่ามาจนปัจจุบัน แต่ที่น่าสังเกตคือ ในระยะหลัง ๆ ต่อมาไม่พบว่ามีผลงานของชาวอังกฤษที่สำคัญอีก น่าจะเป็นเพราะการทำงานในยุคแรกนั้น เป็นผลเกี่ยวเนื่องอยู่กับสภาพการณ์ทางการเมืองของฮีสซัม เนื่องจากอังกฤษโดยบริษัท ฮิสต์อินเดีย ได้เข้าปกครองอินเดียส่วนใหญ่แล้ว และกำลังพยายามที่จะผนวกดินแดนส่วนที่เหลืออันมีฮีสซัมรวมอยู่ด้วย บริษัท ฮิสต์อินเดีย จึงต้องการข้อมูลความรู้เกี่ยวกับดินแดนส่วนดังกล่าวเพื่อประโยชน์ในการนั้น อันเป็นที่มาของงานของ Hamilton (Buchanan) เมื่อบรรลุนิติภาวะแล้ว ก็ทิ้งช่วงไปเป็นเวลานานจนถึงต้นศตวรรษที่ 20 กว่าจะมีงานอีกชิ้น คือ ของ Gate

ผู้ที่รับช่วงสานต่องานจากนักวิชาการอังกฤษ ได้แก่ นักวิชาการชาวไทถิ่น และชาวไทย ซึ่งเป็นงานที่อยู่ในช่วงกลางศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา นักวิชาการไทถิ่นทำงานค่อนข้างจะต่อเนื่องกว่า นักวิชาการไทยซึ่งหลังจากงานรุ่นแรกแล้ว ก็หยุดชะงักไปเป็นเวลานานนับสิบ ๆ ปี และเริ่มเห็นแนวโน้มว่ากลับมามีงานมากขึ้นในระยะปัจจุบัน

ในเรื่องประเด็นที่ค้นคว้า งานในยุคแรก ๆ มักเป็นงานรวบรวมเรื่องประวัติศาสตร์ทั่วไปของดินแดนฮีสซัม ไม่ว่าจะเป็นงานของ Hamilton หรือ Gate งานในยุคต่อมาจึงปรากฏหัวข้อที่เจาะจงขึ้น อาทิงานของ Bhuyan (1947, 1957) ที่ศึกษาเรื่องราวของบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์อาณาจักรอาหม ในปัจจุบัน มีการตีกรอบประเด็นศึกษาด้านการปกครองที่ตรงยิ่งขึ้น เช่นงานของ Sama (1986) Bhuyan (1959) และ Renoo (1987) เป็นต้น

ตารางที่ 2 ตารางข้ามเนกเอกสารกลุ่มไทใหญ่

ลำดับที่	เอกสาร	ประเภท			ภาษา				นักวิชาการ			ปีที่พิมพ์
		บทความ	หนังสือ	เอกสาร ไม่ตีพิมพ์	อังกฤษ	ฝรั่งเศส	จีน	ไทย	คำ ย่อ	ไทย	ปี พิมพ์	
1.	Introductory Sketch of The History of The Shans in Upper Burma and Western Yunnan		✓		✓				✓		1876	
2	The Shan States Tributary to Burma	✓			✓				✓		1883	
3	Extracts From Mr. W.J. Archer's Journal of a Visit to Chinnginai in May & June 1885	✓			✓				✓		1888	
4	Excursion of Upper Burma and The Shan States		✓		✓				✓		1900	
5	Shans at Huma		✓		✓				✓		1910	
6	Chiefs and Leading Families in Shan States & Karewel		✓		✓							
7	The Early Syems in Burma's History	✓			✓				✓		1846	
8	The Political Systems of Highland Burma		✓		✓				✓		1934	
9	The Political Expansion of the Mao Shans	✓			✓					✓	1896	
10	The Shans of Burma : An Ethnographic Survey			✓	✓						1899	
11	สโนว์เดน		✓					✓			2503	
12	พงศาวดารไทใหญ่		✓					✓			2503	

ตารางที่ 2 ตารางจำแนกเอกสารกลุ่มไทใหญ่ (ต่อ)

ลำดับที่	เอกสาร	ประเภท			ภาษา				ผู้ส่ง	นักวิชาการ			ปีที่ค้นพบ
		บทความ	หนังสือ	เอกสาร ไม่ตีพิมพ์	อังกฤษ	ฝรั่งเศส	จีน	ไทย		ต่าง ประเทศ	ไท	ไทย	
13	Biblio Groups in Mainland Southeast Asia		✓		✓				Leber, Hickey & Mingrave	✓			1964
14	The Shan States and The British Annexation		✓		✓				Sao Sainong Mangrai		✓		1965
15	Short Political History of The Shan States	✓			✓				Chao Ying Sida		✓		2608
16	ไผ่สลับคำไทย		✓					✓	บรรจบ พันธุเมธา			✓	2622
17	กานตมปากไตในรัฐชาน		✓					✓	บรรจบ พันธุเมธา			✓	2626
18	ประวัติศาสตร์เมืองเชียงตุง	✓						✓	โรดนาท เกรงอุรุก			✓	2637
19	ประวัติศาสตร์สิบสองแควและอาณาจักรไทใหญ่			✓				✓	เจ้าพ่สลับ	✓			2640
20	ประวัติศาสตร์ไทใหญ่			✓				✓	นันทสิทธิ์		✓		2640
21	พงศาวดารเมืองไท (เครือเมืองญบือ)			✓				✓	เจ้าพ่สลับ		✓		2640

สำหรับกลุ่มไทใหญ่ มีเอกสาร รวม 21 ชิ้น ส่วนใหญ่อยู่ในรูปหนังสืออีกเช่นกัน คือ 11 ชิ้น เป็นบทความเสีย 6 ชิ้น ที่เหลือเป็นวิทยานิพนธ์ และเอกสารค้นคว้าวิจัยที่ไม่ได้ตีพิมพ์ ด้านภาษาของเอกสารก็เช่นเดียวกับกลุ่มอาหมอีก คือ มีเอกสาร 2 ภาษา เป็นภาษาไทย 8 ชิ้น นอกนั้นซึ่งเป็นส่วนใหญ่ (13ชิ้น) เป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด เนื่องจากนักวิชาการที่ทำงานด้วยภาษาอังกฤษมีอยู่ทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มต่างประเทศและไทถิ่น ซึ่งก็คงจะเป็นเหตุผลเดียวกันกับกลุ่มอาหม

นักวิชาการอังกฤษเริ่มบุกเบิกงานก่อนกลุ่มอื่นอีกเช่นกัน คือ ในราวช่วงหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 19 งานเกือบทั้งหมดในช่วงนั้นเป็นลักษณะบันทึกการเดินทางและเก็บข้อมูลรอบด้านเกี่ยวกับสภาพภูมิศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เพื่อประโยชน์ทางการเมือง หรือมีจะนั้นก็เพื่อบันทึกความทรงจำในฐานะของชาวต่างชาติที่ได้พำนักอยู่ในเขตรัฐฉาน งานชิ้นสำคัญคืองานจัดทำอักษรานุกรณภูมิศาสตร์ของ Scott and Hardiman (1900) ซึ่งเป็นงานที่มีความยาวและประกอบด้วยรายละเอียดมากมาย งานยุคต่อมา คือ ราวกลางศตวรรษที่ 20 จะเห็นความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนคือเริ่มมีลักษณะเป็นงานศึกษาวิจัยทางวิชาการจริงจัง ไม่ว่าจะเป็นงานของ Luce, Leach, Gogoi หรือ P.Sahoo ซึ่งจะเป็งานเชิงชาติพันธุ์วรรณามากขึ้นกว่าเดิม ะยะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา เริ่มมีงานของนักวิชาการไทใหญ่ปรากฏ นับเป็นงานที่มีคุณภาพต่อการศึกษเกี่ยวกับไทใหญ่ โดยเฉพาะงานของ SAO SAIMONG MANGRAI (1965) ส่วนนักวิชาการไทย เท่าที่ผ่านมามีงานศึกษาน้อยชิ้น แต่ ปัจจุบันมีผลงานที่เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิชาการไทยกับไทใหญ่ และจีนหลายชิ้น โดยมีแนวทางที่จะศึกษา สืบค้น ตรวจสอบและเผยแพร่ เอกสารประวัติศาสตร์ของไทใหญ่ ที่อยู่ในรูปตำนาน พงศาวดาร หรือบันทึกประวัติศาสตร์ อันจะเป็นพื้นฐานที่ดีสำหรับการศึกษาค้นคว้าต่อไป

ตารางที่ 3 ตารางจำแนกเอกสารกลุ่มไทลื้อ

ลำดับที่	เอกสาร	ประเภท			ภาษา				ผู้แต่ง	นักวิชาการ			ปีที่พิมพ์
		บทความ	หนังสือ	เอกสาร ไม่ตีพิมพ์	อังกฤษ	ฝรั่งเศส	จีน	ไทย		ต่างประเทศ	ไทย		
1	A Trip to the Chinese Shan States	✓			✓				Carey	✓			1899
2	ไทลื้อกับจีน		✓					✓	เจตนา ศรีสวัสดิ์			✓	2497
3	Ethnic Groups in Mainland Southeast Asia		✓		✓				Leber, Hicky & Minggrave	✓			1964
4	Political System of Sip-Song Panna : An Attempt at an Ethno Historical Explanation into a Lue Kingdom of Yunnan China	✓			✓				Nagamura	✓			1971
5	ไทลื้อ 13 คลองเมือง 14 : การปกครองและระบบประเพณีสิบสองปันนา							✓	เจ้าราชบุตรหล่อคำ		✓		2559
6	ตำนานพื้นเมืองสิบสองปันนา							✓	พริ สุวณัฐกุล			✓	2559
7	ชนชาติไท		✓					✓	คณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทย	✓			2550
8	Tai Lue Historical Relation With China and The Shaping of the Sipong Panna Political System	✓							Lemoine	✓			1987
9	ระบบศักดินาของสิบสองปันนา			✓					เจตนา ศรีสวัสดิ์	✓			2552

ตารางที่ 3 ตารางจำแนกเอกสารกลุ่มโทลื้อ (ต่อ)

ลำดับที่	เอกสาร	ประเภท			ภาษา				วิธีการ			ปีที่พิมพ์
		บทความ	หนังสือ	เอกสาร ไม่ตีพิมพ์	อังกฤษ	ฝรั่งเศส	จีน	ไทย	ต่างประเทศ	ไทย	ไทย	
10	Ethnic-Political adaptation and ethnic change of the Sipsong Panna Dai : An ethnic-biological analysis			✓	✓			✓	✓			1989
11	พิจารณาถึง ทนเมืองวังออกของสิบสองปันนา ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง ค.ศ. 1930	✓						✓			✓	2538
12	พิจารณาถึงและการจัดระเบียบสังคม : ศึกษากรณีโศล เมืองเชียงรุ่ง สิบสองปันนา ในอดีต			✓					✓			2540
13	ระบบการปกครองเจ้าเมืองสิบสองปันนา			✓				✓	✓			2540
14	สิบสองปันนา		✓					✓			✓	ม.ป.ป.

ไทลื้อนั้นเป็นกลุ่มที่มีความหลากหลายของเอกสารสูงกว่ากลุ่มไทสองกลุ่มที่กล่าวมา ในเอกสารที่สำรวจทั้งหมด 14 ชิ้นนั้น มีอยู่ในรูปแบบของบทความ หนังสือ และเอกสารค้นคว้าวิจัยที่ยังไม่ตีพิมพ์ในจำนวนใกล้เคียงกัน คือ บทความกับหนังสืออย่างละ 4 ชิ้น และเอกสาร 6 ชิ้น

ในแง่ของภาษา งานที่ปรากฏในตารางเป็นงานใน 2 ภาษา คือ อังกฤษและไทย แต่เมื่อพิจารณาเข้าไปในรายละเอียดเกี่ยวกับผู้แต่ง พบว่า ในงานแต่ละภาษาเป็นผลงานของนักวิชาการหลายชาติ อาทิ งานในภาษาอังกฤษมีผู้ทำงานที่เป็นทั้งชาวอังกฤษ ชาวฝรั่งเศส ชาวจีนและชาวญี่ปุ่น ในขณะที่งานภาษาไทย ก็เป็นการแปลหรือถ่ายทอดผลงานของชาวจีนและไทลื้อเองด้วย

ความหลากหลายของเอกสารหรืออาจจะกล่าวให้ตรงยิ่งขึ้นว่าเป็นความหลากหลายในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับไทลื้อในหมู่นักวิชาการ น่าจะเนื่องมาจากที่ตั้งหลักแหล่งของชาวไทกลุ่มนี้ กล่าวคือ สิบสองปันนานั้น เป็นบริเวณที่อยู่ชายขอบระหว่างอำนาจทางการเมืองมาตลอด ในช่วงก่อนยุคอาณานิคมขึ้นไปสิบสองปันนาเป็นอาณาจักรที่อยู่ชายขอบระหว่างอำนาจของจีนและพม่า ครั้นในยุคอาณานิคมสิบสองปันนาก็อยู่ในบริเวณบรรจบระหว่างอำนาจทางการเมืองของอังกฤษและฝรั่งเศสอีก ดังปรากฏว่าในการสำรวจดินแดนที่กระทำโดยคณะสำรวจร่วมสมัย 2 คณะช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ต่อต้นศตวรรษที่ 20 คือ คณะของ J.C. Scott ที่สำรวจดินแดนของพม่าในปกครองของอังกฤษ กับคณะของ Lefevre-Pontalis ผู้ร่วมงานคนหนึ่งของ A. Pavie ในการสำรวจดินแดนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำโขงในปกครองของฝรั่งเศส ในที่สุดคณะสำรวจทั้งสองได้เดินทางมาบรรจบกันที่สิบสองปันนา หลังจากยุคอาณานิคม เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศจีนในปี ค.ศ. 1950 สิบสองปันนาก็กลับไปตกอยู่ในฐานะเขตปกครองตนเองเขตหนึ่งของจีนอีก

เมื่อเป็นเช่นนี้ สิบสองปันนาจึงเป็นดินแดนที่มีความเกี่ยวข้องกับหลายชาติ มิได้ถูกรองคร้อมหุ้บโดยชาติหนึ่งชาติใด ดังจะเห็นจากงานศึกษาค้นคว้าที่กระทำโดยนักวิชาการที่หลากหลาย ประเด็นศึกษาหนึ่งซึ่งเป็นที่สนใจในหมู่นักวิชาการได้แก่เรื่องระบบการปกครอง ดังจะเห็นจากหัวข้อศึกษาวิจัยที่ปรากฏตามตารางที่มุ่งศึกษาระบบการปกครองสิบสองปันนาโดยตรงหลายชิ้น อาทิ เอกสารหมายเลข 4, 8, 9, 10, 11, 12 และ 13 นอกจากนี้ก็ยังศึกษาถึงประเด็นสำคัญด้านการปกครองต่าง ๆ อาทิ การจัดระเบียบสังคม และระบบศักดินา นักวิชาการต่างกลุ่มทำให้ได้ข้อมูลจากแหล่งที่ต่างกันไป ซึ่งก็น่าจะเป็นผลดีต่อการศึกษาค้นคว้าตรงที่ได้ชิ้นส่วนข้อมูลมาประกอบกันเป็นภาพมากขึ้น หรือมีเดะนั้นก็เป็นการตรวจสอบข้อมูลซึ่งกันและกันไปในตัว

ตารางที่ 4 ตารางเข้าเนอเอกสารกลุ่มลาว

ลำดับที่	เอกสาร	ประเภท			ภาษา				ผู้แต่ง	นักวิชาการ			ปีที่พิมพ์
		บทความ	หนังสือ	เอกสาร ไม่ตีพิมพ์	อังกฤษ	ฝรั่งเศส	จีน	ไทย		ต่างประเทศ	ไทย	ไทย	
1	Histoire du Pays de Lan-Chhang, Hoon Khao		✓			✓			Pavie	✓			1898
2	Socialisme dans les hauts plateaux (Laos, Indochina)	✓				✓			Bouisset	✓			1906
3	L'Histoire du Camphout					✓		✓	Archaibhault	✓			1961
4	พงศาวดารล้านช้าง ฉบับพระยาสุรสีห์ทรง อักษร		✓					✓					2506
5	Ethnic Groups in Mainland Southeast Asia		✓		✓				Leher, Hicky & Muangrove	✓			1964
6	ขุนบรมชนชาติลาว		✓								✓		
7	ประวัติศาสตร์ลาว		✓					✓	สีลา ธีระวงศ์		✓		2539
8	เอกสารพงศาวดารลาว			✓				✓	จารุวรรณ สารวิไล			✓	2530
9	ประวัติศาสตร์ลาว							✓	เกษม วิชาญพนทกิจ			✓	2540
10	กฎหมายโบราณของลาวกับอีสานเหนือไทย	✓						✓	โกธิยา	✓			2541
11	แนวคิดและชีวิตคนลาว ที่วังผู้ทรงเกียรติ		✓					✓	สวนเคียน บุณยาร		✓		2540

กลุ่มสาวมีเอกสารที่สำรวจได้รวม 11 ชิ้น ส่วนใหญ่เป็นหนังสือเล่ม มีที่อยู่ในรูปบทความ 2 ชิ้นกับเอกสารค้นคว้าที่ไม่ตีพิมพ์อีก 1 ชิ้นเท่านั้น หากยกเว้นเอกสารหมายเลข 2 ที่เป็นงานรวบรวมความรู้เรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นภาษาอังกฤษแล้ว เอกสารจะเป็นภาษาฝรั่งเศสกับภาษาไทยทั้งหมด

งานศึกษาวิจัยยุคบุกเบิกของลาวช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นงานของชาวฝรั่งเศส ซึ่งมีทั้งงานจากการเดินทางสำรวจและจากการศึกษาค้นคว้าทางวิชาการ และเรายังคงเห็นความสับสนเนื่องในการทำงานของนักวิชาการฝรั่งเศส แม้จะทันสมัยที่ฝรั่งเศสปกครองลาวแล้วก็ตาม (เอกสารหมายเลข 3) นักวิชาการลาวและไทยเริ่มมีผลงานในระยะราว 40 ปีที่ผ่านมาโดยเป็นงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่ยึดพงศาวดารสำคัญของลาวเป็นโครงหลัก (เอกสารหมายเลข 7 และ 9) ระยะเวลาจึงปรากฏงานศึกษาวิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ ที่เฉพาะเจาะจงขึ้น มีที่เกี่ยวโยงกับการปกครองเช่น งานของจาวรรณ (เอกสารหมายเลข 8) และเริ่มปรากฏผู้ทำงานที่ต่างกลุ่มออกไป เช่น นักวิชาการชาวญี่ปุ่น ซึ่งก็สนใจศึกษาหัวข้อที่แตกต่างออกไปคือ เรื่องกฎหมายโบราณ (เอกสารหมายเลข 10) เป็นต้น

ตารางที่ 5 ตารางจำแนกเอกสารกลุ่มไต้หวัน-ไทย

ลำดับที่	เอกสาร	ประเภท			สาขา			ภูมิภาค			ผู้ส่ง	นักวิชาการ			ปีที่ค้นพบ
		บทความ	หนังสือ	เอกสาร ไม่ตีพิมพ์	อังกฤษ	ฝรั่งเศส	จีน	ไทย	ลาว	พม่า		ต่างประเทศ	ไทย	ไท	
1	Mission Pavie Indochine : Voyages dans le Haut Laos et sur les frontières de Chine et de Birmanie		✓			✓					Lebrier-Pontalis	✓			1902
2	Thay Dang		✓			✓					Reber	✓			1941
3	Ethnic Groups in Mainland Southeast Asia		✓		✓						Lebar, Hickey & Murgrove	✓			1964
4	ระบบเครือญาติในเวียดนาม	✓						✓			พริ่ง สว่างชัยบุตร		✓		2534
5	ประวัติศาสตร์และเอกสารไทดำในเวียดนาม	✓						✓			สัจพจน์		✓		2538
6	ตำนานลัทธิโพธิ์	✓						✓			สุภาพ & สุวรรณ			✓	2538
7	คนไทยในเวียดนาม : การแบ่งกลุ่ม	✓						✓			พริ่ง สว่างชัยบุตร			✓	2540

สำหรับกลุ่มไทดำไทขาว มีเอกสารที่สำรวจรวม 7 ชิ้น เป็นหนังสือและบทความจำนวนไล่เลี่ยกันคือ 3 และ 4 ชิ้นตามลำดับ และเช่นเดียวกันกับกลุ่มลาวคือ หากยกเว้นงานของ Lebar (เอกสารหมายเลข 3) ที่เป็นภาษาอังกฤษก็จะมีแค่เอกสารภาษาฝรั่งเศสและไทยเท่านั้น โดยเอกสารภาษาฝรั่งเศสจะเป็นหนังสือทั้งหมด ขณะที่ภาษาไทยเป็นบทความทั้งหมด

เนื่องจากบริเวณที่ตั้งหลักแหล่งของไทกลุ่มนี้ อยู่ในเขตประเทศเวียดนามอันเป็นหนึ่งในกลุ่มประเทศอินโดจีนภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสในยุคลอาณานิคมเช่นเดียวกับลาว นักวิชาการชาวฝรั่งเศสจึงมีบทบาทโดดเด่นมาตั้งแต่ยุคแรกเริ่ม โดยงานในระยะแรกเป็นงานบันทึกการเดินทางสำรวจ และบันทึกภาคสนามด้านชาติพันธุ์วรรณนาอย่างละเอียด (เอกสารหมายเลข 1 และ 2) สำหรับนักวิชาการไทถิ่นและไทย กล่าวได้ว่าเพิ่งเริ่มทำงานศึกษาเรื่องระบบการปกครองของไทดำไทขาวในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาเอง และส่วนใหญ่เป็นบทความสั้น ๆ ที่บันทึกความรู้เกี่ยวกับประเด็นเรื่องการปกครองไทดำไทขาวไว้

ตารางที่ 6 ตารางจำแนกเอกสาร : เอกสารเกี่ยวกับกลุ่มไทหลายกลุ่ม

ลำดับที่	เอกสาร	ประเภท			ภาษา				ผู้แต่ง	นักวิชาการ			ปีที่พิมพ์
		บทความ	หนังสือ	เอกสาร ไม่ตีพิมพ์	อังกฤษ	ฝรั่งเศส	จีน	ไทย		ส่วน ประเทศ	ไทย		
1	Les Noms A Element Numeraux Des Principales Tai	✓				✓			Klaproth	✓			1823
2	La société et la religion des Chinois anciens et modernes des Tai modernes								Maspero				1971 (1920)
3	Notes about the Tai	✓			✓				Isikawata	✓			1962
4	ความเป็นมาของภาษา ไท (สว) และชน และลักษณะทางสังคมของชนชาติ		✓					✓	จิตร ภูมิศักดิ์			✓	2524
5	Essai sur l'évolution des systèmes politiques thaïs		✓		✓	✓			Condominas				1976
6	ไทโบราณ ไทใหญ่ ไทสยาม		✓					✓	ศุภักษรและสุจิตต์			✓	2534
7	From Lavo to Mon, From Sui to Thai : Historical and Anthropological Aspects of Southeast Asia Social Space		✓		✓			✓	Condominas	✓			1990
8	Tarman Muang : Ethnic Inter-relationships in the History of Lanang	✓			✓				Chothira Sayaravadhna Lamsana			✓	2538
9	Foodallie Tai chez les Lu des Sipsong Panna et les Tai blancs, noirs et rouges du Nord-Ouest du Vietnam								Lamsana	✓			1997

เอกสารกลุ่มสุดท้ายเป็นงานศึกษาคนไทยหลายกลุ่ม เอกสารที่สำรวจได้มีรวม 9 ชิ้น อยู่ในรูปหนังสือและบทความเกือบเท่า ๆ กัน เป็นเอกสารภาษาอังกฤษ 3 ชิ้น ภาษาฝรั่งเศส 4 ชิ้น และไทย 2 ชิ้น

เอกสารลักษณะนี้มักเป็นการศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลจากไทต่างกลุ่มโดยพิจารณาารวมกัน ไปเป็นเนื้อหาเดียวกัน ไม่แยกกล่าวแต่ละกลุ่มเช่นงานศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ของ Lebar นักวิชาการที่ทำงานลักษณะดังกล่าว เป็นนักวิชาการชาวฝรั่งเศสเกือบจะทั้งหมด และไทกลุ่มที่มีการศึกษาเปรียบเทียบกันก็ได้แก่กลุ่มอินโดจีน คือ ลาว ไทดำไทขาว (และไทแดง) รวมมาถึงไทลื้อด้วย

จะพบว่ากลุ่มนักค้นคว้าชาวฝรั่งเศสรุ่นเก่าเป็นกลุ่มที่ได้เริ่มสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครองไท หลังจากนั้นเป็นเวลาอีกถึง 2 ทศวรรษจึงได้มีนักวิชาการกลุ่มที่ใช้ภาษาอังกฤษเริ่มศึกษาระบบการเมืองการปกครองของคนไทดำไทขาว Lebar และคณะซึ่งเป็นนักวิชาการอเมริกันได้เขียนงานในลักษณะการกล่าวถึงลักษณะทางชาติพันธุ์วรรณาของคนแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยทั่วไป แต่มิได้เจาะลึกเรื่องระบบการเมืองการปกครอง Izikowitz ซึ่งเป็นนักวิชาการฝ่ายยุโรปเริ่มศึกษาเกี่ยวกับชาติพันธุ์ไทอีกครั้ง ในช่วงที่ฝรั่งเศสทำสงครามอินโดจีนกับเวียดนาม การค้นคว้าทางวิชาการต้องหยุดชะงักไปเพราะบริเวณที่กลุ่มไทดำไทขาวอาศัยอยู่ในเขตของการสู้รบ Condominas นับเป็นนักวิชาการชาวฝรั่งเศสคนสำคัญที่สุดที่ได้เริ่มค้นคว้าและวิเคราะห์ระบบการเมืองการปกครองของคนไทยอย่างเป็นระบบที่สุด กลุ่มคนไทที่ Condo วิเคราะห์มิได้มีเพียงไทดำไทขาว แต่รวมไปถึงกลุ่มไทลื้อและกลุ่มไทลาว งานค้นคว้าของ Condo มีพื้นฐานอยู่บนข้อมูลที่นักวิชาการฝรั่งเศสรุ่นก่อน ทั้งที่เป็นนักประวัติศาสตร์ นักชาติพันธุ์วรรณา นักภาษาศาสตร์ เช่น Coedes, Maspero Archaimbaull และ Haudricourt ได้ศึกษาไว้ นอกจากนั้นยังใช้แหล่งข้อมูลจากนักวิชาการเวียดนามคนสำคัญ เช่น Nhugen Tu Chi เขียนเกี่ยวกับคนไทไว้ งานดังกล่าวที่ Condo นำมาใช้ มีทั้งงานที่เกี่ยวกับคนไทและงานที่เกี่ยวกับชาติพันธุ์อื่นได้แก่ พวก Muang กลุ่มพูดภาษา Kadai (โดยเฉพาะเกอลาว) ที่สำคัญ Condo ได้มีโอกาสเก็บข้อมูลภาคสนามอย่างยาวนานในเวียดนามตอนเหนือ (ด่งเกีย) จนจรดประเทศจีน จึงทำให้การค้นคว้าเกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครองของกลุ่มคนไทพูดภาษาไทของเขามีความหนักแน่นและลุ่มลึกมากกว่าที่นักวิชาการฝรั่งเศสคนอื่น ๆ ได้ทำมา อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า Condo ได้อิทธิพลทางความคิดจาก Leach ผู้ศึกษาเกี่ยวกับการกลายเป็นไทใหญ่ (Shan) ของคะฉิ่นโดยการรับนับถือพุทธศาสนา ในขณะที่ Leach เผยแพร่หนังสือ The Political Systems of Highland Burma ในปี 1954 Condo เขียนบทความขนาดยาวเรื่อง Essai Sur L'Evolution Des Systemes Politiques Thais ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี 1976 สันนิษฐานว่า Condo ได้ความคิดจาก Leach ในเรื่องการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมด้วยกลไกหลายอย่าง ๆ เพื่อการผนวกทางการเมืองมาไว้วิเคราะห์การที่กลุ่มไทดำไทขาวและลาวผนวกเอาพวกท่า (ที่เป็นชนพื้นเมือง) ด้วยการแต่งงานและการเผยแพร่รูปแบบการปกครอง เช่นเดียวกับที่ชาวมอญในพริญญไซซ์ทำกับชาวลัวะในล้านนาในสมัยพระนางจามเทวี เมื่อนำข้อค้น

พบจากการวิเคราะห์ของ Leach กับ Condo มาผนวกเข้าด้วยกันก็จะเห็นภาพการผสมกลมกลืนทางการเมือง (political acculturation) ของกลุ่มคนที่พูดภาษาไทยได้สมบูรณ์แบบขึ้น

2. การคัดเลือกเอกสาร

ในจำนวนเอกสาร 78 ชิ้นที่แสดงไว้โดยตารางทั้ง 6 ตารางในข้อ 1 นั้น เมื่อพิจารณาเนื้อหาแล้วพบว่า เอกสารเหล่านั้นให้ข้อมูลความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษารวบรวมองค์ความรู้เรื่องระบบการเมืองการปกครองในระดับที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงได้ตั้งเกณฑ์ที่จะใช้คัดเลือกและประเมินวิเคราะห์ผลงาน เพื่อคัดเอาเฉพาะเอกสารกลุ่มที่มีเนื้อหาตรงกับประเด็นศึกษาที่สุดไว้ใช้ในการศึกษา เกณฑ์ดังกล่าวมีอยู่ 4 ประการดังนี้

1. พิจารณามีความสอดคล้อง (relevence) และความตรง (validity) ต่อการตอบปัญหาหลักของการวิจัย

2. พิจารณามีกรอบแนวคิดและวิธีการศึกษาที่ชัดเจนหนักแน่นเชื่อถือได้

3. พิจารณามีความลุ่มลึกในการวิเคราะห์ตีความข้อมูล

4. พิจารณามีข้อค้นพบที่เป็นสาระสำคัญ

หลังจากนำเกณฑ์ทั้ง 4 ข้อไปใช้พิจารณาเอกสารที่รวบรวมมาทั้งหมดแล้ว สามารถคัดเลือกเอกสารที่คิดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานมากกว่าชิ้นอื่น ๆ ออกมาได้ 40 ชิ้นในจำนวนเอกสารทั้งหมด 78 ชิ้น ซึ่งคิดเป็นอัตราร้อยละ 51.3 จำแนกจำนวนตามกลุ่มไทยได้ดังนี้

โทอาหม	มีเอกสารจำนวน	8	ชิ้น
ไทใหญ่	มีเอกสารจำนวน	8	ชิ้น
ไทลื้อ	มีเอกสารจำนวน	7	ชิ้น
ลาว	มีเอกสารจำนวน	6	ชิ้น
ไทดำไทขาว	มีเอกสารจำนวน	6	ชิ้น
หลายกลุ่มไท	มีเอกสารจำนวน	5	ชิ้น

โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับเอกสารและนักวิชาการผู้ทำการศึกษาครั้งนี้คือ ในจำนวนเอกสาร 40 ชิ้น มีเอกสารภาษาไทย 15 ชิ้น ภาษาอังกฤษ 16 ชิ้น ภาษาฝรั่งเศส 8 ชิ้น และภาษาจีน 1 ชิ้น เป็นงานที่ทำโดยนักวิชาการกลุ่มต่างประเทศมากที่สุดคือ 22 ชิ้น นักวิชาการไทยและไทถิ่นกลุ่มละ 8 ชิ้นเท่ากัน

ตารางแสดงจำนวนและรายละเอียดของเอกสารที่คัดเลือกแล้ว

กลุ่มโท	จำนวนเอกสาร	ภาษา				นักวิชาการ		
		อังกฤษ	ฝรั่งเศส	ไทย	จีน	ต่างประเทศ	ไทย	ไท้อื่น
โทอาหม	8	5	-	3	-	1	6	4
โทใหญ่	8	5	-	3	-	5	4	2
โทสื่อ	7	2	-	4	1	5	5	-
ลาว	6	1	3	2	-	4	4	1
ไทดำ-ไทขาว	6	1	2	3	-	3	5	1
ไทหลายกลุ่ม	5	2	6	-	-	4	1	-
รวม	40	16	8	15	1	22	10	8

ในการพิจารณาคัดเลือกโดยใช้เกณฑ์ 4 ประการข้างต้น แต่ละข้อประเมินเป็น 3 ระดับ คือ ดีมาก ดี และปานกลาง ได้ผลดังนี้

งานที่มีความสอดคล้องและตรงต่อการตอบปัญหาหลัก มีเอกสารที่ได้รับการประเมินระดับดีมาก 21 ชิ้น ดี 14 ชิ้น และ ปานกลาง 5 ชิ้น

งานที่มีกรอบแนวคิดและวิธีการศึกษาที่ชัดเจนเชื่อถือได้ มีระดับดีมาก 15 ชิ้น ดี 19 ชิ้น และปานกลาง 6 ชิ้น

งานที่มีความลุ่มลึกในการวิเคราะห์ตีความ มีระดับดีมาก 15 ชิ้น ดี 13 ชิ้น ปานกลาง 12 ชิ้น

งานที่มีข้อค้นพบที่เป็นสาระสำคัญ มีระดับดีมาก 18 ชิ้น ดี 16 ชิ้น และปานกลาง 6 ชิ้น

ในจำนวนงาน 40 ชิ้น มีงานที่ได้รับการประเมินระดับดีมากทุกด้าน 6 ชิ้น คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 15 เป็นงานที่ทำโดยนักวิชาการต่างประเทศ 3 ชิ้น และนักวิชาการไทย 3 ชิ้น

ตารางแสดงผลการประเมินเอกสาร

เกณฑ์ \ ระดับ	ตอบปัญหา	กรอบแนวคิดและวิจัยศึกษา	วิเคราะห์ลึก	ข้อค้นพบสำคัญ
ดีมาก	21	15	15	18
ดี	14	49	13	16
ปานกลาง	5	6	12	6
รวม	40	40	40	40

อนึ่ง เกณฑ์ที่กำหนดขึ้นใช้ในการคัดเลือกเอกสารทั้ง 4 ข้อนี้ เป็นเกณฑ์ที่ตั้งขึ้นสำหรับการทำงานครั้งนี้โดยเฉพาะ เพื่อที่จะแยกเอกสารกลุ่มที่จะเป็นประโยชน์โดยตรงที่สุดต่อการรวบรวมองค์ความรู้เรื่องระบบการเมืองการปกครองไทยออกมาจากเอกสารที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครองไทยเท่าที่รวบรวมมาได้ ดังนั้น การประเมินงานแต่ละชิ้นว่า ดีมาก ดี หรือปานกลาง ตลอดจนการคัดเลือกงานออกมา 40 ชิ้นจากจำนวนทั้งหมด จึงมีนัยยะจำกัดเฉพาะประโยชน์และความสำคัญของเอกสารชิ้นนั้น ๆ ต่อการทำงานครั้งนี้เท่านั้น มิได้หมายถึงการประเมินคุณค่าโดยรวมของเอกสารชิ้นนั้นในฐานะผลงานการศึกษาวิจัยแต่อย่างใด อีกทั้งระดับการประเมินที่ต่างกันก็มีได้หมายความว่าเอกสารชิ้นใดเป็นงานศึกษาที่มีคุณค่ามากหรือน้อยกว่าชิ้นใดด้วย

บทที่ 2

การประเมินสถานภาพ

ในบทนี้จะเป็นการประเมินสถานภาพ โดยในส่วนแรกจะนำเอกสารที่พิจารณาแล้วว่า มีประโยชน์โดยตรงต่อการประมวลองค์ความรู้เรื่องระบบการเมืองการปกครองไทย ซึ่งจัดแบ่งเป็น 6 กลุ่ม จำนวน 40 ชิ้นมาวิเคราะห์เป็นรายชิ้นไป โดยจะกล่าวถึงกรอบความคิด วิธีการศึกษา ประเด็นหรือคำถามหลัก ขอบเขตความลุ่มลึกของงาน และสาระหรือข้อค้นพบที่สำคัญของงาน นั้นๆ ส่วนที่สองเป็นการเปรียบเทียบการทำงานศึกษาวิจัยของนักวิชาการซึ่งผู้วิจัยได้จัดแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มนักวิชาการไทย กลุ่มนักวิชาการไทยอื่น (คือ ชาวไททั้ง 5 กลุ่มที่ทำการศึกษา) และกลุ่มนักวิชาการต่างประเทศ (ซึ่งหมายถึงทุกชาตินอกเหนือจากที่ระบุมาข้างต้น) โดยจะพิจารณาการศึกษาและการทำงานของแต่ละกลุ่ม แล้วหยิบยกวัตถุดิบประสังค์ ความคิด แนวทาง วิธีการ ข้อได้เปรียบและข้อจำกัด ที่ปรากฏมาแสดง ส่วนสุดท้าย เป็นการประเมินกระบวนการ ที่ค้นโดยรวม ซึ่งจะเป็นการประเมินการศึกษาวิจัยตลอดจนผลงานที่ผ่านมาโดยพิจารณาประเด็น ต่างๆ รอบด้าน แล้วสรุปให้เห็นสถานภาพการศึกษาวิจัยที่ผ่านมาในเรื่องทิศทาง พัฒนาการ ปัญหา ข้อจำกัด ตลอดจนประเด็นสำคัญที่แสวงหาคำตอบ

2.1 การประเมินสถานภาพองค์ความรู้จากเอกสารต้นสำคัญ

2.1.1 ไทอาหม

ลำดับที่	เอกสาร	ผู้แต่ง	ปี
1	An Account of Assam	Hamilton	1820
2	Tungkhungia Buranji (Introduction)	S.K. Bhuyan	1990 (1804-1806)
3	เขียนไทอาหมสายเลือดของเรา	สารนาถ	2497
4	An Aspects of Tai-Ahom Polity	Barua	1986
5	The Administrative System of the Ahom	S.K. Bhuyan	1959
6	“องค์ความรู้ประวัติศาสตร์ไทอาหม”	ฉัตรทิพย์, เรณู	2538
7	Tai Ahom System of Government	A.C. Sarma	1986
8	พงศาวดารไทอาหม	เรณู	2540

เอกสารชิ้นที่ 1 AN ACCOUNT OF ASSAM โดย FRANCIS (BUCHANAN) HAMILTON (1762-1829) เอกสารนี้เป็นบันทึกการสำรวจดินแดนอินเดียตะวันออกและ

เขตติดต่อ ซึ่ง HAMILTON ทำให้บริษัท อีสต์อินเดีย ระหว่างปี 1808 - 1814 (ขณะนั้นใช้ชื่อว่า FRANCIS BUCHANAN)

รายงานแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนที่ 1 ว่าด้วยอัสสัม

ส่วนที่ 2 ว่าด้วยดินแดนรอบๆที่มีอาณาเขตติดต่อกับอัสสัม

ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อยู่ในบทที่ 2 ที่ว่าด้วยรูปแบบการปกครอง มีกล่าวถึง กษัตริย์ ชุนนาง ข้าราชการ การป้องกันหัวเมืองชายแดน และการจัดเก็บภาษี กับบทที่ 3 ว่าด้วยการบริหารราชการ ตุลาการ และการแบ่งกลุ่มคน

Hamilton ทำงานชิ้นนี้ ในลักษณะของการรวบรวมข้อมูลเพื่อนำเสนอเกี่ยวกับการปกครองของอัสสัมแก่บริษัท อีสต์อินเดียของอังกฤษ วิธีการทำงานของเขาก็คือ เข้าไปในพื้นที่เพื่อสังเกตและเก็บข้อมูลด้วยตัวเอง การทำงานนี้เป็นงานซึ่งมีวัตถุประสงค์ด้านการเมืองอยู่เบื้องหลัง ประเด็นคำถามหลักๆที่ Hamilton ถูกกำหนดให้หาคำตอบมีอาทิ สภาพทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์และโบราณคดี ผู้คน และสภาพความเป็นอยู่ ศาสนาและความเชื่อ ทรัพยากรธรรมชาติ การค้า การเกษตร และการคมนาคม

การเก็บรวบรวมข้อมูลนี้ Hamilton ใช้เวลาถึง 6 ปี คือ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1808-1814 เพื่อทำงานภาคสนามอยู่ในเขตเบงกอล พินาร์และอัสสัม อย่างไรก็ตาม Hamilton ไม่สามารถเดินทางเข้าไปยังอัสสัมได้ เนื่องจากราชอาณาจักรอาหมภายใต้การปกครองของกษัตริย์ราชวงศ์ลาหมไม่อนุญาตให้บุคคลภายนอกเดินทางเข้าไปในอาณาจักร เขาจึงต้องใช้วิธีพำนักรออยู่ที่เมืองรอบนอกใกล้ๆในเขตเบงกอลเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับอัสสัม ระหว่างปี ค.ศ. 1807-1808 ซึ่งก็ได้จากการสัมภาษณ์ /คำบอกเล่าจากคน 2 กลุ่ม คือ ผู้ที่เดินทางไปอัสสัมบ่อยๆ กับชาวอัสสัมเอง ซึ่งรวมทั้งเจ้าและชนชั้นสูงของอาหมด้วย การอาศัยข้อมูลจากคำบอกเล่า ทำให้ปริมาณข้อมูลแต่ละเรื่องไม่เสมอกัน เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับชุนนาง ข้าราชการจะมีละเอียดมาก ทั้งชื่อตำแหน่ง หน้าที่ สิทธิต่างๆ ในขณะที่ข้อมูลเรื่องกษัตริย์มีน้อย ข้อเสียเปรียบอีกประการหนึ่งคือ ความเป็นชาวตะวันตกทำให้ HAMILTON ไม่อาจอธิบายบางสิ่งได้กระจ่างชัด เช่น ระบบไพร่ เป็นต้น แต่ถึงกระนั้น งานของเขาก็จัดเป็นงานเกี่ยวกับอัสสัมรุ่นบุกเบิก และปัจจุบันก็จัดเป็นงานที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์อย่างยิ่งชิ้นหนึ่ง

โดยตัวของเอกสาร จัดเป็นผลงานที่มีคุณภาพต่อการศึกษาสภาพการณ์ทางการเมืองทรัพยากรทางเศรษฐกิจ และชีวิตของคนในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ในส่วนของเรื่องระบบการปกครอง เป็นการรวบรวมข้อมูลที่ละเอียดโดยเฉพาะในเรื่องของชุนนาง ความน่าสนใจของเอกสารอยู่ที่เป็นการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับอัสสัมโดยชาวต่างชาติ(ซึ่งเป็นชาวตะวันตก)ในสมัยที่ราชวงศ์อาหมยังปกครองอยู่ และเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่ Srinath Duara Barberua บันทึกพงศาวดาร TUNGKHUNGIA (ราชวงศ์สุดท้ายของอาหม) จึงเท่ากับเป็นข้อมูลจาก 2 แหล่ง 2 มุมมอง คือ คนในสังคมกับคนนอกสังคม ให้ผู้ศึกษาค้นคว้าได้ใช้เทียบเคียงกัน จัดเป็นแหล่งข้อมูลที่น่าจะเป็นประโยชน์มาก และเป็นเอกสารที่เก่าที่สุดที่ค้นคว้าได้

เอกสารชิ้นที่ 2 เป็นเอกสารชิ้นต้นของอาหมที่มีการนำมาแปลและตีพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษเมื่อปี พ.ศ. 2533 คือ TUNGKHUNGIA BURANJI โดยมี S.K. BHUYAN นักวิชาการสำคัญของอัสสัมเป็นบรรณาธิการ เอกสารนี้เป็นพงศาวดารกษัตริย์ราชวงศ์ Tungkhungia ซึ่งเป็นราชวงศ์สุดท้ายของอาหมที่ปกครองอัสสัมระหว่างปี พ.ศ. 2224 - พ.ศ. 2369 ผู้บันทึกพงศาวดารนี้คือ Srinath Dura Barbarua ซึ่งเป็นข้าราชการคนสำคัญของอาณาจักร ตำแหน่ง Barbarua ซึ่งเป็นตำแหน่งบริหารระดับสูงรองจากสามเจ้าผู้ครองเมือง หรือ ที่ปรึกษาทั้งสาม อยู่ถึง 17 ปีตั้งแต่ พ.ศ. 2343 - 2360 เขาได้บันทึกพงศาวดารนี้ไว้ระหว่างปี พ.ศ. 2347 - 2349 (1804 - 1806) มีเนื้อหาที่กล่าวถึงเหตุการณ์ในรัชสมัยของกษัตริย์แต่ละองค์เรียงตามลำดับมาจนกระทั่งอังกฤษเข้ายึดครอง โดยบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับราชสำนัก นโยบายการปกครอง การบริหาร สงครามและภาวะปกติไว้

ในฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษที่กล่าวถึง S.K. BHUYAN ได้เขียนบทนำซึ่งมีเรื่องระบบการปกครองอยู่ด้วย โดยได้จัดให้ระบบปกครองของอาหมเป็น คณะธิปไตยแบบมีกษัตริย์ (Monarchical Oligarchy) และกล่าวถึงโครงสร้างการปกครองที่ประกอบไปด้วยกษัตริย์ ซึ่งมีสถานะเป็นสวรวคเทพ เป็นผู้ปกครองสูงสุด แต่ก็ต้องฟังที่ปรึกษาทั้งสาม ด้านเสนาบดีผู้บริหารราชการส่วนกลางมีตำแหน่งใหญ่ 2 ตำแหน่ง (BARBARUA กับ BAR PHUKAN) และมีข้าราชการสำคัญอีกหลายตำแหน่งประจำชายแดน

แม้ว่าบทนำนี้จะเป็บบทความสั้นๆ แต่ก็มีประโยชน์และน่าสนใจ เพราะผู้เขียนได้สรุปสาระออกมาจากเอกสารอาหมที่เขาพิจารณาว่าสำคัญที่สุดชิ้นหนึ่ง ด้วยเป็นเอกสารชิ้นต้น ซึ่งบันทึกเรื่องราวต่างๆไว้โดยผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์นั่นเอง และเป็นผู้ที่มีตำแหน่งสูงในราชการ

นอกจากส่วนบทนำซึ่งเป็นการทำงานของนักวิชาการท้องถิ่นแล้ว เอกสารเล่มนี้ ยังมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์อื่นๆที่อาจใช้ประกอบการอ่านและวิเคราะห์งานค้นคว้าอื่นๆได้ดี อาทิ รายชื่อสกุลของชาวอาหมที่อยู่ในระดับผู้ปกครอง การอธิบายธรรมเนียมการเรียกขานแบบอาหมที่ใช้ควบชื่อสกุลกับตำแหน่ง ข้อมูลเกี่ยวกับข้าราชการกลุ่มที่ไม่ใช่ชาวอาหม และสิทธิของราชวงศ์ในที่ดินทำกิน ซึ่งจะระบุชัดเจนว่า เมลลือเอโดที่ที่เมืองโต เมลลือรองโดที่โต โอโรสโดที่โต ธิดาโดที่โต

เนื่องจากผู้เขียนพงศาวดารฉบับนี้เป็นขุนนางระดับสูง ข้อมูลที่ใช้จึงน่าจะเชื่อถือได้ และน่าจะมีความลุ่มลึกทั้งในส่วนข้อมูลและมุมมอง เป็นเอกสารร่วมสมัยกับ An Account of Assam ของ Hamilton ที่น่าจะช่วยให้ควบคู่เพื่อตรวจสอบข้อมูลซึ่งกันและกันได้เป็นอย่างดี

เอกสารชิ้นที่ 3 เป็นหนังสือเชิงสารคดีเรื่อง เย็นไทอาหมสายเลือดของเรา โดยสารนาถ หรือ สังข์ พัทโนทัย เป็นงานเชิงสารคดีที่ผู้เขียนเขียนขึ้นหลังจากได้เดินทางไปเยือนชุมชนชาวไทหลายแห่งในแคว้นอัสสัม ในปีพ.ศ. 2497 หนังสือได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับภูมิหลังและประวัติศาสตร์ของดินแดนอัสสัมครอบคลุมช่วงเวลาช้านาน ตั้งแต่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 6 ที่ประวัติศาสตร์ยังปรากฏอยู่ในรูปของตำนานต่างๆ เรื่อยมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ 24 เมื่ออัสสัมถูกผนวกเข้าเป็นดินแดนของบริษัท อีสต์อินเดียแห่งอังกฤษ รวมเข้ากับประเทศอินเดีย

สามารถได้บรรยายถึงตำนาน ตลอดจนลัทธิความเชื่อต่าง ๆ ที่ปรากฏในดินแดนอัสสัม ก่อนที่ชาวไทจะเข้ามาปกครอง แล้วจึงเริ่มกล่าวถึงการที่ "เสือเก้าฟ้า" นำชาวไทกลุ่มหนึ่งข้ามช่องเขาปาดไก่อ่เข้าตั้งมั่นในอัสสัม เกิดเป็นอาณาจักรอาหมขึ้นพุทธศตวรรษที่ 18 และการปกครองของกษัตริย์ในราชวงศ์เสือเก้าฟ้า เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอาณาจักรอาหมไล่เรียงไปตามรัชสมัยของกษัตริย์แต่ละองค์ จนถึงกษัตริย์องค์สุดท้าย

ในส่วนของข้อมูลที่เกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครองโดยตรงจะได้แก่บทที่ 23 ที่ว่าด้วย ระบบอาหม สารนาถทำงานในส่วนนี้ได้้อย่างละเอียดชัดเจน โดยได้อ้างอิงงานของ "ร้อยเอกเวลล์" (Captain Welsh) ชาวอังกฤษซึ่งผู้สำเร็จราชการอังกฤษในอินเดียส่งเข้าไปช่วยเหลือติดปางฟ้ารบกับพวกโมฮามาริยาในปีพ.ศ.2335 สารนาถได้นำกรอบความคิดของ Welsh มาใช้ โดยมองว่าระบบการปกครองอาหมเป็นทั้งระบบกษัตริย์และระบบขุนนาง

สารนาถได้ชี้ให้เห็นประเด็นที่ทำให้ระบบการปกครองอาหมมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากอินเดียแม้จะมีกษัตริย์เป็นประมุขเหมือนกัน นั่นคือการดำรงดุลย์อำนาจระหว่างกษัตริย์กับขุนนาง เมื่อเป็นเช่นนี้รายละเอียดของบทนี้จึงมุ่งไปที่ความพยายามสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับคนสองกลุ่มดังกล่าว ซึ่งเป็นเสมือนกลไกสำคัญสองส่วนในระบบการปกครองของอาหม

ข้อมูลเกี่ยวกับกษัตริย์และขุนนางที่ปรากฏในบทนี้จึงเป็นรายละเอียดที่จัดว่าครบครันรอบด้าน อาทิ การขึ้นสู่ตำแหน่ง การสืบอำนาจของกษัตริย์ ลำดับตำแหน่งขุนนางอาหมโดยละเอียด ตั้งแต่ชื่อตำแหน่ง อำนาจ หน้าที่ และผลประโยชน์ของขุนนางระดับต่าง ๆ ตั้งแต่สูงสุดจนถึงระดับล่างลดหลั่นกันลงมา รวมทั้งยังมีข้อมูลเกี่ยวกับระบบควบคุมกำลังคน (ระบบไพร่) เรื่องของชนชั้นในสังคม สิทธิและหน้าที่ระหว่างกัน ตลอดจนอาญาหรือกฎหมายของบ้านเมือง

ข้อมูลดังกล่าวเป็นประโยชน์อย่างมาก และโดยตรงแก่การศึกษาเกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครองของไทยอาหม แม้ว่าจะเป็นเอกสารที่ค่อนข้างเก่า แต่ก็มีรายละเอียดที่จัดว่าสมบูรณ์ ข้อมูลมีความชัดเจน แม่นยำ และลุ่มลึก น่าจะเป็นผลการค้นคว้าจากเอกสารหลายชิ้น แต่เท่าที่ระบุมีเพียงของ Welsh ขึ้นเดียว

แม้ว่างานชิ้นนี้จะเป็นงานเขียนในเชิงสารคดี โดยผู้เขียนที่มีได้เป็นนักวิชาการ และมีได้ทำงานในกรอบของงานวิชาการ อาทิ การระบุที่มาของข้อมูลและเอกสารที่ใช้ประกอบการเขียนไม่สู้จะชัดเจนนัก แต่ เขียนไทยอาหมสายเลือดของเรา ของสารนาถก็เป็นเอกสารภาษาไทยที่กล่าวถึงระบบการปกครองไทยอาหมโดยตรงที่ละเอียดชัดเจน มีความน่าเชื่อถือ และเป็นคลังของข้อมูลความรู้เรื่องไทยอาหมที่สมบูรณ์ที่สุดชิ้นหนึ่ง จัดเป็นเอกสารรุ่นเก่าที่ทรงคุณค่าแม้ในปัจจุบันจนได้รับการพิจารณาว่าเป็น "...หนังสือภาษาไทยเล่มที่ดีที่สุดเรื่องไทยอาหม..." (จักรทิพย์ : 2538 : 64)

เอกสารชิ้นที่ 4 "AN ASPECTS OF TAI-AHOM POLITY" โดย ARUN BARUA (1966) เป็นบทความว่าด้วยระบบการปกครองอาหมอีกชิ้นหนึ่ง ที่เขียนโดยนักวิชาการชาวไทอาหมเอง

Barua ทำงานภายใต้กรอบความคิดแบบชาตินิยม ประเด็นสำคัญของเขาคือความพยายามที่จะหิบบอกแง่มุมต่างๆของระบบการปกครองของอาหมมาแสดงให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่สืบเนื่อง หรือ เป็นลักษณะร่วมของวัฒนธรรมชาวไท ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการจัดระบบการปกครอง การจัดตำแหน่งข้าราชการฝ่ายต่างๆ รวมทั้งทหาร ระบบเกณฑ์แรง การจัดหมวดหมู่กำลังพล หรือ เรื่องการนับญาติกับสิทธิการขึ้นเป็นผู้นำ ล้วนเป็นสิ่งที่ชาวไทกลุ่มอื่นๆ เช่น ไทใหญ่ในรัฐฉาน ไทสยาม หรือ ลาว ก็มีใช้มีปฏิบัติเช่นกัน

ในเรื่องการปกครอง เขามองว่าระบบกษัตริย์อาหมเป็นแบบกึ่งสืบเชื้อสายกึ่งเลือก (โดยขุนนาง) และกลุ่มขุนนางระดับสูงก็เป็นแบบกึ่งสืบตระกูลกึ่งเลือก(โดยกษัตริย์)เช่นกัน เมื่อเป็นดังนี้จึงเกิดการถ่วงดุลย์อำนาจขึ้นระหว่างทั้งสองฝ่าย การถ่วงดุลย์อำนาจ รวมกับการกระจายอำนาจ โดยการแต่งตั้งขุนนาง"กินเมือง" เป็นสิ่งที่ทำให้กษัตริย์อาหมไม่มีอำนาจเบ็ดเสร็จ Barua สรุปว่าระบบการปกครองของอาหมมีลักษณะคล้าย Feudal Hierarchy เมื่อเปรียบกับรัฐฉาน และสยาม

เอกสารชิ้นนี้มีความน่าสนใจในแง่เป็นผลงานของนักวิชาการไทอาหมเอง แต่ก็มีข้อจำกัดด้านการตีความและการใช้ข้อมูลอยู่ไม่น้อย ด้วยความคิดแบบชาตินิยมของผู้เขียน อย่างน้อยที่สุดประเด็นที่น่าเสนอก็ช่วยให้ผู้อ่านได้มองเห็นระบบการปกครองของอาหมในแง่มุมที่แตกต่างออกไป

เอกสารชิ้นที่ 5 "THE ADMINISTRATIVE SYSTEM OF THE AHOMS" เป็นบทความภาษาอังกฤษของ S.K. BHUYAN ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับระบบการปกครองของอาหมโดยตรง

ประเด็นหลักของบทความนี้ อยู่ที่ว่า ชาวไทภายใต้การนำของเสื่อกำฟ้าเจ้าพิชิตและปกครองชนกลุ่มที่มีจำนวนมากกว่า และมีความแตกต่างกันทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมได้ยาวนานกว่า 600 ปีได้อย่างไร โดยมีสมมุติฐานว่า อาหมจะต้องมีสถาบันทางสังคมที่มีคุณภาพสูง

Bhuyan ได้สำรวจการปกครองของอาณาจักรอาหมเพื่อตอบประเด็นคำถามข้างต้น แล้วสรุปว่าปัจจัยต่างๆประกอบกันขึ้นดังนี้ ประการแรก คือ การที่อาหมมีระบบการปกครองที่เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพสูง ผู้ที่มีอำนาจในการปกครองได้แก่ กษัตริย์ หรือ สวรรคเทพ (Swargadeos) ร่วมกับกลุ่มขุนนางระดับสูง 5 ตำแหน่งที่เรียกว่า Patra-mantri คือ Buragohain Borgohain Bapatragdhain Barbarua และ Barphukan เขาจึงกล่าวถึงการปกครองของอาหมว่ามีลักษณะผสมระหว่าง Limited Monarchy กับ Oligarchy ซึ่งมีการถ่วงดุลย์อำนาจระหว่างกษัตริย์และขุนนางอยู่ตลอดเวลา ประการที่สอง คือ มีการควบคุมกำลังพลที่ดี ระบบไพร่ของอาหมมีแบบแผนที่ชัดเจนรัดกุม ไพร่จะถูกจัดกลุ่มไว้ตามอาชีพและภูมิภาค มีการจัดหมวดหมู่ควบคุมกำลังเป็นลำดับขั้นขึ้นไป สามารถตรวจสอบหรือเรียกระดมพลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประการที่สาม มีการจัดการทรัพยากรที่ดี พื้นที่ของอาหมมีความอุดมสมบูรณ์ ผู้ปกครองหลักดินให้มีการเพาะปลูกผลผลิตที่สำคัญ ทั้งเพื่อเลี้ยงตัวและเก็บเป็นเสบียงยามฉุกเฉิน ประการที่สี่ มี

การควบคุมหัวเมืองชายแดนที่รัดกุม ประการที่ห้า มีกฎระเบียบการลงโทษที่รุนแรงเด็ดขาด ประการสุดท้าย มีกุลโณบายที่ดีในการปกครองชนพื้นเมือง

บทความนี้จัดเป็นเอกสารที่มีประโยชน์สำหรับงานศึกษาระบบการปกครองอาหมชิ้นหนึ่ง เพราะเขียนขึ้นโดยนักวิชาการชาวอัสสัมซึ่งมีบทบาทอย่างสูงในการศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์อัสสัม การอธิบายความเป็นไปโดยสังเขป แต่ก็ชัดเจนตรงประเด็น อาจกล่าวได้ว่าเป็นเอกสารที่ให้สาระในเชิงประเด็นความคิดมากกว่าในเชิงข้อมูล

เอกสารชิ้นที่ ๘ “องค์ความรู้ประวัติศาสตร์ไทยอาหม” โดย จัตรีพิชญ์ นาดสุภา และ เรณู วิชาศิลป์ ในหนังสือการศึกษาวัฒนธรรมชนชาติไท เป็นบทความภาษาไทยที่รวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับไทยอาหมไว้อย่างครบถ้วนที่สุดขณะนี้

ผู้เขียนทั้งสองท่านภายใต้กรอบความคิดที่ว่า ไทยอาหมเป็นคนไทกลุ่มที่ยังคงลักษณะสังคมไทแบบดั้งเดิมไว้ได้มากที่สุด ด้วยเหตุที่ได้แยกกลุ่มออกไปอยู่ต่างหากมาเป็นเวลานานและมีการติดต่อกับคนไทกลุ่มอื่นๆ น้อย อีกทั้งยังมีการสั่งสมวัฒนธรรมระดับสูงไว้ในหลายรูปแบบ อาทิ โบราณสถาน หนังสือ และพิธีกรรม นับเป็นขุมความรู้ที่ดียิ่ง การศึกษาสังคมวัฒนธรรมของอาหมจึงน่าจะช่วยให้เราสืบค้นลักษณะต้นกำเนิด หรือรากฐานการก่อตัวของรูปแบบสังคมวัฒนธรรมไทได้

เนื้อหาของบทความเป็นการสำรวจและรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับไทยอาหม โดยจัดแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนนักประวัติศาสตร์อังกฤษและอัสสัมมิส กับส่วนนักประวัติศาสตร์ไท (ซึ่งรวมนักวิชาการของไทยอาหม และไทยไว้ด้วยกัน) แล้วจึงหยิบยกงานชิ้นสำคัญๆ ของแต่ละสำนักมากล่าวถึง โดยให้ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิหลังของผู้เขียน สาระสังเขปของงาน ลักษณะของข้อมูล ตลอดจนพิเคราะห์ข้อดี ข้อด้อยไว้พร้อม นับว่าเป็นงานที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเอกสาร ผู้ค้นคว้าและแหล่งค้นคว้าเรื่องไทยอาหมที่ครบครัน ครอบคลุมตั้งแต่เอกสารโบราณ (เอกสารตัวเขียน) จนถึงเอกสารปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2537) เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาค้นคว้าเรื่องไทยอาหม

เนื้อหาอีกหัวข้อหนึ่งของบทความ คือ ส่วนที่ว่าด้วย ความรู้ประวัติศาสตร์ไทยอาหมจากการอ่านพงศาวดารอาหม-บุราณจิ และเอกสารประวัติศาสตร์อื่นเป็นภาษาไทย เป็นส่วนที่มีความเกี่ยวข้องเป็นประโยชน์กับเรื่องระบบการปกครองมากแม้จะไม่ได้กล่าวไว้โดยละเอียดชัดเจนนัก แต่ได้ให้ความรู้ และให้ภาพของระบบการปกครองของอาณาจักรอาหมที่ชัดเจนขึ้น ผู้เขียนทั้งสองท่านนำความรู้ที่ได้จากการ“อ่าน”เอกสารโบราณของอาหมมาวิเคราะห์ระบบการปกครองของอาหม และพบว่า การปกครองของอาหมนั้นเป็นระบบศักดินายุคเริ่มต้น ที่ยังคงแฝงลักษณะชุมชนบุพกาลอยู่ แต่ขณะเดียวกันก็พัฒนาขึ้นสู่ความเป็นราชอาณาจักรแล้ว ผู้เขียนจัดพัฒนาการของอาหมไว้สูงกว่ารัฐเจ้าฟ้าขนาดเล็กของกลุ่มไทอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น รัฐฉาน ลีบอง ปันนา เมืองแกน เมืองหลวงพระบาง หรือเมืองเวียงจันทน์ แม้แต่เมืองเม้า จะมีด้อยกว่าอาณาจักรไทอื่นแห่งเดียว คือ อูยงยา

ผู้เขียนชี้ให้เห็นความสำคัญของการมีสถาบันรัฐที่ชัดเจนของอาหม การจัดสรรอำนาจในกลุ่ม "เจ้าฟ้า" และขุนนาง การจัดแบ่งหน้าที่ราชการที่ละเอียดชัดเจน ทั้งหมดนี้แสดงถึงการมีพัฒนาการที่ดี ประเด็นสำคัญที่สุดที่ผู้เขียนชี้ให้เห็นก็คือ โทอาหมสามารถพัฒนาตนเองขึ้นสู่ความเป็นอาณาจักรได้โดยไม่ต้องพึ่งความเชื่อทางศาสนาอื่นใด ไม่ว่าพุทธ หรือฮินดู แต่ใช้เพียงความเชื่อดั้งเดิมของกลุ่ม คือ "ฟ้าหลวง" ซึ่งรับสืบทอดมาจากกลุ่มไทลุ่มน้ำเมกเท่านั้น

การที่ผู้เขียนนำความรู้จากการ "อ่าน" คำไทหลาย ๆ คำจากเอกสารโบราณมาใช้พิจารณาข้อมูลเรื่องการปกครองที่มีอยู่ ทำให้เกิดข้อสันนิษฐานใหม่ ๆ ทางความหมายและการปฏิบัติที่น่าสนใจและมีประโยชน์ต่อการศึกษากระบวนการปกครองอาหมอย่างยิ่ง อาทิ สามารถอธิบายความหมายของชื่อตำแหน่งขุนนางหลาย ๆ ตำแหน่งได้ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะสังคมไทดั้งเดิม ขณะเดียวกันก็ได้ทราบถึงความสำคัญของตำแหน่งหน้าที่นั้น ๆ ต่อราชการบ้านเมือง และอีกตัวอย่างหนึ่งที่สำคัญก็คือ การนำความรู้จากการอ่านคำไท มาพิจารณาประกอบ ทำให้เข้าใจลักษณะการปกครองแบบควบคุมกำลังคนได้ชัดเจนขึ้น

บทความ องค์ความรู้ประวัติศาสตร์โทอาหม จัดเป็นเอกสารที่เอื้อประโยชน์ต่อการศึกษากระบวนการปกครองโทอาหมทั้งทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือ มีทั้งประเด็นความรู้เกี่ยวกับระบบการปกครองโดยตรงที่แสดงไว้ และทั้งข้อมูลเรื่องเอกสารต่าง ๆ ที่จะสามารถค้นคว้าเพิ่มเติมได้เอง เป็นบทความที่มีขอบข่ายกว้างขวางครอบคลุมความรู้เกี่ยวกับคนไทกลุ่มนี้รอบด้าน ขณะเดียวกันก็มีความลุ่มลึกทั้งในแง่ของประเด็นความคิดที่น่าเสนอ และข้อมูลที่ปรากฏ ทั้งนี้ด้วยเหตุที่ผู้เขียนทั้งสองท่านต่างเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการศึกษาค้นคว้าเรื่องโทอาหมอย่างลึกซึ้ง รวมทั้งได้ศึกษาเอกสารชิ้นสำคัญ ๆ เกี่ยวกับอาหม ทั้งเอกสารโบราณและเอกสารปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นภาษาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ หรือแม้แต่ภาษาอาหมมาแล้วทั้งสิ้น

เอกสารชิ้นที่ 7 Tai Ahom System of Government โดย Amulya Chandra Samra (1986) เป็นงานของนักวิชาการท้องถิ่นที่มุ่งศึกษาเกี่ยวกับระบบการปกครองของอาณาจักรโทอาหมโดยเฉพาะ Samra พิจารณาว่าชาวโทอาหมตั้งอาณาจักรขึ้นปกครองดินแดนอัสสัมได้ถึง 600 ปีเพราะมีระบบปกครองที่มีความพิเศษเฉพาะตัวและมีคุณค่าในตัวระบบนั้นเอง ในงานชิ้นนี้เขาจึงพยายามที่จะศึกษารูปแบบและเกณฑ์มาตรฐานของระบบดังกล่าว โดยมุ่งพิจารณาเกี่ยวกับบุคคลากรในระบบการบริหารงานแผ่นดินเป็นพิเศษ Samra ยังเห็นว่าการเรียนรู้เรื่องระบบปกครองของอาณาจักรอาหมจะให้ง่ายคิดได้ด้วยระบบของอาหมนั้นมีความเกี่ยวข้องกับระบบการปกครองปัจจุบันของอัสสัมอยู่หลายประการ

สิ่งที่ปรากฏในงานของ Samra ได้แก่การพิเคราะห์ดูรัฐบาลและระบบบริหารราชการของอาหมโดยละเอียด เขาเห็นว่าอาณาจักรอาหมมิได้ปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy) สืบเนื่องจากการที่เลือกเจ้าฟ้าเข้าพิธีอัสสัมได้ตั้งแต่แรกด้วยความช่วยเหลือของขุนนางระดับ Gohain (เจ้าผู้พรองเมือง) ตำแหน่งดังกล่าวจึงมีสิทธิและมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการบริการบ้านเมืองร่วมกับกษัตริย์สืบมา Samra ได้กล่าวถึงลำดับขั้นของการจัดการปกครอง เรียงจากกษัตริย์ คณะที่ปรึกษา (Council) รัฐมนตรี (Minister) และขุนนางข้าราชการ

ต่าง ๆ (Officer) โดยพิจารณาถึงตำแหน่งสำคัญ ๆ ในรายละเอียดรอบด้าน อาทิ คุณสมบัติ การแต่งตั้ง ถอดถอน สิทธิ อำนาจ หน้าที่ การปฏิบัติหน้าที่ และข้าราชการได้บังคับบัญชา นอกจากนี้ยังมีเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องมีผลต่อการปกครอง อาทิ เรื่องการศาล การออกกฎหมาย ระบบภาษีที่ดิน ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ

เอกสารชิ้นนี้เป็นเพียงชิ้นเดียวในจำนวนเอกสารที่ใช้ในการทำงานครั้งนี้ที่อยู่ในรูปหนังสือเล่มที่ว่าด้วยระบบการปกครองโดยตรงทั้งเล่ม จึงมีรายละเอียดมากกว่าเมื่อเทียบกับเอกสารชิ้นอื่น ๆ ซึ่งมักอยู่ในรูปบทความ ทั้งเป็นงานที่ได้ค้นคว้ารวบรวมข้อมูลมาอย่างละเอียด ดังจะปรากฏข้อมูลเพิ่มเติมจากข้อมูลทั่วไปที่มักได้รับการกล่าวถึงอยู่เสมอแล้ว อาทิ เรื่องคณะที่ปรึกษาใหญ่ (THE GREAT COUNCIL) ที่เรียกว่า BARMEL ซึ่งจะเรียกประชุมกันในกรณีที่มีเหตุการณ์สำคัญหรือฉุกเฉินของอาณาจักรที่จะต้องตัดสินใจ คณะที่ปรึกษานี้ประกอบด้วยขุนนางสูงสุดทั้งห้าของอาณาจักร (คือ DANGARIA ทั้ง 3, BARBARUA และ BARBYKAN) ร่วมด้วยขุนนางข้าราชการระดับรองทุกระดับ รวมทั้งขุนนางสาขางานอื่นที่มีใฝ่ฝ่ายปกครองโดยตรง เช่น พวกพระหรือหมอ (DEODHAYS) หรือเรื่องการถือครองที่ดินว่า กษัตริย์จะมีสิทธิในที่ดินเพียง 2 ใน 4 ส่วนของอาณาจักร อีก 2 ส่วนมีธรรมเนียมระบุชัดว่าเป็นสิทธิของเจ้าผู้ครองเมือง

งานชิ้นนี้นับเป็นงานที่มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาระบบการเมืองการปกครองไทอาหม เพราะเป็นงานทางวิชาการที่มุ่งศึกษาเรื่องระบบปกครองของอาหมโดยตรง และได้มีการค้นคว้ารวบรวมข้อมูลมาอย่างดีโดยนักวิชาการท้องถิ่นซึ่งมีความสามารถในการใช้เอกสารทั้งภาษาอังกฤษและอัสสัมมิส การที่งานชิ้นนี้เป็นงานรุ่นค่อนข้างใหม่คือ พิมพ์ปี พ.ศ. 2529 จึงมีโอกาสดูศึกษางานของนักวิชาการรุ่นก่อนประกอบได้มาก ซึ่งผู้เขียนก็พยายามที่จะประมวลความคิดเห็นที่หลากหลายจากงานต่าง ๆ เหล่านั้นมาแสดงไว้ให้ผู้อ่านได้รับทราบ งานนี้จึงเป็นแหล่งข้อมูลความรู้เรื่องการปกครองของอาณาจักรอาหมที่อุดมอย่างยิ่งสำหรับผู้ต้องการศึกษาเรื่องนี้

เอกสารชิ้นที่ 8 พงศาวดารไทอาหม โดย เรณู วิชาศิลป์ (2540) เป็นหนังสือ 2 เล่มชุด ที่เรณูได้ศึกษาและปริวรรตพงศาวดารอาหม (อาหมโบราณจิ) รวมทั้งแปลความหมายเป็นภาษาไทยกำกับไว้แบบประโยคต่อประโยค

อาหมโบราณจิเป็นเอกสารสำคัญยิ่งของชาวอาหม ด้วยเป็นบันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของชาวไทกลุ่มนี้จากจุดเริ่มต้นเมื่อเลือกผู้นำชาวไทกลุ่มหนึ่งออกจากเมืองมวหลวงข้ามช่องเขาปาดไท่เข้ายังอัสสัมเมื่อราวศตวรรษที่ 13 จนกระทั่งเมื่อผู้แทนของอังกฤษเข้าปกครองอาณาจักรอาหมในศตวรรษที่ 18 นับเป็นเอกสารประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่ายิ่ง การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราวของอาณาจักรอาหมจึงไม่อาจจะละเลยอาหมโบราณจิไปได้ พงศาวดารดังกล่าวนี้ต้นฉบับบันทึกไว้ด้วยภาษาอาหม นักวิชาการไทยที่เคยได้ศึกษากันมาบ้างแล้ว ก็มักได้ใช้ฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษ หรือฉบับภาษาไทยที่แปลมาจากภาษาอังกฤษอีกทอดหนึ่ง ผลงานของเรณูชุดนี้จึงนับเป็นครั้งแรกที่ผู้ศึกษาชาวไทยจะได้มีโอกาสอ่านอาหมโบราณจิที่ถ่ายทอดออกมาจากต้นฉบับภาษาอาหมเป็นภาษาไทยโดยตรง โดยไม่ต้องผ่านกระบวนการแปลที่ซับซ้อน อีกทั้งผู้แปลยังเป็นผู้ที่มีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมอาหม

อย่างดีมากผู้หนึ่ง ปัญหาเรื่องข้อวินิจฉัยของผู้แปลซึ่งอาจมีผลให้ข้อความหรือความหมายผิดเพี้ยนไปจากต้นฉบับดั้งเดิมที่มักปรากฏในกระบวนการแปลจึงน่าจะมีน้อยมาก

นอกจากคุณค่าในตัวเนื้อหาของเอกสารแล้ว เรณูยังได้จัดทำ"เครื่องมือ"ที่จะช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ใช้เอกสารนี้ อาทิ อภิธานศัพท์ และบัญชีวิสามันตนาม ประกอบไว้ตอนท้ายของหนังสือด้วย บัญชีวิสามันตนามนี้มีประโยชน์ต่อการศึกษาเรื่องระบบการเมืองการปกครองของอาหมอย่างมาก เพราะได้จำแนกนามที่ปรากฏในโบราณจ๊อออกตามสถานะ หรือ ตำแหน่ง อาทิ ชื่อเจ้า-เจ้าหลวง-เจ้าฟ้า เจ้าพรอง (Burgohain) ผู้กวาน (Phukhan) ผู้แก่ (Barua) ลงไปจนถึงระดับหัวชาว ทำให้สามารถเจาะจงดูเรื่องราวหรือบทบาทของผู้ที่มีส่วนในระบบการปกครองตำแหน่งต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์สมัยต่าง ๆ ของอาณาจักรอาหมได้โดยสะดวก

นอกเหนือจากที่กล่าวมา ตอนต้นของหนังสือยังมี แผนผังการปกครองและตำแหน่งต่าง ๆ ของขุนนางอาหม กับ แผนผังการจัดระบบไพร่ ที่ผู้แปลได้สรุปขึ้นจากเอกสารและหนังสือประวัติศาสตร์อาหมที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษหลายฉบับ

แม้แผนผังทั้งสองจะมีหมายเหตุกำกับว่า"ยังต้องมีการค้นคว้าในรายละเอียดต่อไป" แต่เท่าที่ปรากฏก็จัดว่าเป็นข้อมูลที่มีค่ามาก เราได้เห็นแผนผังการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจที่มี "เจ้าฟ้า" เป็นประมุข โดยมีขุนนางระดับสูงต่าง ๆ 6 ฝ่ายคือ สามเจ้าผู้ครองเมือง เจ้าหลวง เจ้าเมืองชายแดน ผู้แก่หลวง ผู้กวานหลวง และผู้กินเมือง ขึ้นตรงต่อเจ้าฟ้า ความสามารถในการอ่านภาษาอาหมทำให้เรณูถอดชื่อตำแหน่งต่าง ๆ ออกเป็นคำไทย ซึ่งช่วยให้เราเข้าใจความหมายและหน้าที่ปฏิบัติของตำแหน่งนั้น ๆ ได้ชัดเจนขึ้นกว่าเดิม ในแผนผังการจัดระบบไพร่ การถอดชื่อตำแหน่งผู้ควบคุมไพร่ระดับต่าง ๆ ออกเป็นคำไทย ทำให้เราเข้าใจได้ชัดเจนขึ้นเช่นกันว่าอาหมมีการจัดหมวดหมู่ไพร่แบบเดียวกับไทใหญ่นั่นเอง

หนังสือพงศาวดารอาหมนี้ จัดเป็นงานที่มีความละเอียดลุ่มลึก ข้อวินิจฉัยต่าง ๆ มีความชัดเจนหนักแน่น ข้อมูลใหม่ที่ได้จากงานชิ้นนี้ มีประโยชน์โดยตัวข้อมูลเอง และโดยที่จะช่วยปรับปรุง เสริมความเข้าใจในข้อมูลเก่า เพื่อที่จะแก้ไขข้อผิดพลาดตกหล่นจากการอ่านภาษาตลอดจนการตีความคำหรือข้อความต่าง ๆ ที่เคยมีผู้ศึกษาไว้ก่อนหน้านี้ จัดเป็นเอกสารที่มีคุณูปการต่อการศึกษาเรื่องไทอาหมอย่างยิ่ง

2.1.2 ไทใหญ่

ลำดับที่	เอกสาร	ผู้แต่ง	ปี
1	Introductory Sketch of The History of The Shans in Upper Bume and Wester Yunnan	Elias	1876
2	Gazetteer of Upper Burma and The Shan States	Scott & Hardiman	1900
3	The Political Systems of Highland Burma Survey	Leach	1954
4	The Shan of Burma : An Ethnographic Survey	P. Sahoo	1959
5	Ethnic Groups in Mainland Southeast Asia	Lebar, Hickey & Musgrave	1964
6	ประวัติศาสตร์ไทใหญ่	นันทสิงห์	2540
7	พงศาวดารเมืองไท (เครือเมืองกูเมือง)	เจ้าพญาธรรมมาแต่	2540
8	ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมไทใหญ่	จ้าว พง หยีน	2540

เอกสารชิ้นที่ 1 *Introductory Sketch of The History of The Shans in Upper Burma and Western Yunnan* โดย Ney Elias (1876) อีเลียสเป็นนักประวัติศาสตร์ชาวอังกฤษ ผลงานชิ้นนี้ของเขาดูจะเป็นงานชิ้นบุกเบิกสำหรับการรวบรวมรายละเอียดเกี่ยวกับรัฐไทใหญ่ จึงเป็นแหล่งอ้างอิงสำคัญสำหรับผู้ทำงานศึกษารุ่นต่อๆมา อีเลียสทำงานโดยจุดมุ่งหมายที่จะนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของประเทศซึ่งยังเป็นที่รู้จักและเข้าใจความเป็นมาน้อยมาก ในสายตาของชาวตะวันตก วิธีการของเขาก็คือ รวบรวมข้อมูลท้องถิ่นเท่าที่จะหาได้ ไม่ว่าจะเป็นตำนาน พงศาวดาร หรือ คำบอกเล่าจากผู้คน, ตรวจสอบกับเอกสารของพม่า และอัสสัม รวมทั้งนำข้อมูลหรือบันทึกจากการสำรวจของนักสำรวจอังกฤษมาพิจารณาประกอบ

เนื้อหาของงาน เป็นเรื่องราวของรัฐไทใหญ่จากพงศาวดารพื้นเมือง มีข้อมูลเกี่ยวกับ กษัตริย์ และการครองราชย์ และได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์เมืองสำคัญ ทุหลายเมืองโดยเฉพาะเมืองมว

แม้ว่าอีเลียสจะทำงานได้อย่างละเอียดปราณีต แต่งานของเขาก็มีข้อด้อยในเรื่องความแม่นยำชัดเจนของข้อมูล ด้วยเหตุที่อีเลียสไม่รู้ภาษาไท จึงต้องอาศัยสามในการอ่านและแปลเอกสาร ข้อมูลบางส่วนผ่านการแปลถึงสองชั้น ทำให้เกิดความผิดพลาด หรือขาดตกบกพร่องไป ในส่วนของข้อมูลเกี่ยวกับระบบการปกครอง กล่าวได้ว่าไม่มีปรากฏอยู่โดยตรง เพราะเนื้อหาหลักของงานยึดถือตามพงศาวดารไทใหญ่ ซึ่งมักเน้นรายละเอียดอยู่ที่ผู้ปกครอง การย้ายเมือง

หลวง การแย่งชิงอำนาจทั้งภายในเมืองและระหว่างเมือง อย่างไรก็ตาม งานชิ้นนี้ก็จัดเป็นงานสำคัญที่ควรจะต้องคำนึงถึงเมื่อจะศึกษาเกี่ยวกับไทใหญ่

เอกสารชิ้นที่ 2 *Gazetteer of Upper Burma and the Shan States* โดย J. George Scott และ J.P. Hardiman (1900) เป็นเอกสารสำคัญที่มีประโยชน์อย่างกว้างขวางต่อการศึกษเกี่ยวกับไทใหญ่ Scott ได้ใช้วิธีการศึกษาตามแบบฉบับของการศึกษายุคแรก ๆ ของตะวันตก คือการเดินทางสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งเป็นการเดินทางสำรวจร่วมสมัยกันกับคณะสำรวจของ Pavie โดยคณะของชาวอังกฤษเดินทางสำรวจในเขตพม่าตอนบนขึ้นไปในรัฐฉาน ส่วนคณะฝรั่งเศสก็เดินทางตามแม่น้ำโขงขึ้นไป มีบันทึกว่าทั้งสองคณะได้พบกันที่สิบสองปันนาด้วย

เอกสารนี้มี 5 เล่มชุด ฉบับที่กล่าวถึง อยู่ในส่วนที่ 1 เล่ม 1 บทที่ 6 *The Shan States and The Tai* เนื้อหาว่าด้วยความรู้เกี่ยวกับรัฐชานครอบคลุมแง่มุมที่กว้างขวางมาก เริ่มจากการกล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ไท เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของคนไทและอาณาจักรไท จนถึงเมื่ออังกฤษเข้าปกครอง

ในส่วนของเนื้อหาเกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครองนั้น มีกล่าวถึงในส่วนที่ว่าด้วยการจัดการปกครองไทใหญ่โดยพม่า และโดยอังกฤษ แต่เรื่องของระบบการปกครองดั้งเดิมของชาวไทเองไม่มีกล่าวถึงโดยเฉพาะ อาจเป็นไปได้ที่ผู้เขียนพิจารณา รวมไปถึงเนื้อหาส่วนประวัติศาสตร์ ซึ่งก็จะเป็นปัญหาที่คล้ายคลึงกับงานของอิลเลียส คือ ขีดพวงสาวดารเป็นแนวทางการอธิบายประวัติศาสตร์ และเมื่อพวงสาวดารไทใหญ่ให้น้ำหนักเฉพาะกับเรื่องผู้ปกครอง การย้ายเมืองหลวงและการแย่งชิงอำนาจ ระบบการเมืองการปกครองจึงถูกบันทึกและกล่าวถึงแต่เฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเหล่านี้

ถึงกระนั้นก็ตาม หนังสือชุด *Gazetteer of Upper Burma and the Shan States* นี้ ก็ยังคงเป็นงานอ้างอิงชิ้นสำคัญมากชิ้นหนึ่ง โดยที่ไดรรวบรวมข้อมูลความรู้เกี่ยวกับไทใหญ่รัฐฉานไว้อย่างสมบูรณ์ และอย่างเป็นระบบระเบียบยิ่ง

เอกสารชิ้นที่ 3 *The Political Systems of Highland Burma* โดย Edmund Leach (1954) ลิข เป็นนักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษ ที่ได้เข้าไปศึกษาและทำงานภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลในรัฐฉานของพม่า แนวทางการทำงานของเขาได้แก่การศึกษาการผสมผสานทางชาติพันธุ์ โดยมีประเด็นสมมุติฐานว่า ลักษณะทางชาติพันธุ์ได้แก่สถานภาพทางสังคมภายใต้ระบบนิเวศน์แบบหนึ่ง มากกว่าที่จะแสดงออกด้วยภาษาพูดเป็นเรื่องสำคัญ

ลิชได้ศึกษาการผสมผสานและเปลี่ยนแปลงทางชาติพันธุ์ระหว่างไทใหญ่และละว้าในเขตรัฐฉาน จนกระทั่งสามารถสามารถอธิบายกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของคนสองกลุ่มนี้ได้ อย่างแจ่มชัด เนื่องจากงานศึกษาของลิช กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงทางสังคม จึงมีข้อมูลส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับระบบต่างๆของสังคม อาทิ การปกครอง ชนชั้น และความสัมพันธ์ระหว่างกัน อย่างไรก็ตาม ข้อมูลของลิชมีลักษณะเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับจะนำไปสู่การเสนอและสนับสนุน

ประเด็นวิเคราะห์หลักของเขา ประกอบกับอุปสรรคบางประการที่ทำให้ต้องใช้ข้อมูลจากเอกสารเป็นหลักแทนข้อมูลภาคสนามที่ทำงานมา ข้อมูลเรื่องระบบการเมืองการปกครองของเขา จึงไม่ใช่สิ่งที่จะนำมาใช้เป็นข้อมูลสำคัญ แต่งานของลัซจะเป็นประโยชน์ในเรื่องของประเด็นคิดเป็นสำคัญ

เอกสารชิ้นที่ 4 THE SHAN OF BURMA : AN ETHNOGRAPHIC SURVEY (1959) โดย P. Sahoo (พัทธา สายชู) เอกสารชิ้นนี้เป็นวิทยานิพนธ์เพื่อปริญญา B. Litt. ของมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด ในปี ค.ศ. 1959

วัตถุประสงค์ของงานคือ การศึกษาเกี่ยวกับชาวไทใหญ่เพื่อเข้าใจถึง "สถาบัน" ที่เป็นกรอบของ Social Life ตลอดจนความคิดความเชื่อที่เป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ทางสังคมไทใหญ่ อาทิ การจัดองค์กรทางสังคม ครอบครัว เครือญาติ กฎระเบียบของสังคม และระบบความเชื่อทางศาสนา

ผู้วิจัยได้ตอบคำถามเรื่องประเด็นที่ตั้งไว้ ด้วยการอธิบายถึงสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองไว้อย่างละเอียด ข้อมูลดังกล่าวอยู่ในบทที่ 4 ว่าด้วยการจัดองค์กรทางการเมือง (Political Organization) ซึ่งกล่าวถึงเรื่องต่างๆ คือ

- หน่วยทางการเมือง สำหรับไทใหญ่ หน่วยทางการเมืองที่ใหญ่ที่สุดได้แก่ "เมือง" ซึ่งแต่ละเมืองต่างมี "เจ้าฟ้า" ปกครองเป็นอิสระ พัทธาได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ "เมือง" ระบบเมือง และการจัดการปกครองไว้ด้วย

- คณะผู้ปกครอง (Government) มีข้อมูลเรื่องระบบปกครอง ที่ให้รายละเอียดถึงโครงสร้างและลำดับขั้นในการปกครองอย่างแจ่มแจ้ง โดยยกเอาระบบการปกครองของเมืองเชียงตุงมาเป็นตัวอย่าง

- สถานภาพของเจ้าฟ้า ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของเจ้าฟ้านำไปสู่เรื่องของการจัดช่วงชั้นทางสังคม พัทธาอธิบายสังคมไทใหญ่ว่าประกอบด้วย ชนชั้นสูง ซึ่งได้แก่ ราชวงศ์และเครือญาติของเจ้าฟ้า กับสามัญชน ซึ่งได้แก่ ชาวบ้านและชาวไร่ชาวนาทั่วไป คนทั้งสองกลุ่มนี้ จะแตกต่างกันโดยกฎของพฤติกรรมทางสังคม และการปฏิบัติ

- การจัดการที่ดิน หัวข้อนี้นับว่าสำคัญในการศึกษาเรื่องระบบการปกครองของชาวไท เพราะในสังคมที่ปกครองโดยระบบศักดินาเช่นสังคมของชาวไท จะอาศัยการแบ่งปันทรัพยากรที่ดินเป็นเกณฑ์การจัดช่วงชั้นทางสังคมตลอดจนกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างกันด้วย

- กฎระเบียบ กล่าวถึง เจ้าฟ้า เป็นผู้กำหนดกฎหมายและการตัดสินคดีความต่างๆ โดยอิงพระธรรมศาสตร์เป็นเกณฑ์ กับมีกรณีความผิดต่างๆ ให้เป็นตัวอย่างด้วย

งานของพัทธาชิ้นนี้นับเป็นการศึกษาและอธิบายองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการปกครองของไทใหญ่ที่เป็นระบบระเบียบมากที่สุดชิ้นหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ปัญหาเรื่องความจำกัดของข้อมูลได้ปรากฏให้เห็น ด้วยเหตุที่งานชิ้นนี้ศึกษาจากข้อมูลเอกสารเป็นหลัก การอธิบายถึงสิ่งใดๆ ที่ตามจึงจำกัดอยู่ในขอบเขตของข้อมูลที่มีอยู่ อาทิ ตัวอย่างของโครงสร้างระบบการปกครอง "เมือง" ได้ยกเมืองเชียงตุงมาเป็นตัวอย่าง ด้วยเหตุที่มีข้อมูลบันทึกไว้ครบถ้วนชัดเจนอยู่เพียงแห่งเดียว

เอกสารชิ้นที่ 5 Ethnic Groups in Mainland Southeast Asia โดย Lebar, Hickley and Musgrau (1964) เป็นเอกสารภาษาอังกฤษชิ้นที่มีข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่สมบูรณ์ที่สุดชิ้นหนึ่ง คณะผู้เขียนซึ่งเป็นกลุ่มนักวิชาการที่เชี่ยวชาญด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ทำการประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับแต่ละชาติพันธุ์จากแหล่งเอกสารทั้งภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส และจีน นอกจากนี้กล่าวถึงคุณลักษณะของแต่ละชาติพันธุ์ในด้านเครือญาติ ครอบครัวและการแต่งงาน ความเชื่อ ศาสนา และภาษา ทั้งยังมีการบรรยายถึงการจัดระเบียบทางสังคมและการเมืองของทุกชาติพันธุ์ด้วย

สำหรับข้อมูลว่าด้วยกลุ่มไทใหญ่ มีการปกครองเป็นรัฐ ซึ่งมีเจ้าฟ้าปกครอง แต่ละรัฐมีเมืองซึ่งมีพื้นที่ครอบคลุมบริเวณที่ราบหุบเขาหรือลุ่มแม่น้ำเมืองหนึ่งมีความกว้างประมาณ 15 - 20 ไมล์ แบ่งชนชั้นออกเป็นผู้ปกครองและสามัญชนในเมืองที่เป็นศูนย์กลางของอาณาจักร เจ้าฟ้าจะมีราชสำนักที่มีแบบแผนระดับสูง การสืบทอดตำแหน่งเป็นไปตามสายโลหิต ราชสำนักของไทใหญ่เป็นปึกแผ่นตั้งแต่ คริสตศตวรรษที่ 16 โดยอยู่ภายใต้อำนาจของอาณาจักรจีนหรือพม่าอย่างใดอย่างหนึ่ง ในช่วงที่อังกฤษเข้าปกครองพม่า รัฐไทใหญ่ประกอบด้วย 16 รัฐ รัฐที่ใหญ่กว่าเพื่อนได้แก่ แสหนวี (Hsenwi), เมืองมิต (Mongmit), ตองเป้ง (Towngpeng), และ สิปโป (Hsipaw) รัฐเชียงตุงก็เป็นศูนย์กลางสำคัญแต่อยู่ห่างจากพม่าและใกล้ชิดไทยมากกว่า แต่ละรัฐจะมีเมืองหลวงซึ่งมักเป็นชื่อเดียวกับชื่อรัฐและเมืองอื่น ๆ รัฐแสหนวีมีเมืองในปกครอง 49 เมือง บางครั้งจะมีการสู้รบระหว่างเมืองต่าง ๆ มีการแย่งชิงอำนาจระหว่างลูก ๆ ของเจ้าฟ้าที่เกิดขึ้นจากมารดาคนละคนกัน

เนื่องจากผู้เขียนใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากงานของนักเขียนรุ่นก่อนเช่น Elias, Scott and Hardiman เป็นสำคัญจึงมีข้อมูลไม่ละเอียดนัก หากแต่ได้มีความพยายามจะจำแนกข้อมูลเกี่ยวกับระบบการปกครองให้ชัดเจนมากกว่าเดิม จึงทำให้เอกสารนี้มีประโยชน์

ในช่วงปี 2540 คณะวิจัยเรื่องชนชาติไทโดยการนำของฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้ผลิตเอกสารเกี่ยวกับไทใหญ่โดยการแปลหรือปริวรรตจากภาษาไทใหญ่และภาษาจีนจำนวน 3 ชิ้นด้วยกัน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

เอกสารชิ้นที่ 6 ประวัติศาสตร์ไทใหญ่ โดย นันทสิงห์ สมปอง โตคุมแก่น และ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา แปลจากภาษาไทใหญ่ (2540)

นันทสิงห์ผู้แต่งหนังสือฉบับนี้ ได้ให้คำจำกัดความ "ไทใหญ่" ที่กล่าวถึงในเนื้อเรื่องไว้ว่า คือชาวไทกลุ่มที่ตั้งหลักแหล่งอยู่ระหว่างแม่น้ำเถียว (อิรวดี) กับแม่น้ำคง (สาละวิน) ซึ่งเป็นเพียงกลุ่มหนึ่งที่อยู่ตอนกลางของบริเวณตั้งหลักแหล่งของชาวไทใหญ่ทั้งหมดเท่านั้น หนังสือเล่มนี้จึงมีชื่อในภาษาไทว่า "พื้นไทตอนกลาง"

เนื้อหาของหนังสือว่าด้วยประวัติศาสตร์อาณาจักรมวหลวง หรือ เมืองหมอกขาวมวหลวงโกสัมพี เริ่มที่สมัยของเสือน่านฟ้า (ขุนยี่ช้างคำ) ซึ่งมีราชธานีที่เมิงแจ้ล้าน ความรุ่งเรืองแผ่ขยายอิทธิพลของเมืองมวหลวงโดยเสือน่านฟ้าและเจ้าขุนสามหลวงอนุชา ไปยังจีน อัสสัมและ

พบๆ จากนั้นก็กล่าวถึงยุคสมัยกษัตริย์ ที่สืบต่อจากเสือข่านฟ้ามาเรื่อย ๆ ช่วงเวลาครอบคลุมแต่ปลาย ค.ศ.13 - กลาง ค.ศ.20 จนถึงสุดท้ายของอำนาจปกครองเจ้าฟ้า เมื่อสละอำนาจการปกครอง ในปี 1959 เป็นส่วนหนึ่งของประเทศพม่า

คุณค่าของเอกสารเล่มนี้ อยู่ที่เป็นการประวัติด้านประวัติศาสตร์ โดยชาวไทใหญ่เป็นผู้เขียนเอง โดยรวบรวมจากหนังสือประวัติไทเล่มต่าง ๆ ซึ่งเป็นเอกสารท้องถิ่นจำพวก "พื้นเมือง" คล้ายพงศาวดาร ที่บันทึกคัดลอกเก็บรักษาติดต่อกันมา ความน่าสนใจในแง่ของการวิพากษ์ทางประวัติศาสตร์ของชาวไทใหญ่เอง เราไม่อาจยืนยันได้เป็นที่แน่นอน

เอกสารนี้ได้มุ่งกล่าวถึงระบบการเมืองการปกครองโดยตรง แต่การบันทึกประวัติศาสตร์ในลักษณะพงศาวดาร ยึดรัชสมัยผู้ปกครองเป็นหลัก ย่อมมีข้อมูลที่จำกัดด้วยการเมืองทั้งภายในเมืองและระหว่างเมือง ตลอดจนกับรัฐหรืออาณาจักรอื่นปรากฏอยู่

เราได้ทราบเรื่องราวเกี่ยวกับการปกครองแบบเมืองของไทใหญ่ ที่แต่ละเมืองมีเจ้าฟ้ามีอำนาจปกครองตนเองโดยอิสระ มีกลุ่มเมืองเล็กๆ ในอาณาเขต เห็นการที่ผู้ปกครองเมืองใหญ่บางเมืองตั้งตนเข้มแข็งขึ้น รวบรวมเมืองอื่นๆ ไว้ใต้อำนาจ เห็นการที่เมืองเล็กกว่ายอมรับอำนาจเมืองใหญ่ด้วยการส่งบรรณาการ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเมืองโดยการแต่งงาน เห็นอิทธิพลของเมืองจีนและพม่าที่แผ่มาครอบคลุมในพื้นที่ไทใหญ่ เห็นความสำคัญเรื่องเชื้อสายกษัตริย์ในการสืบตำแหน่ง เห็นความเปลี่ยนแปลงยึดหยุ่นของการรวมตัวกันในหมู่เมืองต่าง ๆ ในลักษณะเมืองสวามิภักดิ์

ในส่วนรายละเอียดเรื่องโครงสร้างการปกครอง ไม่เห็นข้อมูลที่ชัดเจนนัก นอกจากชื่อดำแหน่งเสนาอำมาตย์ ที่ปรากฏอยู่ในยุคต่างๆ หลายคนมีบทบาทจนถูกบันทึกไว้ เช่น เจ้าเมืองกินเมือง พรองเมือง เป็นต้น แต่ก็ไม่มีรายละเอียด ลำดับชั้น อำนาจหน้าที่ของตำแหน่งเหล่านั้นชัดเจนนัก

อนึ่ง ในการแปลเอกสารฉบับนี้ ได้ผ่านวินิจฉัยบางประการจากผู้แปล ซึ่งมีผลให้เอกสารแตกต่างไปจากต้นฉบับเดิม อาทิ การตัดทอนความบางตอนที่ยังต้องการการวิเคราะห์ข้อเท็จจริงหรือถูกข้อเท็จจริงอื่นมาโต้แย้งลบล้างไปแล้วบ้างออกไป กับมีการทำเชิงอรรถเพื่อขยายความและเพื่อแสดงข้อคลาดเคลื่อนกับหนังสือเล่มอื่น เหล่านี้ในแง่ของการใช้นับว่าสะดวกขึ้น แต่ผู้ใช้จะไม่ได้เห็นเอกสารในลักษณะดั้งเดิม

เอกสารชิ้นที่ 7 พงศาวดารเมืองไท (เครือเมืองกูเมือง) 2540 แต่งโดยเจ้าพญาธรรมาเด่ แปลเรียบเรียงเป็นจีนโดย กง ชู เจิ้น และแปลเรียบเรียงจากจีนเป็นไทยโดย จ้าว หง หยิ่น และสมพงศ์ วิทย์ศักดิ์พันธุ์

ต้นฉบับของเอกสารนี้ เป็นภาษาไทใหญ่ ผู้แต่งเป็นภิกษุชาวไทใหญ่ แต่งไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2321 มีการพิมพ์ฉบับแปลภาษาจีนในปี พ.ศ. 2533

ในส่วนคำนำของผู้แปลและเรียบเรียง ได้สรุปเนื้อหาของเอกสารไว้ได้อย่างกระชับและชัดเจน กล่าวคือ

“... เป็นหนังสือแปลที่ให้ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของราชวงศ์เจ้าฟ้าในอาณาจักรปกครองของอาณาจักรมวหลวงเดิมและประวัติเจ้าฟ้าของเมืองต่างๆ ตลอดจนการทำสงครามระหว่างไทใหญ่กับจีน หรือไทใหญ่กับพม่า จนถึงวาระสุดท้ายที่เมืองไทต่างๆ ต้องถูกแบ่งแยกออกเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่า และอีกส่วนเป็นของจีน ...” (หน้า 1)

เอกสารฉบับนี้มีข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจอยู่มาก แต่สิ่งที่น่าสนใจยิ่งกว่าคือเชิงอรรถ ซึ่งหยาง หย่ง เซิน นักวิชาการจีนทำประกอบไว้ โดยค้นคว้า สืบหาข้อมูลที่ปรากฏในพงศาวดารเมืองไท กับเอกสารประวัติศาสตร์ของจีน พม่า และของตะวันตก หลายเรื่องอธิบายได้ชัดเจน หลายเรื่องมีข้อโต้แย้งแสดงความคิดเห็นที่ต่างไป ในลักษณะของการมองแง่มุมที่แตกต่างกันของแต่ละฝ่าย บางสิ่งบางอย่างที่ปรากฏในเชิงอรรถให้ข้อมูลที่ตรงและเป็นประโยชน์กว่าเนื้อความเสียอีก

การตรวจสอบกับเอกสารอื่นเท่ากับเป็นการรองความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น สำหรับเอกสารซึ่งเราไม่อาจแน่ใจความแม่นยำได้ อย่างน้อยการที่มีหลักฐานจาก 2 แหล่งขึ้นไปยืนยันตรงกันก็น่าจะทำให้เอกสารนั้นมีน้ำหนักมากขึ้น

เอกสารชิ้นที่ 8 “ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมไทใหญ่” โดย จ้าว หง หยิน (Zhao Hong Yun) เป็นเอกสารภาษาไทยประกอบการสัมมนาของ สำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองแนวประวัติศาสตร์ เมื่อวันที่ 7-9 มิถุนายน 2540 ที่เชียงใหม่

จ้าว หง หยิน เป็นนักวิชาการชาวจีนแห่ง Yunnan Nationalities Research Institute มีผลงานการศึกษาเรื่องชาวไทหลายชิ้น รวมทั้งเป็นผู้ร่วมแปลเอกสารพงศาวดารเมืองไท (เครือเมืองกูเมือง) ที่กล่าวถึงก่อนหน้านี้แล้ว

ในบทความชิ้นนี้ จ้าว หง หยิน ได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมไทใหญ่ โดยศึกษาจากเอกสารหลักฐานของจีน นักวิชาการจีนนั้นเห็นพ้องต้องกันว่า ชนชาติไทสืบมาจากชนเผ่าเซว่ ที่มีหลักแหล่งกระจายอยู่ในภาคใต้ของจีน ส่วนคำว่า “ไท” ที่ใช้หมายความถึง ชนชาติไทนั้น ปรากฏในเอกสารจีนครั้งแรกสมัยราชวงศ์ถัง หมายถึงคนไทกลุ่มที่กระจายอยู่ในบริเวณใต้คง ชื่อเหมามาของจีนและรัฐบาลและกะฉิ่นของพม่าปัจจุบัน

บทความได้กล่าวถึงอาณาจักรมวหลวง หรือโกเจ้าปี (โกสัมพี) ที่ชาวไทสถาปนาขึ้นในศตวรรษที่ 10 มีเจ้าล้านเป็นราชธานี ในยุคของเสื่อฮ่านฟ้า อาณาจักรมวหลวงได้แผ่ขยายอำนาจออกไปอย่างกว้างขวาง และมีการติดต่อสัมพันธ์กับราชสำนักจีน จนถึงปลายศตวรรษที่ 14 เกิดความวุ่นวายทางการเมืองขึ้นภายในอาณาจักร จีน(ราชวงศ์หมิง)จึงจัดแบ่งอาณาจักรมวหลวงออกเป็นเมืองๆ แต่งตั้งเจ้าฟ้าหอคำขึ้นปกครองเป็นอิสระจากเมืองมว หลังจากนั้นไม่นาน เสื่อหม่า กษัตริย์มวหลวง ได้รวบรวมกอบกู้อาณาจักรขึ้นเป็นอันเดียวกันอีกครั้ง ทำให้จีนยกกำลังมาปราบปรามครั้งใหญ่ติดต่อกันถึง 3 ครั้ง จนอาณาจักรมวหลวงล่มสลาย อาณาจักรถูกจัดแบ่งเป็นเมืองๆ มีเจ้าฟ้าปกครองขึ้นกับราชวงศ์หมิง เรียกกันว่า สิบล้อคำเจ้าฟ้าได้คง

จ้าว พง หยีน ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการปกครองแบบ“หอคำ” ในเขตไตคัง ซึ่งใช้ระบบดังกล่าวมาจนกระทั่งเปลี่ยนแปลงการปกครองในจีน ปี ค.ศ.1949 รวมทั้งเรื่องการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจและยศศักดิ์ของเจ้าฟ้าจากระบบเดิมของมวหลวงมาเป็นแบบของราชวงศ์หมิง

นอกจากนี้ ยังมีข้อมูลเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมของชาวไทเมกที่มีประโยชน์ต่อการศึกษา ระบบการเมืองการปกครองอีกหลายเรื่อง อาทิ ระบบการปกครอง ที่ใช้หลักฐานจากบันทึก หม่า เควโปโร (มาร์โคโปโล) ประกอบ ชี้บั่นว่า ชาวไทเรียกประมุขของคนว่า “เจ้า” ทั้งยังให้ชื่อตำแหน่งข้าราชการและอำนาจหน้าที่ด้วย กับยังได้ข้อมูลเรื่องระบบและตำแหน่งการควบคุมกำลังคน และศักดิ์นาของตำแหน่งต่างๆด้วย

ข้อมูลในหัวข้อจริยธรรม แสดงถึงการแบ่งชนชั้น และความสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งจากข้อมูลที่ปรากฏ ผู้แต่งสันนิษฐานว่าอาณาจักรมวหลวงอาจเป็นระบบสังคมศักดินาอย่างสมบูรณ์แล้ว ส่วนข้อมูลเรื่องการแต่งงาน กฎหมายและการลงโทษ ให้ความรู้เกี่ยวกับกฎระเบียบของสังคมบ้างแม้จะไม่ละเอียดชัดเจนนัก

บทความนี้ จัดเป็นบทความที่สรุปภาพสังคมและวัฒนธรรมของอาณาจักรมวหลวงของไทใหญ่ไว้อย่างค่อนข้างกระชับ แต่ก็ให้ความรู้ดี การเรียบเรียงข้อมูล แบ่งเป็นหัวข้อย่อยๆ เนื้อหาสั้นๆ และมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาระบบการเมืองการปกครองไทใหญ่ที่ดี

2.1.3 ไทลื้อ

ลำดับที่	เอกสาร	ผู้แต่ง	ปี
1	ไทยสิบสองปันนา	บุญช่วย ศรีสวัสดิ์	2497
2	ชนชาติไท	คณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทย	2530
3	ระบบศักดินาของสิบสองปันนา	เจียแนจอง	2532
4	วัฒนธรรมข้าวและการจัดระเบียบสังคม : ศึกษากรณีไทลื้อเมืองเชียงรุ่งสิบสองพันนาในอดีต	เจียแนจอง	ม.ป.ป.
5	หันเม้งวันตก ทกเม้งวันออกของ	รัตนพร เศรษฐกุล	2539
6	Ethnic Groups in Mainland Southeast Asia	Leber, Hicky & Musgrave	1964
7	Ethnic-Political adaptation and ethnic change of the Sipsong Panna Dai : An ethno-historical analysis	Hsieh	1989

เอกสารชิ้นที่ 1 ไทยสิบสองปันนา และ ลื้อ คนไทยในประเทศจีน โดยบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ เป็นหนังสือ 2 เล่มชุด ว่าด้วยเรื่องของชาวไทลื้อในแคว้นสิบสองปันนา ในลักษณะงานเขียนเชิงสารคดี ที่บันทึกเรื่องราว แจ่มต่าง ๆ ของไทลื้อไว้ได้ละเอียดลอออย่างยิ่ง และจัดเป็นเอกสารภาษาไทยว่าด้วยไทลื้ออย่างละเอียดชิ้นแรก

ด้วยข้อมูลที่ผู้เขียนระบุว่า "...อาศัยการพบเห็นและการไต่ถามบอกเล่า จากชาวไทลื้อที่รู้จักคุ้นเคย มากกว่าการค้นคว้าคัดลอกเอามาจากหนังสือเอกสาร..." (น.๕.) จึงอาจกล่าวได้ว่า หนังสือนี้คล้ายกับบันทึกการทำงานภาคสนามที่อาศัยการสังเกตและสัมภาษณ์คนในพื้นที่ โดยมีช่วงเวลาการเก็บข้อมูลอยู่ระหว่างปี พ.ศ. 2497 - 2498 หนังสือทั้ง 2 มีเนื้อหาที่จบลงในตัว โดยแบ่งเป็นหัวข้อย่อยในแต่ละเรื่อง หนังสือเล่มแรกคือ ไทยสิบสองปันนา กล่าวถึงการเมือง การปกครอง สถานที่และผลผลิตสินค้าสำคัญของปันนาหรือเมืองใหญ่ ๆ จบลงที่ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทลื้อ ส่วนเล่มที่ 2 ลื้อ คนไทยในประเทศจีน เป็นข้อมูลเรื่องประเพณี พิธีกรรม วรรณกรรม และการละเล่น

ข้อมูลเกี่ยวกับการปกครองรวมอยู่ในเล่ม 1 ในชื่อหัวข้อ ชนบเจ้าฟ้าพญาเมือง สมเด็จพะเป็นเจ้ากษัตริย์แห่งสิบสองปันนา การปกครองฝ่ายไต่ลื้อ นาประจำตำแหน่ง ชี้นำเข้าบ้านผ่านเมิง เจ้าจอมท้าวพญาตนแปนใหญ่ สุนไฟไต่ฟ้า ก่ายท่างเพนอลดิน และอาณาจักรแห่งความกลัว ซึ่งให้รายละเอียดเกี่ยวกับกษัตริย์และราชวงศ์ ระบบการปกครอง สิทธิและผลประโยชน์ของผู้ปกครองจากระบบนาประจำตำแหน่งและอื่น ๆ รวมไปถึงกฎหมายของสิบสองปันนา

บุญช่วยได้อธิบายว่าอาณาจักรสิบสองปันนาประกอบด้วยเมืองใหญ่ 5 เมืองทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำโขง และเมืองใหญ่อีก 6 เมืองทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำโขง จึงรวมเรียกว่า "ห้าเมืองวันตก หกเมืองวันออก" เมื่อนับเมืองเชียงรุ่งซึ่งเป็นเมืองหลวงแล้วก็รวมได้สิบสองเมืองพอดี การปกครองของไทลื้ออยู่ใน**ชนบเจ้าฟ้าพญาเมือง** เจ้าฟ้าผู้ครองเมืองต่าง ๆ ล้วนเป็นราชวงศ์ของกษัตริย์เมืองเชียงรุ่ง และมีความสัมพันธ์กับเจ้าฟ้าแห่งเชียงตุงอย่างใกล้ชิด ไทลื้อเรียกพระเจ้าแผ่นดินว่า**เจ้าหม่อม** อาณาจักรเชียงรุ่งมีพระเจ้าแผ่นดินสืบต่อมา 43 รัชกาล บุญช่วยได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับตำแหน่งขุนนางต่าง ๆ ในราชสำนักเชียงรุ่ง ตำแหน่งขุนนางที่ปกครองท้องถิ่น ตลอดจนฝ่ายปราบปรามที่เรียกว่า**พญาเจิงหาญ** ทำหน้าที่เหมือนตำรวจ การไต่สิทธิทำกิน ในที่นาของตำแหน่งต่าง ๆ การส่งส่วยเป็นค่าเช่านาของสามัญชนและการเสียภาษี อย่างไรก็ตาม การปกครองนี้อยู่ภายใต้การปกครองของฝ่ายจีนฮ่ออีกทอดหนึ่ง จีนเรียกอาณาจักรเชียงรุ่งว่า**เชียงรุ่งแสนหวี**

ชาวไทลื้อมีกฎหมายของตนเองเรียกว่า**อาชญาว** มีบทลงโทษและมีคุกตาราง โทษบางอย่างก็ใช้ปรับไหม บางอย่างก็มีการลงโทษ

งานชิ้นนี้เขียนในเชิงพรรณนา ไม่มีการวิเคราะห์ อ้างอิง ใช้วิธีบรรยายอย่างแจ่มแจ้ง ด้วยภาษาเข้าใจง่าย มีภาพถ่ายและภาพลายเส้นประกอบ จึงเป็นลักษณะของการบรรยายหรือเรียบเรียงข้อมูล เล่าไปเรื่อย ๆ

คุณค่าของงานชุดนี้ อยู่ที่ เป็นแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับไทลื้อในสิบสองปันนาที่อุดมที่สุดในกระบวนการหนังสือภาษาไทย โดยได้แยกแยะหมวดหมู่ไว้เป็นหัวข้อที่ชัดเจน สะดวกแก่การค้นคว้าหรือนำมาใช้ ผู้เขียนแสดงความพยายามที่จะถ่ายทอดสิ่งที่ได้พบเห็นหรือได้รับคำบอกเล่าออกมาครบครันและตรงไปตรงมาที่สุด โดยเฉพาะพวกชื่อ หรือสำเนียงการพูดต่าง ๆ

ข้อมูลด้านการปกครอง แสดงให้เห็นว่าเป็นเอกสารที่มีความลุ่มลึก เข้าใจในลักษณะเด่นของการปกครองไทลื้อ รู้ว่าจะต้องพูดถึงการเมืองการปกครองประเด็นอะไรบ้าง เช่นนอกจากกล่าวถึงกษัตริย์ โครงสร้างการปกครอง ก็ให้ข้อมูลเรื่องมาประจำตำแหน่ง ซึ่งเป็นหัวใจของระบบการปกครองสิบสองปันนา ข้อมูลที่ได้มีความน่าเชื่อถือ ถูกต้องตรงกับความเป็นจริง ถูกนำไปอ้างอิงในงานวิชาการต่าง ๆ ด้วย

เอกสารชิ้นที่ 2 คือ หนังสือเรื่องชนชาติไท คณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทย เกี่ยวกับจีนในเอกสารภาษาจีนของสำนักนายกรัฐมนตรีได้แปลหนังสือเรื่องชนชาติไทยของเจาสิงจางและจางหยวนชิง ในปี 2530 มีข้อมูลว่าด้วยระบบการเมืองการปกครองในยุคศักดินาของไทลื้อสิบสองปันนา กล่าวถึงระบบที่ดิน ระบบศักดินา ระบบการแบ่งชนชั้น ระบบการเมือง และกฎหมายและการทหาร ของอาณาจักรสิบสองพันนา ข้อมูลไม่เก่ามากนักแต่มีรายละเอียดเกี่ยวกับระบบการปกครองช่วงก่อนและหลังจากการที่มีการสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนที่ครอบคลุมมาก นับเป็นเอกสารภาษาไทยที่ละเอียดที่สุดเกี่ยวกับระบบการปกครองของไทลื้อจากแหล่งข้อมูลของจีน

เอกสารชิ้นที่ 3 “ระบบศักดินาของสิบสองพันนา” โดย เจียแซนจง เป็นเอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง คนไทนอกประเทศ : พรมแดนความรู้ จัดโดยสมาคมประวัติศาสตร์ เมื่อปี 2532 บทความนี้เป็นเอกสารภาษาไทยที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับระบบศักดินาได้อย่างสมบูรณ์ และได้อธิบายระบบการปกครองของไทลื้อ ซึ่งบริหารราชการแผ่นดินส่วนกลางในรูป *สนามใน* และส่วนท้องถิ่นในรูป *สนามนอก* การกำหนดศักดินาหรือ *บาทนา* ให้แก่ตำแหน่งต่าง ๆ การมีระบบ *พ่อสนาม* เพื่อเชื่อมโยงราชสำนักกับท้าวขุนและประชาชน ระบบ *ไพร่เมือง* ที่ทำหน้าที่ผลิต โดยการ *ยี่ตนาพาเอียก* อันได้แก่การเกณฑ์แรงงาน เจ้าแผ่นดินเชียงรุ่งได้รับการแต่งตั้งจากราชสำนักจีนเป็น “เจ้าแสนหวีเชียงรุ่ง” แปลตรงตัวว่า “ราชบุตรเกลี้ยกล่อมประจำเชียงรุ่ง” (คำว่าแสนหวีแปลว่าเกลี้ยกล่อม) บทความนี้มีรายละเอียดที่น่าสนใจและนำเสนออย่างเป็นระบบจัดว่าเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเรื่องการปกครองของไทลื้ออย่างมากชิ้นหนึ่ง

เอกสารชิ้นที่ 4 เป็นของผู้เขียนคนเดียวกันคือ เอกสารเรื่อง วัฒนธรรมข้าวและการจัดระเบียบสังคม : ศึกษากรณีไทลื้อเมืองเชียงรุ่งสิบสองพันนาในอดีต โดย ยรรยง จิระนคร (เจียแซนจง) มปป. ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับระบบที่ดินกับการจัดระเบียบทางสังคมด้านการปกครองของชาวไทลื้อที่สิบสองพันนา ระบบการถือครองที่ดินที่ชาวไทลื้อใช้คือทำเนียบฐานะข้าวนา *บาทนา* เชียงรุ่ง หมายถึงทำเนียบศักดินานั้นเอง ทำเนียบข้าว *บาทนา* ของเชียงรุ่งแบ่งท้าวขุน

อำมาตย์เป็น 5 ระดับ ได้แก่ นายส้อยต่าง นาชาวหลวง นาชาว นาสิบและนาห้าหรือนาสิบน้อย แต่ละระดับจะมีภทนามลดหลั่นกันลงไป ตลอดจนมีตำแหน่งหน้าที่และได้รับสิ่งตอบแทนอื่น ๆ (นอกเหนือจากที่นา) ตามตำแหน่ง เอกสารนี้ได้ให้รายละเอียดซึ่งมีอยู่ในเอกสารที่เจ้าหลวงนาช้างบอกเล่าเป็นภาษาไทยและจะผู้แปลเป็นภาษาจีนในปี 1955 ผู้เขียนได้วิเคราะห์ข้อมูลว่าด้วยการถือครองนา การให้เช่าและการเช่านาของไพร่เชียงรุ่ง และข้อมูลเกี่ยวกับการเกณฑ์แรงงานที่เรียกว่าภาระเวียต “การเมือง” “การเจ้านาถ” และการออกเสียอื่น ๆ ของไทย อย่างเป็นระบบ มีการวิเคราะห์สถานภาพของชนกลุ่มต่าง ๆ ตลอดจนเปรียบเทียบระบบการถือครองที่ดินของไทยเทียบกับไทขาว-ไทดำ ไทเหนือและไทใหญ่ นอกจากนั้นผู้เขียนยังได้วิเคราะห์ว่า ระบบการจัดการที่ดินของไทยกลุ่มต่าง ๆ นี้คล้ายกับของจ้วงโบราณ ซึ่งระบุไว้ว่า “นาแบ่งให้ราษฎรตามจำนวนคน ชื่อชายไม่ได้” ที่นาของจ้วงจะแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ และเรียกชื่อตามลักษณะของงาน เอกสารชิ้นนี้เป็นบทวิเคราะห์ที่ละเอียดที่สุดชิ้นหนึ่งที่เขียนโดยนักวิชาการชาวจีน และมีประโยชน์ตรงการพยายามอธิบายที่มาของรูปแบบการจัดการที่ดินของไทยว่าได้รับอิทธิพลมาจากจ้วง

เอกสารชิ้นที่ 5 หัวเมืองวันตก หกเมืองวันออกของ สิบสองปันนาก่อนเปลี่ยนแปลง การปกครอง ค.ศ. 1950 (2537) โดย รัตนพร เศรษฐกุล เป็นบทความขนาดยาวในหนังสือ การศึกษาวัฒนธรรมชนชาติไท ว่าด้วยการปกครองของสิบสองปันนาโดยตรง

รัตนพรได้ชี้ให้เห็นว่าสิบสองปันนานั้นมีลักษณะเฉพาะทางการปกครองและสังคม ซึ่งได้มีใช้สืบเนื่องมาจนกระทั่งเกิดเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศจีนในปี ค.ศ. 1950

ลักษณะเฉพาะที่ว่ามีได้แก่ การจัดหมวดหมู่เมืองในปกครองเข้าเป็น “ปันนา” แต่ละปันนามีเมืองใหญ่คอยควบคุมเมืองอื่น ๆ เมืองใหญ่หรือ “เก้าปันนา” เหล่านี้ ล้วนตั้งอยู่บนสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง จึงเป็นที่มาของ “หัวเมืองวันตก หกเมืองวันออกของ”

ลักษณะการปกครองของสิบสองปันนาเป็นแบบกระจายอำนาจ แต่ละเมืองมีอำนาจปกครองภายในเต็มที่ รวมกันอยู่ในรูปของสมาพันธ์ด้วยความผูกพันบางประการระหว่างผู้ปกครอง รัตนพรให้เหตุผลที่สิบสองปันนาไม่พัฒนารูปแบบการปกครองไปสู่การรวมศูนย์อำนาจเช่นอาณาจักรไทอื่น ๆ ไว้ 3 ประการ คือ เมืองเชียงรุ่งที่เป็นศูนย์กลางการปกครองไม่มีข้อดีโดดเด่นกว่าเมืองอื่น ๆ ประการหนึ่ง ไม่มีสิทธิธรรมที่ชัดเจนในหมู่ผู้ปกครองเมืองต่าง ๆ ประการหนึ่ง และการมีที่ตั้งอยู่ระหว่างขั้วอำนาจใหญ่ทั้งสอง คือ จีน กับ พม่า ซึ่งมักใช้นโยบายแบ่งแยกและปกครองอีกประการหนึ่ง

บทความได้ให้ข้อมูลเรื่องการจัดการปกครองซึ่งแบ่งเป็นส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่นไว้อย่างละเอียด กล่าวคือ การปกครองส่วนกลางที่เชียงรุ่ง จะมีพระเจ้าแผ่นดินเป็นประมุข มี “เก้าสนาม” ซึ่งเป็นคณะเสนาบดี หรือที่เรียก “ท้าวขุน” ทำหน้าที่บริหารงานปกครอง เก้าสนามนี้มีเจ้าเชียงฮ่า เป็นประธาน (อัครเสนาบดี) ประกอบด้วย ขุนเหนือสนาม ที่มีอำนาจหน้าที่ในฝ่ายต่าง ๆ คือ ฝ่ายปกครอง ฝ่ายทหาร ฝ่ายเวียง(เมือง) ฝ่ายวัง(กษัตริย์) และฝ่ายคลัง(การค้า/ภาษี)

ส่วนการปกครองท้องถิ่นนั้น เจ้าเมืองจะมีอำนาจสิทธิขาดโดยกษัตริย์จะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยว แต่จะต้องมีการแสดงความจงรักภักดีด้วยการมาคารวะ และส่งส่วย ภาษีหรือแรงงาน เจ้าเมืองมี คำเรียกตำแหน่งแตกต่างกันตามฐานะของเมือง การบริหารราชการของเมืองมีคณะข้าราชการ เรียกว่า กว๋านเมือง ประกอบด้วย ขุนเหนือกว๋าน แต่ละเมืองมีหน่วยการปกครองย่อยๆ ลงไป จนถึงระดับหมู่บ้าน ในหมู่บ้านจะมี นายบ้าน/พญาบ้าน ปกครอง มีคณะทำงานคือ ขุนเหนือ บ้าน ที่แบ่งงานกันควบคุมดูแลด้านต่าง ๆ

รัตนพรได้สรุปลักษณะการจัดปกครองของสิบสองปันนาว่า ส่วนกลางกับส่วนภูมิภาคนั้น ใช้โครงสร้างการปกครองเดียวกันเพียงแต่ย่อขนาดลงไปตามส่วนของหน่วยการปกครองนั่นเอง

ในเรื่องแหล่งรายได้และผลประโยชน์ของผู้ปกครองก็เช่นเดียวกัน ผู้ปกครองแต่ละระดับ จะได้รับจากคนในปกครองของตนเป็นทอดๆ ลงไป สิบสองปันนานั้นใช้ระบบ "กินนา" คือ ข้าราชการจะได้รับนาประจำตำแหน่งมากน้อยตามลำดับชั้น แล้วรับผลประโยชน์จากนานั้นในรูป ผลผลิต หรือแรงงานลูกส้าม (ราษฎรในพื้นที่) มารับใช้หรือทำนาให้ กษัตริย์ก็จะได้รับภาษีจาก นาประจำตำแหน่งเหล่านี้อีกชั้นหนึ่ง

บทความยังกล่าวถึงสังคมสิบสองปันนาว่าประกอบด้วยชนชั้นปกครองและผู้ถูกปกครอง มีสภาพเป็นสังคมศักดินา มีพื้นฐานอยู่บนเศรษฐกิจแบบเลี้ยงดูตนเอง กษัตริย์มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินทั้งหมด และใช้เป็นเครื่องมือควบคุมสังคม กษัตริย์และชนชั้นปกครองจึงเรียกร้องเอาผลผลิต แรงงานส่วนเกินและควบคุมประชาชนได้

บทความนี้ อธิบายและให้ข้อมูลเรื่องการปกครองและสังคมสิบสองปันนาอย่างละเอียดละออ ข้อมูลส่วนใหญ่ที่ใช้เป็นข้อมูลชั้นต้นจากการสัมภาษณ์ชาวไทลื้อสิบสองปันนา ทั้งชนชั้นปกครองและผู้ถูกปกครอง จึงเป็นข้อมูลที่มีค่า ประกอบกับการนำข้อมูลเหล่านั้นมาเรียบเรียง วิเคราะห์ และจัดหัวข้อไว้อย่างเป็นระบบระเบียบ เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการค้นคว้า จัดเป็นงานหลักชิ้นหนึ่งในการศึกษาระบบการปกครองของชาวไทลื้อ แม้ว่าจะไม่อาจกำหนดมิติทางเวลาของระบบการปกครองดังกล่าวได้ชัดเจน

เอกสารชิ้นที่ 7 *Ethnic-political adaptation and ethnic change of the Sipsong Panna Dai : An ethnohistorical analysis* ของ S.C. Hsieh เป็นวิทยานิพนธ์ภาษาอังกฤษ เสนอต่อมหาวิทยาลัยวอชิงตัน เขียนในปี 1989 กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงของสิบสองปันนาจากรัฐอิสระมาเป็นรัฐภายใต้การปกครองของจีน มีการผสมผสานทางชาติพันธุ์กับกลุ่มชาวเขาต่าง ๆ ไทกลุ่มอื่น ๆ และจีน เนื้อหาวิทยานิพนธ์ฉบับที่ 3 กล่าวถึงระบบการปกครองของอาณาจักรสิบสองปันนา เมื่ออาณาจักรน่านเจ้าเกิดขึ้นในปี ค.ศ. 860 ยังไม่ปรากฏว่ามีการกล่าวถึงสิบสองปันนาแต่อย่างใด ต่อมาเมื่อกุบไลข่านกษัตริย์มองโกลตีดยุ่ยนานในปี 1253 ก็ได้ปล่อยให้ผู้นำท้องถิ่นปกครองกันต่อไปเนื่องจากความหลากหลายของชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ ระบบการใช้ผู้นำพื้นเมืองปกครองนี้เรียกว่า ตูซิจื่อตู (tusi zhidu) แปลตามศัพท์ว่าระบบเจ้าพื้นเมืองหรือข้าราชการพื้นเมืองและได้ใช้มาจนถึงปี 1956 ในช่วงที่พวกมองโกลรุกรานมาเองที่ชื่อเมืองเชอหลี่ (Cheli) ปรากฏขึ้น หลังจากเมืองเซียงรุ้งถูกจีนตีได้ ราชสำนัก

จีนตั้งแต่ราชวงศ์ หยวนจนถึงราชวงศ์ชิงจะแต่งตั้งขุนนางจีนเป็นผู้ดูแลเชียงรุ่งโดยมีอำนาจเหนือพระเจ้าแผ่นดินเชียงรุ่งอีกทอดหนึ่ง ในอดีตอาณาจักรสิบสองปันนาอาจเคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรน่านเจ้า หรือเป็นอาณาจักรต่างหากจากน่านเจ้า แต่ขึ้นกับราชสำนักจีนก็ได้

ชาวไทลื้อถือว่าผู้นำของตนเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ไม่ใช่เจ้าเมืองธรรมดา ประชาชนจะยึดถือพระเจ้าแผ่นดินเป็นสัญลักษณ์ของเอกลักษณ์ไทลื้อ และยังคงจงรักภักดีแม้พระเจ้าแผ่นดินจะหมดสถานภาพตามกฎหมายไปแล้วก็ตาม ชาวไทลื้อเรียกรัฐของตนว่าเมืองลื้อ และเรียกรัฐจีนว่าเมืองฮ่อ

Hsieh ได้ให้ข้อมูลในรายละเอียดเกี่ยวกับตำแหน่งในอาณาจักรสิบสองปันนา ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับเมือง ระหว่างเจ้ากับสามัญชนและแสดงโครงสร้างของระบบการเมืองของไทลื้อโดยละเอียด เขาได้ระบุว่า ระบบการปกครองนี้เป็นระบบที่มีทั้งความเสมอภาค (egalitarianism) และลำดับชั้น (hierarchy) อยู่ร่วมกัน ความเสมอภาคปรากฏอยู่ในการถ่วงดุลย์ระหว่างพระเจ้าแผ่นดินกับขุนนางระดับสูง ส่วนลำดับชั้นก็คือตำแหน่งต่าง ๆ ลดหลั่นกันลงมาตั้งแต่ระดับศาลาสนามลงมาจนถึงระดับชาวบ้าน ในเรื่องที่ดิน ความเสมอภาคก็คือที่ดินเป็นของกลางไม่ใช่ทรัพย์สินส่วนบุคคล ในขณะที่เกี่ยวกับการให้สิทธิแก่ผู้เข้าไปทำกินก็จะต่างกันไปตามลำดับชั้นของตำแหน่ง แต่สิทธิดังกล่าวก็จะมีการหมุนเวียนไปโดยทั่วถึง กล่าวคือไม่มีใครยึดสิทธิในที่ดินแปลงใดได้โดยถาวร แต่จะต้องหมุนเวียนกันไปอย่างเสมอภาคในเรื่องสถานภาพทางเพศก็จะพบว่าผู้หญิงไทลื้อมีความเสมอภาคกับผู้ชายไทลื้อ สามารถควบคุมการใช้จ่ายในครัวเรือนและมีสิทธิที่จะหย่าร้างได้ แต่การสืบสกุลก็จะเน้นแบบปิตุพงศ์ (patrilineal) นั่นคือสืบสกุลทางฝ่ายบิดาเท่านั้น

Hsieh ยังได้วิเคราะห์ว่าระบบการปกครองที่มีพระเจ้าแผ่นดิน แต่ในขณะเดียวกันก็ขึ้นต่อราชสำนักจีน ดังที่เรียกในภาษาจีนว่าแสนหวี (Xuanweishi) เป็นกระบวนการสร้างความเป็นปึกแผ่นทางการเมืองของชาวไทลื้อ เพราะอาณาจักรสิบสองปันนามีสถิติปกครองตนเองโดยสมบูรณ์ทั้งในด้านการทหาร การทูต เศรษฐกิจ กิจการภายใน และกฎหมาย ไม่เคยมีการขึ้นสัญญาหรือข้อตกลงใด ๆ เป็นลายลักษณ์อักษรระหว่างสิบสองปันนากับราชสำนักจีนหรือพม่า สิบสองปันนาเพียงแต่ส่งเครื่องบรรณาการไปให้ราชสำนักจีน ช่วงเวลาที่มีระบบการปกครองเช่นนี้อยู่ถึง 700 ปี ย่อมทำให้สิบสองปันนามีความเป็นปึกแผ่นและมั่นคง ระบบแสนหวีทำให้บ้านเมืองสงบสุข

ระบบการปกครองที่มีพระเจ้าแผ่นดินเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของไทลื้อ ชาวไทลื้อคิดว่าตนต่างจากไทกลุ่มอื่น ๆ เพราะพระเจ้าแผ่นดินมีสถานะเฉพาะไม่เหมือนเจ้าเมืองของล้านช้าง เจ้าพระยาของเชียงตุง หรือเจ้าฟ้าของล้านนา แม้เมืองหรืออาณาจักรดังกล่าวจะมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและเกี่ยวข้องกับสิบสองปันนามากโดยตลอด แต่ก็ไม่เคยมีการรวมอาณาจักรทั้งสี่เข้าด้วยกัน อาณาจักรทั้งสี่ต่างเป็นเอกเทศและมีประชากรทั้งที่เป็นไทลื้อ, ไทขวน, ไทใหญ่ และไทลาวอาศัยอยู่ปะปนกัน Hsieh จึงสรุปว่า ชาวไทลื้อคือกลุ่มคนที่เรียกตนเองว่าไท อาศัยอยู่ในเมืองลื้อและมีการรับรู้ร่วมกันยกย่องเจ้าแผ่นดินเป็นกษัตริย์ของตน

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความน่าสนใจเพราะได้พยายามวิเคราะห์ระบบการปกครองของไทย และตั้งลักษณะที่ผู้เขียนเห็นว่าเด่นชัดต่างกันเองคือความเสมอภาคและการแบ่งเป็นลำดับชั้นลดหลั่นกันไปในการปกครอง โดยยกตัวอย่างจากโครงสร้างของระบบขุนนาง ที่ดินและสถานภาพทางเพศ นอกจากนั้นผู้เขียนยังพยายามระบุสิ่งที่ เป็นเอกลักษณ์ของไทยลื้อ แม้จะไม่ชัดเจนนักและคาดว่าเป็นการทำงานตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แต่ก็มีเนื้อหาที่ลึกกว่าการพรรณนาโดยทั่วไปแต่อย่างเดียว

เอกสารชิ้นที่ 6 *Ethnic Groups in Mainland Southeast Asia* โดย Leber, Hickey and Musgrave (1964) เป็นเอกสารภาษาอังกฤษชิ้นที่มีข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่สมบูรณ์ที่สุดชิ้นหนึ่ง คณะผู้เขียนซึ่งเป็นกลุ่มนักวิชาการที่เชี่ยวชาญด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ทำการประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับแต่ละชาติพันธุ์จากแหล่งเอกสารทั้งภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส และจีน นอกจากกล่าวถึงคุณลักษณะของแต่ละชาติพันธุ์ในด้านเครือญาติ ครอบครัวและการแต่งงาน ความเชื่อ ศาสนา และภาษา ทั้งยังมีการบรรยายถึงการจัดระเบียบทางสังคมและการเมืองของทุกชาติพันธุ์ด้วย

ลักษณะการปกครองของอาณาจักรสิบสองปันนาของชาวไทลื้อเป็นเรื่องคลุมเครือ มีหลักฐานบันทึกไว้น้อย อีกทั้งยังถูกอิทธิพลของจีนเข้าแทรกแซงจนทำให้ภาพพจน์มัวยิ่งขึ้น อาณาจักรเก่าที่สุดของไทยลื้อน่าจะเป็นอาณาจักรอาวี่ (Alopi) ซึ่งตั้งขึ้นโดยพญาเจื่อง (Palseng) เมื่อปี ค.ศ. 1180 โดยการรวบรวมเมืองต่าง ๆ เข้าไปอยู่ใต้การปกครอง และอาจอยู่ได้อำนาจของจีนราชวงศ์ซันอีกทอดหนึ่ง อำนาจทางการเมืองรวมศูนย์อยู่ที่ตระกูลผู้นำ โดยใช้พิธีกรรมเกี่ยวกับการบวงสรวงพระเสื้อเมืองเป็นการสร้างความชอบธรรมในการปกครองเช่นเดียวกับไทดำ เมืองหลวงของอาณาจักรสิบสองปันนาคือเมืองเชียงรุ่ง ชื่อปันน่าน่าจะหมายถึงหน่วยวัดพื้นที่ทำนา ซึ่งหมายถึง ตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครพื้นที่ดังกล่าวด้วย ดังที่ Rispaud (1937 : 78) สันนิษฐานไว้ นอกจากนั้น Garnier (1873 : 407) ก็ยังได้อธิบายไว้ด้วยว่า ปันนาหมายถึง จำนวนพลเมืองที่ขึ้นทะเบียนในพื้นที่หรือเขตปกครองหนึ่ง ๆ ส่วน Scott and Hardiman (1900 : 323) ระบุว่าปันนาหมายถึง จำนวนกระบุงใส่ข้าว (พันกระบุง) ที่ไพร่ต้องส่งส่วยให้แก่เจ้าผู้ครองเมืองทั้ง 12 เมือง

ในเอกสารนี้ผู้เขียนได้ระบุสิ่งที่น่าสนใจว่าด้วยความยืดหยุ่นของการใช้คำว่าเมือง เรียกเขตปกครองโดยอ้างถึงข้อสังเกตของ Leach (1954 : 122) ระบุว่า (town) แต่บางครั้งก็หมายถึงเขตการปกครองที่ใหญ่ขึ้นจนถึงระดับอาณาจักรเมืองของไทยลื้อ มีขนาดเล็กตั้งแต่ 20 ตารางไมล์ และมีหมู่บ้านประมาณ 70 หมู่บ้าน จนถึงเมืองใหญ่ถึง 200 ตารางไมล์ เมืองหลาย ๆ เมืองรวมเข้าเป็นอาณาจักร ผู้ปกครองเมืองได้แก่ เจ้าเมือง ผู้ปกครองอาณาจักรได้แก่ เจ้าฟ้า อาณาจักรเล็ก ๆ เกิดจากการรวมเมืองเข้าด้วยกัน หลังจากนั้นก็มีการยุบสลายลงไปและรวมกันใหม่ได้อีก โดยอาจมีการทำสงครามระหว่างเมืองหรือก่อกบฏกับรัฐอื่น ปันนาหนึ่ง ๆ ประกอบด้วยเมืองประมาณ 20 เมือง เจ้าฟ้าแห่งเชียงรุ่งเป็นผู้ปกครองที่ใหญ่ที่สุด แต่จะต้องส่งส่วยให้จีน การสืบทอดอำนาจเป็นทางสายปิตุพงศ์ (patrilineal) ราชสำนักเชียงรุ่งมีขุนนาง 50

ตำแหน่งทำหน้าที่รับผิดชอบเรื่องต่าง ๆ มีตำแหน่งอุปราช และมีที่ประชุมของขุนนางและผู้แทนจากเมืองต่าง ๆ สำหรับเจ้าเมืองมีตำแหน่งลดหลั่นกัน 5 ระดับ รูปแบบการปกครองส่วนหนึ่งได้อิทธิพลจากระบบผู้ซื้อ (tu-sun) ของจีน โดยเฉพาะการสืบทอดอำนาจของเจ้าเมืองผ่านทางสายโลหิต เจ้าเมืองเป็นผู้ปกครองเมืองต่าง ๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นจักรวรรดิจีน ในขณะเดียวกันรูปแบบการปกครองอีกส่วนหนึ่งก็เป็นของไทย มีความคล้ายคลึงกับไทกลุ่มอื่น ๆ

ในเรื่องของการจัดช่วงชั้นทางสังคม มีการแบ่งระหว่างเจ้ากับไพร่ พวกเจ้ามีจำนวนประมาณร้อยละสองของประชากรทั้งหมด ส่วนใหญ่เป็นผู้ถือครองที่ดิน และให้ไพร่เข้ามาทำกิน โดยได้รับผลผลิตตอบแทน ส่วนไพร่จะต้องเสียภาษีและส่วยให้เจ้าฟ้าและเจ้าอื่น ๆ และต้องให้แรงงานอีกด้วย

เอกสารชิ้นนี้เขียนโดยนักวิชาการชาวอเมริกันที่มีความสนใจทางวิชาการและมีแรงจูงใจโดยอ้อมจากฝ่ายการเมืองของสหรัฐอเมริกาที่จะเข้ามาจับบทบาทสำคัญในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในทศวรรษ 1960 - 1970 จึงได้พยายามค้นคว้ารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มโดยละเอียด ส่วนใหญ่เป็นการใช้ข้อมูลเอกสารมากกว่าการสำรวจภาคสนาม นับว่ามีความครอบคลุมดีในแง่เนื้อหาซึ่งนำเสนอโครงสร้างสังคมของไทยและกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ มีความพยายามจะอธิบายคำที่มีความหมายคลุมเครือเช่นคำว่าป็นนา แต่อาจมีข้อมูลจะลึกน้อยกว่างานชิ้นอื่น ๆ ที่ใช้แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ

2.1.4 บรรณานุกรม

ลำดับที่	เอกสาร	ผู้แต่ง	ปี
1	Histoire du Pays de Lan-Chhang, Hom Khao	Pavie	1898
2	Socialisme dans les hau phan (Laos, Indo-Chine)	Bourlet	1906
3	L'Histoire du Campasak	Archaimbault	1961
4	Ethnic Groups in Mainland Southeast Asia	Lebar, Hicky & Musgrave	1964
5	ประวัติศาสตร์ลาว	สิลา วีระวงส์	2539
6	แลออดพงศาวดารลาว	จารุวรรณ ธรรมวัตร	ม.ป.ป.

เอกสารชิ้นที่ 1 Histoire du Pays de Lan-Chhang, Hom Khao โดย ออกลุส ปาวิ (A. Pavie) เป็นหนังสือภาษาฝรั่งเศสที่ประมวลข้อมูลเกี่ยวกับการปกครองของลาวโดยการแปลพงศาวดารลาวเรื่องประวัติของอาณาจักรล้านช้างร่มขาว ในปี 1898 เริ่มต้นที่การเลือกชัยภูมิตั้งเมืองของฤาษี 2 องค์ ส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของนิทานขุนบรม จนกระทั่งขุนสาธุของขุนบรมปกครองเมืองเชียงคัง สืบทอดมาจนถึงสมัยพระเจ้าฟ้างุ้ม เริ่มสมัยประวัติศาสตร์ของลาวในคริสต์ศตวรรษที่ 14 ลักษณะการปกครองของอาณาจักรล้านช้างในสมัยพระเจ้าฟ้างุ้มจะมีอุปราชหมื่นหลวง ขุนต่าง ๆ และมีข้าเป็นผู้นำทำการผลิตหรือรับใช้ พงศาวดารนี้ยังให้รายละเอียด

เกี่ยวกับพิธีธำมน้ำที่ขุนบรมให้ลูก ๆ ทั้ง 7 คนพร้อมบริวารชายหญิงจับมือสาบานและเอามือจุ่มลง
ไปอ่างทองคำร่วมกัน ตลอดจนการสืบราชสมบัติหลังรัชกาลของฟ้าจุ่ม

เนื่องจากเนื้อหาของเอกสารเป็นการแปลจากพงศาวดารลาวโดยตรงจึงมีรายละเอียดปลีก
ย่อยเชิงตำนานค่อนข้างมาก ผู้แปลได้ใช้เวลาเพื่อทำความเข้าใจตำนานกำเนิดประเทศลาวมาก
กว่าจะได้วิเคราะห์ตีความเนื้อหาของเอกสาร การทำความเข้าใจคงมุ่งประโยชน์ในทางการเมือง
จากการที่ปาอีเป็นหนึ่งในชุดคณะสำรวจลุ่มแม่น้ำโขงของฝรั่งเศสในช่วงอาณานิคม อย่างไรก็ตาม
เอกสารดังกล่าวเป็นพื้นฐานให้ผู้อ่านเข้าใจความเป็นมาของอาณาจักรล้านช้างและความสัมพันธ์
ระหว่างอาณาจักรล้านช้างกับเขมร (นางแก้วชายาของพระเจ้าฟ้าจุ่มเป็นธิดากษัตริย์เขมร) และ
ล้านช้างกับล้านนาในศตวรรษที่ 14 ได้เป็นอย่างดี

เอกสารชิ้นที่ 2 สังคมนิยมในเขตหัวพัน (ลาว อินโดจีน) (*Socialisme dans les hua
phan (Laos, Indo-China)*) โดย A. Bourlet นักวิชาการฝรั่งเศสอีกผู้หนึ่งที่ได้เข้าไปสำรวจ
ประเทศลาวในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ได้เขียนบทความเรื่องนี้ขึ้นในปี 1906 กล่าวถึงระบบการ
ปกครองในเขตหัวพันทั้งหกโดยเจ้าชีวิต (กษัตริย์แห่งหลวงพระบาง) เจ้าชีวิตเป็นเจ้าของที่ดิน
ทั้งหมดแต่ละหัวพันมีพระยาปกครองจังหวัดต่าง ๆ ในนามเจ้าชีวิต ตำแหน่งขุนนางลำดับถัด
จากพระยาได้แก่ **เพี้ยหัวพัน** **เพี้ยป้อด** และ **สัสสา** (lassa) ระดับล่างสุดคือ หัวซึ่งปกครอง
ตาแสง เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า **พ่อบ้าน** ก็ได้ ที่ดินในป่าดงเป็นที่ที่ผู้ปลูกเบ็กมีสิทธิครอบครอง หัว
สามารถเรียกประชุมลูกบ้านได้โดยการตีกลองประชุม การประชุมมักเป็นไปเพื่อจัดแบ่งที่นาใหม่
หัวจะได้ที่ดินที่ดีที่สุดในหมู่บ้าน เมื่อมีการล่าสัตว์หรือจับปลา หัวก็จะได้ส่วนแบ่งจากลูกบ้านด้วย
ในแต่ละหมู่บ้านจะมีพื้นที่สวนที่ปลูกผลไม้ต่าง ๆ และห้ามชาวบ้านเก็บจนกว่าจะถึงเวลาที่ผลไม้
สุกจึงจะเก็บมาแบ่งกันทั้งหมู่บ้าน ชาวบ้านใช้วิธีเอาแรงกันเมื่อต้องการแรงงานจำนวนมากเช่น
ตัดต้นไม้ใหญ่ ปักค้ำและเก็บเกี่ยวข้าว ไม่มีใครอดอยากในหมู่บ้าน ถ้าขาดแคลนข้าวก็จะไปขอ
ปิ่นจากญาติหรือเพื่อนบ้านได้ ผู้มาเยือนก็จะได้รับการเชื้อเชิญให้ร่วมกันอาหารด้วยเสมอ
ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านในเขตหัวพันจึงสามารถเดินทางไปไหนก็ได้โดยสะดวกเพราะหาอาหารจากแหล่ง
ต่าง ๆ ได้ไม่ยาก ลักษณะของสังคมนิยมในเขตหัวพันจึงเกือบเหมือนกับคอมมิวนิสต์แต่เป็น
คอมมูนแบบศักดินา ซึ่งไม่น่าจะไปด้วยกันได้ พระยาและหัวทำหน้าที่เหมือนเจ้านาย
(seigneurs) ในระบบศักดินาฝรั่งเศส ชาวบ้านที่เป็นป่าไพรไม่มีทางแข่งขันได้ ถ้าไม่พอใจหัวก็
ต้องหนีไป ฝ่ายพวกพระยาและหัวกลายเป็นผู้ซึ่งชีพอยู่โดยการอาศัยผู้อื่นดังคำพังเพยลาวที่ว่า
“กินแสงลูกหลาน” ด้วยการเกณฑ์แรงงานและส่วยต่าง ๆ จากป่าไพร เมื่อลาวกลายเป็นอาณานิคม
ของฝรั่งเศส ไฟร์ก็ต้องให้แรงงานทั้งแก่หัวพระยาและแก่รัฐบาลฝรั่งเศส (เช่น เป็นลูกหาบ
แบกสิ่งของให้ข้าราชการฝรั่งเศสที่เดินทาง) พวกหัวพระยามักจะปกป้องและอุปถัมภ์ป่าไพรที่
ตนต้องพึ่งพา การอุปถัมภ์จะยั่งยืนตลอดไปแม้ป่าไพรจะมีได้อยู่กับหัวพระยาแล้ว ป่าไพรจะ
กลับมาพักพิงได้เสมอ อย่างไรก็ตามนอกจากแรงงานแล้ว หัวพระยาไม่มีสิทธิในข้าวของเงิน
ทองและสัตว์เลี้ยงของป่าไพร

ผู้เขียนได้วิเคราะห์ว่า การที่คนไทยและคนลาวมีความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์และเกื้อหนุนกัน เช่นนี้ทำให้เกิดลักษณะพิเศษ 2 ประการ ประการแรกคนกลุ่มนี้จะพบว่าชีวิตที่ต้องเกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์อื่นที่ไม่มีระบบด้อยที่ด้อยอาศัย แต่คิดทุกอย่างเป็นเงินหรือสิ่งตอบแทนเป็นชีวิตที่ไม่มีความสุข จึงไม่ต้องการยุ่งเกี่ยวกับคนเหล่านั้น อีกประการหนึ่งคือความมกน้อยของคนไทย-ลาว อันเป็นผลมาจากโลกทัศน์ที่ยึดถือความพอมีพอกินเป็นหลัก แทบไม่มีการลักขโมย ไม่มีคนอดตาย และไม่มีความเกลียดชังกันวอย

เอกสารชิ้นนี้มีข้อความเชิงพรรณนาค่อนข้างละเอียดและมีความน่าสนใจที่ผู้เขียนพิจารณาว่าลักษณะการปกครองของกลุ่มลาวในเขตหัวพันทั้งห้าทั้งหกในอดีตเป็นระบอบคอมมูนิสต์แบบศักดินาซึ่งน่าจะได้อธิบายให้ลึกซึ้งต่อไปและเปรียบเทียบระหว่างไทกลุ่มต่าง ๆ

เอกสารชิ้นที่ 3 ประวัติเมืองจัมปาสัก (Histoire de Champasak) โดย Ch. Archaimbault นักวิชาการฝรั่งเศสผู้เชี่ยวชาญเรื่องลาว เขียนเรียงขึ้นในปี 1961

ตามตำนานของเขมรเมืองจัมปาสักเกิดจากการอพยพของชาวจามหนีการรุกรานของเจ้าชายเขมรองค์หนึ่งมาในต้นพุทธศตวรรษ คาดว่าเมืองจัมปาสักเคยเป็นเมืองเขมร อยู่ใต้อิทธิพลของวัฒนธรรมฮินดู ดังหลักฐานจากซากโบราณสถานวัดฤๅหลักฐานจากประวัติศาสตร์บอกเล่ากล่าวว่าชาวจามได้ตั้งเมืองบริเวณวัดฤๅชื่อเมืองจัมปานคร หมายถึงที่อยู่ของพวกจาม ในสมัยต่อมา (ราว ค.ศ. 1638) ประวัติของจัมปาสักจากการบอกเล่าจะมีเนื้อหาคล้ายนิทานเรื่องท้าวบว เกี่ยวพันนางมะลอง เรื่องของเจ้าหญิงธิดากษัตริย์โคตรบองที่รักกับเจ้าชายชาวข่าคือ ท้าวบว สัก (Pasak) หรือบาสัก (Basak) Archaimbault วิเคราะห์ว่าตำนานและนิทานเหล่านี้แสดงให้เห็นสถานะที่ต่ำของเพศหญิง เพราะไม่มีความชอบธรรมที่จะกระทำสิ่งใด ๆ ตามความต้องการของตน ตามวัฒนธรรมของมอญ - เขมร การขยายอิทธิพลของเมืองทางตอนเหนือของลาวซึ่งเป็นเขตวัฒนธรรมไทลงมายังเมืองจัมปาสักในตอนใต้ซึ่งเป็นเมืองในเขตวัฒนธรรมมอญ-เขมรปรากฏอยู่ในเนื้อหาของนิทานและตำนานเกี่ยวกับเมืองจัมปาสักที่กล่าวถึงการลงโทษและประณามหญิงที่ละเมิดข้อห้ามทางเพศ เช่น นางมะลองและนางฮั่ว อย่างไรก็ตาม นิทานเรื่องนางเป่าผู้ได้กลายเป็นหญิงผู้ครองเมืองจัมปาสักก็แสดงให้เห็นอิทธิพลของล้านช้างที่เหนือจัมปาสักในที่สุด ประมาณปี 1641 อาณาจักรล้านช้างก็ครอบครองจัมปาสักได้หมดสิ้น หลังปี 1688 ชายของกษัตริย์เวียงจันทน์ผู้ส่งลัทธิองค์หนึ่ง หนีภัยมาพำนักอยู่ที่จัมปาสักและประสูติเจ้าชายชื่อเจ้าหน่อกษัตริย์ที่นี่ ประวัติของจัมปาสักดำเนินมาจนถึงศตวรรษที่ 19 ซึ่งมีเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างรัฐสยามกับจัมปาสักและการเข้ามาของฝรั่งเศส

เอกสารชิ้นนี้ถึงจะเป็นการกล่าวถึงสถานที่มากกว่ากลุ่มคน แต่ประวัติของเมืองจัมปาสักก็แสดงให้เห็นปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มคนถึง 4 ชาติพันธุ์ ได้แก่ จาม เขมร ข่าและลาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มลาวกับอีกสามกลุ่มซึ่งเป็นชาติพันธุ์ที่ดำรงอยู่แล้วในพื้นที่และมีรูปแบบการปกครองของตนอยู่แล้ว การวิเคราะห์สถานภาพของสตรีชั้นผู้นำและเชื่อมโยงไปสู่กลไกการปกครองจากการแต่งงานของหญิงกับชายต่างชาติพันธุ์และการสืบอำนาจผ่านทางเพศหญิงมีความน่าสนใจเป็นพิเศษ

เอกสารชิ้นที่ 4 Ethnic Groups in Mainland Southeast Asia โดย Lebar, Hickley and Musgraue (1964) เป็นเอกสารภาษาอังกฤษชิ้นที่มีข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่สมบูรณ์ที่สุดชิ้นหนึ่ง คณะผู้เขียนซึ่งเป็นกลุ่มนักวิชาการที่เชี่ยวชาญด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ทำการประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับแต่ละชาติพันธุ์จากแหล่งเอกสารทั้งภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส และจีน นอกจากกล่าวถึงคุณลักษณะของแต่ละชาติพันธุ์ในด้านเครือญาติ ครอบครัวและการแต่งงาน ความเชื่อ ศาสนา และภาษา ทั้งยังมีการบรรยายถึงการจัดระเบียบทางสังคมและการเมืองของทุกชาติพันธุ์ด้วย

ระบบการปกครองเก่าแก่ที่สุดของล้านช้างที่ Le Boulanger (1931 : 53 - 57) ระบุไว้เริ่มในคริสต์ศตวรรษที่ 14 ในสมัยที่พระเจ้าสามแสนไทครองราชย์ (1373 - 1416) นอกจากแบ่งคนเป็นชนชั้นผู้ปกครอง และผู้ถูกปกครองแล้ว ยังพบว่ามีการนำกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่พูดภาษาตระกูลมอญ - เขมร ได้แก่ ข่ามาเป็นผู้ทำการผลิตในภาคเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่สามัญชนเป็นผู้ทำการค้า

เมืองหลวงพระบางเป็นเมืองหลวงของอาณาจักร มีประมุขเรียกว่า *สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว* นั้น ผู้มีอำนาจรองลงมาคือ *เจ้ามหาอุปฮาด* หรือเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุดด้วย มีขุนนาง 4 ตำแหน่งสำคัญระดับเสนาบดีซึ่งจะต้องเป็นเจ้าโดยการสืบสายเลือด จากนั้นจึงจะมีตำแหน่งขุนนางระดับสูงที่เป็นสามัญชนเรียกว่า *พระยา* 3 คน ดูแลด้านกฎหมาย, นครบาล, และการขนส่งระดับต่อมาเรียกว่า *เสนา* ประกอบด้วยขุนนาง 5 คนเป็นองค์คณะร่วมกัน

ในระดับท้องถิ่น เมืองจะมี *เจ้าเมือง* ปกครอง และแบ่งการปกครองระดับย่อยเป็น *ตาว* และหมู่บ้านตามลำดับ

เอกสารชิ้นนี้เริ่มกล่าวถึงประวัติศาสตร์ลาวและระบบการปกครองในสมัยหลังมาแล้ว เพราะล่วงเลยจากสมัยของพระเจ้าฟ้างุ้ม (ครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 14) คาดว่าผู้เขียนไม่มีแหล่งข้อมูลสำหรับการค้นคว้า อย่างไรก็ตาม จุดเด่นของงานอยู่ที่การระบุนิยามแบ่งช่วงชั้นและหน้าที่ระหว่างลาวกับข่าและการอธิบายเรื่องตำแหน่งต่าง ๆ ในระบบราชการของลาว

เอกสารชิ้นที่ 5 ประวัติศาสตร์ลาว โดย สีลา วีระวงส์ สมหมาย เปรมจิตต์ แปล (2539) หนังสือเล่มนี้ต้นฉบับเดิมเป็นภาษาลาว ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2496 ได้มีการแปลเป็นภาษาไทยมาแล้วครั้งหนึ่งโดยผู้แปลคนเดียวกันนี้เมื่อปี พ.ศ. 2532 ต่อมาในปี พ.ศ. 2528 ผู้เรียบเรียงได้แก้ไขปรับปรุงใหม่ จึงได้มีการแปลและตีพิมพ์เป็นภาษาไทยอีกครั้งในฉบับนี้

เนื้อหาแบ่งออกเป็น 10 ตอน ครอบคลุมตั้งแต่ภูมิประเทศและกำเนิดชาติลาว จนถึงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อไทยยินยอมคืนดินแดน 4 แขวงของลาวให้แก่ฝรั่งเศส ซึ่งหากกล่าวอย่างคร่าว ๆ อาจแบ่งออกได้เป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เป็นช่วงที่อิงอำนาจ ระยะที่ 2 เป็นช่วงที่ว่าด้วยประวัติศาสตร์ราชอาณาจักรล้านช้าง และระยะที่ 3 เป็นช่วงที่ลาวอยู่ใต้การปกครองของชาติต่าง ๆ

เนื้อหาในช่วงที่ว่าด้วยประวัติศาสตร์ราชอาณาจักรล้านช้าง ในราวต้นคริสต์ศตวรรษที่ 14 เป็นส่วนที่จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเรื่องระบบการเมืองการปกครอง เนื่องจากเริ่มมีข้อมูลที่ชัดเจนและตรวจสอบได้มากขึ้น เช่น เรื่องการครองราชย์ของกษัตริย์รัชกาลต่าง ๆ และเหตุการณ์สำคัญในแต่ละรัชกาล ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการปกครองจะปรากฏแทรกอยู่ในเนื้อหาเหล่านี้ อาทิ การกล่าวถึงชื่อตำแหน่งต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังมีการแปลจดหมายเหตุชาวฮอลันดาและบาทหลวงชาวฝรั่งเศสที่เดินทางเข้ามาในลาวในศตวรรษที่ 17 แทรกไว้ เอกสารดังกล่าวมีการบันทึกเรื่องการจัดการปกครองในสมัยนั้นด้วย นับเป็นข้อมูลที่น่าสนใจมากขึ้นหนึ่ง

ผู้เขียนเป็นนักวิชาการลาวคนสำคัญผู้หนึ่ง ได้ทำงานเกี่ยวกับการค้นคว้ารวบรวมเรื่องราวทางประวัติศาสตร์มาเป็นเวลานาน ผลงานที่สำคัญหลายชิ้น งานประวัติศาสตร์ลาวชิ้นนี้ผู้เขียนได้ค้นคว้าเอกสารทั้งของลาวของไทยและฝรั่งเศส นำมาเรียบเรียงขึ้นอย่างชัดเจนละเอียดลอออย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากข้อมูลที่กล่าวมา คุณค่าของเอกสารชิ้นนี้น่าจะอยู่ที่การมองและการรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับตนเองของชาวลาวเป็นสำคัญ

เอกสารชิ้นที่ 6 แลลวดพงศาวดารลาว โดย จารูวรรณ ธรรมวัตร เอกสารไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ แต่สันนิษฐานว่าเป็นปีพ.ศ. 2530 เพราะผู้เขียนได้กล่าวถึงการศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นในช่วง "ทศวรรษที่ผ่านมา" ว่าเป็นระหว่างปี 2519-2529

จารูวรรณศึกษาพงศาวดารลาวภายใต้กรอบความคิดที่ว่า การศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นน่าจะคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมนั้นกับวัฒนธรรมอื่น องค์ประกอบทางสังคม ตลอดจนศาสตร์แขนงอื่นด้วย ดังนั้นเมื่อจะศึกษาเกี่ยวกับอีสาน จึงจำเป็นต้องศึกษาเรื่องราวของ "เพื่อนบ้านไทเมืองอื่นๆ" อาทิ ลาว เวียดนาม ล้านนา และพม่า ประกอบด้วย

ใน "แลลวดพงศาวดารลาว" นี้ จารูวรรณได้ปริวรรตพงศาวดารลาวรวมพิมพ์ไว้ 2 ฉบับ ได้แก่ พงศาวดารลาวฉบับกระทรวงศึกษาธิการ กับพงศาวดารพวน ฉบับเจ้าคำหมั้น วงศ์กัธรัตน์ และยังได้แปลบันทึกของชาวตะวันตกที่ได้เดินทางมายังลาวในคริสต์ศตวรรษที่ 17 คือ วัน วุสทอฟ (Van Wusthoff) และ บาทหลวงมารินี (Pere de Marini) ไว้ด้วย นอกเหนือจากนี้ ในตอนท้ายยังมีบทวิเคราะห์สั้น ๆ หลายบทของผู้เขียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมลาว

เอกสารที่ปริวรรตหรือแปลมาก็ดี บทวิเคราะห์ของผู้เขียนก็ดี ล้วนเป็นงานที่ให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องของประวัติศาสตร์ลาวเป็นอย่างดี ส่วนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการปกครองโดยตรงนั้น มีอยู่ใน บันทึกของบาทหลวงมารินี ในหัวข้อ พระเจ้าแผ่นดินและวังานพระราชอาณาจัก ที่ว่าด้วยสถานภาพอันสูงสุดของ "เจ้าชีวิต" และสิทธิอำนาจเหนือทรัพยากรและทรัพย์สินทั้งหมดของแผ่นดิน และได้กล่าวถึง "ศักดิ์นา" หรือตำแหน่งอันสำคัญและสูงสุด 8 ตำแหน่ง ประกอบด้วย "มหาอุปราช" ที่มีสิทธิอำนาจรองจากพระเจ้าแผ่นดิน และ อุปราช ปกครองเขตหรือแขวงทั้ง 7 ของอาณาจักร อุปราชทั้ง 7 นี้จะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาราชการของพระเจ้าแผ่นดินคล้ายเป็นรัฐบาล ลักษณะการจัดการปกครองเช่นนี้ จารูวรรณมองว่า คล้ายคลึงกับการปกครองของไทยคำในสิบสองจุไท โดยได้แสดงแผนผังเปรียบเทียบประกอบไว้ด้วย

ข้อมูลเรื่องการปกครองอีกส่วนหนึ่ง อยู่ในบทวิเคราะห์ การจัดตั้งและความแตกแยกแห่งราชวงศ์ ซึ่งได้ให้โครงสร้างการปกครองไว้ 2 ชุด ชุดแรกระบุว่าเป็นลักษณะการจัดการปกครองสมัยฟ้าจุ่ม (ราวคริสต์ศตวรรษที่ 13) ซึ่งให้ความสำคัญกับเรื่องกาวทหารสูง จะเห็นได้จากการเรียกตำแหน่งสูงๆ ในโครงสร้างการปกครองว่า “แม่ทัพ” อาทิ แม่ทัพใหญ่ (แสนเมือง) แม่ทัพทั้งห้า (หมื่นหลวง เมืองขวา เมืองซ้าย เจ้าภูมิเหนือ เจ้าภูมิใต้)

โครงสร้างการปกครองอีกชุดหนึ่ง มีที่มาจากคัมภีร์พระธรรมศาสตร์โบราณ ซึ่งจัดกลุ่มตำแหน่งต่างๆ ไว้เป็น 6 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1	ฝ่ายแผ่นดิน	มี เจ้าอุปราช เจ้าราชวงศ์ และเจ้าราชบุตร
กลุ่มที่ 2	เสนาบดีฝ่ายขวา	มี 10 พระยา
กลุ่มที่ 3	เสนาบดีฝ่ายกลาง	มี 7 พระยา
กลุ่มที่ 4	เสนาบดีฝ่ายซ้าย	มี 10 พระยา
กลุ่มที่ 5	เสนาบดีฝ่ายฝ่ายทหาร	มี 6 พระยา
กลุ่มที่ 6	เสนาบดีฝ่ายพราหมณ์	มี 10 พระยา

แต่ละกลุ่มจะมีชื่อตำแหน่งละเอียดชัดเจน และยังมีบอกลำดับศักดิ์ของตำแหน่งเหล่านี้ด้วย แต่ข้อมูลชุดนี้ มิได้ระบุช่วงเวลาไว้ว่าเป็นการจัดการปกครองในช่วงสมัยใดของอาณาจักรล้านช้าง ทำให้ยากต่อการนำมาวิเคราะห์

อย่างไรก็ตาม เอกสารฉบับนี้ ก็จัดว่ามีคุณประโยชน์มากสำหรับผู้สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมลาว ผู้เขียนเป็นนักวิชาการในท้องที่ มีผลงานศึกษาด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอีสานมากมาย และมีความสามารถในการอ่านเอกสารภาษาลาวได้ การค้นคว้า และการทำความเข้าใจกับข้อมูล ตลอดจนการวิเคราะห์ จึงทำได้อย่างลุ่มลึกและรอบด้าน ทำให้ผลงานมีคุณค่ายิ่งขึ้น

2.1.5 ไทดำ - ไทขาว

ลำดับที่	เอกสาร	ผู้แต่ง	ปี
1	Mission Pavie Indochine : Voyages dans le Haut Laos et sur les frontieres de Chine et de Birmanie	Lefevre-Pontalis	1902
2	Thay Deng	Robert	1941
3	Ethnic Groups in Mainland Southeast Asia	Lebar, Hickey & Musgrave	1964
4	ระบบเมืองไทยในเวียดนาม	ทวี สว่างปัญญางกูร	2534
5	ประวัติศาสตร์และเอกสารไทดำในเวียดนาม	คำจอง	2538
6	กลุ่มชาติพันธุ์ไทขาว	สุภางค์, จารุวรรณ	2539

เอกสารชิ้นที่ 1 *Mission Pavie Indochine : Voyages dans le Haut Laos et sur les frontieres de Chine et de Birmanie* โดย Lefevre-Pontalis ในปี 1902 จัดว่าเป็นองค์ความรู้ว่าด้วยระบบการเมืองการปกครองของกลุ่มไทดำไทขาวที่เก่าแก่ที่สุดชิ้นหนึ่ง เป็นข้อมูลจากการบันทึกของคณะสำรวจชาวฝรั่งเศสที่เข้ามาทำการสำรวจอินโดจีนในสมัยอาณานิคม ภายใต้การนำของออคุสปาวี (Auguste Pavie) ที่คนไทยรู้จักในชื่อ ม.ปาวี และเป็นคนเดียวกันกับปาวีที่เป็นผู้ก่อให้เกิดกรณี ร.ศ. 112 ทำให้ไทยเสียดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงให้แก่ฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2437 (ค.ศ. 1894) เลอแฟฟร์ ปองตาลีส์ (Lefevre Pontatis) หนึ่งในคณะสำรวจซึ่งนำคณะขึ้นไปสำรวจบริเวณลาวตอนเหนือ สิบสองปันนา และดงเคีย เป็นผู้ที่เขียนอธิบายถึงลักษณะการปกครองของคนไทโดยเฉพาะชาวไทขาว เพราะเดียววันจี (Deo Van Tri) หัวหน้าพวกไทขาว เป็นมัคคุเทศก์นำปองตาลีส์ไปสำรวจเขตดังกล่าว

ปองตาลีส์ได้กล่าวถึงการปกครองของชาวไทขาวในเขตเมืองโลโจว ซึ่งขณะนั้นเป็นเมืองใหญ่ มีการปกครองโดยผู้นำที่เรียกว่า *กวางเจ้า* ผู้นำจะมีความสัมพันธ์กับชาวบ้านทั้งในเชิงเป็นทางการและความสัมพันธ์ส่วนบุคคล นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงการดำรงอยู่ของข้ากลุ่มต่าง ๆ ในเขตโลโจว ข้าเหล่านี้เป็นชนพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ในเขตดังกล่าวมาก่อนคนไท ชนชั้นผู้นำของไทยที่เป็นหัวหน้าจะต้องร่วมมือและปรึกษาหารือกับหัวหน้าพวกข้าเพื่อผนึกกำลังกันป้องกันการรุกรานของจีน ที่ราบลุ่มน้ำดำนี้เคยเป็นที่อยู่ของพวกไทลื้อที่อพยพหนีการรุกรานของพม่ามาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1880 ต่อมาไทขาวได้ตั้งรกรากตั้งพวกพม่าไว้ได้ หลังจากที่พวกไทขาวผลักดันพม่ากลับออกไปจากลุ่มน้ำดำได้ พวกลื้อก็อพยพออกจากสิบสองจุไทยกลับไปยังเขตสิบสองปันนา

ข้อมูลของปองตาลีส์เกี่ยวกับระบบการปกครองมีค่อนข้างน้อย ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะฝรั่งเศสมีความต้องการจะเข้าปกครองอินโดจีน จึงไม่สนใจจะศึกษาเรื่องระบบการปกครองดั้งเดิมของคนไทดำไทขาวซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยในเขตดงเคีย เพียงแต่ใช้ประโยชน์จากผู้นำกลุ่มชาวไทขาว ในฐานะตัวแทนที่รัฐบาลฝรั่งเศสและข้าหลวงใหญ่ฝรั่งเศสไว้วางใจให้ปกครองชนกลุ่มน้อยต่อไปเท่านั้น อย่างไรก็ตามข้อมูลของปองตาลีส์ก็ถือเป็นข้อมูลเก่าที่สุดที่ค้นคว้าได้ และให้ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทขาวกับข้าในเชิงการเมืองการปกครอง

เอกสารชิ้นที่ 2 *Thay Deng* โดย R.Robert (1941) เอกสารนี้มีข้อมูลว่าด้วยการเมืองการปกครอง (ไทแดง) แต่ไม่ละเอียดนักและเป็นการพรรณนาถึงระบบการเมืองการปกครองของไทแดงที่อยู่บริเวณลุ่มน้ำแดง แต่เป็นการพรรณนาเชิงชาติพันธุ์วรรณามากกว่าจะเป็นการวิเคราะห์หรือยกประเด็นสำหรับการพิจารณาเป็นพิเศษ Robert กล่าวถึงระบบการปกครองของไทแดงไว้สั้น ๆ โดยระบุว่า ในแต่ละหมู่บ้านจะมีผู้ปกครองเรียกว่า *แถวนบ้าน* และจำบ้านตำแหน่งนี้ถูกเลือกโดยชาวบ้านแล้วรายงานให้ *หัวเมือง* ซึ่งเป็นผู้ปกครองระดับสูงขึ้นไปทราบ ในระดับเมืองมี *หัวเมือง* เป็นผู้ปกครอง มีขุนนาง 5 ตำแหน่งปกครองดูแลในนามของหัวเมือง ขุนนางทั้งห้าได้รับที่ดินจากหัวเมืองเพื่อปลูกข้าว ตำแหน่งขุนนางมีการสืบทอดตามสายโลหิต ลักษณะการปกครองเป็นแบบศักดินาในเขตหัวพันและแถวนบ้านเรียกว่า *นายบ้าน* ตำแหน่งหัวเมืองจะเรียกเป็น *อาญา* หรือ *พญา* สิ่งที่น่าสนใจในงานเรื่องไทแดงของ Robert คือประมวลคำ

ต่อมาในคริสต์วรรษที่ 17 - 18 เริ่มมีระบบเจ้าเมืองใช้ เจ้าเมือง หมายถึงเขตการปกครองประกอบขึ้นจากหน่วยการปกครองขนาดเล็กรวมตัวเป็นหน่วยใหญ่ขึ้นมตามลำดับ จากบ้านเป็น ดง (หมู่บ้าน) เป็น เพี้ย เป็น เจ้าเมือง

เจ้าเมืองมีประมุขคือ เจ้าเมืองหรืออำนาญา ซึ่งมีอำนาจปกครองดูแลภายในเจ้าเมืองของตน ไม่ขึ้นกับเมืองหลวง แต่ต้องส่งส่วยทุกปี (เรียกขึ้นล้าม)

บทความได้ให้รายละเอียดและข้อมูลเกี่ยวกับเมืองเพี้ยไว้มากพอสมควร โดยที่ผู้แต่งเป็นนักวิชาการที่สามารถอ่านเอกสารได้หลายภาษา จึงปรากฏข้อมูลจากแหล่งที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นจากเอกสารไทยคำ เอกสารเวียดนาม หรือฝรั่งเศส การนำเสนอข้อมูลทำโดยใช้ภาษาไทยควบกับภาษาเวียดนาม (และ/หรือภาษาจีน) ซึ่งสะดวกทั้งในแง่การทำความเข้าใจกับภาษาและการไปอ่านหรือค้นคว้าข้อมูลในที่อื่น ๆ ซึ่งอาจบันทึกไว้ตามสำเนียงเวียดนามหรือจีน จัดเป็นเอกสารที่มีคุณค่าในแง่ของข้อมูล ซึ่งค้นคว้ารวบรวมโดยนักวิชาการผู้มีความอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งเกี่ยวกับเรื่องไทพู้หนึ่ง

เอกสารชิ้นที่ 5 "ประวัติศาสตร์และเอกสารไทยคำในเวียดนาม" โดยคำจอง (2538) เป็นบทความขนาดสั้น ถอดความจากการบรรยายในการประชุมสัมมนาทางวิชาการ "สถานภาพและแนวทางการศึกษาวัฒนธรรมชนชาติไท" เมื่อปี พ.ศ. 2536 และได้ตีพิมพ์ในหนังสือ *การศึกษาวัฒนธรรมชนชาติไท* (2538)

บทความประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับขอบเขตและการจำกัดความของคำที่เกี่ยวข้องกับหน่วยการปกครองของไทยคำ รวมทั้งกล่าวถึงฮีดบ้านครองเมือง ซึ่งให้ข้อมูลเกี่ยวกับข้อกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เรื่องการปกครอง อาทิ การแบ่งประเภทของเมือง ผู้ปกครอง และชนชั้นในสังคม

ผู้เสนอเป็นนักวิชาการชาวไทยผู้ทำการศึกษาเรื่องราวของไทยคำไทยาวอย่างกว้างขวาง ดังนั้นแม้สิ่งที่เสนอในบทความจะเป็นข้อมูลที่ไม่มีมีการวิเคราะห์ แต่ก็ประโยชน์ต่อการรวบรวมความรู้และเพื่ออ้างอิงสำหรับผู้ทำการศึกษาต่อไป

เอกสารชิ้นที่ 6 "กลุ่มชาติพันธุ์ไทยาว" โดย สุภางค์ จันทวนิช และจารุวรรณ พรหมวัง - ชำเพชร เป็นบทความในหนังสือ *การศึกษาวัฒนธรรมชนชาติไท* (2538) กล่าวถึงกลุ่มไทยาวไว้อย่างละเอียด ครอบคลุมหัวข้อหลัก ๆ ของการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ได้หมด อาทิ ประวัติความเป็นมา การตั้งถิ่นฐาน วัฒนธรรม การปกครอง เศรษฐกิจ และความเชื่อ

ในส่วนของการปกครอง ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับไทยาวไว้ว่า เป็นชุมชนที่ปกครองโดยระบบศักดินา การจัดการปกครองเริ่มจากระดับ "ครัวเรือน" เป็นระดับล่างสุด แล้วรวมตัวกันเป็น "บ้าน" หลายบ้านรวมเป็น "เมือง" และหลายเมืองรวมขึ้นเป็น "เมืองหลวง" ซึ่งหมายถึงดินแดนทั้งหมด ซึ่งจะมีระดับความใหญ่ - เล็กลดหลั่นกันไป มีประมุขที่เป็นคนในสกุลเจ้านายปกครอง

การจัดการบริหารเมือง บทความได้ให้ข้อมูลของการบริหารระดับเมืองเพี้ย ว่าถัดจากประมุขคือเพี้ยเมืองแล้ว จะมีคณะผู้บริหารเรียกว่า ท้าวแม่ หรือ ฮางท้าวแม่ ประกอบด้วยผู้

อาวุโสที่แบ่งการทำงานออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายของหมอที่ดูแลเรื่องจารีตและพิธีกรรม กับฝ่ายที่ดูแลเรื่องการปกครองที่มี**องป๋อง องห่อหลวง และองป๋องกลาง**

ผู้แต่งได้อธิบายให้เห็นว่า ชุมชนไทขาวที่ปกครองโดยระบบศักดินานั้น ได้ใช้แนวทางการจัดระเบียบทางสังคมเกี่ยวกับการแบ่งปันทรัพยากรที่นา แรงงาน และผลผลิต มาเป็นเกณฑ์กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและการจัดช่วงชั้นทางสังคม โดยได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการจัดการเรื่องที่ดิน ตลอดจนสิทธิและหน้าที่ของชนชั้นต่าง ๆ ของสังคม ประกอบไปด้วย

บทความนี้เสนอในลักษณะของงานวิชาการ ที่มีการจัดระบบระเบียบของข้อมูลที่ดี มีการอ้างอิงชัดเจน เป็นการรวบรวม สรุปและเสนอภาพเกี่ยวกับการปกครองของไทขาวที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษามากขึ้นหนึ่ง

2.1.6 เอกสารที่ศึกษาจากศูนย์ไทหลายกลุ่ม

ลำดับที่	เอกสาร	ผู้แต่ง	ปี
1	La societe et la religion des Chinois anciens et celles des Tai modernes	Maspero	(1929) 1971
2	Notes about the Tai	Izikowitz	1962
3	Essai sur l'evolution des systemes politiques thais	Condominas	1976
4	Tamnan Muang : Ethnic Inter-relationships in the History of Lanna	Cholthira Satyarvadhna	2538
5	Feodalite Tai chez les Lu des Sip song Panna et les Tai blancs, noirs et rouges du Nord-Ouest du Vietnam	Lemoine	1997

เอกสารชิ้นที่ 1 ในปี 1929 *H. Maspero* ได้เขียนบทความเรื่อง **สังคมและศาสนาของจีนโบราณและไทสมัยใหม่** (*La societe et la religion des Chinois anciens et celles des Tai modernes*)

บทความนี้ได้ถูกนำเสนอในการประชุมที่กรุงโตเกียวในปี 1929 แต่มิได้มีการตีพิมพ์จนกระทั่งปี 1971 สำนักพิมพ์ Gallimard ในฝรั่งเศสจึงได้จัดพิมพ์ขึ้นหลังจาก Maspero ถึงแก่กรรมไปแล้ว Maspero เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านจีนศึกษาคนสำคัญของฝรั่งเศส ผลการศึกษาของเขาที่เชื่อมโยงสังคมและศาสนาของจีนโบราณเข้ากับคนไทสมัยใหม่ (หมายถึงชาวไทในช่วงต้นศตวรรษที่ 20) จึงเป็นประโยชน์ในการทำความเข้าใจอิทธิพลของรูปแบบการจัดระเบียบสังคมและความเชื่อของจีนที่มีต่อชนชาติไท

ในบทความนี้ Maspero พยายามเปรียบเทียบความเชื่อ พิธีกรรมและตำนานเกี่ยวกับ โลกมนุษย์และสวรรค์ของจีนโบราณกับของชาวไทย ส่วนที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่องระบบการปกครองมากที่สุดคือบทที่ 3 ซึ่งกล่าวถึงศาสนา Maspero เชื่อว่าชาวไทยไม่ได้นับถือพุทธศาสนา (ได้แก่ไทดำ-ไทขาว) มีพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งคล้ายคลึงกับพิธีกรรมของชาวจีนโบราณ โดยเฉพาะ พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเพาะปลูก ได้แก่ การฉลองและการส่งท้ายเกี่ยวกับเจ้าที่ของจีนซึ่งคล้ายกับพิธีกรรมเกี่ยวกับฝนและเมฆีตพันธุ์พืช ตลอดจนพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าที่ของจีน ซึ่งคล้ายกับพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีเมือง (ผี-muong) ของชาวไทยดำและไทขาวในดงเก็ญ Maspero เห็นว่าชาวไทยดำ, ไทขาว, ไทใหญ่, โลโล และมอซอ (Moso) ในเขตลี้เจียงในยูนนานต่างอยู่ภายใต้ระบบการปกครองแบบศักดินา (feudal) เช่นเดียวกับจีน สำหรับกลุ่มไทดำจะมีผู้ปกครองตระกูลเดียวสืบทอดกันปกครองเมืองต่าง ๆ ที่เรียกว่าท้าว ได้แก่ *สระกุลลอคำ* (Lo-kam) ซึ่งสืบทอดมาจากพ่อแฉกหรือพ่อแฉก ผู้เป็นเทพดาสูงสุดและเป็นผู้สร้างเมือง เมืองแต่ละเมืองจะมีผีประจำเรียกว่าผีเมือง ส่วนผีของหมู่บ้านก็เรียกว่าผีบ้าน ผีประจำเมืองอีกประเภทหนึ่งคือ *หลักสือ* (Lak-sua) ซึ่งหมายถึงเชื้อสายของเจ้าเมือง เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า *หลักเมือง* (Lak-muong) ก็ได้ การที่ชาวไทยดำมีตระกูลลอคำเป็นผู้ปกครองเพียงตระกูลเดียวก็เหมือนกับไทใหญ่มีตระกูลเดียว (Doo) หรือเลี้ยว (Leo) เป็นผู้ปกครองและติดต่อกับราชสำนักจีนมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 14 ในขณะที่ไทขาวมีหลายตระกูลที่เป็นผู้นำ ตระกูลผู้นำเช่นนี้หายไปของรัฐไทยสยามและลาว เพราะได้รับอิทธิพลอันดีในการกำหนดกำเนิดและรูปแบบของชนชั้นนำ (แทนการกำเนิดจากแกนกลางตามตำนานขุนบรม)

ในเรื่องของผีหรือเทพที่เป็นเจ้าที่ Maspero ได้เทียบเจ้าที่ของจีนที่เรียกว่า *กอลอง* (goulong) กับผีเมืองของชาวไทยกลุ่มต่าง ๆ จีนมีเจ้าที่อีกแบบหนึ่งเป็นเทพอยู่กับต้นไม้หรือพืชที่ปลูกอยู่ในป่าศักดิ์สิทธิ์เรียกว่า *โจว* (Zhou) เทพจะอยู่กับต้นไม้ชนิดใดสุดแต่ที่ว่าในภูมิภาคนั้น ๆ มีต้นไม้ชนิดใดเติบโตได้ เจ้าที่ที่เรียกว่า *โจว* ของต้นไม้ใหญ่ใกล้ทางเข้าเมือง เป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ห้ามตัด Maspero จึงคิดว่าความเชื่อทางศาสนาแบบเป็นทางการกับความเชื่อแบบพื้นบ้านก็สามารถถ่ายทอดอิทธิพลให้กันและกันได้

เอกสารชิ้นที่ 2 *Karl Izikowitz* เป็นนักชาติพันธุ์วิทยาสำคัญที่เริ่มตั้งสมมุติฐานเกี่ยวกับการปกครองของไทย จากข้อมูลภาคสนามในหมู่บ้านลื้อและที่เมืองสิงห์กับเมืองหลวงพระบางระหว่างปี 1936 - 1938 Izikowitz ได้เขียนบทความเรื่อง *Notes about the Tai* ในปี 1962 ศึกษากลุ่มไทลื้อและไทดำ Izikowitz ได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของระบบเหมืองฝายกับโครงสร้างสังคมในอาณาจักรสิบสองจุไทย โดยพิจารณาจากการแบ่งปันที่ดินและการจัดส่งน้ำเข้าไปยังที่ดินเพื่อการเพาะปลูก การแบ่งช่วงขึ้นเป็นเจ้ากับสามัญชนและการแบ่งปันที่ดินตามช่วงชั้น นอกจากนั้นยังได้เสนอรูปแบบการปกครองของชาวไทยลื้อและไทดำซึ่งมีระบบการจัดการที่ดินแบบเดียวกัน Izikowitz ให้ความสำคัญกับเรื่องระบบการจัดการที่ดินเป็นอย่างมาก ที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนรวม การบุกเบิกที่ดินใหม่และสิทธิของผู้บุกเบิกในการได้รับการยกเว้นไม่ต้องเสียภาษีในปีแรกและไม่ต้องเอาที่นามาร่วมเป็นของกลางเพื่อแบ่งกันใหม่ดังเช่นที่นาเก่า สำหรับบ้านและ

สัตว์เลี้ยงเป็นทรัพย์สินส่วนบุคคล คนไทมีพิธีบูชาผีเมืองด้วยการฆ่าควาย พิธีนี้จะทำก่อนฤดูเพาะปลูก Izikowitz เชื่อว่าระบบการจัดที่ดินของชาวไทลื้อที่สิบสองปันนาเป็นระบบดั้งเดิม แต่ระบบการปกครองที่จัดตำแหน่งขุนนางลดหลั่นเป็นลำดับคล้ายคลึงกับระบบราชสำนักแบบศักดินา (feudalistic) ของราชวงศ์หมิงและระบบการปกครองบางส่วนอาจได้รับอิทธิพลจากราชวงศ์อื่น อย่างไรก็ตาม ระบบศักดินาของไทยอาจได้รับหรือไม่ได้รับอิทธิพลจากจีนก็ได้

บทความชิ้นนี้มีความสำคัญต่อการศึกษากระบวนการปกครองของชนชาติไทมากเพราะเป็นงานชิ้นแรกๆ ที่เริ่มศึกษาระบบศักดินาของคนไท โดยเฉพาะลึกลงไปในเรื่องที่ดิน พร้อมกันนั้นก็ยังพยายามเปรียบเทียบระบบศักดินาของไทยกลุ่มต่าง ๆ ตลอดจนพยายามหาคำอธิบายว่าระบบศักดินาของไทยได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมอื่นใดเช่น วัฒนธรรมจีนหรือไม่ หรือมีส่วนที่เป็นคุณลักษณะดั้งเดิมของคนไทเอง Izikowitz ได้เป็นผู้กระตุ้นให้นักวิชาการรุ่นต่อมา โดยเฉพาะ Condominas มุ่งศึกษาระบบการปกครองของชนชาติไทให้ลึกซึ้งขึ้น

เอกสารชิ้นที่ 3 เป็นเอกสารชิ้นสำคัญที่สุดเกี่ยวกับระบบการปกครองของคนไทเป็นบทความขนาดยาวของจอร์จ คองโดมินาส (George Condominas) เรื่องระบบการปกครองของ **คนไท** (*Essai sur l'évolution des systèmes politiques thaïs*) ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกในวารสาร Ethnos ในปี 1976 และต่อมาได้ตีพิมพ์ซ้ำในหนังสือรวมบทความของ Condominas ชื่อ *L'espace social a propos de l'Asie du Sud Est* ในปี 1980 โดยทำนามาบทเพิ่มเติม บทความนี้ยังได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษ และตีพิมพ์เป็นหนังสือชื่อ *From Lawa to Mon, From Saa to Thai* ซึ่งมี Gehan Wijeyewardene เป็นบรรณาธิการที่มหาวิทยาลัยแห่งชาติออสเตรเลียในปี 1990 ความเรียงชิ้นนี้เสนอความเห็นว่ระบบการปกครองของไทยนับแต่อาณาจักรล้านนาเป็นต้นมา ได้รับอิทธิพลจากอาณาจักรมอญ-เขมร และได้ถ่ายทอดรูปแบบการปกครองในรูปเมืองให้แก่กลุ่มชาติพันธุ์เมือง (Muong) ในเวียดนาม อย่างไรก็ตาม Condominas (ต่อจากนี้ไปจะเรียกโดยย่อว่า Condo) เชื่อว่าในการทำความเข้าใจระบบการเมืองการปกครองของไทย ผู้ศึกษาต้องมีความรู้เกี่ยวกับระบบศักดินาและขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ของจีนโบราณด้วย เพราะมีความเกี่ยวพันกัน Condo เสนอว่าการศึกษาเรื่องเมือง เป็นกุญแจสำคัญไปสู่การอธิบายระบบการปกครอง คำว่าเมืองอาจหมายถึงชุมชนหลักหรือชุมชนสำคัญที่คนไทอาศัยอยู่ แต่ในอีกความหมายหนึ่ง เมืองหมายถึงชุมชนใหญ่หรือหลายที่ประกอบกันขึ้นเป็นรัฐหรืออาณาจักรก็ได้ Condo ได้อ้างข้อสันนิษฐานของนักภาษาศาสตร์ A. Haudricourt ที่ว่า คำเรียกชื่อพื้นที่การปกครองว่าเมืองนี้เป็นคำไท แต่ได้ถูกยืมไปใช้โดยชาติพันธุ์อื่น ๆ ในบริเวณที่ชนชาติไทยขยายตัวเข้าไปด้วย เนื่องจากเป็นคำยืม เป็นภาษาที่ผู้ยืมเรียนรู้ขึ้นใหม่ (learned language) ความหมายของคำจึงเปลี่ยนไปจากเดิม ทำให้คำว่าเมืองมีความหมายถึงพื้นที่ทั้งขนาดย่อมและขนาดใหญ่หลากหลายกันไป

Condo คิดว่านิทานเรื่องขุนบรมในพงศาวดารล้านช้างคือการอธิบายกระบวนการเกิดรัฐไทโดยการขยายตัวจากบริเวณเชิงเขาสู่ที่ราบที่มีการปลูกข้าวของพวกผู้นำกลุ่มคนไท วิธีการขยายตัวทำได้โดยการแต่งงานระหว่างผู้นำชาวไทกับหญิงพื้นเมืองที่เป็นพวกพูดภาษา austro-asian ได้

แก่ ลัวะ ทำ จนเกิดการผนึกกำลังเข้มแข็งขึ้นเรื่อย ๆ ต่อมาจึงเปลี่ยนมาเป็นการแต่งงานในกลุ่มคนไทยด้วยกันด้วยเหตุผลทางความมั่นคง วิชชาลัยตัวอีกวิธีหนึ่งคือการรวมตัวเป็นสหพันธรัฐ (confederation) เช่น อาณาจักรสิบสองปันนา และอาณาจักรสิบสองจุไทย อย่างไรก็ตามรายละเอียดของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐหรือเมืองต่าง ๆ ที่มารวมตัวยังเป็นสิ่งที่ไม่รู้จักชัดเจน วิธีการรวมตัวกันนี้ Condo เรียกว่า *การทำให้เป็นกล่องหรือเป็นบลิ๊อค* (enboxment) วิธีการรวมตัวมักใช้นิพพานพุนบรมเป็นตัวเชื่อมความเป็นพี่น้องกันของรัฐต่าง ๆ

ในขณะที่หลักฐานเอกสารมักระบุว่ารัฐไทเกิดขึ้นหลังการเสื่อมสลายของอาณาจักรมอญและขอม และรับเอาอิทธิพลของระบบการปกครองจากอาณาจักรดังกล่าว ในขณะที่เดียวกันก็มีการผนวกกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่ไม่มีรูปแบบการปกครองชัดเจนเข้าในรัฐไท แต่หลักฐานอื่นเช่นตำนานกลับชี้ให้เห็นร่องรอยว่ารัฐไทได้มีปฏิสัมพันธ์กับรัฐอื่น ๆ ที่เป็นกลุ่ม austro asiatic ในเชิงการเมืองการปกครองมาก่อนแล้ว ดังปรากฏว่าในประวัติของเมืองหลวงพระบาง พุนชั่วผู้ครองเมืองชั่ว (หลวงพระบาง) เป็นข้า ต่อมาพุนลอถูกพุนบรมจึงตีเมืองชั่วได้จากพุนชั่ว แต่ชื่อเมืองชั่วก็ยังคงเป็นชื่อตามชื่อพุนชั่วผู้เคยครองเมือง เมืองชั่วจึงเคยเป็นเมืองของพวกเขาก่อนที่จะผู้นำไทจะเข้าไปครอบครอง ส่วนตำนานของไทยคำที่ระบุว่าเจ็ดเจืองถูกคนสุดท้ายของพุนบรมไปครอบครองแทนซึ่งเป็นเมืองที่มีผู้คนอาศัยอยู่และมีไรนามากมายอยู่แต่เดิม เจ็ดเจืองได้ภรรยาเป็นคนพื้นเมืองที่นั่น

Condo มีความเห็นว่า คำศัพท์เรียกผู้นำต่าง ๆ ได้แก่ คำว่า พุน ท้าว และ เจ้า เป็นคำยืมจากภาษาจีน ในขณะที่คนไทยอยู่ใต้อำนาจของจักรวรรดิจีนราชวงศ์อื่น ได้รับเอาคำศัพท์เรียกตำแหน่งผู้นำจากจีน ในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดช่วงชั้นทางสังคม คนไทยแบ่งออกได้เป็น 5 ช่วงชั้น ได้แก่ เพี้ยท้าว พุนนาง หมอช่าง ช่าง (Cuong) และคนเือนกับบ่าว คนแต่ละกลุ่มจะมีหน้าที่ต่างกันไปตามสถานภาพ ส่วนการปกครองแบ่งได้เป็นเมืองและบ้าน เมืองมีผู้นำเรียกว่าพญาหรือเพี้ยหรืออาญา เมืองที่มีหอหลวงจะมีพญาเป็นหัวหน้า หลาย ๆ บ้านรวมกันเป็นเมือง ในแต่ละบ้านมีคนพื้นเมืองที่ไม่ใช่คนไท (กลุ่ม austro asiatic) อาศัยอยู่จำนวนมาก แต่ผู้ปกครองเป็นไท ระบบการปกครองของไทยมีความเกี่ยวข้องกับระบบการถือครองที่ดินและการจัดการที่นาเป็นอย่างมาก

วิธีการที่ผู้นำรัฐไทผสมกลมกลืนกับชนพื้นเมือง คือ *กระบวนการทำให้เป็นไท* (Tib-ization) ดังได้กล่าวมาแล้ว ส่วนหนึ่งใช้การแต่งงาน อีกส่วนหนึ่งใช้อำนาจเข้าครองเมืองและนำรูปแบบการปกครองแบบเมืองมาใช้กับคนพื้นเมือง ตลอดจนการใช้ภาษาและขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย ฝ่ายที่ถูกทำให้เป็นไทคือพวกข้า คนพวกนี้ต้องการถูกกลืนเพื่อให้ได้สถานภาพที่สูงขึ้น ส่วนพวกไทก็ต้องการกลืนเพื่อปกครองข้า

ในบทความนี้ Condo ได้พยายามตอบคำถามหลัก 2 ข้อ ข้อแรกคือ ที่มาหรืออิทธิพลของรูปแบบการปกครองอื่นต่อการปกครองของคนไท ข้อที่สองคือวิวัฒนาการและลักษณะของระบบการปกครองของคนไทโดยพิจารณาจากการก่อตัวของรัฐไท คำถามทั้งสองข้อเป็นคำถามสำคัญที่สุดสำหรับการศึกษาองค์ความรู้เรื่องระบบการเมืองการปกครองของชนชาติไท Condo ได้เสนอคำตอบต่อคำถามหลักทั้งสองโดยนำข้อมูลต่าง ๆ มาเขียนขึ้นได้อย่างน่าเชื่อถือมากพอควร แม้การนำ

เสนอจะค่อนข้างวากวนและใช้เวลาอธิบายปฏิสัมพันธ์ระหว่างไทกับข่าในระดับชุมชนหมู่บ้านค่อนข้างมาก แต่สาระสำคัญที่นำเสนอก็ชัดเจน ผู้เขียนได้ระบุไว้ในการศึกษาครั้งแรกว่าอุทิศบทความนี้เพื่อเป็นการแสวงคารวะต่อ Izikovitx จะเห็นได้ว่ามีอิทธิพลทางความคิดของ Izikovitx อยู่ในบทความของ Condo ไม่น้อย สำหรับบทวิพากษ์เกี่ยวกับสาระสำคัญของบทความนี้ผู้วิจัยจะนำมากล่าวในบทต่อไป

เอกสารชิ้นที่ 4 คือบทความเรื่อง *Tamnam Muang : Ethnic Inter-relationships in the History of Lanna (2538)*, Choltira Satyavadhna ได้ใช้วิธีการประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์วรรณนา *ethnohistory* นำเอกสารตำนานต่าง ๆ โดยเฉพาะตำนานเกี่ยวกับเมืองมวกิเวระห์ ตำนานเมืองคือการเล่าประวัติความเป็นมาของอาณาจักรไทต่าง ๆ ตำนานเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นรูปแบบการปกครองในรูปเมือง ระบบการสืบทอดอำนาจทางฝ่ายชาย การสมรสภายในหมู่พี่น้อง (*institutionalized endogamy*) เพื่อประกันความเป็นปึกแผ่นของราชสำนักและของเมือง ตลอดจนความมั่นคงเชิงเศรษฐกิจ การก่อรูปของรัฐไทโดยการรับพุทธศาสนาเถรวาท (*indianization*) และเผยแพร่ไปยังเมืองต่าง ๆ จนเมืองเหล่านั้นกลายเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไท ในกระบวนการก่อรูปของรัฐไท ได้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนไทกับกลุ่มคนพื้นเมือง ซึ่งได้ตั้งอาณาจักรของคนพื้นเมืองที่เป็นกลุ่ม *austro asiatic* อยู่ก่อนแล้ว โดยเฉพาะพวกลัวะในล้านนา แม้กลุ่มคนไทจะได้เป็นผู้นำและมีอิทธิพลเหนือกว่าในที่สุด แต่มรดกทางวัฒนธรรมและลักษณะของระบบการปกครองบางอย่างของพวกลัวะก็ได้ถูกถ่ายทอดมาให้คนไทเช่นกัน แม้บทความนี้จะเน้นเรื่องของไทล้านนาหรือไทขวน แต่ข้อเสนอที่ว่า การก่อรูปรัฐไทเกิดขึ้นโดยมีการปฏิสัมพันธ์กับรัฐพื้นเมืองและต่างได้รับอิทธิพลซึ่งกันและกันเป็นข้อเสนอที่สำคัญยิ่ง ผู้วิจัยจึงได้นำมาเสนอไว้ในการสำรวจสถานภาพองค์ความรู้ครั้งนี้

เอกสารชิ้นที่ 5 เป็นเอกสารภาษาฝรั่งเศสที่ใหม่ที่สุดเกี่ยวกับระบบการปกครองของคนไท คือเอกสารเรื่อง *ระบบศักดินาไทของชาวไทลื้อสิบสองปันนาและชาวไทขาว ไทดำ และไทแดงในภาคตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนาม (Feodalite Tai chez les lu des Sipsong Panna et les Tai blancs, noirs et rouges du Nord-Ouest du Viet-nam)* ของ J. Lemoine ตีพิมพ์ในวารสาร *Peninsule* ในปี 1997 สิ่งที่น่าสนใจในงานชิ้นนี้คือการวิเคราะห์ระบบศักดินาของไทลื้อและไทดำ-ไทขาว โดยประมวลเอาข้อมูลเกี่ยวกับการจัดระเบียบการปกครองของไทลื้อ (โดยเฉพาะเมืองแสนหวี) จากเอกสารจีนมาจัดให้เป็นระบบแสดงลำดับชั้นลดหลั่นลงมาย่างแก่การเข้าใจ นอกจากนั้นยังให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิในการถือครองที่ดินของตำแหน่งต่าง ๆ ในราชสำนักกองทัพ ตลอดจนสามัญชน Lemoine ได้รวบรวมรายชื่อพื้นนาทั้ง 12 แห่ง ที่ได้รวมเป็นกลุ่มตั้งแต่ประมาณปี ค.ศ. 1570 ประกอบด้วยเมืองต่อไปนี้

พื้นนาที่ 1	:	เชียงรุ่ง, เมืองยาง, เมืองฮ่า, เชียงฮั่ว
พื้นนาที่ 2	:	เมืองแช่, เมืองนาง, เชียงลู่, เมืองออง
พื้นนาที่ 3	:	เมืองลวง

พื้นที่ 4	:	เมืองหน, เมืองพาน, เชียงลอ
พื้นที่ 5	:	เมืองฮาย, เชียงเจือง
พื้นที่ 6	:	เมืองจาด, เมืองขาง, เมืองวัง
พื้นที่ 7	:	เมืองล่า, เมืองบ้าน
พื้นที่ 8	:	เมืองฮิง, เมืองบ่าง
พื้นที่ 9	:	เชียงเหนอ, เมืองลา
พื้นที่ 10	:	เมืองพง, เมืองมวง, เมืองหย่วน
พื้นที่ 11	:	เมืองอุ, อุใต้
พื้นที่ 12	:	เชียงทอง, อัง, อังโปง

ต่อมาในปี ค.ศ. 1785 ได้มีการปรับเปลี่ยนปันนาใหม่แต่ยังคงแบ่งเป็นสิบสองปันนาเช่นเดิม

ผู้เขียนได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทลื้อกับชนกลุ่มต่าง ๆ การคลี่คลายของรัฐไทลื้อจากรัฐที่มีผู้นำแบบดั้งเดิมมาเป็นรัฐศักดินา มีกษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจทางการเมืองสูงสุด โครงสร้างของระบบการปกครองในรูปปิรามิดทั้งในระบบศักดินาของราชสำนักและการปกครองท้องถิ่น ความแตกต่างของโครงสร้างระบบการปกครองของไทลื้อสิบสองปันนาและไทดำ - ไทขาว - ไทแดงในเวียดนาม และพัฒนาการที่แตกต่างกันของรูปแบบการปกครองของกลุ่มไทที่รับนับถือพุทธศาสนาเถรวาทกับกลุ่มไทที่ได้รับนับถือพุทธศาสนา ในประเด็นหลังนี้ Lemoine ได้วิเคราะห์ว่ากลุ่มไทดำ - ไทขาว ซึ่งรวมกันเป็นสิบหกเจ้าไทหรือสิบหกเจ้าเมือง ในคริสต์ศตวรรษที่ 15 และมีการสู้รบระหว่างเมืองต่าง ๆ เป็นปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นรัฐไทที่ระบบกษัตริย์ไม่เข้มแข็งพอเมื่อเทียบกับระบบเจ้าแผ่นดินของไทลื้อ การที่การรวมตัวไม่ขยายไปมากกว่านี้เป็นเพราะเงื่อนไขทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำที่คนไทตั้งถิ่นฐานอยู่

Lemoine คิดว่าแท้จริงแล้วความสัมพันธ์ระหว่างเมืองต่าง ๆ ไม่ได้เป็นไปในรูปสหพันธรัฐดังเช่นที่ Condo ระบุน แต่เป็นการคุมเชิงและคานอำนาจซึ่งกันและกัน ในระบบเจ้าเมืองของสิบหกเจ้าไท บทบาทของพวกไทเมือง (สามัญชนที่เป็นคนไท) เป็นบทบาทสำคัญที่สุด เพราะเป็นผู้ทำงานในชุมชนให้แก่เจ้าเมืองและหัวเมือง ฝ่ายหลังจึงต้องพึ่งพาและให้การคุ้มครองแก่ไทเมืองเพื่อรักษาความเป็นปึกแผ่นของตนเอาไว้ ส่วนกลุ่มไทลื้อในอาณาจักรสิบสองปันนา คุลย์ของอำนาจเกิดจากการควบคุมผ่านทางพ่อฮ่าน ที่เชื่อมโยงเมืองต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เมืองแต่ละเมืองที่ต้องการมีอำนาจมากขึ้นจะเสาะแสวงหาพันธมิตรจากราชสำนักอื่น และจากเมืองภายใต้อาณัติหรือเมืองใกล้เคียง

บทความนี้นับเป็นบทวิเคราะห์ที่ลึกซึ้งที่สุดและใหม่ที่สุดว่าด้วยระบบการเมืองการปกครองของคนไท โดยเฉพาะกลุ่มไทลื้อและไทดำ ข้อเสนอว่าด้วยอำนาจและการคานอำนาจระหว่างเมืองในระดับอาณาจักร และระหว่างคนสองช่วงชั้น (เจ้าเมืองกับไทเมือง) ในระดับเมืองเป็นข้อเสนอที่ท้าทายและควรได้รับการพิสูจน์ให้ชัดเจนยิ่งขึ้นต่อไป

2.2 การเปรียบเทียบการทำงานศึกษาวิจัยของกลุ่มผู้ศึกษา

เราอาจจำแนกนักวิชาการที่ทำงานศึกษาเรื่องระบบการเมืองการปกครองของชนชาติไทยที่ประมวลมาได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่ นักวิชาการต่างประเทศ นักวิชาการไทย และนักวิชาการไทยท้องถิ่น นักวิชาการต่างประเทศ ประกอบด้วยนักวิชาการทั้งชาวตะวันตก ชาวจีน และอื่น ๆ

ผลการศึกษาที่ผ่านมาถูกกำหนดโดยเงื่อนไขทางการเมืองโดยปริยายกล่าวคือ ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ประเทศอังกฤษเข้าครอบครองอาณานิคมในอินเดีย พม่าและพม่าพม่าชาย อิทธิพลไปยังจีนตอนใต้ ส่วนประเทศฝรั่งเศสก็ครอบครองอาณานิคมในอินโดจีน เราจะพบว่างานศึกษาว่าด้วยกลุ่มไทอาหม และไทใหญ่ จะเป็นผลงานของนักวิชาการชาวอังกฤษเป็นหลัก ส่วนงานศึกษาเกี่ยวกับไทดำ-ไทขาว และลาวจะเป็นผลงานของนักวิชาการชาวฝรั่งเศสเป็นหลัก สำหรับกลุ่มไทลื้อและไทได้คง เป็นบริเวณรอยต่อระหว่างสองเขตอิทธิพล นักวิชาการจากทั้งสองประเทศต่างพยายามเข้าไปศึกษา แต่ก็ไม่สามารถค้นคว้าได้มากนักนักวิชาการจีน

เมื่อเปรียบเทียบกรอบแนวคิด แนวทาง และวิธีการทำงานของนักวิชาการทั้งสามกลุ่มจะพบลักษณะดังนี้

1. **กลุ่มนักวิชาการต่างประเทศ** กลุ่มนี้นับเป็นกลุ่มบุกเบิกเริ่มทำการศึกษามาตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 ในระยะแรกนักค้นคว้าจากตะวันตกทำงานโดยมีวัตถุประสงค์ทางการเมืองเป็นตัวชี้นำ ตัวบุคคลที่ทำการค้นคว้าจึงมีทั้งนักสำรวจ ทหาร นักวิชาการ และ**กรอบประเด็น**ที่ค้นคว้ามักจำกัดความสนใจอยู่กับเรื่องภูมิศาสตร์ ทรัพยากร กลุ่มอำนาจ และชาติพันธุ์ต่าง ๆ ตลอดจนปัญหาการเมืองภายในในระยะแรก เพราะประเด็นเหล่านี้จะเกี่ยวข้องเป็นผลประโยชน์เข้าครอบครองหรือการปกครองอาณานิคมโดยตรง ส่วนวิธีการทำงานของนักค้นคว้าเหล่านี้จะเป็นการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลโดยตรง ใช้วิธีเดินทางสำรวจ พบปะกับผู้คนท้องถิ่น แล้วบันทึกการเดินทางโดยละเอียดเช่นวิธีการสำรวจกลุ่มน้ำโขงของ Pontalis คณะสำรวจของ Pavie หรือบันทึกการสำรวจแคว้นฮัสสัมของ Hamilton นอกจากนั้นยังมีการเก็บเอาข้อมูลจากหลักฐานตำนาน พงศาวดาร และข้อมูลประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นที่มีอยู่มาจัดแปลหรือประมวลไว้ เช่น Elias รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตำนานโนพม่า Scott and Hardiman รวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์มาเขียนเป็น Gazetteer of Upper Burma หรือ Pavie แปลพงศาวดารของล้านช้างร่มขาว เป็นต้น

งานเหล่านี้มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การสร้างความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับดินแดนซึ่งห่างไกลและมีวัฒนธรรมอันผิดแปลกแตกต่างให้แก่คนในสังคมตะวันตกของตนได้รับรู้ ดังนั้นงานส่วนใหญ่จึงพยายามถ่ายทอดภาพที่ชัดเจนใกล้เคียงประสบการณ์ของผู้ศึกษาหรือสำรวจให้มากที่สุด ดังที่เราจะพบว่างานหลายชิ้นพยายามบรรยายสิ่งที่พบเห็นอย่างละเอียดและมักมีภาพประกอบเท่าที่จะทำได้ เพื่อที่ผู้นำข้อมูลไปใช้ได้สะดวกที่สุด

ในระยะแรกนี้ จะพบว่าม้งงานที่กล่าวถึงระบบการเมืองการปกครองโดยตรงน้อยมาก ระยะต่อมาจึงเริ่มมีมนุษยวิทยาหรือนักชาติพันธุ์วรรณาทำการศึกษาโดยพยายามศึกษาสถาบัน

สังคมและการจัดระเบียบทางสังคมชาวไทยแต่ละกลุ่มอย่างเป็นระบบมากขึ้นเรื่อย ๆ จึงทำให้องค์ความรู้ด้วยระบบการเมืองการปกครองของชาวไทยชัดเจนขึ้น งานในระยะนี้ได้แก่การศึกษาเรื่องชาวไทยใหญ่ของ Leach การศึกษากลุ่มไทแดงของ Robert และการศึกษากระบวนการเมืองการปกครองของไทยดำ ไทยขาว ไทลื้อ และลาวของ Condominas เมื่อมองทางการเมืองในภูมิภาคทำให้การศึกษาค้นคว้าจะจำกัดไปในระยะที่เกิดสงครามอินโดจีนและรัฐบาลพม่าปิดประเทศจนกระทั่งทศวรรษ 1980 จึงเริ่มมีการเคลื่อนไหวที่จะศึกษากลุ่มชาวไทยและมีการวิเคราะห์ระบบการเมืองการปกครองโดยลึกซึ้งขึ้นกว่าเดิม เช่นงานวิทยานิพนธ์ของ Hsieh ที่ศึกษาระบบการปกครองของไทยลื้อที่เกี่ยวข้องกับจีน งานวิเคราะห์ของเจ็ยแยบจองเกี่ยวกับการจัดระเบียบทางสังคมของไทยลื้อ และงานวิเคราะห์ระบบศักดินาของไทยลื้อกับไทยดำ-ไทยขาว-ไทแดงของ Lemoine จะพบว่ากลุ่มนักวิชาการจีนซึ่งศึกษาวิเคราะห์เรื่องชาวไทยจากเอกสารจีนเป็นกลุ่มที่มีโอกาสเข้าถึงพื้นที่ได้มากกว่านักวิชาการกลุ่มอื่น จึงผลิตงานค้นคว้าที่น่าสนใจได้หลายชิ้น อย่างไรก็ตามอิทธิพลของอุดมการณ์คอมมิวนิสต์อาจมีผลต่อแนวทางการวิเคราะห์ระบบการปกครองและเอกลักษณ์ของชาวไทยซึ่งมีสถานภาพเป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศจีน สำหรับงานของนักวิชาการต่างประเทศที่มีการวิเคราะห์จนอาจสร้างข้อสรุประดับทฤษฎีย่อยได้น่าจะเป็นงานของ Condominas และ Lemoine

2. **กลุ่มนักวิชาการไทย** แรงจูงใจที่ทำให้นักวิชาการไทยสนใจค้นคว้าเรื่องชาวไทยต่างไปจากแรงจูงใจของนักวิชาการต่างประเทศ สำหรับนักวิชาการไทยกรอบแนวคิดที่ศึกษาเป็นความสนใจที่จะรู้จักกลุ่มคนที่มีความเกี่ยวข้องกันโดยตรงหรือมีเจือปนกับเหตุผลทางความคิดเชิงวิชาการ เป็นที่น่าสนใจว่านอกเหนือจากงานค้นคว้าเชิงชาตินิยมของหลวงวิจิตรวาทการซึ่งมุ่งระบุความเป็นพี่น้องเผ่าไทร่วมกันแล้ว นักวิชาการไทยรายอื่น ๆ มักไม่ต้องการเปิดประเด็นเชิงชาตินิยมในการทำงานศึกษา ในแง่ *วิธีการ* งานค้นคว้ารุ่นเก่าเกี่ยวกับชาวไทยมักเป็นบันทึกการเดินทาง เช่นเรื่องกาแลหม่านไทของบรรจบ พันธุเมธา และเรื่องไทยสิบสองปันนาของบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ โดยมีข้อมูลว่าด้วยระบบการเมืองการปกครองเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคมโดยรวม อีกส่วนหนึ่งจะรวบรวมเอกสารตำนานหรือพงศาวดารพื้นเมืองและปกรณัม วิธีการหลังนี้มีการค้นคว้ากันมากในหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา เช่น แลลวดพงศาวดารลาวของจารุวรรณ ธรรมวัตร และพงศาวดารอาหมของเรณู วิชาศิลป์

กรอบแนวคิดของนักวิชาการไทยในระยะต่อมาอาจแบ่งได้เป็นสองแนวทาง นักวิชาการกลุ่มหนึ่งสนใจศึกษาระบบการปกครองของไทยด้วยจุดมุ่งหมายจะต้องการรู้จักตนเอง (และสังคมไทย) ให้ชัดเจนขึ้น แสวงหาและเปรียบเทียบลักษณะที่เหมือนกันและต่างกันในระบบการเมืองการปกครองของไทยกลุ่มต่างกับไทยสยาม เมื่อพบสิ่งที่มีลักษณะเหมือนกันก็พยายามเชื่อมโยงเพื่ออธิบายความดั้งเดิมที่มีอยู่ร่วมกันนั้น นำความดั้งเดิมมาใช้อธิบายสภาพที่เกิดขึ้นในรัฐไทยสยาม เช่น เมื่อฉัตรทิพย์ นาถสุภา ศึกษากระบวนการปกครองไทอาหมและได้พบลักษณะร่วมที่คล้ายคลึงกับการปกครองของไทยสยามในเรื่องของการให้ความสำคัญต่อระบบอาวุโส การมีตำแหน่งผู้ทรงเมือง ในเรื่องความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับฟ้าทลง ซึ่งไม่ใช่ความเชื่อที่ได้อิทธิพล

จากศาสนาฮินดูหรือพุทธ นักวิชาการกลุ่มนี้จะเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระบบการปกครองของไทยเพื่อที่จะได้เข้าใจรากเหง้าหรือระบบการปกครองดั้งเดิมที่คนไทยอยู่ร่วมกัน

นักวิชาการกลุ่มที่สองจะเน้นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทยกับรัฐอื่น ๆ ทั้งที่เป็นรัฐของกลุ่มคนพื้นเมืองดั้งเดิม ได้แก่ กลุ่ม *austro asiatique* และรัฐที่มีอำนาจอยู่ในภูมิภาคในอดีต ได้แก่ จีน มอญ ขอม นักวิชาการกลุ่มนี้จะพยายามวิเคราะห์การส่งรับอิทธิพลทางความคิดและแนวปฏิบัติในระบบการเมืองการปกครองซึ่งกันและกัน การก่อรูปของรัฐไทย การปรับเปลี่ยนระบบการปกครองของรัฐไทยต่าง ๆ และการขยายตัวของรัฐ โดยผ่านกระบวนการปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว ตัวอย่างของนักวิชาการกลุ่มนี้คือ ชลธิรา สัตยารัตนา ที่ใช้วิธีการ *ethno-history* ศึกษาตำนานเมืองและเสนอข้อสรุปว่า รัฐไทยได้มีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะซึ่งเป็นชาติพันธุ์ดั้งเดิมในภูมิภาค และระบบการปกครองของไทยก็ได้รับอิทธิพลจากระบบการปกครองของลัวะด้วยเช่นกัน อานันท์ กาญจนพันธ์ ก็เป็นผู้หนึ่งที่ใช้กรอบแนวคิดเดียวกันนี้ โดยได้เสนอว่ากลุ่มไทลื้อและไทขวนได้มีการผสมผสานกับวัฒนธรรมมอญเขมร โดยเฉพาะกลุ่มลัวะ, ข่าและมอญ นอกจากนี้ยังเสนอว่าลักษณะทางชาติพันธุ์ของชาวไทยเกิดจากสถานภาพทางสังคมภายใต้เงื่อนไขของระบบนิเวศ จึงมีการเปลี่ยนแปลงได้ อย่างไรก็ตามอานันท์มิได้เสนอข้อมูลในด้านการเมืองการปกครองโดยตรง จึงมิได้เป็นเอกสารหลักในการวิจัยครั้ง

3. นักวิชาการไทท้องถิ่น นักวิชาการกลุ่มไทท้องถิ่นเป็นกลุ่มที่น่าจะได้รับความสำคัญมากที่สุด เพราะเป็นเจ้าของข้อมูลที่ค้นคว้า จึงน่าจะมีความรู้ความเข้าใจที่ลึกซึ้งดีที่สุดในแง่ที่ตาม นักวิชาการกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีความตื่นตัวที่จะบันทึกข้อมูล รวบรวมเอกสารหลักฐานเรื่องราวต่าง ๆ ของตนภายหลังจากที่นักวิชาการกลุ่มอื่นได้เริ่มงานค้นคว้าไปก่อนแล้ว

นักวิชาการไทท้องถิ่นมักเป็นผู้ที่ได้เคยให้ข้อมูลแก่นักวิชาการต่างประเทศหรือนักวิชาการไทยมาก่อน เนื่องจากคนเหล่านี้เป็นผู้รู้ หรือเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับกลุ่มไทที่ตนเป็นสมาชิก ความสนใจของนักวิชาการต่างประเทศและนักวิชาการไทยมีผลต่อกรอบความคิดของนักวิชาการท้องถิ่น เพราะการค้นคว้าของฝ่ายหลังมักเป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการของฝ่ายแรก ตัวอย่างของนักวิชาการไทท้องถิ่นที่ค้นคว้าในลักษณะนี้ได้แก่ เจ้าหลวงนาช้าง ผู้เขียนเรื่องเกี่ยวกับระบบองค์การปกครองเจ้าแผ่นดินสิบสองพันนา และ คำจอง ผู้เขียนประวัติศาสตร์และเอกสารไทดำในเวียดนาม

วิธีการทำงานค้นคว้าของนักวิชาการกลุ่มนี้ มักเป็นการรวบรวมข้อมูลเอกสาร และข้อมูลบอกเล่าที่ถ่ายทอดกันมาจากรุ่นบุรุษ นักวิชาการส่วนหนึ่งมักเป็นบุตรหลานในตระกูลของชนชั้นนำ อาทิ ตาวทวงเฉียงหรือเจ้าหลวงนาช้าง ซึ่งชื่อก็จะระบุว่าเป็น "ท้าว" หรือ คำจอง ซึ่งอยู่ในตระกูล ลอคำ อันเป็นตระกูลผู้เป็น "เจ้า" ปกครองไทดำ อีกส่วนหนึ่งเป็นพระหรือผู้ประกอบพิธีกรรม เช่น เจ้าพญาธรรมเจ้า ผู้เขียนเครือเมืองกูเมือง ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับ "ความรู้" ของสังคม

เนื้อหาสาระจากข้อค้นพบของนักวิชาการไทท้องถิ่นจะเป็นประโยชน์มาก เพราะมีโอกาสที่จะค้นคว้าได้อย่างละเอียดลึกซึ้งในแหล่งข้อมูลและภาษาของตนเอง แต่แนวทางมักออก

ไปในการพิจารณามากกว่าการวิเคราะห์ เช่น ประวัติศาสตร์ไทใหญ่ และประวัติศาสตร์ลาว เป็นต้น กลุ่มที่มีความก้าวหน้าในการวิเคราะห์ระบบการปกครองของตนเองมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ คงจะได้แก่ กลุ่มไทอาหม ทั้งนี้ น่าจะเป็นจากปัจจัยหลายอย่างประกอบกัน อาทิ ความอุดมสมบูรณ์ของข้อมูลพื้นฐานที่มีอยู่และสามารถนำมาใช้ได้ ความพร้อมของนักวิชาการท้องถิ่นโดยเฉพาะในเรื่องของพื้นฐานการศึกษา และการติดต่อแลกเปลี่ยนความรู้กับนักวิชาการภายนอก โดยเฉพาะนักวิชาการไทยกลุ่มอื่น ๆ

2.3 การประเมินกระบวนการทัศน์ภาพรวม

การสำรวจองค์ความรู้ว่าด้วยระบบการเมืองการปกครองของชาวไทกลุ่มต่าง ๆ จากข้อมูลเอกสารที่ได้นำเสนอไปแล้วนั้น พบว่าแต่ละกลุ่มไทมีงานศึกษาวิจัยที่พยายามจะสร้างความเข้าใจในระบบการเมืองการปกครองอยู่บ้างแม้จะยังไม่กระจ่างชัดนัก งานเหล่านี้มีประเด็นศึกษาหลัก ๆ อาทิ ลักษณะของระบบการเมืองการปกครอง ระดับพัฒนาการของระบบดังกล่าว ความสัมพันธ์ของคนแต่ละช่วงชั้นในสังคม และ ระบบการปกครองนั้น ๆ ได้รับอิทธิพลจากไหน

การศึกษาเกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครองเท่าที่ปรากฏ กระทำโดยวิธีการหลัก 2 วิธี คือ วิธีแรก ได้แก่ การทำงานภาคสนาม และวิธีที่สอง ได้แก่ การค้นคว้าทบทวนเอกสาร

การทำงานภาคสนามเป็นวิธีการที่ได้รับการบุกเบิกโดยชาวตะวันตก โดยเฉพาะชาวอังกฤษและชาวฝรั่งเศส ด้วยวัตถุประสงค์ด้านการเมืองเป็นเครื่องชี้นำ ข้อมูลที่ได้จากการทำงานวิธีนี้จะอยู่ในรูปบันทึกการเดินทาง รายงานการสำรวจ รวมทั้งข้อซักถามสัมภาษณ์ชาวพื้นเมือง สิ่งที่ชาวตะวันตกสนใจใคร่รู้และรวบรวมไว้มักเป็นเรื่องที่จะเป็นประโยชน์ต่อการแผ่ขยายอำนาจปกครองในดินแดนเหล่านี้ อาทิ เรื่องของอำนาจ ความสัมพันธ์และความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนในสังคม และการสงคราม ลักษณะเด่นของงานกลุ่มนี้คือ มีความละเอียดลออในการบันทึกหรือบรรยายสิ่งที่พบเห็นมาก ผลของถาวรที่ชาวตะวันตกเริ่มงานศึกษาภาคสนามในยุคอาณานิคมคือ ตั้งแต่ราวคริสต์ศตวรรษที่ 19 ทำให้งานประเภทนี้เป็นงานรุ่นบุกเบิกของการศึกษาระบบการเมืองการปกครองไทไปโดยปริยาย

นอกเหนือจากข้อมูลจากการทำงานภาคสนาม ข้อมูลจากการค้นคว้าเอกสารที่เป็นอีกช่องทางหนึ่งในการศึกษาเรื่องนี้ เอกสารประเภทตำนาน พงศาวดาร จดหมายเหตุหรือบันทึกประวัติศาสตร์ของไทกลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งของชาติอื่น ๆ เช่น จีนและพม่า ต่างมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์แทรกอยู่ในเนื้อหาที่มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับผู้ปกครองเป็นหลัก

องค์ความรู้เรื่องระบบการเมืองการปกครองของแต่ละกลุ่มไทมีความลึกลึกลงกันพอสมควร จะเห็นได้จากตารางเอกสารในบทที่ 1 ว่าเอกสารที่ศึกษาแต่ละกลุ่มไทมีลักษณะแตกต่างกันไป บางกลุ่มงานชิ้นหลักเป็นงานเชิงบันทึกชาติพันธุ์วรรณา บางกลุ่มเป็นเอกสารชั้นต้นจำพวกพงศาวดาร, บันทึกประวัติศาสตร์ บางกลุ่มเป็นงานเชิงวิเคราะห์ เอกสารแต่ละประเภทก็มีลักษณะของข้อมูลที่แตกต่างกัน และที่สำคัญลักษณะเด่นอันถูกหยิบยกมาเป็นประเด็นศึกษาของแต่ละกลุ่มก็แตกต่างกัน ดังนั้น ข้อค้นพบหรือองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครองไท

แต่ละกลุ่มจึงมีความลึกซึ้งกัน อาทิ เรามีข้อค้นพบที่ละเอียดและค่อนข้างชัดเจนเรื่องโครงสร้างการปกครองของไทยอาหม แต่เรามีความรู้เรื่องเดียวกันนี้ของกลุ่มไทใหญ่น้อยมาก หรือการที่กลุ่มไทลื้อ และไทดำไทวามีข้อมูลเรื่องการจัดสรรทรัพยากรที่ดินมาก ในขณะที่ไทยอาหม ไทใหญ่ และลาวไม่ค่อยปรากฏรายละเอียดเรื่องนี้

ความน่าเชื่อถือของงานศึกษาวิจัยตลอดจนข้อค้นพบเป็นสิ่งที่ไม่อาจตอบได้ชัดเจน เนื่องจากการศึกษาวิจัยเรื่องระบบการเมืองการปกครองนี้ เป็นการทำงานโดยการสันนิษฐานอยู่มาก ข้อมูลจำนวนไม่น้อยที่ใช้โดยการตีความ เช่น พวกตำนาน หรือพงศาวดาร เป็นต้น

การสำรวจองค์ความรู้พบว่างานด้านนี้มีปัญหาและข้อจำกัดอยู่หลายประการ ประการแรก คือเรื่องเวลา หลังจากที่ได้ประมวลข้อมูลความรู้ต่างๆ เข้าด้วยกันจนพอจะกล่าวถึงลักษณะของระบบการเมืองการปกครองไทยได้แล้ว ปัญหาที่เกิดขึ้นมากก็คือ งานศึกษาวิจัยส่วนใหญ่ไม่สามารถระบุระยะเวลาที่ชัดเจนของข้อมูลที่ได้เสนอได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ ข้อค้นพบหรือความรู้เรื่องระบบการเมืองการปกครองไทยบางส่วนจึงคงเป็นภาพร่างที่ลอยตัวอยู่โดยไม่อาจเชื่อมโยงเข้ากับภูมิหลังของกลุ่มไทนั้นๆ ได้ เพราะการที่ไม่อาจระบุช่วงเวลาของระบบการเมืองการปกครองแบบนั้นๆ ได้ว่าเกิดขึ้นหรือเป็นอยู่ในช่วงเวลาใด และเป็นเช่นนั้นมาจนเมื่อใดแล้ว ก็ยากที่จะมองเห็นความเคลื่อนไหวของระบบการเมืองการปกครองที่ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นพัฒนาการของกลุ่มนั้นๆ เอง หรือการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม งานที่สามารถระบุเวลาของข้อมูลได้ชัดเจนจะเป็นงานรุ่นหลัง ซึ่งมีอายุเก่าสุดประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งห่างจากช่วงระยะการก่อตัวของรัฐไทนานมาก อันที่จริงข้อมูลที่น่าจะเป็นหลักฐานที่เก่าแก่ที่สุดน่าจะมาจากจารึกต่างๆ แต่เนื่องจากชนชาติไทไม่มีธรรมเนียมจารึกประวัติศาสตร์ลงบนแผ่นหินเช่นจีนและขอม ข้อมูลจากจารึกเกี่ยวกับไทจึงเป็นการถูกกล่าวหาตึงถึงในจารึกชาติอื่นเท่านั้น

ข้อจำกัดประการที่สองได้แก่ ลักษณะของข้อมูล ข้อมูลเกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครองกลุ่มไทที่มีและสามารถนำมาใช้ได้ เป็นข้อมูลที่มีข้อจำกัด หากเป็นข้อมูลประเภทตำนาน พงศาวดาร หรือเอกสารประวัติศาสตร์อื่นๆ ก็มักมีข้อสงสัยหรือข้อโต้แย้งเกี่ยวกับยุคสมัยในการบันทึกและความดั้งเดิมของเนื้อหาสาระด้วยเหตุที่เป็นเอกสารที่มักมีการคัดลอกกันมาหลายชั้น อีกทั้งเนื้อหาสาระที่มิได้กล่าวถึงเรื่องการปกครองชัดเจนโดยตรง แต่จะปรากฏแทรกอยู่ในเหตุการณ์ต่างๆ เป็นสิ่งที่ผู้อ่านจะต้องสกัดหรือตีความเอาเอง ส่วนข้อมูลจากภาคสนามในระยะแรกส่วนใหญ่เป็นงานในเชิงพรรณนามากกว่าวิเคราะห์ และจะเก็บข้อมูลจากประสบการณ์จริงใกล้ชิดเป็นหลัก งานเก็บข้อมูลอย่างละเอียดเกี่ยวกับไทใหญ่ของ Scott & Hardiman ในช่วงที่อังกฤษปกครองพม่าจึงกล่าวถึงระบบการเมืองการปกครองของไทยใหญ่เฉพาะเมื่อคนกลุ่มนี้อยู่ใต้การปกครองของพม่าและอังกฤษ มิได้ศึกษาย้อนขึ้นไปในระบบเดิมของไทยใหญ่เอง

ข้อจำกัดประการสุดท้ายก็คือ ความจำกัดของเอกสารและแหล่งข้อมูลที่จะใช้ค้นคว้า การสำรวจองค์ความรู้พบว่า ข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับเรื่องระบบการเมืองการปกครองมีอยู่น้อย โดยเฉพาะงานชิ้นหลักๆ มักถูกใช้อ้างอิงซ้ำๆ และมักเป็นเอกสารที่ไม่มีแพร่หลายแม้ในหอสมุดสถาบันการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย แต่จะเป็นสมบัติส่วนตัวของนักวิชาการผู้สนใจด้านไทศึกษา ส่วนแหล่งข้อมูลในรูปอื่นๆ เช่น เอกสารราชการ หรือเอกสารขึ้นต้นของแต่ละกลุ่ม แม้จะมี

ปรากฏแต่ที่อยู่ในแหล่งที่เขาค้นคว้าไม่สะดวกนัก อาทิ ข้อมูลเกี่ยวกับไทใหญ่จำนวนมากที่เก็บรักษาไว้ที่อังกฤษ ข้อมูลเรื่องลาวและไทดำไทขาวที่ฝรั่งเศส หรือข้อมูลเกี่ยวกับสิบสองปันนาของจีน

อย่างไรก็ตาม ก็ปรากฏพัฒนาในการศึกษาที่เห็นได้ชัด จากงานในระยะแรกที่มีมักเป็นงานเชิงพรรณนา มุ่งประมวลเรื่องราวทางด้านต่างๆของกลุ่มไทนั้น ๆ ให้รอบด้านที่สุดและในลักษณะเรียงลำดับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการกลุ่มใด มาเป็นงานเชิงวิเคราะห์ที่มุ่งศึกษาองลึกในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง การพยายามอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง ซึ่งเป็นความสัมพันธ์พื้นฐานในระบบศักดินาไท หรือ การพยายามอธิบายพัฒนาการของระบบการปกครองจากแบบดั้งเดิมมาเป็นศักดินา

งานศึกษาวิจัยแต่ละชิ้นมีส่วนสร้างความรู้หรือให้ข้อมูลเพิ่มเติมอันก่อให้เกิดความก้าวหน้าในการศึกษาและเพิ่มพูนองค์ความรู้ที่มีอยู่ การศึกษาระบบการเมืองการปกครองเชิงวิเคราะห์ทำให้นักวิชาการหลายคนได้พบลักษณะเด่นของระบบ นั่นคือ การเป็นรัฐที่มีระบบการจัดสรรทรัพยากรที่ดินแบบเท่าเทียมเสมอภาคเหมือนระบบคอมมิวนิสต์ แต่มีระบบการบริหารปกครองกันลดหลั่นแบบศักดินา จนถูกเรียกว่าคอมมิวนิสต์แบบศักดินา (Bourlet 1906, แลงการ์ด 2483, Condominas 1976, Hsieh 1989 และ Lemoine 1997) อันเป็นแนวคิดที่มีความท้าทายอยู่ไม่น้อย

อนึ่ง การทำงานครั้งนี้มีข้อสังเกตบางประการ กล่าวคือ องค์ความรู้เรื่องระบบการเมืองการปกครองของไทยยังขาดความสมบูรณ์อยู่อีกมาก การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้จึงยังอยู่ในขั้นของการรวบรวมข้อมูลและรวบรวมความคิด เพื่ออธิบายหรือสร้างภาพระบบการเมืองการปกครองที่ครบถ้วนกระจ่างชัด มากกว่าที่จะอยู่ในขั้นของการโต้แย้ง การสำรวจไม่พบว่ามีงานโต้แย้งหรือข้อถกเถียงที่สำคัญ มีเพียงข้อแตกต่างในข้อมูลรายละเอียดบ้างเท่านั้น

ในส่วนการทำงานของนักวิชาการที่ได้จัดแบ่งเป็นสามกลุ่ม คือ นักวิชาการต่างประเทศ นักวิชาการไทย และนักวิชาการไทท้องถิ่น มีข้อที่น่าสนใจที่ว่า ทั้งสามกลุ่มทำงานในลักษณะที่เป็นปัจเจก คือ ต่างคนต่างทำ หากจะมีความร่วมมือบ้างก็มักเป็นการช่วยเหลือในการเก็บข้อมูล โดยนักวิชาการท้องถิ่นเป็นผู้ช่วยของนักวิชาการต่างประเทศ ไม่ปรากฏว่ามีเครือข่ายในการศึกษาเรื่องระบบการเมืองการปกครองที่ชัดเจนระหว่างนักวิชาการทั้ง 3 กลุ่ม เป็นผลให้ขาดการวางแผนกำหนดแนวทางการวิจัยในหัวข้อนี้ รวมทั้งการแสวงหาความร่วมมือซึ่งกันและกันในวงกว้าง

ข้อที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือ ในปัจจุบันได้ปรากฏความพยายามที่จะศึกษานาฏศิลป์ของกลุ่มไทต่าง ๆ ในหมู่นักวิชาการไทหลายกลุ่ม ความพยายามนี้ได้ก่อให้เกิดผลงานที่มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาเรื่องระบบการเมืองการปกครอง แม้ว่านักวิชาการผู้ศึกษาจะมีได้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยตรง อาทิ งานเกี่ยวกับไทใหญ่ของโครงการประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมชนชาติไท และงานเกี่ยวกับไทอาหมของดร.จักรทิพย์ นาถสุภา และ เรณู วิชาศิลป์ ซึ่งได้ถ่ายทอดเอกสารสำคัญ ๆ ที่เป็นภาษาถิ่นมาเป็นภาษาไทยโดยตรง ช่วยให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น

ได้รับข้อมูลที่กระจำจขึ้น เห็นได้ชัดเจนว่าความรู้เรื่องภาษาถิ่นของกลุ่มไทที่ทำการศึกษาคจะช่วยให้
เราสามารถขยายพรมแดนความรู้ออกไปได้อย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง

บทที่ 3

การสรุปผล สังเคราะห์ และข้อเสนอแนะ

ในบทนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลเป็น 3 ส่วนดังนี้

- สรุปข้อค้นพบเรื่องระบบการเมืองการปกครองของไทยกลุ่มต่าง ๆ
- บทสังเคราะห์และจัดองค์ความรู้ใหม่ว่าด้วยระบบการเมืองการปกครองของคนไทย
- โจทย์วิจัยใหม่และลำดับความสำคัญ

3.1 สรุปข้อค้นพบเรื่องระบบการเมืองการปกครองของไทยกลุ่มต่าง ๆ

ในหัวข้อนี้จะเป็นการประมวลความรู้เรื่องระบบการเมืองการปกครองของไทยกลุ่มต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษาเอกสารชิ้นสำคัญ ๆ ที่คัดเลือกไว้สำหรับกลุ่มไทยแต่ละกลุ่ม แล้วนำความรู้ที่ได้มาเรียบเรียงขึ้นเพื่อที่จะแสดงภาพของระบบการเมืองการปกครองของไทยกลุ่มนั้น ๆ เนื่องจากข้อมูลของไทยแต่ละกลุ่มอาจกล่าวได้ว่าไม่สมบูรณ์ ทั้งยังมีความลักลั่นกันค่อนข้างสูง การกล่าวถึงแต่ละกลุ่มจึงกำหนดเพียงกรอบกว้าง ๆ ไว้เท่านั้นเช่นกล่าวถึงรูปแบบการปกครอง หรือโครงสร้างการปกครอง ส่วนประเด็นหรือรายละเอียดอาจแตกต่างกันออกไปตามปริมาณข้อมูลของกลุ่มนั้น ๆ ที่ปรากฏ

ระบบการเมืองการปกครองไทยอาหม

การสำรวจเอกสารเกี่ยวกับไทยอาหม ทั้งที่เป็นผลงานของนักวิชาการชาวท้องถิ่น ชาวไทย และชาวต่างประเทศพบว่า ระบบการปกครองนับเป็นจุดเด่นประการหนึ่งของชาวไทกลุ่มนี้

ชาวไทยอาหมปกครองอัสสัมในรูปของอาณาจักรซึ่งมีขอบเขตดินแดนที่ชัดเจนและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอยู่ภายใต้ระบบการปกครองจากศูนย์อำนาจเดียว S.K. BHUYAN ได้ชี้ให้เห็นในบทความของเขาว่า การที่ไทยอาหมซึ่งอพยพมาจากอาณาจักรมอหหลวงสามารถเข้าพิชิตแคว้นอัสสัม สถาปนาอาณาจักรอาหมขึ้นปกครองชนกลุ่มที่มีจำนวนมากกว่า และมีความแตกต่างทางเชื้อชาติ วัฒนธรรมได้เป็นเวลานานถึงกว่า 600 ปี แสดงว่าระบบการปกครองของอาหมจะต้องมีประสิทธิภาพ และมีสถาบันทางสังคมที่มีคุณภาพอย่างสูง (BHUYAN : 1990)

การปกครองอันทรงประสิทธิภาพของอาหมนี้ ปรากฏระเบียบแบบแผนที่ชัดเจน และได้ใช้สืบทอดกันมาในอาณาจักรอาหมจนเมื่ออังกฤษเข้าครอบครองดินแดนอัสสัมในปี ค.ศ.1886 ทั้งพงศาวดาร TUNGKHUNGIA BURANII และบันทึกของ HAMILTON ซึ่งทำขึ้นในช่วงก่อนอังกฤษเข้าครอบครองดินแดนดังกล่าวไม่ถึง 20 ปี ต่างก็ปรากฏข้อมูลเกี่ยวกับการปกครอง และผู้มีตำแหน่งหน้าที่บริหารบ้านเมืองอย่างละเอียด เป็นการยืนยันการมีระบบปกครองดังกล่าวใช้อยู่ในขณะนั้น

การที่อาหมสร้างชนบทการบันทึกพงศาวดาร ที่เรียกว่า บุรานจีขึ้นมากในอาณาจักรของตนก็นับเป็นบันทึกข้อมูลชิ้นสำคัญ เพราะพงศาวดารเป็นบันทึกเรื่องราวที่เกี่ยวข้อกับการปกครอง ไม่ว่าจะเป็นระบบ หรือตัวบุคคลที่ดียิ่ง

ข้อมูลเรื่องการปกครองของอาหมจึงมีชัดเจนสมบูรณ์กว่าคนไทยกลุ่มอื่น ๆ ทั้งยังสอดคล้องต้องกันไม่ว่าจะเป็นข้อมูลของนักวิชาการท้องถิ่น นักวิชาการต่างประเทศหรือนักวิชาการไทย จะมีความแตกต่างกันที่มุมมองของแต่ละกลุ่มเท่านั้น

อนึ่ง เนื่องจากชื่อเรียกตำแหน่งต่าง ๆ ในโครงสร้างการปกครองอาหมซึ่งปรากฏอยู่เป็นจำนวนมากมาหลายตำแหน่งนั้น มีความผิดแผกแตกต่างกันไปตามการอ่าน และการบันทึกของผู้ศึกษาแต่ละท่าน ในที่นี้จะขอยึดการอ่านของดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และเรณู วิชาศิลป์เป็นหลัก เนื่องจากได้อ่านและถ่ายทอดจากภาษาอาหมเป็นคำไท้โดยตรง

โครงสร้างการปกครองไทอาหม

โครงสร้างการปกครองของไทอาหม ประกอบด้วยประมุขที่เรียกชื่อตำแหน่งว่าเจ้าฟ้า ซึ่งเห็นได้ชัดเจนว่าเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมไทใหญ่ลุ่มน้ำมว อันเป็นถิ่นเดิมของ เจ้าเสือก้าฟ้า ผู้ตั้งอาณาจักรอาหม กษัตริย์อาหมจะใช้คำว่าเจ้าฟ้าประกอบกับพระนาม โดยแยกคำว่าเจ้ากับฟ้าออกจากกัน เช่น เจ้าเสือก้าฟ้า (Renoo: 1987) กษัตริย์ 6 องค์แรกของอาณาจักรไทอาหมใช้คำว่าเจ้าฟ้าเรียกขานประมุขของตนมาตั้งแต่เริ่มตั้งอาณาจักรในคริสต์ศตวรรษที่ 13 จนกระทั่งคริสต์ศตวรรษที่ 16 เมื่อผู้ปกครองเริ่มรับนับถือความเชื่อแบบฮินดูอย่างเต็มที่ในรัชสมัยเสือกสูงเมืองจึงเปลี่ยนมาใช้คำว่า สวรรคเทพ แทนคำว่า เจ้าฟ้า และเจ้าฟ้าก็เริ่มมีพระนามตามคติฮินดูควบคู่ไปกับพระนามแบบไท ดังเช่นที่เสือกสูงเมืองมีพระนามฮินดูว่าสวรรณนาถยัน

กษัตริย์อาหมนี้ถือกันว่าสืบเชื้อสายจากแสงคอน หรือพระอินทร์ และอยู่ในสถานภาพสูงสุด ในโครงสร้างการปกครอง กษัตริย์เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งอำนาจสูงสุดของอาณาจักร มีสิทธิในการวินิจฉัยเรื่องสำคัญ อาทิ การประหารชีวิตคน การทำสงคราม การแต่งตั้งขุนนาง หรือการใช้เงินแผ่นดิน ผู้ที่จะขึ้นเป็นกษัตริย์จะต้องสามารถสืบสาวให้เห็นความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับกษัตริย์ในอดีต และการเป็นโอรสของกษัตริย์ก็เป็นคุณสมบัติที่สำคัญประการหนึ่งด้วย กฎเกณฑ์การสืบราชสมบัติจากเริ่มแรกตั้งอาณาจักรจนถึงราวกลางพุทธศตวรรษที่ 17 จะตกแก่โอรสองค์แรกจาก "เจ้านางหลวง" หรือมเหสีเอก หลังจากนั้นมา เจ้าเสือก้าฟ้าได้สร้างกฎเกณฑ์ใหม่ขึ้นว่าผู้จะเป็นกษัตริย์ได้จะต้องมีร่างกายครบถ้วนสมบูรณ์ปราศจากตำหนิรูปพรรณใด ๆ ซึ่งทำให้วิถีทางการขึ้นสืบราชสมบัติเบี่ยงเบนและซับซ้อนขึ้นจากเดิมมาก

ในโครงสร้างการปกครองของอาหมยังประกอบไปด้วยเชื้อพระวงศ์ของกษัตริย์องค์ปัจจุบันอีก 3 ตำแหน่ง กล่าวคือ โอรสหรืออนุชาของเจ้าฟ้า จะได้รับแต่งตั้งเป็น เจ้าหลวง (Raja) ให้ไปปกครองหัวเมืองสำคัญ ตำแหน่งดังกล่าวอาจไม่มีอำนาจมากนักในฝั่งการปกครอง แต่ความสำคัญจะอยู่ที่ตัวบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งซึ่งอยู่ในฝ่ายที่จะสืบราชสมบัติต่อไป

ตำแหน่ง เจ้าฟ้า และ เจ้าหลวง ดูจะมีที่ใช้แตกต่างกันค่อนข้างชัดเจน แต่ในลำดับกษัตริย์และปีเสวยราชย์ของกษัตริย์อาหม ในพงศาวดารอาหม (เรณู : 2540) ระบุพระนามกษัตริย์ 6 องค์แรกของราชวงศ์ โดยมีคำว่า หลวง แทรกอยู่ในพระนาม อาทิ เจ้าหลวงเสือก้าฟ้า เจ้าหลวงเสือกได้ ฟ้า และเจ้าหลวงเสือกบินฟ้า

ในการปกครองบริหารอาณาจักร กษัตริย์อาหมจะมีที่ปรึกษา ซึ่งประกอบด้วยข้าราชการระดับสูง 3 ตำแหน่ง คือ เจ้าพรองเมือง (BURAGOHAIN) เจ้าเมืองหลวง (BARAGOHAIN) และเจ้าสิงหลวง (BARPATRAGOHAIN) รวมเรียกว่า สามเจ้าผู้พรองเมือง (The Three Dangarias) หรือที่ปรึกษาทั้งสาม

ผู้ดำรงตำแหน่งสามเจ้าผู้พรองเมืองนี้ มิใช่เชื้อพระวงศ์ การเรียกขานเป็น “เจ้า” มีความหมายถึงการยกย่องให้เกียรติ ตำแหน่งนี้เป็นตำแหน่งสืบทอดในตระกูล โดยเจ้าฟ้าจะเป็นผู้เลือกและแต่งตั้งจากบุคคลในตระกูลที่กำหนดไว้ให้ดำรงตำแหน่งนี้ได้เท่านั้น ซึ่งก็จะได้แก่ตระกูลชาวไทที่ติดตามเสด็จข้ามมาสู่สสัสมตั้งแต่ต้น

หน้าที่โดยทั่วไปของเจ้าทั้งสามคือให้คำปรึกษาแก่เจ้าฟ้าในทุกเรื่อง รวมทั้งให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งขุนนางต่าง ๆ แต่ที่สำคัญที่สุดคือ มีอำนาจเด็ดขาดในการพิจารณาแต่งตั้งเจ้าฟ้าองค์ใหม่ ผู้ที่จะขึ้นครองราชย์ไม่ว่าจะมีคุณสมบัติครบถ้วนอย่างไร หากเจ้าผู้พรองไม่เห็นชอบพร้อมกันก็ไม่อาจขึ้นเป็นกษัตริย์ได้ รวมทั้งสามารถร่วมกันถอดถอนกษัตริย์ออกจากตำแหน่งได้ด้วย

เจ้าผู้พรองเมืองจะได้รับจัดสรรดินแดนส่วนที่ตนมีอำนาจสิทธิขาดที่จะปกครอง รวมทั้งมีกำลังคนในสังกัดของตน เจ้าไม่ต้องเสียภาษีแก่รัฐ แต่จะถวายเป็นส่วย หรือ สิ่งของที่กษัตริย์ต้องการ รวมทั้งให้เป็นแรงงานไพร่พลของตนมาช่วยกิจการงานต่าง ๆ

นอกจากเจ้าผู้พรองทั้งสามแล้ว ยังมีขุนนางสำคัญอีก 2 ตำแหน่ง คือ ผู้แก่หลวง (BARBARUA) กับผู้กวานหลวง (BAR PHUKAN) ซึ่งตั้งขึ้นภายหลังเมื่ออาณาจักรอาหมขยายเขตแดนออกไปกว้างขวางขึ้น ขุนนางทั้งสองจึงมีภารกิจหลักในการปกครองดูแลดินแดนซึ่งอยู่นอกเหนือจากอาณาเขตเดิมที่เจ้าผู้พรองเมืองปกครองอยู่ โดยผู้แก่หลวงจะปกครองเขตแดนจากเมือง SADIYA ถึง KALIABAR (เขตตะวันออก หรือเขตตอนบน-UPPER ASSAM) ส่วนผู้กวานหลวงจะดูแลปกครองเขตแดนจาก KALIABAR ถึง GOALPARA (เขตตะวันตก หรือเขตตอนล่าง-LOWER ASSAM) มีหน้าที่สำคัญคือป้องกันศัตรูที่มาจากตะวันตก เช่นพวกโมกุล และมีอำนาจพิเศษเท่าสามเจ้าผู้พรองเมืองในการประหารชีวิตผู้กระทำผิดได้

ผู้แก่หลวงยังทำหน้าที่เป็นราชเลขานุการของเจ้าฟ้า ดูแลการเก็บภาษีอากร และเป็นหัวหน้าฝ่ายตุลาการด้วย ขุนนางทั้งสองตำแหน่งต่างมีข้าราชการระดับรองคือ ตำแหน่งผู้กวาน อยู่ในบังคับบัญชาอีกหลายตำแหน่ง ทั้งยังมีจำนวนไพร่ในสังกัดสูงสุดในระบบการควบคุมไพร่อีกด้วย

หน้าที่ที่สำคัญที่สุดอีกประการหนึ่งของขุนนางทั้งสอง คือ เป็นที่ปรึกษาราชการของกษัตริย์ร่วมกับสามเจ้าผู้พรองเมืองเป็นคณะที่ปรึกษาสูงสุดทั้งห้า หรือ *Patra-montri* (BHUYAN : 1980) ด้วยตำแหน่งหน้าที่ที่มีความสำคัญและมีความรับผิดชอบสูง ผู้แก่หลวงและผู้กวานหลวงจึงเป็นขุนนางที่มีบทบาทมาก ในบางยุคจึงกลายเป็นตัวแปรในการถ่วงดุลย์อำนาจระหว่างเจ้าฟ้ากับสามเจ้าผู้พรอง กล่าวคือ ในบางสมัยเจ้าฟ้าอาจอาศัยการสนับสนุนจากขุนนางสำคัญทั้งสองนี้เพื่อให้มีอิสระจากอำนาจสามเจ้าผู้พรอง หรือนำสามเจ้าได้

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว ยังมีขุนนางอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีหน้าที่ปกครองส่วนท้องถิ่นของ อาณาจักรอาหม แบ่งเป็น 2 ตำแหน่ง คือ ตำแหน่งเจ้าเมืองชายแดน (Khowa Gohain) กับ ตำแหน่งผู้กินเมือง (Rajkhowa) ตำแหน่งแรกเป็นขุนนาง 3 คนที่เจ้าฟ้าแต่งตั้งให้ไปปกครอง เมืองชายแดนสามเมืองที่มีผลต่อความมั่นคงของอาณาจักร คือ เมืองป่อเงิน (Sadiya) เมืองมารัง กี (Marangi) และเมืองเสาลา (Salal) ส่วนพวกหลังเป็นผู้ปกครองหัวเมืองเล็ก ซึ่งมีอยู่หลาย เมืองทั่วอาณาจักร อาทิ เมืองเจี๋ยจู่ เมืองน้ำแดง เมืองเครือ ฯลฯ

ขุนนางในลำดับถัดลงมา ประกอบด้วย ตำแหน่งผู้กวาน(Phukan) ซึ่งมีทั้งสายทหารและ สายพลเรือน ตำแหน่งผู้กินเมือง(Rajkhowas) และตำแหน่งผู้แก่(Barua) ซึ่งรายละเอียดเรื่อง ชื่อและหน้าที่ของตำแหน่งต่าง ๆ เหล่านี้มีบันทึกอยู่ให้ผู้ศึกษาเรื่องอาหมได้ใช้ค้นคว้าอยู่มากและ ชัดเจนพอสมควร

ขุนนางระดับสูง จะได้รับเขตแดนหรืออาณาบริเวณ ซึ่งจะมีอำนาจเบ็ดเสร็จในการปกครองดูแล ยกเว้นการประหารชีวิต โดยได้รับผลประโยชน์จากพื้นที่ของตนเต็มที่เช่น จัดเก็บภาษี อากรเป็นรายได้ของตนเอง และได้แรงงานไพร่ในพื้นที่ เป็นต้น

แผนผังการปกครองและตำแหน่งต่าง ๆ ของขุนนางไทอาหม*

* ข้อมูลการศึกษาค้นคว้าในราชวงศ์ล้านช้าง

^๑ ศึกใหญ่ของเจ้าฟ้าและเจ้าเมืองในการพิชิตอาณาจักรล้านช้างใหม่ เป็นคำของสิบสองในตระกูล และรองตำแหน่งจากคือ เป็นคนแรกที่สืบมาจากตระกูลที่สืบมาจากเจ้าเมืองเก่า

^๒ ลูกชายหรือน้องชายเจ้าฟ้าที่ออกสู่ไปปกครองหัวเมืองสำคัญตามเมือง มีสิทธิ์สืบราชสมบัติ

^๓ เจ้าฟ้าแต่งตั้งไปปกครองเมืองชายแดน

^๔ เป็นผู้ปกครองอาณาจักรบน (Upper Assam) คำว่าที่เป็นราชบุตรหลานของเจ้าฟ้า ดูแลการปกครองอาณาจักรและเป็นหัวหน้าฝ่ายทหาร เจ้าฟ้าเป็นผู้เลือกบุคคลจากตระกูลที่ไม่ใช่ตระกูลของสามเจ้าผู้ทรงเมืองและอาจเป็นคนต่างชาติ

^๕ เป็นผู้ปกครองอาณาจักรล่าง (Lower Assam) มีหน้าที่ป้องกันศัตรูที่มาจากตะวันตก รับทาสไปกุด มีอำนาจดินแดนร่วมกับสามเจ้าผู้ทรงเมืองคือมีสิทธิ์รับทหารไว้กับผู้กำกับดูแลการอ้าง

^๖ ผู้ปกครองหัวเมืองเล็ก ไม่สังกัดครอบครัวมี ๑๒ ตำแหน่งและขึ้นต่อสามมี ๖ ตำแหน่ง

การควบคุมกำลังคน

นอกเหนือจากโครงสร้างการปกครองที่ละเอียดรัดกุม อาณาจักรอาหมยังได้พัฒนาระบบการควบคุมกำลังคนที่มีประสิทธิภาพและเอื้อให้การปกครองเป็นไปอย่างคล่องตัวยิ่งขึ้น ประมาณต้นศตวรรษที่ 16 ถึงศตวรรษที่ 17 เป็นช่วงเวลาที่อาณาจักรอาหมมีการจัดระเบียบควบคุมคนอย่างรัดกุม มีการสำรวจสำมะโนครัว จัดแบ่งคนออกเป็นหมวดหมู่ มีหัวหน้าควบคุมปกครอง ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะอาณาจักรกำลังอยู่ในช่วงการทำสงครามกับพวกโมกุล ทั้งยังมีการแข่งขันอำนาจภายในอาณาจักรด้วย

ในเรื่องของการเกณฑ์แรงงาน ผู้ชายอายุระหว่าง 15 - 50 ปีในสังคมอาหมยกเว้นพระชนชั้นสูง และข้าทาสจะถูกเกณฑ์เข้าเป็นไปก (Paik) หรือไพร่ เพื่อรับราชการ หรือเป็นทหาร ระบบไพร่ของอาหมมีแบบแผนที่ชัดเจนรัดกุม ไพร่จะถูกจัดกลุ่มไว้ตามภูมิสำเนาและอาชีพ มีการสำรวจและนับจำนวนไว้อย่างชัดเจน เมื่อเกิดกรณีฉุกเฉินเช่นการศึกสงคราม ก็สามารถเรียกระดมพลได้รวดเร็ว จัดเป็นระบบการควบคุมกำลังพลที่มีประสิทธิภาพสูง

ไพร่จะถูกจัดเป็นหมวดหมู่อยู่ภายใต้หน่วยควบคุมตั้งแต่หน่วยย่อยไล่ไปจนถึงหน่วยใหญ่ เริ่มจากหน่วยย่อยที่สุดประกอบด้วยไพร่ 3 - 4 คน เรียกเป็น 1 กัต (got) แล้วรวมกันเป็นหน่วยใหญ่ขึ้นไปตามลำดับ คือ

20 กัต เป็น 1 กองขาว

100 กัต เป็น 1 กองปาก

1000 กัต เป็น 1 กองเหิง (พัน)

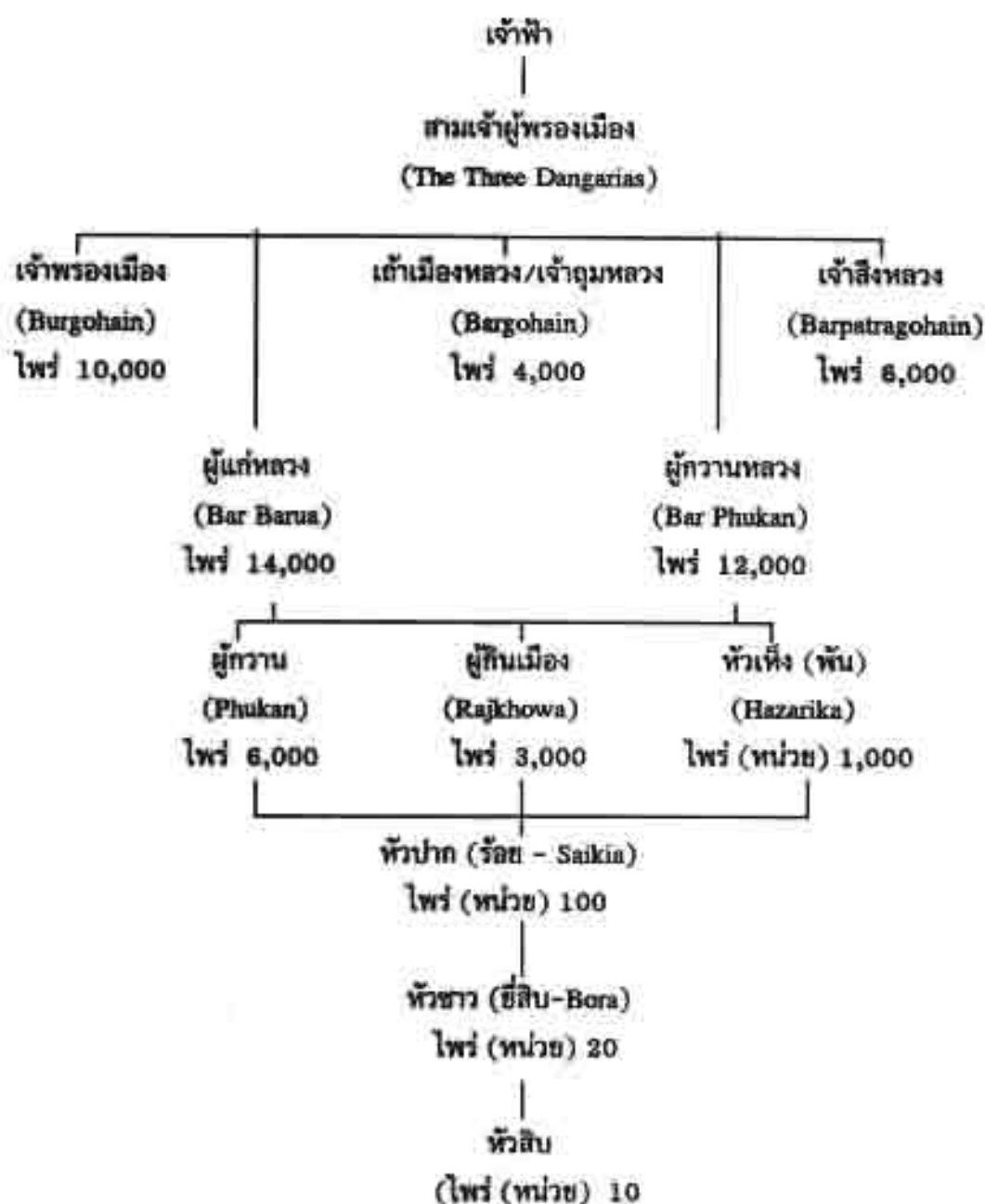
ไพร่ทั้ง 3 หรือ 4 คนในกัตจะผลัดกันมาเข้าเวรทำงานที่ละคน ส่วนที่เหลือจะอยู่ในภูมิสำเนา ทำมหาเลียงชีพโดยจะทำเผื่อคนที่เข้าเวรด้วย

ในระบบควบคุมกำลังจะประกอบด้วยคน 2 กลุ่ม คือ เซล (Khal) หรือ มุสนาย กับ ไปก (Paik) คือ ไพร่ เซล มีลำดับขั้นดังนี้

Bora (หัวขาว)	คุมไพร่	20 กัต
Saikia (หัวปาก)	คุมไพร่	100 กัต
Hazarika (หัวเหิง)	คุมไพร่	1000 กัต
Rajkhowa (ผู้กินเมือง)	คุมไพร่	3000 กัต
Phukan (ผู้กวาน)	คุมไพร่	6000 กัต

บางครั้งคำว่า เซล ก็ใช้หมายความถึงหนึ่งชุดการปกครองตามที่แสดงข้างบนนี้

แผนผังการจัดระบบไพร่

หมายเหตุ :

1. ตำแหน่งต่าง ๆ ที่เจ้าฟ้าแต่งตั้งต้องได้รับความเห็นชอบจากสามเจ้าผู้ครองเมือง
2. ไพร่ 3 - 4 คน รวมเรียกว่า 1 กัต (got) 20 กัต เป็น 1 กองชาว (ยี่สิบ)
100 กัต เป็น 1 กองปาก (ร้อย) 1,000 กัต เป็น 1 กองเหิง (พัน)

ที่มา : เรณู วิชาศิลป์ (2540) หน้า (17)

การศึกษาพงศาวดารอาหมของนักวิชาการไทยทำให้เราได้เข้าใจวิธีการจัดลำดับควบคุมไพร่ชัดเจนขึ้น กล่าวคือ ในลำดับชั้นควบคุมไพร่เป็นกอง ตั้งแต่กองสิบ กองร้อยและกองพันนั้น จะใช้กัตเป็นหน่วยพื้นฐานของการนับจำนวน เมื่อเป็นดังนี้ ตำแหน่ง Bora หรือ หัวขาว ซึ่งระบุว่า มีไพร่ในสังกัด 20 จึงหมายถึงไพร่ 20 กัต คือ 60 หรือ 80 คน มีโซ่ 20 คน ดังที่เคยเข้าใจกัน (จิตรทิพย์และเรณู 2538) อย่างไรก็ตาม ไพร่ในสังกัดของผู้กินเมือง และผู้กวานจะระบุจำนวนนับเป็นคนมีโซ่กัต

คนทั้งสองกลุ่มคือ เซล และโปกนี่ มีสิทธิและหน้าที่ที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างกัน คือ เซล มีสิทธิที่จะเกณฑ์แรงไปก่มารับใช้ตนได้ รวมทั้งเรียกร้องส่วยจากโปกด้วย ขณะเดียวกันก็มีหน้าที่จัดที่อยู่ที่ทำกินรวมทั้งยกค่าเช่ามาให้แก่โปกของตน ส่วนโปกนั้นก็มีหน้าที่ทำงานให้เซลตามที่ถูกเกณฑ์ แต่ขณะเดียวกันก็มีสิทธิจะจ่ายเงินทดแทนการเข้าเวรรับใช้ได้ ที่สำคัญและน่าสนใจก็คือ การที่โปก สามารถเลือกเซลในระดับหัวขาว หัวปาก และบางครั้งถึงระดับหัวเหิงได้

กฎระเบียบของสังคม

อาณาจักรอาหมขึ้นชื่อว่ามีารลงโทษที่โหดร้ายทารุณ แต่เท่าที่สำรวจ ไม่ปรากฏรายละเอียดเกี่ยวกับตัวบทกฎหมายที่ใช้ชัดเจน คงมีระบุถึงเพียงข้อกำหนด ข้อห้าม และบทลงโทษที่มีปรากฏอยู่ในตำนานส่วนที่เป็นเทพบุราณจิ (Deo Buranji) เป็นคำของแสงดอนเมื่อส่งขุนอุขุนโลกลงมาปกครองอาหม ซึ่งมีนัยยะสำคัญ 2 ประการ คือ

1. เน้นความยุติธรรมเป็นแนวทางกษัตริย์ในการปกครอง
2. ตอกย้ำว่าสังคมต้องการอำนาจที่ได้ขาดของกษัตริย์มาคุ้มครองชีวิต ทรัพย์สิน และศีลธรรม

กล่าวโดยสรุป ชาวไทอาหมซึ่งปกครองดินแดนฮัสสัมอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 17 ถึงพุทธศตวรรษที่ 23 ได้สถาปนาอาณาจักรของตนขึ้น ปกครองด้วยระบอบกษัตริย์ที่ระบอบขุนนาง มีระเบียบแบบแผนการจัดการปกครองที่ชัดเจนแน่นอน กับทั้งมีระบบควบคุมกำลังพลที่รัดกุม สิทธิและอำนาจในการปกครองถูกจำกัดอยู่เฉพาะในบางกลุ่มตระกูล

ในโครงสร้างการปกครองของอาหม มีข้อสังเกตประการหนึ่ง คือ พบว่ามีการอ้างดุลย์อำนาจระหว่างคน 2 ฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นระหว่างกษัตริย์ กับ ขุนนาง (สามเจ้าผู้พรอง) หรือ ระหว่างมูลนาย กับไพร่

ข้อมูลเรื่องการปกครองของอาหม มีความชัดเจนค่อนข้างสูง โดยเฉพาะในเรื่องของชื่อและตำแหน่งหน้าที่ เนื่องจากมีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรสืบต่อกันมาแต่ละยุคสมัย อย่างไรก็ตาม เท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันก็ยังคงขาดรายละเอียดบางประการ อาทิ เรื่องสิทธิหน้าที่ที่ชัดเจนและความสัมพันธ์ระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ ในโครงสร้างซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่น่าจะช่วยให้เราเห็นภาพระบบการปกครองของอาหมที่มีมุมมองรอบด้าน มีมิติที่ชัดลึกใกล้เคียงความเป็นจริงยิ่งขึ้น

ระบบการเมืองการปกครองไทใหญ่

การสำรวจเอกสารที่คัดเลือกมาพบว่า เอกสารที่มีอยู่ส่วนใหญ่เป็นเอกสารที่เกี่ยวข้องกับช่วงสมัยจักรวรรดินิยม เช่น เอกสารจำนวนมากของอังกฤษที่เขียนหรือบันทึกไว้ในระยะก่อนเข้ายึดครองพม่าและช่วงที่ปกครองพม่าอยู่ (Plicher 1885, Archer 1888) เอกสารเหล่านี้มักมุ่งประเด็นไปที่เรื่องของอำนาจ การแข่งขันอำนาจ ตลอดจนความขัดแย้งกันภายในรัฐชานและระหว่างรัฐชานกับพม่า ซึ่งมีผลต่อการเข้ายึดครองดินแดนนี้ของอังกฤษ หากเป็นช่วงหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งพม่าได้รับเอกราชแล้ว ก็มักมุ่งประเด็นไปที่ความขัดแย้งระหว่างรัฐชานกับพม่าเรื่องความต้องการแยกตนเป็นอิสระ (Chao Tzang Yawnghtwe 1987) ส่วนเรื่องราวของไทใหญ่และรัฐชานย้อนหลังไปในศตวรรษก่อน ๆ นั้น ยังไม่มีเอกสารหรืองานศึกษาที่จะให้ข้อมูลอย่างเป็นชิ้นเป็นอัน เนื่องจากเอกสารชิ้นต้นจำพวกพงศาวดารของเมืองต่าง ๆ เหลืออยู่ไม่มากนักและค่อนข้างกระจัดกระจาย

อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลที่มีอยู่ขณะนี้ อาจกล่าวถึงรูปแบบการปกครองของไทใหญ่ได้พอสังเขป โดยอาศัยการปะติดปะต่อข้อมูลจากเอกสารชิ้นต่าง ๆ และอาศัยงานของ P.SAIHOO (1959) และรัตนพร (2538) ที่กล่าวถึงระบบการปกครองเมืองเชียงตุงเป็นเค้าโครง

ลักษณะเด่นของการปกครองของชาวไทใหญ่อยู่ที่ ระบบเมือง ซึ่ง“เมือง”แต่ละเมืองมีฐานะเป็นหน่วยทางการเมืองหน่วยหนึ่ง มี“เจ้าฟ้า”เป็นประมุขปกครองเมืองของตนเป็นเอกเทศ “เมือง”เหล่านี้กระจัดกระจายกันอยู่ในบริเวณที่เคยเป็นที่ตั้งอาณาจักรเมหาหลวงของกลุ่มคนไทลุ่มน้ำเมกในอดีต ซึ่งแผ่ขยายไปจนจรดแคว้นอัสสัมและเมืองของห้วย ลุ่มน้ำคง ภายหลังเมื่อดินแดนของชาวไทกลุ่มนี้ถูกรวมเรียกในชื่อรัฐชาน จึงมีรัฐชานปรากฏอยู่ทั้งในเขตแดนของพม่าและจีน

“เมือง”หนึ่ง ๆ ประกอบด้วยเมืองบริวารที่อยู่ใต้อำนาจการปกครองของ“เมือง”นั้น ในบรรดาเมืองเหล่านี้ จะมีเมืองกลุ่มหนึ่งที่ถูกกำหนดให้เป็นเมืองหัว คือ เมืองที่เป็นมืหน้าที่จะเฉพาะอย่างที่จะต้องปฏิบัติให้แก่เมืองหลวง ตัวอย่างเช่น เมืองแสนหวี ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 15 ประกอบด้วยเมืองขึ้น 6 เมือง คือ เมืองสู้ เมืองจาง เชียงเดือน เมืองปาด เมืองเขิน และเมืองหยก และมีเมือง“ข้าหอ”อีก 3 เมืองได้แก่เมืองหนอง เมืองไทย และน้ำคำ ซึ่งมีหน้าที่จัดหาวัสดุในการสร้างหอ(หอคำ)มาให้เจ้าฟ้าแสนหวี โดยแบ่งประเภทไปตามทรัพยากรของเมืองนั้น ๆ อาทิ เมืองหนอง มีหน้าที่จัดหาไม้ระแนง ไม้แปและหญ้าคา เมืองไทย จัดหาไม้แปและเสาดอหม้อ ส่วนน้ำคำ จัดหาตงและคาน นอกจากนี้ ยังมีเมืองข้าประเภทอื่น ๆ อีก เช่น เมืองข้าข้าง ข้าม้า เป็นต้น

“เมือง”ต่าง ๆ อาจมีขนาดแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง จากการสำรวจในคริสต์ศตวรรษที่ 20 เมืองที่มีขนาดใหญ่ที่สุด ได้แก่ เมืองเชียงตุงนั้น มีอาณาเขตถึง 12000 ตารางไมล์ มีประชากร 22600 คน ในขณะที่เมืองยอง (Kyong) เป็นเมืองเล็กที่สุดมีอาณาเขตเพียง 24 ตารางไมล์ มีประชากร 2000 คนเท่านั้น

“เมือง” ขนาดใหญ่ อาจแบ่งการปกครองออกเป็นส่วน ๆ มีผู้ปกครองต่างหากจากกัน ขณะที่ “เมือง” ขนาดเล็ก อาจประกอบด้วยชุมชนหลายแห่งที่รวมกลุ่มกันอยู่ภายใต้การปกครองของเจ้าฟ้าผู้เดียว “เมือง” มักมีชื่อตามชื่อเมืองหลวง ซึ่งโดยทั่วไปจะเป็นเมืองที่ใหญ่และ

มีประชากรมากที่สุดของ “เมือง” นั้น ๆ เมืองหลวงนี่จะเป็นที่ตั้งของ “หอคำ” ซึ่งเป็นที่ประทับของ เจ้าฟ้าและเป็นศูนย์กลางการปกครองของ “เมือง” ด้วย

อาณาเขตพื้นที่ของ “เมือง” หรือจำนวนเมืองหรือชุมชนที่รวมตัวกันเป็น “เมือง” นี้ ไม่มีความแน่นอนตายตัว แต่จะเป็นระบบภักดีมากกว่า กล่าวคือ ชุมชนหรือเมืองใดจะเข้าเป็นสมาชิกของ “เมือง” ไต อยู่ที่การยอมรับอำนาจหรือการยอมรับนับถือเจ้าฟ้าของ “เมือง” นั้นเป็นสำคัญ เมื่อเป็นเช่นนี้ บุคคลสภาพของเจ้าฟ้าจึงมีส่วนสำคัญต่อสถานภาพของ “เมือง” เจ้าฟ้าที่เข้มแข็งก็จะสามารถรวบรวมบ้านหรือเมืองเล็กเข้าไว้ได้ปกครองได้มาก เช่นกรณีเจ้าเลื่อย่านฟ้าที่สามารถขยายอาณาเขตเมืองนาวหลวงไปได้อย่างกว้างขวาง ขณะเดียวกัน เมื่อใดที่มีความเปลี่ยนแปลงทางอำนาจของเมืองหลวง ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนรัชกาล หรือ เกิดสงคราม ผู้ปกครองท้องถิ่นก็อาจแยกตัวเป็นอิสระ หรือเอนเอียงไปขึ้นกับ “เมือง” อื่นแทนได้ การแสดงออกถึงการยอมรับอำนาจการปกครองทำโดยการส่งบรรณาการมาถวายเจ้าฟ้าเมืองนั้น ๆ และมาเข้าเฝ้าตามธรรมเนียม คือ หลังออกพรรษา หรือในโอกาสสำคัญ เช่น การขึ้นครองเมืองของเจ้าฟ้าองค์ใหม่

โครงสร้างการปกครองของไทยใหญ่

ดังได้กล่าวแล้วว่าข้อมูลจากเอกสารที่ว่าด้วยการเมืองการปกครองของไทยใหญ่โดยตรงนั้น มีอยู่น้อย ไม่เพียงพอที่จะนำมาสร้างภาพระบบการปกครองอย่างชัดเจนขึ้นได้ และด้วยเหตุที่งานศึกษาเกี่ยวกับสถาบันการปกครองของกลุ่มไทใหญ่ที่เป็นระบบระเบียบชัดเจนที่สุดเวลานี้ ได้แก่งานของ P.Saiboo ก็ได้อีกเขาโครงสร้างทางการเมืองเชียงตุงมากล่าวเป็นตัวอย่าง ในการสรุปโครงสร้างการปกครองกลุ่มไทใหญ่ครั้งนี้จึงจะนำโครงสร้างของเมืองเชียงตุงมาเป็นเค้าโครงสำหรับที่จะรวบรวมข้อมูลเสนอเช่นกัน

แม้ว่าเชียงตุงมักถูกพิจารณาว่าไม่ใช่เมืองไทใหญ่แท้ แต่เป็นไทลื้อโดยพื้นเพ จนกระทั่งเมื่อราวหนึ่งศตวรรษที่แล้วเป็นต้นมา เชียงตุงมีสถานภาพเป็นเมืองสำคัญบนเส้นทางคมนาคมติดต่อระหว่างรัฐชานของพม่ากับสยาม วัฒนธรรมบางส่วนจึง “กลาย” ไปคล้ายไทใหญ่ แต่การที่เชียงตุงเป็นเมืองที่มีความผสมผสานทางชาติพันธุ์ระหว่างไทลื้อ ไทเขิน และไทใหญ่อย่างยากจะระบุชัดนี้ ก็น่าจะพอเป็นเหตุผลในการยกเชียงตุงมาเป็นเค้าโครงสำหรับการพิจารณาเรื่องการปกครองของไทยใหญ่ในขณะที่ยังไม่มีข้อมูลพอจะกล่าวถึงเมืองไทใหญ่แท้ ๆ ได้

ในโครงสร้างการปกครองของ “เมือง” ทั้งหลายของไทยใหญ่ มีเจ้าฟ้าเป็นผู้ดำรงสถานะสูงสุด เจ้าฟ้าจะอยู่ที่หอคำในเมืองหลวง บริหารราชการโดยผ่านผู้ปกครองส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น โดยสถานภาพเจ้าฟ้ามีอำนาจสูงสุดในเมืองของตน แต่ในทางปฏิบัติ เจ้าฟ้ามิได้มีอำนาจในการบริหารหรือปกครองได้เต็มที่ เพราะจะมีกลุ่มบุคคลในรูปที่ประชุมข้าราชการ ทำหน้าที่กำกับดูแลราชการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารบ้านเมือง โดยจะพิจารณาเรื่องราวต่าง ๆ ก่อน แล้วจึงเสนอเจ้าฟ้าเพื่อรับทราบหรือขอความเห็นชอบที่หลัง

ถัดจากเจ้าฟ้าลงไปจะเป็นตำแหน่งอุปราช เรียกว่า แกมเมือง หรือ กินเมือง (P.Saiboo 1959) ผู้ดำรงตำแหน่งมักเป็นเชื้อพระวงศ์ใกล้ชิดเช่น ไอรส หรืออนุชา เป็นตำแหน่งที่มีสถานภาพรองจากเจ้าฟ้าแต่มีได้ทมิฬความว่าจะได้สืบทอดเสมอไป

พันจากโครงสร้างการปกครองระดับเชื้อพระวงศ์มาสู่ระดับข้าราชการ จะมีที่ประชุมข้าราชการที่ใดกล่าวถึงไปแล้ว ที่ประชุมนี้ เรียกว่า สนาม เช่นเดียวกับเจ้าสนามของล้านนาและเจ้าสนามของสิบสองปันนา ประกอบด้วยข้าราชการระดับพญา จำนวนกว่าสิบตำแหน่ง โดยมีเจ้าเมืองแขงเป็นประธาน(รัตนพร 2538) ใน P.Saihoo (1959) ระบุว่าประธานสนามเรียก AMATCHOK สมาชิกอื่นๆเรียก AMATGYI คำทั้งสองยังไม่ทราบที่มาชัดเจน ทว่าในเอกสารประวัติศาสตร์ไทใหญ่ที่เรียบเรียงขึ้นจาก "พื้นเมือง" ก็กล่าวถึงข้าราชการของ "เมือง" ต่างๆด้วยคำว่า เสนาอำมาตย์ เช่นกัน

การปกครองระดับท้องถิ่นของเชียงตุง เป็นลักษณะการจัดกลุ่มปกครองเพื่อที่จะควบคุมดูแลให้ได้ทั่วถึง โดยเฉพาะการเก็บภาษีอากรต่างๆ ในระดับหมู่บ้าน มีเอ็งหรือหัวร้อย ซึ่งประกอบด้วยหลายหมู่บ้านมารวมกัน มีผู้ปกครองจากลำดับต่ำไปสูง คือ เHING เมียวซา และกินเมือง ในระดับชุมชน มีสินเอ็งบ้านนอก หรือสิบหัวร้อย เล็กที่สุดเป็นระดับบ้าน มีผู้ปกครองเรียกปูแสน ปูแก่ หรือปูสาม

ข้อมูลเกี่ยวกับการปกครองไทใหญ่เท่าที่พบจากเอกสาร มีกล่าวถึงตำแหน่งปกครอง และการจัดปกครองระดับท้องถิ่นอยู่บ้างโดยสังเขป กล่าวคือ

ตำแหน่งการปกครองส่วนกลาง พบว่า ในเอกสารจำพวกพงศาวดารหรือบันทึกประวัติศาสตร์ได้กล่าวถึงตำแหน่งต่างๆ เช่น สิ่งกลางเมือง เฒ่าเมืองกินเมือง พรองเมืองหลวงสิ่งดาเมือง และสิ่งหลวงเวียงคำ เป็นต้น ตำแหน่งเหล่านี้ ไม่มีรายละเอียดเกี่ยวกับหน้าที่หรือสถานภาพที่ชัดเจนนัก บางตำแหน่งเช่น สิ่งกลางเมือง ได้รับการอธิบายว่า "มีตำแหน่งการเมืองค่อนข้างสูง" หรือเฒ่าเมืองกินเมือง ซึ่งจะทำหน้าที่รั้งเมืองแทนในกรณีที่ไม่มีเจ้าฟ้า(บันทึก 2540) แต่หากพิจารณาจากบทบาทในเหตุการณ์ที่บันทึก กล่าวได้ว่าตำแหน่งเหล่านี้น่าจะเป็นตำแหน่งข้าราชการระดับสูงของเมือง

ส่วนการจัดปกครองระดับท้องถิ่น ปรากฏชื่อตำแหน่งระดับหัวหน้าที่ใช้คำว่า "ปู" นำหน้า อาทิ ปูเHING ปูก้าง ปูแก่ ซึ่งผู้แปลได้ให้รายละเอียดในเชิงอรรถไว้ดังนี้

ปูสิ่ง = นายหมื่น (ควบคุมชาวบ้าน 10,000 หลังคาเรือน)

ปูเHING = นายพัน (ควบคุมชาวบ้าน 1,000 หลังคาเรือน)

ปูก้าง = นายร้อย (ควบคุมชาวบ้าน 100 หลังคาเรือน)

ปูแก่ = ผู้ใหญ่บ้าน (ไม่จำกัดหลังคาเรือน)

จากข้อมูลนี้ ทำให้เราทราบการจัดปกครองระดับท้องถิ่นของ "เมือง" ว่ามีหน่วยนับเป็น "หลังคาเรือน" ซึ่งอาจทำให้ผู้ปกครองมีข้อมูลจำนวนคนในควบคุมไม่ละเอียดชัดเจนเท่าการจัดปกครองไพร่ของอาหม แม้ว่า จะจัดให้มีหัวหน้าควบคุมปกครองเป็นชั้นๆ ขึ้นมาตามลำดับเช่นกัน

ข้อมูลเรื่องการปกครองท้องถิ่นที่แตกต่างไป ปรากฏในบันทึกของจีนว่า ในยุคของเสี่ยว่านฟ้ามีการจัดปกครองดังนี้

เจ้าตู	ดูแลทหารและราษฎร	10000 คน
เจ้าก้าง	ดูแลทหารและราษฎร	1000 คน
เจ้าปาก	ดูแลทหารและราษฎร	100 คน

เจ้าหัวสิบ คูแลทหารและราษฎร 50 คน

เจ้าจุน คูแลทหารและราษฎร 10 คน

ตำแหน่งเหล่านี้อยู่ในความดูแลของเหล่าเมือง ซึ่งมีความหมายว่าเป็นผู้อาวุโสในท้องถิ่น (เจ้าพระยาธรรมมาเต้ 2540) ข้อมูลชุดนี้มีข้อแตกต่างสำคัญจากชุดแรกตรงจำนวนนับซึ่งนอกจากจะมีหน่วยเป็น “คน” แล้ว ยังนับลงไปจนถึงหลักสิบ ทำให้เป็นระบบควบคุมกำลังคนที่ละเอียดกว่ากันมาก อาจเกี่ยวเนื่องเป็นผลจากสภาพบ้านเมืองในยุคเลื้อย่านฟ้าที่ทำการขยายอาณาจักรอยู่ตลอดเวลาก็เป็นได้ ดังที่จินบันทึกว่าในยุคนี้ผู้ชายในสังคมไทมาจะเป็นทหารทั้งสิ้น

หลักฐานของจีนยังได้กล่าวถึงสังคมของอาณาจักรมวหลวงว่ามีชนชั้นและมีธรรมเนียมปฏิบัติระหว่างกันที่ชัดเจน ทำให้นักวิชาการจีนสันนิษฐานว่าอาจเป็นระบบศักดินาอย่างสมบูรณ์แล้ว ขุนนางต่างได้รับที่ดินและมีสิทธิที่จะจัดการกับที่ดินของตนได้โดยอิสระ (Zhao Hong Yun 2540) ชาวบ้านทั่วไปทำนาปลูกข้าว แต่ไม่ได้ส่งส่วยรัฐเป็นข้าวสาร หลังฤดูเก็บเกี่ยวจะมีเจ้าหน้าที่ออกเก็บส่วยเป็นเงินตามเมืองต่าง ๆ โดยจะต้องเสียทุกครัวเรือน

เรื่องของกฎหมายและบทลงโทษของไทใหญ่ มีข้อมูลอยู่น้อยและไม่มีรายละเอียด นอกจากมีระบุถึงการลงโทษ 2 แบบ คือ การปรับเงิน และประหารชีวิต

กล่าวโดยสรุป ในอาณาบริเวณอันเป็นที่ตั้งหลักแหล่งของชาวไทใหญ่นั้น มีหน่วยการปกครองอิสระในรูปของ “เมือง” อยู่รวมกันจำนวนมาก โดยแต่ละ “เมือง” ต่างก็ปกครองตนเองอย่างอิสระ ภายใต้โครงสร้างและแบบแผนการปกครองหลักเดียวกัน ซึ่งเท่าที่เป็นอยู่ขณะนี้ยังมีข้อมูลความรู้ในรายละเอียดต่าง ๆ น้อยมาก

รูปแบบการเมืองการปกครองไทลื้อ

ข้อมูลจากเอกสารที่สำรวจระบุว่า การปกครองของชาวไทลื้อในสิบสองปันนาก่อนหน้าที่จะถูกรัฐบาลจีนเข้ามาจัดรูปแบบการปกครองนั้นเป็นระบบการปกครองที่พัฒนาไปถึงระดับที่เป็นอาณาจักรสิบสองปันนาในอดีต เป็นสมาพันธ์รัฐ (confederation) ขนาดใหญ่ที่มีเมืองสมาชิกถึง 12 เมืองใหญ่ และเมืองใหญ่เหล่านี้ยังมีเมืองเล็กอยู่ในการปกครองอีกทอดหนึ่ง ผู้นำของรัฐไทลื้อจึงมีฐานะสูงส่งเป็นเจ้าแผ่นดิน มีผู้ช่วยเรียกว่าเจ้าอุปราช เอกสารทั้งของ Lemoine และของจีนใช้แหล่งข้อมูลเดียวกันคือจากการจดบันทึกไว้โดยชาวทวนเงี้ยว (ท้าวกลางเงี้ยว) ผู้เป็นขุนนางตำแหน่งเจ้าหลวงนาซังเหนือสนามเชียงรุ่ง จึงมีเมื่อหาคลายคลึงกัน

การปกครองของอาณาจักรเชียงรุ่งสิบสองปันนา แบ่งออกเป็น 2 ฝ่ายใหญ่ ๆ ฝ่ายที่ดูแลเกี่ยวกับวัง กองกำลัง การต่างประเทศ ตลอดจนพาหนะต่าง ๆ เป็นคณะเสนาบดีที่มีหน้าที่ใกล้ชิดกับเจ้าแผ่นดินเรียกว่าเหนือสนามใน (สนามแปลว่าที่ประชุม) ส่วนฝ่ายที่ดูแลรับผิดชอบหัวเมืองต่าง ๆ ตรวจตราแก้ปัญหาในการปกครองท้องถิ่นเรียกว่าเหนือสนามนอก

จากเอกสารเรื่องวัฒนธรรมข้าวและการจัดระเบียบสังคม : ศึกษากรณีไทลื้อเมืองเชียงรุ่ง สิบสองปันนาในอดีตของเจียแนจอง ได้ให้รายละเอียดของรูปแบบการปกครองของเหนือสนามในไว้ดังนี้ เหนือสนามในประกอบด้วยเจ้าหลวง 2 คนเป็นหัวหน้า ได้แก่ เจ้าหลวงปราชญ์ มีหน้าที่ดูแลหอหลวง และเจ้าหลวงนาแพน มีหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับการเดินทางของเจ้าแผ่นดิน เจ้าหลวงสองคนนี้มีสิทธิครอบครองนาชาวหลวง ภายใต้เจ้าหลวงทั้งสองคนจะมีเจ้าระดับย่อยลงไป 5 ตำแหน่งได้แก่

เจ้าหลวงนาแก้ง	ทำหน้าที่	ดูแลความปลอดภัยของเจ้าแผ่นดิน, ต้อนรับแขกเมือง
เจ้าหลวงนาซัง	ทำหน้าที่	ดูแลกรมวัง, ติดตามเรื่องที่ท้องถิ่นรายงานมาให้เหนือสนามในแก่
เจ้าหลวงนาขวา	ทำหน้าที่	ดูแลขุนหาญ, เป็นแกนกลางยามศึกสงคราม
เจ้าหลวงนาหอก	ทำหน้าที่	ถือหอแก้วกองเกียรติยศ, ติดตามตรวจสอบราชการท้องถิ่น
เจ้าหลวงนากวด	ทำหน้าที่	คุมข้าหอคนวัง, รับผิดชอบงานเลี้ยงงานทำบุญ งานสงฆ์

และอีกระดับหนึ่งจะเป็นเจ้าหลวงอีก 6 ตำแหน่งมีสิทธิครอบครองนาชาวน้อย ได้แก่

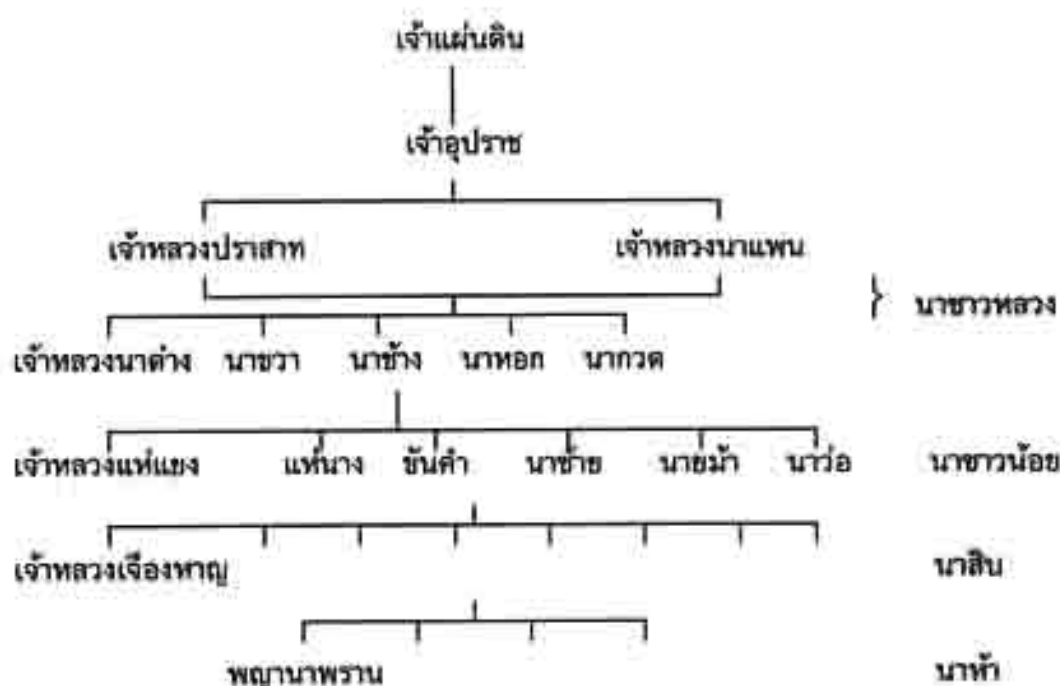
เจ้าหลวงแห่แยง	ทำหน้าที่	คุมงานจุดตะเกียง, ข้อมรงหม้ายม้าของราชสำนัก, เช่นไหว้เทศกาลช้างและเทวดาม้า
เจ้าหลวงแห่นาง	ทำหน้าที่	ดูแลปิ่นเชือก, ถักตาข่าย
เจ้าหลวงขันคำ	ทำหน้าที่	ช่วยงานเจ้าหลวงนากวด
เจ้าหลวงนาซ่าย	ทำหน้าที่	ช่วยงานเจ้าหลวงนาขวา
เจ้าหลวงนายม้า	ทำหน้าที่	ดูแลกรมม้า, เป็นสัตว์แพทย์
เจ้าหลวงนาว้อ	ทำหน้าที่	ดูแลวอและเสลี่ยง

ขุนนางระดับเล็กลงไปมีสิทธิครอบครองนาสิบ ได้แก่

เจ้าหลวงเจืองหาญ เจ้าแห่งน้อย พญานาวอน พญานาน้อย พญาจอมแพง พญานากว้าง พญานารด และพญานาวา

ในระดับล่างสุดมีขุนนางที่ครอบครองนาหัว ได้แก่ พญานาพราน พญานาแก้ว พญานาพ่าย

แผนภูมิการปกครองของเหนือสนามใน จะเป็นดังนี้

ส่วนการปกครองเหนือสนามนอก หรือการปกครองหัวเมืองจะมีขุนนางผู้ใหญ่ที่เป็นตัวเชื่อมกับเจ้าแผ่นดินเรียกว่าเจ้าเชียงสาหรือเจ้านาแสน ทำหน้าที่เป็นเจ้าสนาม (ประธานของที่ประชุม) ชื่อตำแหน่งก็จะระบุอยู่แล้วว่าครอบครองที่ดินได้ถึงแสนนา เจ้าเชียงสาเป็นประธานของสี่ขะเจิง แปลว่าสี่กระทรวง ประกอบด้วยอีก 3 เจ้าได้แก่

เจ้าร้อยดั่งบ้านออก ถือขึ้นบาทนา (ศักดินาสูงสุด) 7700 นา

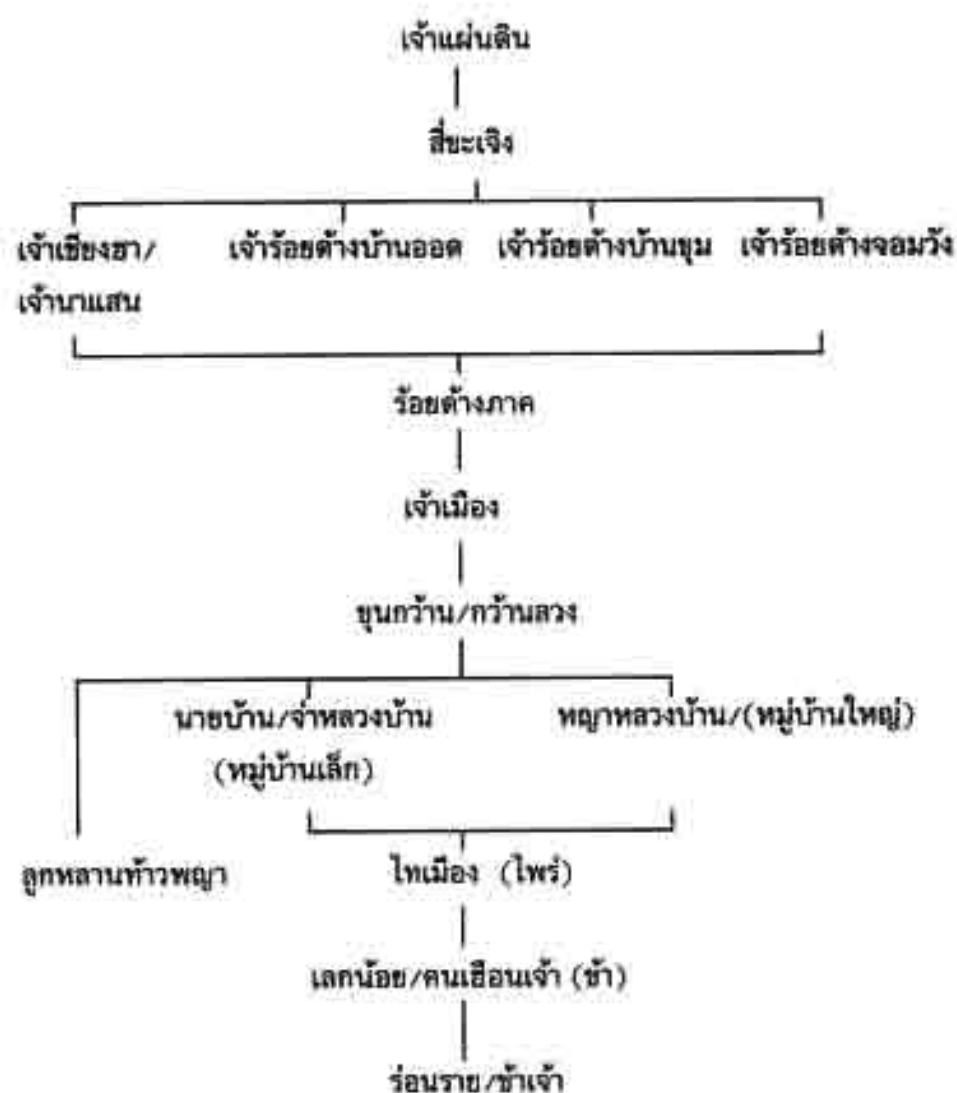
เจ้าร้อยดั่งบ้านชุม ถือขึ้นบาทนา (ศักดินาสูงสุด) 6900 นา

เจ้าร้อยดั่งจอมวัง ถือขึ้นบาทนา (ศักดินาสูงสุด) 1670 นา

ระดับถัดจากสี่ขะเจิงเป็นร้อยดั่งภาคหรือเจ้าหลวงภาค ซึ่งเป็นตำแหน่งเชื่อมกับเจ้าเมืองต่าง ๆ และในแต่ละเมืองก็แบ่งเป็นขุนกัวหรือกัวหลวง (กัวหลวง) เป็นผู้นำระดับย่อย รองลงไปเป็นพญาหลวงบ้านในระดับและหมู่บ้านใหญ่ เจ้าหลวงบ้าน (หรือนาย

บ้าน) ในระดับหมู่บ้านเล็ก ส่วนสามัญชนที่ประกอบด้วยไทเมือง เลกน้อยกับคนเชื้อนเจ้าและ ร่อนรายกับข้าเจ้าตามลำดับ

รูปแบบการปกครองเหนือสามัญชนเป็นดังนี้

รูปแบบการเมืองการปกครองลาว

ลักษณะการปกครองของลาวยากที่จะแยกออกของกลุ่มไทดำไทขาวในระยะต้น มีเอกสารน้อยมากที่กล่าวถึงประวัติศาสตร์ลาวเก่าไปกว่าสมัยอาณาจักรล้านช้างซึ่งตั้งขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 14 พงศาวดารล้านช้างซึ่งกล่าวถึงตำนานขุนบรมเล่าถึงการสร้างบ้านเมืองที่ลุ่มเมืองเชียงดงเชียงทอง และการเกิดชาวไทลื้อ ไทลื้อ ไทเลิง ไทล่อ ไทขวาง จากผลน้ำเต้าปึง จนในที่สุดพะยะอาณนส่งขุนบูลมหรือขุนบรมมาเป็นผู้ปกครองสร้างบ้านแปงเมืองและมีโอรสเจ็ดองค์ส่งไปสร้างบ้านแปงเมืองขยายอาณาเขตต่อไป Amphay Dore คาดว่าตำนานขุนบรมนี้ น่าจะมีอายุเก่าประมาณศตวรรษที่ 7 ตำนานยังได้ระบุไว้ด้วยว่า “คนทั้งหลายมุ่งออกมาแต่น้ำเต้าปึงนั้น ผู้รู้หลักนักปราชญ์นั้นเขาก็มักเป็นลูกท่านป่าวเธอ ขุนบูลมมหาราช แต่ผู้ไปข้านั้นคือผู้เป็นไพร่เป็นข้าสร้างไซ้เสียดนากินแล”

ตำนานขุนบรมนี้มีอิทธิพลด้านความคิดอย่างสูงต่อเอกสารประวัติศาสตร์ชิ้นสำคัญ ๆ ของลาว จากการค้นคว้าของสิลา วีระวงส์ พบว่าตำนานขุนบรมแต่งขึ้นครั้งแรกในสมัยพระเจ้าวิสุทราช (พ.ศ. 2043-2063) ต่อมาในชั้นหลังได้มีการแต่งขึ้นอีก 3 ครั้ง จารูวรรณ ธรรมวัตร เสนอว่า การที่ตำนานขุนบรมมีอิทธิพลด้านความคิดอย่างสำคัญต่อชาวลาว อาจเป็นเพราะเนื้อหาที่ตอบสนองความสงสัยใคร่รู้ของมนุษย์เกี่ยวกับกำเนิดของบรรพชนและสังคม แต่สิ่งที่น่าสนใจก็คือ ประเด็นที่ว่า ตำนานขุนบรมเป็นวรรณกรรมที่สร้างขึ้นอย่างมีจุดมุ่งหมายทางการเมือง

ตำนานขุนบรมให้ความรู้แก่ผู้อ่านว่ากษัตริย์เป็นโอรสแห่งสวรรค์ มากด้วยบุญญาบารมี จึงอุปปาติกะ คือเกิดขึ้นเองเพื่อปกครองมนุษย์ กษัตริย์ (ในตำนานนี้) จึงเป็นผู้มีสถานภาพสูงสุดในสังคม มีหน้าที่และบทบาทในการปกป้องคุ้มครอง ให้คุณให้โทษ อบรมทั้งสอนศีลธรรม ตลอดจนสอนการงานวิชาชีพต่าง ๆ ให้ ความเชื่อที่ว่ากษัตริย์เป็นเชื้อสายของผีฟ้าแสดงออกในพระนามกษัตริย์ เช่น ท้าวฟ้าจุ่มเฉลิมพระนามเป็น พระเจ้าฟ้าผ่าธวัธ เป็นต้น

ตำนานขุนบรมได้จัดคนไว้เป็น 3 ระดับ คือ กษัตริย์ ขุนนาง และไพร่บ้านไทเมือง ทั้งยังได้กำหนดบทบาทของคนทั้ง 3 กลุ่มไว้อย่างชัดเจน คือ

กษัตริย์ เป็นผู้ปกครอง มีหน้าที่บำบัดทุกข์บำรุงสุข จัดความเดือดร้อน และจัดระบบให้สังคม เดกเช่นที่แอนฟ้าคินส่งขุนบรมมาปกครองเมื่อโลกมนุษย์เกิดความเดือดร้อนวุ่นวาย

ขุนนาง เป็นผู้ช่วยกษัตริย์ในการปกครองและอื่น ๆ เป็นข้าร่วมทุกข์ร่วมสุข และถวายชีวิตเป็นราชพลีได้

ไพร่บ้าน ไทเมือง เป็นผู้ปฏิบัติตามกษัตริย์และขุนนาง มีหน้าที่ผลิตสิ่งอุปโภคบริโภคเพื่อเลี้ยงตนเอง และบำรุงศาสนา

จากที่กล่าวมา จะเห็นว่า ตำนานขุนบรมเสนอแนวคิดอันเอื้อประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้ปกครอง และการจัดการปกครอง นอกจากนี้ เนื้อหาของตำนานยังเน้นความเกี่ยวพันทางกำเนิดหรือเชื้อสายระหว่างคนลาวกับคนอื่น 2 กลุ่ม ได้แก่ พวกข่า ซึ่งเป็นชนพื้นเมืองเดิมในบริเวณอาณาจักรล้านช้างด้วยเรื่องน้ำเต้าปึง และกลุ่มเพื่อนบ้านใกล้เคียง เช่น สิบสองปันนา ฉวนล้านนา อุษยชา คำม่วนและเชียงขวาง ด้วยเรื่องการสร้างเมืองของโอรสทั้ง 7 ของขุนบรม ซึ่งบางครั้งพบว่าความเชื่อนี้มีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างรัฐหรือกลุ่มคนที่อยู่ใกล้เคียงกันจริง ๆ

ในตำนานอาณาจักรล้านช้างฮ่มขาวซึ่ง Pavie แปลเป็นภาษาฝรั่งเศสเล่าถึงการเกิดเมืองเชียงคังเชียงทองว่ามีฤาษีสององค์นำเครื่องบวงสรวงเทวดามาไว้ที่ก้อนหิน แล้วจึงเลือกที่ตั้งเมืองที่ภูเขาทั้งตั้งชื่อเมืองฮ่มขาว ต่อมาแถบได้ส่งขุนบรมมาเป็นผู้ครองเมือง ขุนบรมได้สร้างเมืองที่นามน้อย ขุนบรมมีลูก 14 คน ลูกคนโตชื่อขุนลา ถูกส่งมาครองเมืองเชียงคังเชียงทอง ระหว่างเดินทางมาได้พบกับพญากันราวที่ริมแม่น้ำโขงจึงต่อสู้กัน ขุนลาชนะ พวกพญากันราวหนีไปอยู่กับข่า ต่อมาจึงเรียกพวกนี้ว่าข่าขาวและถือว่าเป็นบริวารของขุนลา เมื่อขุนลาดังเมืองเชียงคังที่ปากน้ำคานตามคำแนะนำของฤาษีแล้ว ก็เรียกชื่อว่าเมืองศรีสัตนาคน เพราะเมืองนี้เมื่อมองจากแต่ไกลแล้วจะเหมือนพญานาคนอนอยู่ริมน้ำ โดยบริเวณสบ-ออบ (Sopop) จะเหมือนปากพญานาค ส่วนสบคานเป็นหัวพญานาค และตัวพญานาคยาวตั้งแต่ภูข้างทางทิศเหนือจรดภูข้างน้อยทางทิศใต้ สำหรับการเกิดอาณาจักรล้านช้างนั้นตำนานกล่าวถึงเจ้าฟ้าจ๋มซึ่งสืบเชื้อสายมาจากขุนลา ได้สมรสกับนางแก้วธิดาภคิตรีขอม เจ้าฟ้าจ๋มมีฝีมือในการสู้รบ รบชนะกษัตริย์เมืองพรมหัตตจึงแบ่งเมืองออกเป็น 9 เขต ให้พญาต่าง ๆ ปกครองแต่ละเขต แล้วส่งส่วนให้เจ้าฟ้าจ๋มเป็นข้า ข้าราชการ หรือทองคำ เจ้าฟ้าจ๋มขยายอาณาจักรไปกับเจ้าสามพระยาแห่งล้านนา ได้พวกข่าไว้ในอำนาจ ส่งผู้แทนมาทูลกับอยุธยาแต่กษัตริย์อยุธยาแจ้งว่าเราเป็นพี่น้องกันตั้งแต่สมัยขุนบรมจึงไม่รบด้วย แต่จะยกธิดาชื่อแก้วสุพาให้ ในที่สุดฟ้าจ๋มได้เป็นใหญ่และสถาปนาตนเป็นพระเจ้าฟ้าจ๋มแห่งอาณาจักรล้านช้าง ได้แต่งตั้งเสนาอำมาตย์และกำหนดคิรีตคองต่าง ๆ โดยเฉพาะการบูชาผีต่าง ๆ และการฆ่าควายบูชาผี

ลักษณะการปกครองของลาวน่าจะคล้ายคลึงกับของไทยคำไทยวในระบะแรกก่อนที่จะเกิดอาณาจักรล้านช้าง ตามพงศาวดารล้านช้างลูกของขุนบรมที่ไปสร้างเมืองฮัว (เมืองหลวงพระบาง) คือขุนลา ขุนลาจะปกครองเมืองฮัวในลักษณะเจ้าเมืองปกครองเมือง อย่างไรก็ตามเมืองหลวงพระบางน่าจะเคยเป็นเมืองหลวงในอาณาจักรสิบสองจุไทยด้วย จากการเรียกชื่อเมืองว่าเมืองหลวง เมื่อเกิดอาณาจักรล้านช้างขึ้นจึงได้มีการปกครองในลักษณะเป็นกษัตริย์ปกครองอาณาจักร พระเจ้าฟ้าจ๋มเป็นผู้นำองค์แรกที่ปกครองในฐานะกษัตริย์ รายละเอียดของรูปแบบการปกครองของลาวมีอยู่น้อยเมื่อเทียบกับกลุ่มอื่น ถึงแม้ชื่อตำแหน่งผู้นำและขุนนางต่าง ๆ ที่ Pavie ระบุไว้ในตำนานอาณาจักรล้านช้างจะคล้ายคลึงกับตำแหน่งผู้นำและขุนนางของไทยกลุ่มอื่น ๆ เช่น เจ้าฟ้า พญา หมื่น ขุน เจ้าเมือง แต่ก็ไม่มีข้อมูลเพียงพอว่าตำแหน่งเหล่านี้มีความสำคัญลดหลั่นกันอย่างไร และรับผิดชอบทำหน้าที่อะไร อาจสรุปรูปแบบการปกครองของกลุ่มลาวได้เป็นสองแบบคร่าว ๆ ดังนี้

รูปแบบการปกครองในช่วงก่อตั้งเมืองฮัวหรือเมืองเชียงคังเชียงทอง ระบะนี้การปกครองน่าจะเป็นระดับเมืองเช่นเดียวกับกลุ่มไทยคำไทยว โดยมีเจ้าเมืองเป็นผู้นำเรียกตำแหน่งเจ้าเมืองว่าขุน ส่วนขุนนางจะมีชื่อตำแหน่งว่าอย่างไรไม่ปรากฏ ลูกของขุนจะเรียกว่าท้าว

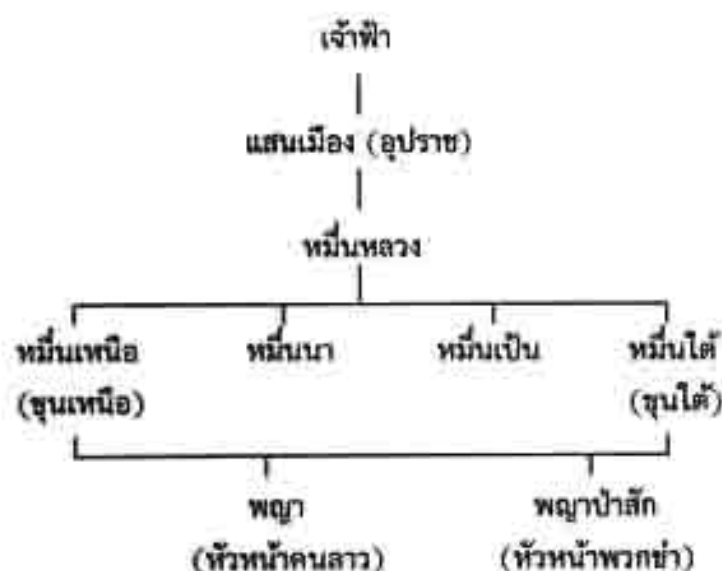
ในพงศาวดารลาวบ้านขุนลอ มีบันทึกถึงการเปลี่ยนคำเรียกตำแหน่งผู้นำของเชียงคังเชียงทองไว้ กล่าวคือ ในยุคแรก เรียกผู้นำว่า "ขุน" ดังเช่นที่ราชวงศ์ของขุนลอเป็นขุนสืบต่อกันมา 14 ชั่วจนถึงขุนสูง แต่ขุนสูงนั้นเป็นผู้นำที่ "...ปู้้อยู่บำไโบราณจาริต มักมังฮิตคองผู้เฒ่าผู้แก่..." การที่ขุนสูง "...ปู้้อยู่ชอบราชธรรม..." ทำให้ "...หังหลายจึงมาแปลงโวหารเรียกนามกษัตริย์ใหม่

ให้เป็นท้าว บิให้เป็นขุนคังเก่า..." ผู้นำที่สืบจากขุนสูงลงมาจึงมีตำแหน่งเป็นท้าวอีก 6 ชั่ว หลังจากนั้นจึงเปลี่ยนมาใช้คำว่าพระยาสืบมา

ความในพงศาวดารตอนนี้ ดูจะสอดคล้องกับความหมาย และเน้นให้เห็นถึงระดับที่แตกต่างกันระหว่างคำว่า ขุน กับ ท้าว ในการปกครองยุคต้นของลาวที่กล่าวมา การเปลี่ยนมาเรียกผู้ปกครองที่ประพฤติดัวไม่เหมาะสมว่า ท้าว แสดงถึงการลดศักดิ์ของผู้นำลงเสมอเพียงระดับบุตรของผู้นำในยุคก่อน ๆ แต่สิ่งที่น่าสนใจก็คือการที่ผู้อยู่ใต้ปกครองสามารถ "ประเมิน" และ "ลงโทษ" ผู้ปกครองของตนได้

รูปแบบการปกครองเมื่อเกิดอาณาจักรล้านช้าง การปกครองในระยะนี้จะซับซ้อนขึ้น เพราะผู้นำรัฐมีฐานะเป็นเจ้าฟ้า เจ้าฟ้าจะมีอุปราชซึ่งเรียกตำแหน่งว่า **แสนเมือง** ขุนนางระดับสูงสุดเรียกว่า **หมื่นหลวง** รองลงมาเป็นขุนที่รับผิดชอบคนละด้าน ได้แก่ **ขุนใต้** (Khun Thai) (รับผิดชอบด้านหลัง) และ **ขุนเหนือ** (รับผิดชอบด้านหน้า) นอกจากนี้เมื่อตั้งอาณาจักรล้านช้างสมบูรณ์แล้วยังขยายตำแหน่งขุนนางเป็น 4 ตำแหน่ง เป็นตำแหน่งหมื่น ได้แก่ **หมื่นนา** **หมื่นเปน** (Pen) **หมื่นเหนือ** และ **หมื่นใต้** (Thai) สำหรับหัวหน้าของพวกเขามีตำแหน่งว่า **พญาป่าสัก** (Phya Passak) ส่วนขุนนางที่อยู่ใต้การปกครองของหมื่นทั้งสี่ก็เรียกว่า **พญา**

อาจแสดงโครงสร้างการปกครองของลาวได้ดังนี้

อนึ่งการปกครองของลาวตอนต้นอาณาจักรล้านช้างนั้น จารูธรรม ได้ให้รายละเอียดรูปแบบโครงสร้างทางการปกครองของพระเจ้าฟ้างุ้มในส่วนตำแหน่งข้าราชการไว้ดังนี้

แม่ทัพใหญ่	แสนเมือง
แม่ทัพทั้งห้า	หมื่นหลวง เมืองขวา เมืองซ้าย เจ้าภูมิเหนือ เจ้าภูมิใต้
เจ้ากรมตำรวจหน้า	หมื่นหน้า 1 พระยาแพน 1
เจ้ากรมตำรวจหลัง	หมื่นนาเหนือ หมื่นนาใต้
ผู้พิพากษาศาลฝ่ายหน้า	

หลังจากนั้น จารุวรรณได้รวบรวมรายชื่อตำแหน่งข้าราชการของอาณาจักรล้านช้าง จาก คัมภีร์พระธรรมศาสตร์โบราณ ซึ่งถือเป็นกฎหมายเก่าของลาวมาแสดงไว้ค่อนข้างละเอียด แต่มิได้ระบุคุณสมบัติของรายชื่อดังกล่าว อย่างไรก็ตาม การจัดแบ่งการปกครองที่ประกอบด้วย อัครมหาเสนาบดี 2 ตำแหน่ง จตุสดมภ์ และ อัฐรสดมภ์ ไม่น่าจะมีความเก่าแก่เกินกว่า ประมาณสมัยกลางกรุงศรีอยุธยา

หลักฐานเกี่ยวกับการจัดการปกครองของอาณาจักรล้านช้างอีกชิ้นหนึ่งเป็นบันทึกการเดินทางในอาณาจักรล้านช้างของบาทหลวงชาวฝรั่งเศส ชื่อ เลอริเย หรือ เลอริอา ซึ่งกล่าวไว้ว่า พระเจ้าแผ่นดิน (หรือเจ้าชีวิต หรือ สมเด็จพระเจ้า) เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในทางปกครอง ตักดินาที่สำคัญที่สุดมี 8 ตำแหน่ง เป็นตำแหน่งมหาอุปราช 1 ตำแหน่ง มีหน้าที่เป็นผู้ช่วยพระเจ้าแผ่นดินในทุกด้านรวมทั้งเป็นผู้สำเร็จราชการในยามแผ่นดินว่างกษัตริย์ อีก 7 ตำแหน่งนอกจากนั้น เรียกว่า อุปราช ทำหน้าที่เป็นเจ้าแขวงปกครองดินแดนส่วนต่างๆของอาณาจักรที่แบ่งออกเป็น 7 เขต

ข้อมูลชุดนี้ มีอายุในราวปลายพุทธศตวรรษที่ 22 หรือราวครึ่งหลังของกรุงศรีอยุธยา จารุวรรณได้เสนอว่า การปกครองดังกล่าว คล้ายกับการปกครองของไทยคำในเขตสิบสองจุไทย (ดู แผนภูมิเปรียบเทียบ)

งานของเลอริเยะได้ให้ข้อมูลเรื่องกรรมสิทธิ์ในที่ดินและทรัพย์สินทั้งหลายไว้โดยสังเขป ด้วย กล่าวคือ พระเจ้าแผ่นดินเป็นเจ้าของดินและน้ำทั้งปวงในราชอาณาจักร ทรงมีสิทธิที่จะยกให้ใครก็ได้ ราษฎรไม่มีสิทธิในที่ดิน รวมทั้งไม่มีสิทธิสืบทอดในทรัพย์สินทั้งหลาย พระเจ้าแผ่นดินจะแบ่งที่ดินให้พระราชวงศ์ ซึ่งก็จะอนุญาตให้ราษฎรทำกินโดยแบ่งผลประโยชน์ให้เป็นการตอบแทน

งานอีกชิ้นหนึ่งของนักวิชาการชาวญี่ปุ่นชื่อ Ayabe ศึกษากลุ่มคนลาวไทล้านครเวียงจันทน์ จากเอกสาร T. Ayabe. The Village Structure of Lowland Lao : A Case of Ban Pha Khao (1959) และ Tai Ethnic Group : Their Society and Culture (1971) (อ้างใน Tanabe 2538) Ayabe ได้สำรวจโครงสร้างทางสังคมระดับหมู่บ้าน เครือญาติ และประเพณีทางศาสนาที่เกี่ยวข้องพันกับการพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของคนไทกลุ่มต่าง ๆ และได้เสนอว่าการเคลื่อนย้ายลงมาทางใต้ของคนไท ได้ทำให้เกิดความอ่อนแอของหมู่บ้าน ระบบเครือญาติ และสถาบันครอบครัว ในขณะที่รัฐมีอำนาจมากขึ้น

ตำแหน่งข้าราชการพลเรือนสามัญกระทรวงมหาดไทย

พระเจ้าแผ่นดิน

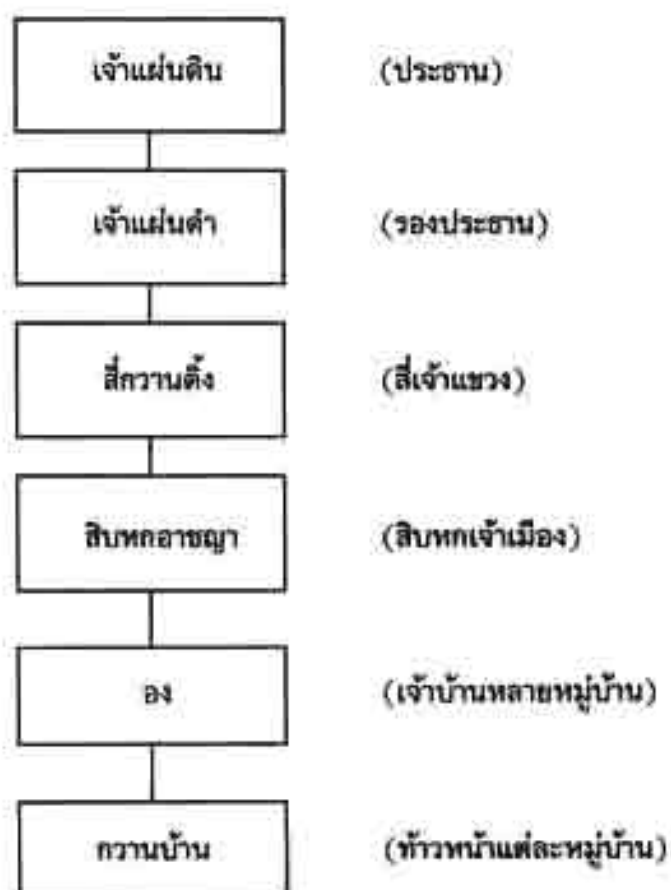
ฝ่ายแผ่นดิน (3 ตำแหน่ง)	เสนาบดีฝ่ายขวา (10 พระยา)	เสนาบดีฝ่ายกลาง (เจ็ดพระยา)	เสนาบดีฝ่ายซ้าย (สิบพระยา)	ฝ่ายทหาร (หกพระยา)	ฝ่ายพราหมณ์ (สิบพระยา)
1. เจ้าอุปราช	1. เมืองแสน	1. เมืองกลาง	1. เมืองจัน	1. สุโข	1. ขามุนี
2. เจ้าราชวงศ์	2. เมืองขวา	2. พระขุน	2. เมืองซ้าย	2. คามุน	2. ขาโนนิต
3. เจ้าราชบุตร	3. เชียงเหนือ	3. พระโยธา	3. เชียงใส	3. เวียงแก	3. ขามาต
	4. เมืองราม	4. ขามุน	4. เมืองปาก	4. เวียงคำ	4. ขาเนต
	5. เชียงสา	5. สิงหนาม	5. สาขา	5. อุปราช	5. ขาพิพรส
	6. พันนา	6. สิมุด	6. เมืองคุก	6. หมื่นเสมอใจ	6. ขาก้าน
	7. สองเมือง	7. สีสุน	7. พันหลวง		7. มหาโนนิต
	8. นาเหนือ		8. ชีไล		8. ราชวัด
	9. หมื่นหน้า		9. นาใต้		9. ขุดทามนตรี
	10. น้ำพุ		10. เมืองแพน		10. แสนไชยงศยศ

แผนภูมิลักษณะการปกครองอาณาจักรล้านช้าง

ที่มา : จารุวรรณ ธรรมวัตร (ม.ป.ป.) หน้า 95.

แผนภูมิลักษณะการปกครองสิบสองจุไท

ที่มา : จารุวรรณ ชรรมวัตร (ม.ป.ป.) หน้า ๑๑.

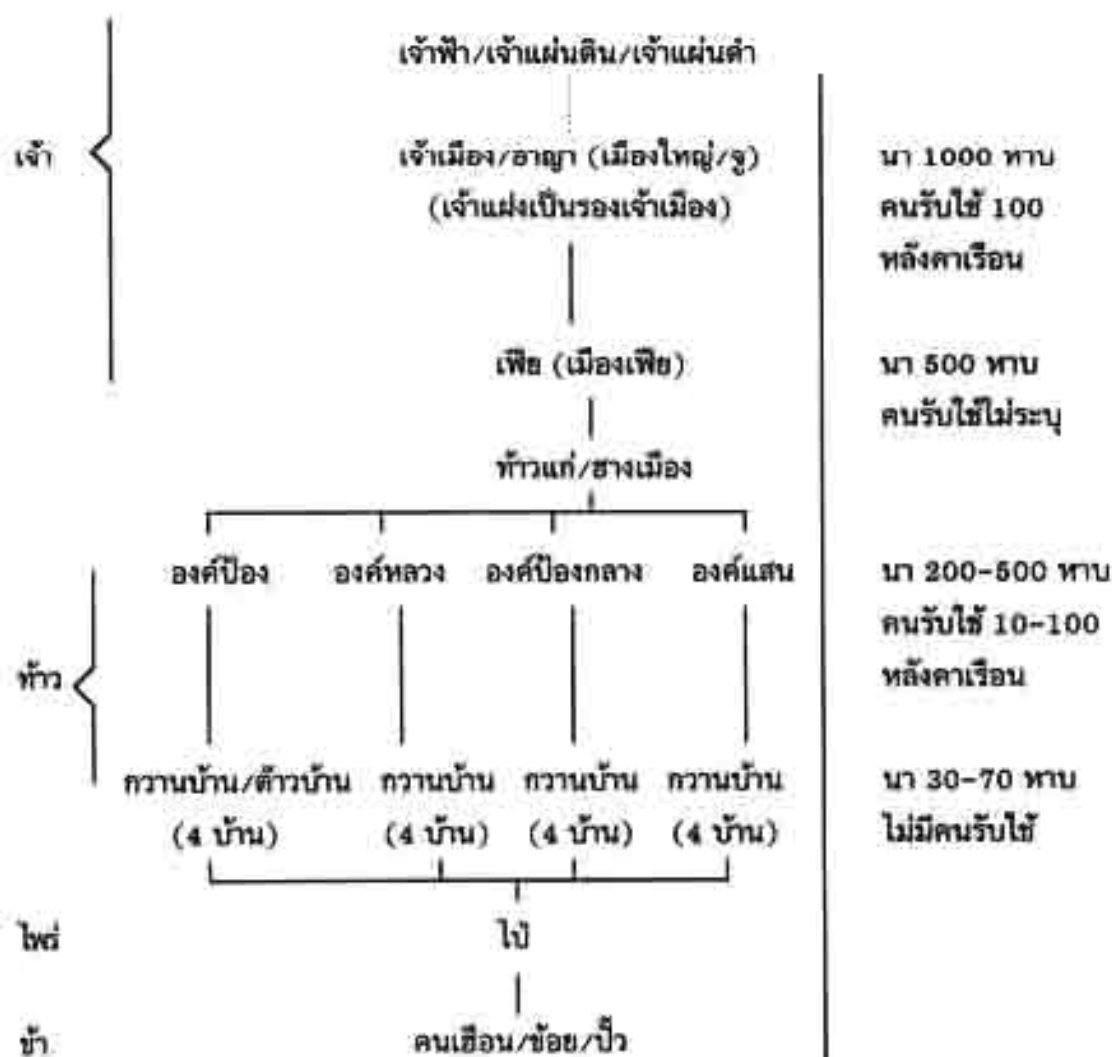
รูปแบบการเมืองการปกครองไทดำ-ไทขาว

รูปแบบการปกครองของกลุ่มคนไทในบริเวณตอนเหนือของเวียดนามปัจจุบัน และมีบางกลุ่มอยู่ในประเทศลาวและตอนใต้ของประเทศจีน คนไทกลุ่มนี้มีชื่อเรียกย่อย ๆ ต่างกันไป เช่น ไทดำ ไทขาว ไทแดง ไทเมืองหวาด ไทเมืองเต็ก ไทฮ้อ ฯลฯ ซึ่งอาจเรียกรวม ๆ กันในการวิจัยครั้งนี้ว่ากลุ่มไทดำ-ไทขาว คนไทกลุ่มนี้มีบรรพบุรุษที่เคยอยู่ในอาณาจักรสิบสองจุไทย ซึ่งคาดว่าน่าจะตั้งขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 14 ตามตำนานของเมืองหม้วย (คือเมืองดอนเจาในเวียดนามปัจจุบัน) กล่าวว่าปู่ส้านเชื้อผู้เป็นลูกท้าวสองได้รวบรวมพี่น้องได้แก่ ชุนล่อ ชุนเจียง ชุนควาง ชุนทอง และชุนแสว ขยายบ้านเมืองออกไปจนตั้งเป็นสิบสองจุไทยในอาณาจักรสิบสองจุไทยนี้ เจ้าเมืองแต่ละคนปกครองชุมชนมีฐานะเท่า ๆ กัน และปกครองดูตามเห็นว่าเหมาะสมโดยไม่ต้องขอความเห็นจากผู้อื่น (วรรณศักดิ์พิจิตร : 5)

อย่างไรก็ตาม มีบางระยะในประวัติศาสตร์ที่ชาวไทดำ-ไทขาวได้อยู่ภายใต้รูปแบบการปกครองไปถึงระดับที่มีการรวมศูนย์เมืองทั้งหลายไว้ที่เมืองหลวงและมีผู้ปกครองระดับเจ้าฟ้า ดังได้พบว่า มีเมืองที่มีฐานะเป็นเมืองหลวง 3 แห่งด้วยกัน ได้แก่ เมืองหลวงพรรษา เมืองหลวงน้ำทา และเมืองหลวงภูคา แต่เมืองเหล่านี้ไม่ได้ตั้งอยู่ในประเทศเวียดนามเลยในปัจจุบัน

สำหรับการปกครองในระดับเมืองนั้น เจ้าเมืองมีชื่อเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่าอาญา เจ้าเมืองหรืออาญาเป็นเจ้าเมืองใหญ่ระดับจุ มีศักดินาถึง 1000 หาบ (มีพื้นที่ครอบครองที่ผลิตข้าวได้ถึง 1000 หาบ) เจ้าเมืองจะมีผู้ช่วยเรียกว่าเจ้าแม่เป็นรองเจ้าเมือง ส่วนเจ้าเมืองเล็กที่เรียกว่าเมืองเพีย จะมีหัวหน้าเรียกว่าเพีย กินนา 500 หาบ ตำแหน่งตั้งแต่เจ้าเมืองลงมาถึงเพียถึงเป็นพวกเจ้าถัดจากเพียลงไปจะเป็นระบบการปกครองคล้าย ๆ สี่เซ็งของพวกไทลื้อ แต่ของไทดำไทขาวเรียกว่าหัวแม่ฮางเมือง ประกอบด้วยสามัญชนซึ่งดำรงตำแหน่งสำคัญ 4 ตำแหน่ง ได้แก่ องค์ป้อม องค์หลวง (หรือองค์หอหลวง) องค์ป้อมกลาง และองค์ปิ่น กินนา 200 - 500 หาบตามลำดับความสำคัญ ในระดับหมู่บ้านที่ขึ้นกับเมืองเพีย เรียกหัวหน้าหมู่บ้านว่า กวานบ้านหรือตัวบ้าน กินนาได้ 30 - 70 หาบ สามัญชนที่อยู่ในหมู่บ้านเรียกว่าไป่ (คือไพร่) และผู้ที่ป็นข้ารับใช้เรียกว่าคนเหือน หรือ ข้อย หรือ ปั่ว

รูปแบบการจัดการปกครองของไทดำไทขาว มีลักษณะดังนี้

วรรณศักดิ์พิจิตร (ม.ป.ป.) ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับรูปแบบการปกครองของสิบสองจุไทในระบอบที่ฝรั่งเศสเข้ามาครอบครองอินโดจีนในศตวรรษที่ 19 ไว้ด้วย โดยฝรั่งเศสได้เพิ่มจำนวนจุเป็น 16 จุไท แต่ข้อมูลดังกล่าวไม่ใช่รูปแบบการปกครองโดยคนไทยเองจึงไม่น่ามาเสนอไว้ในการประมวลสถานภาพองค์ความรู้ครั้งนี้

3.2 บทสังเคราะห์และจัดองค์ความรู้ใหม่ว่าด้วยระบบการเมืองการปกครองของคนไทย
ข้อมูลที่ได้ประเมินแล้วสามารถนำมาสังเคราะห์ ศึกษาและสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ว่า
ด้วยระบบการเมืองการปกครองของคนไทยดังหัวข้อต่อไปนี้

- 3.2.1 การก่อรูปและวิวัฒนาการของรัฐไทย
 - 3.2.2 อิทธิพลของระบบการเมืองการปกครองอื่น ๆ ต่อรัฐไทย
 - 3.2.3 รูปแบบการปกครองของรัฐไทย
- องค์ความรู้ที่จัดขึ้นใหม่มีเนื้อหา ดังนี้

3.2.1 การก่อรูปและวิวัฒนาการของรัฐไทย

การทำความเข้าใจระบบการเมืองการปกครองของชนชาติไทยมีความเกี่ยวข้องกับ
วิวัฒนาการของรัฐไทยและการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของชนชาติไทยเป็นอย่างมาก การวิเคราะห์ทฤษฎี
ว่าด้วยระบบการเมืองการปกครองของไทยจึงต้องอาศัยข้อมูลพื้นฐานในเรื่องดังกล่าว

ฟีโนต์ (Les etudes indochinoise 1908) ได้วิเคราะห์จากชนชาติไทยเคลื่อนย้าย
เข้าสู่ที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและอินโดจีนในลักษณะของชนชาติที่มีการผสมผสานทางวัฒนธรรม
ร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่อาศัยอยู่ในบริเวณเหล่านี้ ฟีโนต์บรรยายถึงการเคลื่อนย้ายของคนไทย
ในลักษณะการไหลบ่าของน้ำไว้ดังนี้

การเดินทางของคนเชื้อชาติเด่นพิเศษนี้ควรจะใช้คำว่าเป็นการไหลบ่าของน้ำจะ
เหมาะสมกว่า เพราะเป็นการเคลื่อนที่ที่มีความแนบเนียนและอ่อนตัวประคองน้ำ มีกำลัง
คุดหน้า อยู่ใต้ฟ้าใดก็เข้ากับสีของฟ้านั้น เข้าไปยังฝั่งน้ำใดก็ปรับรูปเข้ากับฝั่งน้ำนั้น
แต่ในทุกประการ ภายใต้ลักษณะผิวหน้าอันหลากหลายก็ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์
ประจำชาติและภาษาของตนไว้ได้ และยังมีช่างออกไปประคองผืนใหญ่ที่คลี่คลุมจีน
ตอนใต้ คลุมแคว้นตังเกี๋ย ลาว สยาม ตลอดไปจนถึงพม่าและแคว้นอัสสัม

ฟีโนต์ อ้างใน Coedes 1962

เซอแดส์ (Coedes 1962) มีความเห็นคล้ายกับฟีโนต์ว่าชนชาติไทยแทรกซึมเข้ามาใน
อินโดจีนอย่างช้า ๆ เป็นเวลานานแล้ว คนไทยคงจะได้มีการจัดระเบียบการปกครองและใช้ระบอบ
ศักดินาแล้ว ดังที่พบร่องรอยอยู่ในนครต่าง ๆ ในลาว รัฐฉานในพม่าและตอนเหนือของแคว้น
ตังเกี๋ย การเคลื่อนย้ายนี้ไม่ได้เกิดในลักษณะการรุกราน แต่เป็นการผสมผสาน รัฐไทยน่าจะเกิด
ขึ้นตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 8 แล้วในอาณาจักรน่านเจ้า โดยที่มีคนไทยเป็นประชาชน แต่ผู้ปกครอง
ของน่านเจ้าอาจเป็นคนอีกชาติหนึ่ง เซอแดส์ยังได้ระบุอีกด้วยว่า ชนชาติไทยได้ผสมผสาน
กับชนพื้นเมืองเดิมและยกระดับชนพื้นเมืองเหล่านี้ให้เป็นชาวพื้นเมืองที่วิวัฒนาการแล้ว

ทฤษฎีของการเกิดรัฐไทยโดยการเคลื่อนย้ายของสู่ที่ราบพร้อมกับปรับตัวให้ผสมผสาน
กับชาติพันธุ์อื่นในบริเวณที่เคลื่อนย้ายเข้าไปเป็นทฤษฎีที่เชื่อมโยงมิติทางนิเวศวิทยาและ
มิติทางสังคมเข้าด้วยกัน และเป็นต้นแบบที่นักวิจัยเรื่องชนชาติไทยในเวลาต่อมาใช้เป็นแม่

บทที่จะสนับสนุนหรือโต้แย้ง มิตินทางนิเวศวิทยาได้แก่ การเคลื่อนย้ายของคนไทลงสู่ที่ราบ ที่กว้างใหญ่กว่าเดิม ซึ่งจะต้องเกี่ยวข้องกับการทำนา ลำ การทอผ้า และการถือครองที่ดิน ส่วนมิตินทางสังคมได้แก่ การผสมผสานของคนไทกับคนกลุ่มอื่น ๆ ด้วยการแต่งงาน การเผยแพร่ความเชื่อและศาสนา การรวมตัวในรูปสหพันธรัฐ และการเผยแพร่รูปแบบการจัดระเบียบทางการเมืองในรูป "เมือง" ทั้งสองมิตินี้ได้มีปฏิสัมพันธ์เป็นเงื่อนไขซึ่งกันและกัน และก่อรูปแบบของระบบการเมืองการปกครองไท

ตลอดเวลาอันยาวนานตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 5 จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 13 อันเป็น ศตวรรษที่อาณาจักรสุโขทัยได้เกิดขึ้น รัฐไทและระบบการเมืองการปกครองไทได้ก่อรูปและปรับเปลี่ยนไปตามการมีปฏิสัมพันธ์กับรัฐและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่อยู่ใกล้เคียงกัน ข้อมูลที่ระบุระยะเวลาเก่าที่สุดที่เกิดรัฐไทขึ้นคือ งานของ Elias (1876) ที่ระบุว่า อาณาจักรเมอ ตั้งขึ้นใน ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 6 เป็นอาณาจักรของกลุ่มไทใหญ่ มีผู้ครองอาณาจักรชื่อ ขุนโล ครองเมือง ปง (ตำนานเมืองปง) (ดูตารางที่ 1 ประกอบ) รัฐเมอและรัฐปงนี้ตั้งอยู่บนลุ่มน้ำเมอ อาณา จักรเมอขยายอาณาเขตไปจนถึงเมืองของห้วย ลุ่มน้ำคง (สาละวิน) และแคว้นอัสสัม ไทเมือง เมอครอบคลุมพื้นที่บริเวณพม่า อินเดีย จีนตอนใต้ และไทยภาคเหนือ ในบริเวณลุ่มน้ำสาละวิน อิรวดี พรหมบุตร อาณาจักรเมอขยายตัวตลอดตั้งแต่ศตวรรษที่ 6 จนถึงศตวรรษที่ 11 จึงหยุด ขยายตัวเพราะพระเจ้าอโนรธาของอาณาจักรพุกามขยายตัวมาปิดเส้นทางคาราวะดินแดนของ อาณาจักรเมอ รายละเอียดของอาณาจักรเมอนี้ใกล้เคียงกับตำนานสิงหนวัติซึ่งระบุว่าสิงหนวัติ เป็นผู้นำไทใหญ่ที่ขยายอาณาจักรไปจนถึงดงเกีย และได้ตั้งอาณาจักรที่เชียงแสน Elias ให้ข้อมูล จากตำนานต่าง ๆ รวมทั้งตำนานสิงหนวัติในการระบุการเกิดอาณาจักรเมอ ส่วน Wyatt (1982) ซึ่งได้ค้นคว้าจากข้อมูลประวัติศาสตร์หลาย ๆ แหล่งเพียงแต่อ้างว่า ตำนานขุนบรมฉบับเมือง เชียงขวาง ซึ่งกล่าวถึงการสร้างบ้านแปงเมืองของลูกเจ็ดคนของขุนบรมได้ระบุไว้ว่าเหตุการณ์นี้ เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 698 (Wyatt 1982 : 10)

ลักษณะของรัฐไทที่เกิดขึ้นในขณะนี้ป็นรัฐที่มีผู้นำเป็นเพียงหัวหน้าที่เรียกว่าขุนปกครอง เมือง อย่างไรก็ตามประชาชนที่อยู่ในรัฐไทก็ประกอบด้วยชาติพันธุ์ทั้งที่เป็นไทและเป็นคนกลุ่ม อื่นแล้ว ต่อมาในศตวรรษที่ 7 ก็มีรัฐไทอีกแห่งหนึ่งเกิดขึ้นในลาวคือเมืองเชียงดงเชียงทองหรือ เมืองขัว รูปแบบการปกครองยังคงเป็นเพียงรัฐเล็ก ๆ ที่ผู้นำเป็นขุนเช่นกัน จนกระทั่งศตวรรษ ที่ 12 - 14 จึงเกิดอาณาจักรสำคัญเต็มรูปแบบได้แก่อาณาจักรมวหลวงของไทใหญ่ อาณาจักร อาหมของไทอาหม อาณาจักรเชียงรุ่งของไทลื้อ และอาณาจักรล้านช้างของลาว อาณาจักรเหล่านี้ เกิดขึ้นในระยะใกล้เคียงกับที่พวกมองโกลรุกรานลงมาทางใต้และปราบปรามอาณาจักรสำคัญได้ แก่ อาณาจักรขอมและอาณาจักรพุกามราบคาบลงไป อาจกล่าวได้ว่าคริสต์ศตวรรษที่ 12 - 14 คือช่วงที่รัฐไทเติบโตจากเมืองที่มีผู้ปกครองระดับหัวหน้าหรือเจ้าเมือง (Chiefdom) ไป เป็นรัฐอาณาจักรที่มีผู้ปกครองระดับกษัตริย์ (Kingdom) สภาพดังกล่าวเกิดขึ้นกับไททุก กลุ่มยกเว้นกลุ่มไทดำไทขาวซึ่งยังคงเป็นเมืองและพัฒนาเป็นสหพันธรัฐสิบสองจุไทในศตวรรษที่

17 อาจมีช่วงเวลาหนึ่งที่กลุ่มไทดำ-ไทขาวอยู่ภายใต้รูปแบบการปกครองแบบอาณาจักรแต่ผู้นำรัฐและเมืองหลวงมิได้อยู่ในเขตไทดำไทขาว แต่อยู่ในเขตลาวหรือสิบสองปันนา หรืออยู่ภายใต้การปกครองของเวียตนาม จึงถือว่าเมืองไทดำไทขาวเป็นเมืองสามฝ่ายฟ้า แปลว่าต้องขึ้นอยู่กับศูนย์กลางอำนาจสามศูนย์ ได้แก่เมืองหลวงพระบาง (หรือเมืองหลวงน้ำทาและเมืองหลวงภูคา), เมืองเชียงรุ่งและเมืองแดง

หลังจากระยะเวลาดังกล่าวรัฐไทแต่ละแห่งมีวิวัฒนาการคลี่คลายไปตาม ๆ กัน อาณาจักรอาหมและมวหลวงล่มสลายไป รูปแบบการปกครองกลับไปเป็นเมืองเหมือนแต่ก่อน อาณาจักรเชียงรุ่งค่อนข้างเป็นปึกแผ่นอยู่เป็นเวลาถึง 700 ปี เพราะระบบแสตมป์ที่จีนปกครอง ส่วนอาณาจักรล้านช้างก็สลายตัวเป็นอาณาจักรย่อย ๆ ที่เล็กกว่าเดิม การผันแปรจากเมืองเป็นอาณาจักรและจากอาณาจักรกลับมาเป็นเมืองจึงเกิดขึ้นเกือบในทุกรัฐไท และน่าจะได้มีความพยายามทำให้รัฐไทอ่อนแอลงโดยอาณาจักรอื่นดังเช่น ข้อมูลของมิชชันนารีระบุว่าเจ้าฟ้าเชียงรุ่งที่ปกครองอาณาจักรเชียงรุ่งในปี 1893 คิดฝันและอยากจะทำศึกชิงตามหาชาติคืนจากมิชชันนารี เราอาจสรุปวิวัฒนาการของรัฐไทในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 6 - 20 ได้ดังปรากฏในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 วิวัฒนาการของรัฐไทในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 6 - 20 : จากเมืองสู่อาณาจักร - จากอาณาจักรสู่เมือง

ไทอาหม	ไทใหญ่	ไทลื้อ	ลาว	ไทดำ/ไทขาว
ศ.13 อาณาจักร อาหม	ศ.6/8 อาณาจักร มว ศ.11 ศ.12/14 อาณา จักรมวหลวง	๑ เมือง ๑ อาณาจักร แสนหวี ศ.13 อาณาจักร เชียงรุ่งสิบ สองปันนา	ศ.7 ขุนบรม ๑ เชียงตุงเชียง ทอง (เมืองขัว /ขาว)	ศ.13 เมือง
	ศ.15/16 อาณา จักรมวหลวง ล่มสลาย เมือง/รัฐเจ้าฟ้า (Principalities)		ศ.13 อาณาจักร ล้านช้าง ศ.18 อาณาจักร ล้านช้างสลา ยัว เป็น หลวงพระบาง เวียงจันทน์ จันทบุรี พัวพัน	ศ.17 อาณาจักร สิบสองเจ้าไท /สิบสองจุไท
ศ.19 รัฐอัสสัม (อังกฤษ)	ต้น ศ.20 สหพันธรัฐ- ไทใหญ่ (อังกฤษ)	ศ.20 แคว้น ปกครองตน เองสิบสอง ปันนา (จีน)	ศ.19 อาณาจักร ลาว (ฝรั่งเศส)	ศ.19 แคว้น สิบสองเจ้าไท (ฝรั่งเศส)

ที่มา : สังเคราะห์จากข้อมูลแหล่งต่าง ๆ โดยผู้วิจัย

3.2.2 อิทธิพลของระบบการเมืองการปกครองอื่น ๆ ต่อรัฐไทย

มีแนวทางสันนิษฐานของระบบการปกครองของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ออกเป็น 2 แนวดังนี้

(1) อิทธิพลของระบบการปกครองของอาณาจักรที่สถาปนาอย่างเข้มแข็งแล้วในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และใกล้เคียง ได้แก่ จีน ขอม มอญ และจามปา คาดว่ากลุ่มคนไทยอยู่ได้อานาจจีนแต่เดิม ได้รับเอารูปแบบการจัดระเบียบเชิงพื้นที่ทางสังคม (social space) จากจีน สมัยราชวงศ์ฮั่น คำศัพท์ที่ใช้เรียกผู้นำจึงเป็นคำที่มีรากศัพท์จากภาษาจีน ได้แก่ คำว่า ชุน และคำว่า เจ้า

คำว่า ชุน ในภาษาจีน Jun (Kjun) แปลว่า sovereign ภาษาไทยและลาวมาใช้ในความหมายว่า prince, king

คำว่า ท้าว ในภาษาจีน Tao แปลว่า head, หรือ Tou แปลว่า province, way, law

คำว่า เจ้า ในภาษาจีน Chao แปลว่า prince

นอกจากนี้ยังพบว่าตำแหน่งขุนนางลดหลั่นไปเป็น ลำดับขั้นนั้นเหมือนกับโครงสร้างระบบราชสำนักของจีน และการจัดแบ่งที่นาโดยให้ที่นาเป็นของส่วนกลางและให้ที่นาส่วนที่ดีที่สุดเป็นของผู้ปกครองเหมือนระบบการจัดที่นาที่เรียกว่านาแบบตัวอักษรบ่อของจีนโบราณ ก่อนราชวงศ์ฮั่น สันนิษฐานได้ว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างรัฐศักดินาเก่าแก่ในจีนกับรัฐไทยที่เกิดขึ้นในเวลาต่อมา เป็นความสัมพันธ์ที่มีรากลึกกว่ารูปแบบการปกครองของจีนหลังสมัยราชวงศ์ฮั่น

สำหรับอิทธิพลของอินเดียเป็นที่น่าสนใจที่ชนชาติไทยไม่ได้รับอิทธิพลในเรื่องรูปแบบการปกครองที่มีพระราชา และการจัดโครงสร้างชนชั้นเป็นระบบวรรณะของอินเดียเลย เชอแดสระบุว่า ระบบฐานันดรศักดิ์ที่ใช้ในรัฐขอมได้อิทธิพลมาจากอินเดีย รัฐขอมจึงมีกษัตริย์ซึ่งเป็นศูนย์กลางของระบบการปกครอง แต่ระบบฐานันดรของขอมเป็นการตั้งฐานันดรขึ้นเพื่อแบ่งภาระกิจกันทำ โดยที่รัฐขอมไม่ได้รับระบบวรรณะของอินเดีย การที่รัฐไทยได้รับเอาระบบศักดินามาใช้น่าจะเป็นอิทธิพลของจีนมากกว่าอินเดีย เพราะระบบศักดินาก็ใช้อยู่ในตอนเหนือของแคว้นดังกล่าวอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม รัฐขอมได้รับเอากฎหมายธรรมศาสตร์ของอินเดียมาใช้ แต่ผสมผสานเข้ากับหลักพื้นเมืองด้วย ดังได้พบว่า คำพิพากษาคดีที่จารึกไว้ในแผ่นศิลานั้นใช้ภาษาสันสกฤตเมื่ออธิบายคดีความตามตัวบทกฎหมายแต่ใช้ภาษาเขมรเมื่อกล่าวถึงข้อเท็จจริงของเหตุการณ์

มีแนวสันนิษฐานว่ารัฐไทยในระยะต้นได้รับอิทธิพลทางความคิดในเรื่องการปกครองจากอาณาจักรขอมและมอญเช่นกัน คำว่าขุนนอกจากจะเป็นคำจีนแล้วก็เป็นคำยืมจากภาษาเขมรแต่โบราณตั้งแต่ศตวรรษที่ 7 ได้อีกด้วย เชอแดส, เอเลียส และฟิโนต์ เป็นนักคิดที่เชื่อเช่นนี้ ได้มีการพบจารึกเก่าที่อำเภอด่านซ้าย ระบุเรื่องการเป็นพันธมิตรระหว่างกลุ่มลาวและไทในศตวรรษที่ 16 ซึ่งแยกกันรับวัฒนธรรมทางภาษา โดยลาวรับตัวอักษรแบบมอญ แต่ไทรับตัวอักษรแบบขอม

สำหรับอาณาจักรจามปา ซึ่งมีพื้นที่อยู่ในบริเวณลาวใต้ (จัมปาสัก) ในศตวรรษที่ 5 จะมีอิทธิพลต่ออาณาจักรไทยอย่างไรยังไม่ปรากฏ

(2) อิทธิพลของระบบการปกครองของชาติพันธุ์พื้นเมืองในภูมิภาค ได้แก่ ลัวะ ข่า และขมุ ตลอดจนกลุ่มกะได ซึ่งเป็นพวกพูดภาษา Austro Asiatic และภาษา Mon-Khmer

กลุ่มลัวะและข่าเป็นชาติพันธุ์ใหญ่ที่อาศัยอยู่ในตอนเหนือของประเทศไทย ลาว เขมร เวียดนามตามลำดับ เชื่อกันว่าวัฒนธรรมของสองชาติพันธุ์นี้เก่าที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และไม่ได้ถูกรับนำโดยวัฒนธรรมจีน จากการวิเคราะห์ด้วยวิธีการ Ethnohistory ของ Amphay Dore (1987) คาดว่าพวกลัวะกระจายอยู่ในบริเวณล้านนา ชุนนานและพม่า ตั้งแต่ก่อนคริสตกาลแล้ว เมื่อถึงศตวรรษที่ 5 พวกลัวะได้ตั้งอาณาจักรที่เชียงใหม่ โดยมีบรรพบุรุษคือปู่และย่าและ เมื่ออาณาจักรมาตั้งขึ้นและขยายตัวมาทางตะวันออก น่าจะได้มีอำนาจเหนือพวกลัวะ ประกอบกับในศตวรรษที่ 8 เมื่อจามเทวีขึ้นครองครองอาณาจักรหริภุญชัยที่ลำพูนก็ได้ทำให้ลำพูนซึ่งเป็นอาณาจักรลัวะอยู่ภายใต้วัฒนธรรมมอญ พวกลัวะเป็นกลุ่มภาษา Austro Asiatic มีระบบการเมืองที่มีหัวหน้าเรียกว่า สมาง (Smang) ระบบการปกครองจะสืบทอดทางสายตระกูล (lineage) โดยลูกของสมางคนหนึ่งจะได้เป็นสมางต่อไป ส่วนลูกคนอื่น ๆ จะเป็นขุน (Kun) สมางเป็นผู้ทำพิธีกรรมในการเพาะปลูก ตัดสินคดีข้อหา และรักษาวัฒนธรรมของลัวะ คาดว่าสมางเป็นผู้สืบทอดเชื้อสายมาจากขุนวิวังคะ จะเห็นได้ว่าคำเรียกลูกผู้นำว่าขุนของลัวะตรงกับที่อาณาจักรมอญเรียกผู้นำว่าขุนไค ในเวลาต่อมาพวกลัวะได้ผสมผสานกับพวกมอญและไทล้านนา โดยเฉพาะผ่านการรับพุทธศาสนาและภาษา ขลธิรา สัตยวิวัฒนา ก็มีความเชื่อว่ารัฐไทได้รับอิทธิพลจากการมีปฏิสัมพันธ์กับลัวะและรับวัฒนธรรมทางการปกครองของลัวะมาด้วย

ส่วนพวกข่าที่เป็นชื่อรวมของชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่ใช้ภาษา Mon-Khmer หลายกลุ่มในอินโดจีน ก็ได้มีปฏิสัมพันธ์กับไทมาโดยตลอด ได้มีข้อสันนิษฐานว่าพระยาเจืองซึ่งเป็นวีรบุรุษในตำนานทางฝั่งขุ่นเจืองที่เป็นกลุ่มพูดภาษามอญ-เขมร (ขลธิรา 1991) การที่ตำนานเรื่องนี้แพร่หลายในกลุ่มคนไทยอมตะแสดงให้เห็นอิทธิพลของการรับวีรบุรุษจากกลุ่มที่ใช้ภาษาตระกูลนี้ ชื่อของหัวขุ่น หรือ ขุ่นเจือง หรือ พระยาเจือง ล้วนแสดงให้เห็นตำแหน่งที่ใช้เรียกผู้นำของชนชาติไท Condominas ได้พบว่าในกลุ่มคนไทยในเวียดนามนั้น ผู้ที่พูดภาษาไทยได้เป็นกลุ่มผู้นำและมีตระกูลสูงเท่านั้นในบางแห่ง ส่วนคนสามัญชนในพื้นที่กลับเป็นพวกข่าซึ่งใช้ภาษาข่าเมื่อพูดกันเองในครอบครัวและใช้ภาษาไทยในการสื่อสารในที่สาธารณะ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับคนข่ามีความใกล้ชิดมากดังปรากฏว่า คนที่อยู่ในช่วงชั้นล่างสุดของสังคมไทยคือพวกบ่าวหรือข้อยหรือข่า เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ข่าที่ถูกคนไทยเข้าครอบครองและมีอำนาจเหนือกว่าจนกลายเป็นไทในที่สุด

ตามตำนานขุนบรมซึ่ง Dore สันนิษฐานว่าเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 7 กลุ่มคนไทยที่ออกมาจากน้ำเต้าปึงประกอบด้วยชนชาติต่าง ๆ ที่มีปฏิสัมพันธ์กับคน

ไททั้งสิบ ดังที่ระบุว่าพวกไทลื้อและไทลื้อ ซึ่งออกมาทางฮูตซึ่งถูกเหล็กแดงเจาะ (จึงมีผิวคล้ำ) เป็นชนชาติผู้พี่และเป็นบรรพบุรุษของพวกเขา ชอม เขมร มอญ ส่วนพวกไทแดง ไทลื้อ และไทควาง ซึ่งออกมาทางฮูตซึ่งใช้สิ่วเจาะมีผิวขาวเป็นผู้น้อง พวกนี้เป็นบรรพบุรุษของคนลาว คนไทย คนญวน ต่อมา มีเพียงคนจีนเท่านั้นที่ไม่ได้ถูกรวมเอาไว้ สำหรับพวกข้าอาจรรวม หมายถึงพวกเราจะไว้ด้วยก็ได้

ตำนานขุนบรมที่รู้จักกันในนามพงศาวดารล้านช้างได้กล่าวถึงเหตุการณ์ตั้งรัฐไทขึ้นในเวลาใกล้เคียงกับการเกิดอาณาจักรเมกา (ต่างกันประมาณ 2 ศตวรรษ) โดยการที่ขุนบรมแบ่งปันทรัพย์สินให้ลูกเจ็ดคนแล้วให้แยกกันไปสร้างบ้านแปงเมือง โดยลูกทั้งเจ็ดได้ไปสร้างบ้านเมืองดังนี้

ขุนลอ	สร้างเมืองชัว (อาณาจักรล้านช้าง)
ยี่ผาสาน	สร้างเมืองหอแต (อาณาจักรสิบสองปันนา)
สามจุสง	สร้างเมืองโกฐแหม่นบัว (หัวพันทั้งห้าทั้งหก)
โสผง	สร้างเมืองโขนก (อาณาจักรล้านนา)
จั่วอิน	สร้างเมืองโฮฮยา (อาณาจักรอโยธยา)
ลกกม	สร้างเมืองเชียงคำหรือคำม่วน
เจ็ดเจิง	ครองเมืองแดงหรือสร้างเมืองพวน (เชียงขวาง)

โดยสรุปแล้ว ระบบการเมืองการปกครองของชาติไทจึงเป็นการผสมผสานระหว่างระบบดั้งเดิมของไทยเองกับระบบการปกครองของอาณาจักรที่สถาปนาอย่างเข้มแข็งแล้วในภูมิภาคและระบบการปกครองของชาติพันธุ์พื้นเมืองในภูมิภาคด้วยเช่นกัน

3.2.3 รูปแบบการปกครองของรัฐไท

ดังได้กล่าวแล้วว่า รูปแบบการปกครองของรัฐไทเป็นการปกครองแบบศักดินา แต่เป็นระบบศักดินาในระดับที่ยังไม่มีพัฒนาการซับซ้อนเท่าระบบศักดินาที่ไทยได้รับอิทธิพลจากขอมในระยะต่อมาคือในสมัยอยุธยา ในระบบศักดินานี้สิ่งที่ป็นองค์ความรู้ที่จัดขึ้นใหม่ประกอบด้วยเนื้อหาต่อไปนี้

(1) โครงสร้างช่วงชั้นทางสังคมระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง (เจ้ากับไพร่-ข้า) และชื่อตำแหน่ง

ในระบบศักดินาของไทยแบ่งช่วงชั้นทางสังคมออกได้เป็น 4 ชั้น ชั้นแรกคือผู้ปกครองประกอบด้วยผู้ปกครองระดับสูงสุดในอาณาจักรไท คือเป็น กษัตริย์ ชื่อตำแหน่งของคนในชั้นนี้เรียกต่าง ๆ กันได้แก่ ขุน, ท้าว, พระยา, เจ้าฟ้า, เจ้าแผ่นดิน, เจ้ามหาชีวิต, สวรรคเทพ และเจ้าหลวง ชื่อตำแหน่งดังกล่าวเปลี่ยนไปตามกลุ่มคนไท แต่ทุกชื่อตำแหน่งจะมีหน้าที่และสิทธิคล้ายกัน คือเป็นผู้ปกครองระดับสูงสุด เป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมดในอาณาจักร (ดูตารางที่ 2 ประกอบ) ผู้ปกครองระดับรองลงมา คือผู้ปกครองระดับเมืองเรียกว่า เจ้า มีชื่อตำแหน่งต่าง ๆ กันได้แก่ เจ้าฟ้าหอคำ, ปู่เจ้า, อ้ายญา, เฟี้ย, อ้ายญาปู่, พระยา, เจ้าเมือง และ

ท้าวเมือง เจ้าเหล่านี้ คือผู้ปกครองเมืองในยุคที่การปกครองของไทยยังเป็นระดับเมืองและเป็นผู้ปกครองเมืองในยุคที่มีการตั้งอาณาจักรด้วยขอบข่ายอำนาจหน้าที่ของเจ้าไม่ต่างจากกษัตริย์มากนัก เพียงแต่สัดส่วนเล็กลงจำกัดอยู่เพียงระดับเมือง **ขั้นที่สอง**คือผู้ปกครองระดับหัววเรียกชื่อตำแหน่งว่าท้าวบ้าน, แกว่นบ้าน, ท้าวบ้าน, พ่อบ้าน คนกลุ่มนี้จะเป็นผู้ปกครองในระดับหน่วยย่อยของเมืองคือบ้าน กลุ่มคนในขั้นที่หนึ่งและขั้นที่สองนี้อาจเรียกรวมกันเป็น**ท้าวพระยา**ก็ได้ เป็นกลุ่มหลักของชนชั้นผู้ปกครองและมีอยู่ทั้งในระบบการปกครองระดับเมืองและระดับอาณาจักรในขณะที่ผู้ปกครองระดับกษัตริย์มีอยู่ในการปกครองระดับอาณาจักรเท่านั้น

ในหมูชนชั้นผู้ถูกปกครอง **ขั้นที่สาม**คือพวกไพร่ ที่เรียกกันว่า ไพร่, ไป หรือไทเมือง ในอดีตจะเรียกว่า **ไทเมือง**เป็นหลัก คนกลุ่มนี้คือกลุ่มที่สำคัญที่สุด มีจำนวนมากที่สุดและเป็นแกนของเมือง ท้าวพระยาต้องพึ่งพากลุ่มไทเมืองจึงจะปกครองบ้านเมืองได้ ไพร่หรือไทเมืองคือเสรีชนที่เป็นกำลังผลิตในกลุ่มไทบางกลุ่มหรือเป็นพ่อค้าในกลุ่มไทที่ใช้ชาติพันธุ์อื่นเป็นกำลังผลิต (ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ด้านแรงงานอันเป็นผลจากการทำศึกสงคราม ถ้าบรรณชนะกลุ่มอื่น (ที่ไม่ใช่ไท) หรือสามารถทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมกลายเป็นไทก็จะใช้แรงงานจากคนเหล่านี้ แต่ถ้าไม่มีเขตและยังไม่สามารถขยายขอบเขตเมืองออกไปได้ ไทเมืองก็เป็นกำลังผลิตสำคัญ **ชนชั้นสุดท้าย**คือพวกข้า มีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่น ข้อย, คนเือน, บ่าว, บ่าว, ญี่ปุ่นและข้า คนเหล่านี้มักไม่ใช่ชาติพันธุ์ไท แต่เป็นชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่ใช้ภาษามอญ-เขมร และถูกกลืนให้กลายเป็นไทในระหว่างที่คนไทยขยายพื้นที่ออกไป

เราอาจทำความเข้าใจโครงสร้างช่วงชั้นทางสังคมของไทยได้ดังรายละเอียดในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การจัดช่วงชั้นทางสังคมในระบบศักดินาของไทย

ช่วงชั้น	คำเรียกตำแหน่ง	หน้าที่	สิทธิ
กษัตริย์/ ประมุข	ขุน, ท้าว, พระยา, เจ้าฟ้า เจ้าแผ่นดิน, สวรรคเทพ, เจ้ามหาชีวิต	- เป็นผู้ปกครองระดับสูงสุด - ปกครองอาณาจักรโดยมอบอำนาจให้เจ้าเมืองแต่ละเมือง - ประกอบพิธีกรรม - ทำนุบำรุงที่เมืองหลวงหรือเมืองหลักของอาณาจักร	- เป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมด - ได้รับแรงงานและส่วยจากเมืองต่าง ๆ และจากไพร่ - มีราชสำนักและข้าราชการ
เจ้า	ปู่เจ้า ฮ้านญา เพี้ย ฮ้านญาปู่ พระยา เจ้าเมือง, ท้าวเมือง	- การปกครอง - กำหนดการจัดสรรที่นาในเมืองให้ตนเองและไพร่ทั้งหลาย - ป้องกันเมือง - ประกอบพิธีกรรมบูชาผีเมือง	- ถือครองที่ดินที่ดีที่สุดในเมือง - เกณฑ์แรงงานจากไพร่มาทำงานของตน - ขายหรือยกบ้านให้ผู้อื่นได้ - เรียก ร้องส่วยจากบ้านต่าง ๆ
ท้าว	ค้ำบ้าน แควนบ้าน ท้าวบ้าน พ่อบ้าน	- ปกครองบ้าน - กำหนดการจัดสรรที่นาในบ้านให้ตนเองและไพร่ - กำหนดการปันน้ำเพื่อการทำนา - ป้องกันบ้าน - ส่งส่วยให้เจ้าเมือง	- ถือครองที่ดินที่ดีที่สุดในบ้าน - เกณฑ์แรงงานจากไพร่มาทำงานของตน - รวมตัวกับไพร่ฮ้ายบ้านได้ถ้าไม่พอใจเจ้าเมือง - เรียก ร้องส่วยจากไพร่ต่าง ๆ ค่าเช่าที่ดิน
ไพร่	ไพร่ ไทเมือง ไท่	- ทำนาของตนเอง - ทำนาให้เจ้าหรือท้าว - ส่งส่วยเป็นผลผลิตให้เจ้าหรือท้าว - ดูแลระบบเหมืองฝาย, ทำถนน หรืองานอื่นที่เป็นของส่วนรวมตามคำสั่งของเจ้า	- ไม่ต้องเสียส่วยหรือถูกเกณฑ์แรงงานให้เจ้าหรือท้าวถ้าทำนาในที่บุกรเบิกเอง
ข้า	ญ้อ, มก คันเชื่อน, น้อ ปัว, ข้า	- เป็นแรงงานเกณฑ์ทำนา - ทำงานบ้าน - ทำงานอื่น ๆ ตามที่ท้าวกำหนด	- ไม่มีสิทธิถือครองที่ดิน

ที่มา : ปรับจากสุรางค์ จันทวานิช และจารุวรรณ พรหมวัง ข้าเพชร 2538.

พลวัตของชื่อตำแหน่ง

จากตำแหน่งต่าง ๆ ในการจัดช่วงชั้นทางสังคมของไทยนี้ เราจะพบว่าชื่อตำแหน่งบางชื่อมีการเปลี่ยนแปลงไปในระหว่างที่รัฐไทพัฒนาจากเมืองเป็นอาณาจักร เช่น ตำแหน่งขุน ท้าว และเจ้า ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ขุน สันนิษฐานได้ว่าตำแหน่งขุนเป็นตำแหน่งผู้นำที่เก่าแก่ที่สุดในการปกครองของชนชาติไท ผู้นำสูงสุดล้วนถูกเรียกว่าขุน เช่น ขุนบรมในพงศาวดารล้านช้าง ขุนลาผู้ตั้งเมืองชัย (หลวงพระบาง) ลูกทั้งเจ็ดของขุนบรมก็เป็นขุน ตลอดจนขุนเจืองวีรบุรุษของชาวล้านนา คำว่าขุนคงจะได้ถูกใช้เรียกผู้นำสูงสุดมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 5 จนถึงศตวรรษที่ 13 ดังจะพบว่าเมื่อตั้งอาณาจักรสุโขทัย ตำแหน่งผู้นำรัฐไทยก็ถูกเรียกว่าขุน ได้แก่ ขุนศรีอินทราทิตย์ ขุนรามคำแหง ขุนบานเมือง ผู้นำรัฐไทอื่น ๆ ก็ยังเป็นขุน เช่น ขุนผาเมือง ขุนจำเมือง ขุนมังราย แต่ในสมัยสุโขทัยได้มีการปรับเปลี่ยนคำว่าขุน โดยเพิ่มความสัมพันธ์แบบพ่อลูกเข้าไปเกิดเป็น "พ่อขุน" และ "ลูกขุน" ตัวผู้นำรัฐเป็นพ่อขุน ส่วนเจ้านายและขุนนางชั้นผู้ใหญ่เป็นลูกขุน เซอแดส์สันนิษฐานว่าไทอาจได้อิทธิพลทางความคิดจากรูปแบบการปกครองของมองโกลที่มีราชวงศ์ทอง (Gold family) ซึ่งมี ช้วนเป็นหัวหน้าใหญ่ของครอบครัว ส่วนเจ้านายทั้งหลายถือเป็นบุตรของช้วนทั้งสิ้น และคนที่เป็นทาสคิดที่ดินจะไม่ใช้คนมองโกล แต่เป็นเชลยศึก ซึ่งก็เช่นเดียวกับอาณาจักรสุโขทัย ที่พวกเขาไม่ใช้คนไทย แต่เป็นเชลยศึก เซอแดส์ยังได้สันนิษฐานอีกด้วยว่า การที่ผู้นำสุโขทัยเลือกใช้ชื่อตำแหน่งเช่นนี้ เพราะต้องการสร้างแบบแผนการปกครองใหม่ให้ต่างจากสถาบันกษัตริย์ของเขมร ซึ่งให้ภาพของผู้นำที่โหดร้าย น่าชิง ตั้งแต่สมัยนครวัด (ศตวรรษที่ 12) อย่างไรก็ตามได้มีคำเรียกชื่อผู้นำสูงสุดอื่น ๆ เกิดขึ้นในระยะเวลาระหว่างศตวรรษที่ 5 - 13 ด้วยดังได้กล่าวมาแล้ว คำว่าขุนใช้อยู่จนสิ้นสมัยสุโขทัย ผู้นำรัฐไทยอยุธยาที่เปลี่ยนจากระบบผู้นำ (chiefdom) ไปใช้ระบบกษัตริย์ (kingdom) ซึ่งเป็นอิทธิพลของรูปแบบการปกครองของขอม ในสมัยอยุธยาเราจึงพบว่ามีผู้นำบางองค์ที่ถูกเรียกว่าขุน เช่น ขุนหลวงหาวัด ขุนหลวงพะงั่ว แต่จะเป็นการเรียกแบบไม่เป็นทางการและจะใช้ควบคู่กับคำว่าหลวงเป็น ขุนหลวง คำว่าขุนมีที่ใช้ในการปกครองของไทยลื้อที่เชียงรุ่งเช่นกัน แต่เป็นผู้บริหารระดับล่าง ดังที่ใช้ว่า ขุนกว๋าน หรือ กว๋านหลอม เป็นตำแหน่งผู้นำระดับท้องถิ่นและมีผู้ใต้บังคับบัญชาเรียกว่า ขุนบ้าน

ท้าว ได้พบคำว่าท้าวที่เก่าที่สุดคือ ท้าวสูงซึ่งเป็นคำเรียกชื่อขุนเจืองอีกอย่างหนึ่ง ในระบบการปกครองของกลุ่มไทดำ ไทขาว และไทอื่น ๆ ในเวียดนามจะเรียกผู้นำว่าท้าว โดยถือว่าเป็นผู้ที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน ดังเอกสารประวัติชาวไทดำระบุว่าผู้สร้างเมืองไทดำคือ ท้าวสวง ซึ่งได้สร้างเมืองลอ ถูกหลานของผู้นำที่มีกำเนิดมาจากพระยาแฉกจึงเป็นท้าว ดังคำพังเพยว่า "เหลือเป็นหมอ ลอเป็นท้าว" ซึ่งแปลว่า ชาวไทที่อยู่ในสิงเหลือหรือเลื่อง (สิงคือสกุล) จะทำหน้าที่เป็นหมอ ส่วนชาวไทที่เป็นผู้ปกครองรักษาสีตคงเรียกว่าท้าว อย่างไรก็ตามคำว่าท้าวพบอยู่ในการเรียกผู้นำทางการเมืองการปกครองของไทดำ-ไทขาว ไทลื้อ และลาวเท่านั้น สำหรับลาวเรียกลูกของขุนว่าท้าว แต่ไม่พบในกลุ่มไทอื่น ๆ และต่อมา

เมื่อลักษณะการปกครองซับซ้อนขึ้นเป็นระดับที่มีการรวมกลุ่มไทเป็นสิบสองจุไท ผู้นำของจุก็มีตำแหน่งสูงกว่าหัว หัวหรือตัวจึงกลายเป็นคำใช้เรียกผู้บริหารระดับรองลงมา เช่น หัวหลัง คือผู้ปกครองท้องถิ่น

คำว่าขุนและหัวในภาษาไทยนี้ มีใช้ในภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์เมือง (Muong) ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในตอนเหนือของเวียดนามด้วยเช่นกัน พวกเมืองมีคำว่า *สาวง* ขุน และ *สาวงหัว* ซึ่งหมายถึง ขุน และ หัว นั้นเอง นอกจากนั้นในภาษาเมืองยังมียุทธการปกครองที่เรียกผู้นำว่า *กวันสาวง* (quan lang) ซึ่งมีความหมายเหมือนหัว เพราะ *กวันสาวง* คือผู้ปกครองที่ทำหน้าที่ดูแลที่ดิน แบ่งที่ดินให้ประชาชนทำนาในระบบการถือกรรมสิทธิ์ที่ดินของพวกเมือง ในปัจจุบันคำว่าหัวในภาษาลาวแปลว่า นาย (Mister)

เจ้า คำว่าเจ้าเป็นคำที่เกิดขึ้นภายหลังคำว่าขุนและคำว่าหัว ดังได้กล่าวแล้วว่า มีผู้สันนิษฐานว่าคำว่าเจ้าเป็นคำยืมมาจากจีน ได้พบคำว่าเจ้าคู่กับคำว่าจู่หรือจูหรือโจว โดยใช้เรียกผู้นำว่าเจ้าเมืองทำหน้าที่ปกครองจู่หรือโจว (ซึ่งแปลว่าเมืองในภาษาจีน) ดังปรากฏในอาณาจักรสิบสองจุไท นอกจากคำว่าเจ้าเฉย ๆ แล้ว ยังมีคำที่ใช้คู่กับคำว่าเจ้า

เจ้าเมือง (จูเมือง) หมายถึงผู้นำที่ปกครองจู่หรือเมือง

ในกลุ่มไทคำไทขาวเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าฮ้านญา

เจ้ากวัน หมายถึงผู้นำที่ปกครองกวันซึ่งเป็นเมืองขนาดเล็กกว่าจู่ ใช้เรียกในกลุ่มไทดำไทขาว

คำว่าเจ้าถูกนำมาใช้เรียกกษัตริย์ไทโดยการเติมคำต่อท้ายดังนี้

เจ้าฟ้า เป็นเจ้าผู้ปกครองเมืองหลวง ซึ่งเป็นเมืองศูนย์กลางและมีอำนาจปกครองเมืองอื่น ๆ ที่มีเจ้าเมืองหรืออาญาเป็นผู้นำ เมืองหลวงในบริเวณสิบสองจุไทของไทดำไทขาวและอาณาจักรล้านช้างของไทยลาวมีอยู่ 3 เมืองหลวงคือ เมืองหลวงพระบาง เมืองหลวงน้ำทา และเมืองหลวงภูคา (จังหวัดน่าน) สำหรับไทเมืองเชียงตุงก็เรียกประมุขของรัฐว่า **เจ้าฟ้า** คาดว่าตำแหน่งประมุขของรัฐไทใหญ่เรียกว่าเจ้าฟ้าเช่นกัน เช่นเจ้าฟ้าแสนหวี การจะเป็นเจ้าฟ้าได้นั้นจะต้องประทับอยู่ที่เมืองหลวงดังกล่าวแล้ว แต่พวกไทใหญ่จะเรียกต่างจากไทดำไทขาวและลาว คือ ใช้คำว่าหลวงภายหลังชื่อเมือง เช่น เมืองแม่หลวง เมืองหลวงจะมีหอคำหรือหอหลวงเป็นหอเจ้าฟ้า คือที่ประทับของเจ้าฟ้า ลักษณะนี้พบทั้งในกลุ่มไทใหญ่ ไทลื้อ ไทดำ ไทขาว และลาว อย่างไรก็ตาม เจ้าฟ้าอาจปกครองรัฐโดยอยู่ภายใต้การครอบครองของรัฐอื่นอีกทอดหนึ่ง ดังที่เรียกกันว่า **เมืองสามฝ่ายฟ้า** หรือ **สองฝ่ายฟ้า** นั่นคือต้องขึ้นกับรัฐอื่นที่มีอำนาจมากกว่าเช่นจีน พม่า เวียดนาม หรือล้านนา

เจ้าแผ่นดิน หมายถึงผู้นำที่เป็นใหญ่สูงสุดซึ่งมีอำนาจเทียบเท่ากษัตริย์ เป็นคำเรียกประมุขของอาณาจักรสิบสองปันนาของไทลื้อและสิบสองจุไทของไทดำของไทขาวด้วย

นอกจากนี้แล้วคำว่าเจ้าที่เอาไว้เรียก เจ้าอื่น ๆ เป็นเจ้าระดับรองจากเจ้าแผ่นดิน เช่น เจ้าอุปราช เจ้าเชียงสา เจ้าหลวงปราสาท ฯลฯ เป็นยศขุนนาง 32 ตำแหน่ง ในท่าเทียบเจ้าบาทนาเหนือสมานเชียงรุ่งของอาณาจักรไทลื้อ

เพี้ย เป็นคำที่ใช้เรียกผู้นำของเมืองเล็กซึ่งเรียกว่าเมืองเพี้ยของกลุ่มไทดำ ไทขาว และเป็นคำที่ใช้เรียกเมืองที่อยู่นอกเขตเมืองหลวงของจูดัว คำว่าเพี้ยอาจเป็นคำยืมมาจากคำว่าพญาในภาษาเขมร ในกลุ่มไทลื้อที่เชียงรุ่งมีตำแหน่งเรียกผู้นำระดับรองจากเจ้าเมืองว่าพญาหลวงบ้าน และมีตำแหน่งขุนนางชั้นรอง ๆ ว่าพญา เช่น พญานาวอน พญาพาน้อย พญานากวาง ฯลฯ ส่วนไทเขียงตุงก็มีขุนนางระดับสูงที่มีตำแหน่งพญาได้แก่ พญาหลวงสุพรรณมา พญาหลวงเจียง พญาบุเกิด พญาหลวงคา

(2) ระบบศักดินาและการจัดการเรื่องที่ดิน ระบบศักดินาของไทยเป็นระบบการปกครองที่เน้นการกระจายสิทธิในการทำประโยชน์เหนือที่ดินให้แก่คนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม แม้จะมีการลดหลั่นสิทธิดังกล่าวไปตามชนชั้นตามหลักการของระบบศักดินา แต่วิธีการกระจายสิทธิก็เป็นไปโดยเสมอภาคจนทำให้มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า ระบบการจัดการที่ดินนี้เป็นระบบคอมมูนิสต์แบบศักดินา ดังได้กล่าวมาแล้ว หลักการหมุนเวียนในการทำประโยชน์ในที่ดินที่ดีที่สุดหรือที่ดีกว่าด้วยการจับฉลากทุก 3 ปี การจัดที่ดินส่วนหนึ่งไว้เป็นส่วนกลางหรือของกลุ่มผู้ไร้ทรัพยากรเช่น วัด, คนชรา, คนไร้สิทธิทำกิน (ที่เป็นไทเมืองด้วยกัน), การให้สิทธิผู้บุกเบิกที่ดินใหม่ไม่ต้องเสียภาษี การยอมรับว่าเจ้าแผ่นดิน/เจ้าเมืองเป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมดในอาณาจักร/เมือง แต่สร้างกลไกควบคุมการจัดสรรที่ดินทั้งหมดไม่ให้เป็นไปตามอำเภอใจของผู้ปกครอง ฯลฯ เหล่านี้คือภูมิปัญญาที่คนไทยในระบบศักดินาคิดขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันความเสมอภาคในการเข้าถึงทรัพยากรสำคัญของสมาชิกในสังคม

ในแง่ของการกระจายสิทธิในการทำประโยชน์เหนือที่ดินตามตำแหน่งต่าง ๆ ชาวไททุกกลุ่มได้นำระบบศักดินาแบบพื้นฐานมาใช้เหมือนกันหมด คาดว่าเป็นเพราะสังคมไทยเป็นสังคมปลูกข้าวที่เรียกว่า “เสียดนาเมืองลุ่ม” การแบ่งปันทรัพยากรที่สำคัญจึงได้แก่ที่ดินและกำลังคนที่จะช่วยเพาะปลูกข้าว อิทธิพลของระบบศักดินาแบบพื้นฐานจะมาจากวัฒนธรรมใดยังไม่ผู้เสนอไว้ แต่เซอร์แดนสได้พบว่าในเขตตอนเหนือของแคว้นตองกัวได้มีการใช้ระบบศักดินาแล้วในช่วงของคริสต์ศตวรรษที่ 6 - 13 ในขณะเดียวกันแลงกาต์ ก็ได้ระบุว่าสังคมไทยแต่เดิมไม่ได้รับอิทธิพลด้านกรรมสิทธิการครอบครองที่ดินจากกฎหมายอินเดียและมอญ จึงอาจสันนิษฐานได้ว่า ระบบศักดินาแบบพื้นฐานที่ไชนีอาจได้อิทธิพลจากจีนโบราณ นอกจากนั้นยังพบว่าในกลุ่มเข่าไปอี๋ และจ้วงซึ่งอาจนับเป็นพวก Proto-Tai ก็มีระบบการจัดการที่ดินแบบนี้เช่นกัน

ในสังคมไทยทุกกลุ่ม สิทธิการครอบครองที่ดินไม่ใช่ของราษฎร แต่เป็นของเจ้าแผ่นดินซึ่งเป็นผู้นำรัฐ เจ้าแผ่นดินจะแบ่งปันที่ดินให้ราษฎรเข้าอาศัยและทำการผลิต ฉะนั้นเจ้าฟ้าหรือเจ้าแผ่นดินจึงเป็นผู้ครอบครองที่ดินทั้งหมดและจัดแบ่งให้ขุนนางและราษฎรจำนวนลดหลั่นกันใช้ตามหน้าที่รับผิดชอบและอำนาจ ในบางกลุ่มไทจะมีการกำหนดจำนวนไพร่ในสังกัดซึ่งทำให้มีลักษณะคล้ายระบบศักดินาในกฎหมายตราสามดวงมากขึ้น

หากเราถือระบบศักดินาเป็นลักษณะของการใช้อำนาจรัฐในการปกครองรัฐไท อิทธิพลในการทำประโยชน์เหนือที่ดินและมีไพร่ในสังกัดเป็นไปตามตำแหน่งของแต่ละช่วงชั้น

ทางสังคม คำถามที่อาจตั้งขึ้นก็คือ มีผู้ใดต่อต้านการใช้อำนาจในระบบศักดินานี้หรือไม่ ไม่มีข้อมูลใดที่ค้นคว้ามากระบุถึง**การต่อต้านอำนาจรัฐ**ในการจัดสรรที่ดิน ในส่วนของไพร่ในสังกัด Condominas ระบุว่าไพร่สามารถรวมตัวกับท้าวแล้วตัดสินใจย้ายไปอยู่หมู่บ้านอื่นหรือเมืองอื่นได้ ถ้าไม่พอใจเจ้าเมือง (ดูตารางที่ 2)

ที่ลดตำแหน่งต่าง ๆ และสิทธิในการครอบครองที่ดินของคนไทแต่ละกลุ่ม แตกต่างกันไป สำหรับไทอาหมและไทลื้อระบุเป็นไร้ แต่ของไทดำ-ไทขาวระบุเป็นทาบ ในขณะที่ของไทใหญ่และลาวไม่มีข้อมูลชัดเจนเพียงพอ อย่างไรก็ตาม เพื่อให้พอมองเห็นภาพ ขนาดที่ดินที่บุคคลตำแหน่งต่าง ๆ มีสิทธิครอบครอง ผู้วิจัยได้ลองสังเคราะห์ข้อมูลจากแต่ละกลุ่มขึ้นมาเป็นตารางดังต่อไปนี้ ผู้อ่านตารางควรอ่านด้วยความระมัดระวังและไม่ควรเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างกลุ่มเพื่อจะได้ไม่ตีความผิดพลาด

ตารางที่ 3 สิทธิในการครอบครองที่ดินของผู้ดำรงตำแหน่งในระบบการปกครองของคนไทกลุ่มต่าง ๆ

ตำแหน่ง	กลุ่มไท ชื่อตำแหน่ง	ไทอาหม	ไทใหญ่	ไทลื้อ เชียงรุ่ง	ไทดำ/ไทขาว	ลาว
กษัตริย์	เจ้าฟ้า/เจ้าแผ่นดิน	ครอบครองที่ดินทั้งหมด	เหมือนกัน	เหมือนกัน (นาหลวงเจ้า)	เหมือนกัน	เหมือนกัน
อุปราช	เจ้าเซียงสา, เจ้าอุปราช, แกมเมือง, เจ้าหลวง	กินเมือง		นาแสน	ไม่มีตำแหน่งนี้	
เจ้าเมือง	เจ้าเมือง เจ้าหลวง	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	1670-7700 ไร่ นาหลวง-นา ชาวไร่	100 ทาบ	ไม่ระบุ
ขุนนาง/ ข้าราชการ	ขุน				500 ทาบ	
	เพี้ย/พญา				200-300 ทาบ	
	ท้าว ค้าว			นาสิบ-นาห้า	500 ทาบ	
สามัญชน	ไพร่	7 1/2 ไร่			50-200 ทาบ	

ที่มา : จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย

(3) บ้าน - เมือง - อาณาจักร ลักษณะการปกครองเป็น “บ้านเมือง” คือ ลักษณะระบบการปกครองที่สันนิษฐานว่าเป็นของรัฐใด ชื่อใช้เรียกหน่วยการปกครองว่าบ้านและเมือง เป็นของคนไทที่ได้แพร่กระจายให้ชาติพันธุ์อื่นนำไปยืมใช้ เมื่อรัฐไทมีพัฒนาการจากระดับเมืองเป็นระดับอาณาจักร ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองต่าง ๆ กับเมืองหลวงและระหว่างเมืองบริวารด้วยกันและระหว่างบ้านด้วยกันเป็นภาพที่ไม่ชัดเจนนัก มักมีการกำหนดหน้าที่ของ

เมืองต่าง ๆ ที่จะต้องนำส่วยหรือผลผลิตของตนมาถวายต่อผู้ปกครองอาณาจักร ตลอดจนนำแรงงานมาช่วยที่เมืองหลวง อุดมการณ์ของความเป็นพี่น้องร่วมบรรพบุรุษจากนิทานขุนบรมและความเชื่อเรื่องผี รวมทั้งผีเมืองน่าจะเป็นอุดมการณ์ทางการเมืองที่ยึดโยงเมืองต่าง ๆ เข้าด้วยกันเป็นอาณาจักร ในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างเมืองบริวารไม่มีข้อมูลระบุไว้ การเปลี่ยนแปลงขึ้นลงของเมืองเมืองหนึ่งจากเมืองบริวารกลายเป็นเมืองหลวง หรือจากเมืองหลวงกลายเป็นเมืองบริวารก็เป็นภาพที่ไม่มีข้อมูลเช่นกัน แต่ Lemoine ได้สันนิษฐานว่า ความจงรักภักดีที่เมืองบริวารมีต่อเมืองหลวงในอาณาจักรไทน่าจะมียุทธศาสตร์ชัดเจน ชัดเจน บางครั้งอาจกลายเป็นการเอาใจออกห่างหรือความเป็นอิสระก็ได้

ในเรื่องรายละเอียดของเมืองนี้ ผู้วิจัยได้เคยเขียนบรรยายไว้ว่า

“...ในสังคมไทย แนวคิดเกี่ยวกับเมืองเป็นแนวคิดที่มีมาแต่โบราณ ประวัติเรื่องราวของพญาเจืองระบุว่า สังคมเผ่าไทในสมัยพญาเจือง ได้ตั้งเป็นหลักฐาน และมีเขตการปกครองตนเองที่ใหญ่ที่สุด เรียกว่า เมืองเกิดขึ้นแล้ว เมืองมักเป็นแหล่งที่ตั้งของศูนย์กลางการปกครอง แต่ละเมืองก็มีขอบเขตกว้างขวางต่างกันออกไป (ประดอง นิมนานเหมินทร์ 2531) ก่อนจะตั้งอาณาจักรสุโขทัยก็มีเมืองต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายในสุวรรณภูมิ เช่นเมืองบางยาง เมืองฉอด เมืองราด เมืองทุ่งขี้ เมืองพิไชย เมืองพิจิตร ฯลฯ แต่เดิมเมืองเหล่านี้ต่างก็เป็นรัฐอิสระไม่ขึ้นต่อใคร เมื่อมีเมืองใดมีกำลังอำนาจมากก็ตีเมืองอื่น ๆ เป็นเมืองขึ้นของตน คำว่าเมืองจึงมีความหมายมากกว่าชุมชนเมือง แต่หมายถึงสังคมหรือประเทศ ดังคำอธิบายใน*อักขรประวัติ*ของหมอบรัดเลย์ เมื่อปี ค.ศ. 1873 ระบุว่า

“เมือง, กรุง คือประเทศที่เขาก่อกำแพงอิฐ ฤาสิลาล้อมรอบทำประตูสำหรับเข้าออกนั้น”

ด้วยเหตุนี้ในภาษาไทย เราจึงใช้คำว่าเมืองแทนคำว่าประเทศหรือรัฐ เช่น เรียกประเทศเพื่อนบ้านว่าเมืองกัมพูชาธิบดี หรือเมืองเขมร เมืองญวนหรือเมืองเว้ เมืองลาว ฯลฯ และพร้อมกันนั้นก็ใช้เรียกชุมชนขนาดใหญ่ที่มีคนอาศัยอยู่ว่าเมือง เช่น เมืองโคราช เมืองเชียงใหม่ เมืองเชียงราย ฯลฯ นอกจากนั้นยังมีการแบ่งเมืองออกตามสถานภาพของเมืองเป็นหัวเมืองชั้นใน หัวเมืองชั้นนอก และเมืองประเทศราช

คำอธิบายคำว่าเมืองของหมอบรัดเลย์เป็นการให้ความหมายในเชิงกายภาพเป็นหลัก แต่เมืองในสังคมไทยก็มีลักษณะอื่น ๆ ที่เด่นและควรกล่าวถึงเช่นเดียวกับเมืองในแนวคิดของตะวันตก ในแง่กายภาพเมืองมักประกอบด้วย*ตัวเมือง* *กำแพงเมือง* *คูเมือง* และ*หลักเมือง* (Wijeyewardene, 1970) ด้วยเหตุผลทางความมั่นคงและปลอดภัย จึงต้องมีการสร้างกำแพงเมืองและขุดคูเมืองล้อมรอบเมือง ลักษณะเช่นนี้ก็ไม่ต่างจากเมืองในสมัยพิวตลของยุโรป แต่เมืองในสังคมไทยยังมี*หลักเมือง* ซึ่งถือเป็นศูนย์กลางของเมืองอีกด้วย หลักเมืองอาจจะเรียกในชื่ออื่น เช่น ไทล้นนาเรียกว่า เสาอินทิล พวกลาวเรียกว่าใจเมือง แนวคิดเกี่ยวกับหลักเมืองเป็นเรื่องของความเชื่อและอุดมการณ์ เพื่อสร้างความมั่นคงเป็นปึกแผ่นให้แก่เมือง เป็นที่น่าสังเกตว่าแนวคิดของคูเมืองและ

หลักเมืองนี้ คล้ายคลึงกับลักษณะของโลกตามจักรวาลวิทยา (cosmology) ของศาสนา พุทธแบบเถรวาทที่เชื่อว่าโลกตั้งอยู่บนทวีป มีเขาพระสุเมรุเป็นศูนย์กลาง พระอินทร์ สถิตอยู่เหนืบนั้น มีเขาอื่น ๆ ล้อมรอบเป็นชั้น ๆ เช่น ชุตันธรร, อสิณธรร, กรวิก, สัทศน์ เนมินทร วินัดตกะ อัสสกันณะ ฯลฯ มีแม่น้ำห้าสายได้แก่ คงคา ชมนา อจิรวดี สรรภู มหิโกลล้อมรอบอยู่ (พระสุทธธรรมโฆษเระ 2528) ดังรายละเอียดที่ระบุไว้ใน ไตรภูมิพระร่วง อนึ่ง อธิษฐาน บุญมี (2529) สันนิษฐานว่าในอุดมการณ์เมืองที่สืบทอด กันในสังคมไทยนั้น ราชธานีมิได้เป็นเพียงเมืองหลวงของอาณาจักรเท่านั้น แต่ยังเป็น ศูนย์กลางของจักรวาลอีกด้วย โดยมีพระมหากษัตริย์ในพระราชวังซึ่งมีสัญลักษณ์จำลอง ของจักรวาลหรือจุลจักรวาลเป็นศูนย์กลางอีกทีหนึ่ง ลักษณะการก่อสร้างปราสาทต่าง ๆ ในอาณาจักรขอม เช่น นครวัดและเมืองพระนครที่ตั้งของนครวัดที่เป็นไปในแนวทาง นี้เช่นกัน เพียงแต่เป็นจักรวาลวิทยาตามคติฮินดูซึ่งถือว่ากษัตริย์เป็นพระวิษณุ ต่างจาก จักรวาลวิทยาตามคติพุทธเถรวาทเล็กน้อย ระเบียบทางภูมิศาสตร์ของเมืองกับระเบียบ ทางสังคมของเมืองจึงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันด้วยความสอดคล้องของลักษณะทาง กายภาพกับอุดมการณ์ที่กำหนดขึ้นนี้เอง

ระบบการปกครองแบบเมืองไม่ได้มีอยู่เฉพาะในสังคมไทยเท่านั้น ในชุมชนอื่น ๆ ที่ ใช้ภาษาไท-ไต และมีนิทานปรัมปราเกี่ยวกับกำเนิดของมนุษย์ที่สืบเนื่องมาจากแผ่นดิน และ ขุนบรมหรือบุลนตามพงศาวดารล้านช้าง เช่น พวกไทลื้อในสิบสองปันนา ไทดำไท ขาวในสิบสองจุไท ไทอาหมในแคว้นอัสสัม ไทลาวในล้านช้าง โตนุง และพวกมุงหรือ เมืองในเวียดนาม ฯลฯ ต่างก็ใช้คำว่าเมืองสำหรับเรียกหน่วยการปกครองทางการเมือง เหมือนกันทั้งสิ้น คำว่าเมืองจึงมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานและแผ่ขยายอยู่ใน บริเวณตั้งแต่ตอนใต้ของจีนจดตอนเหนือของอินเดีย สุวรรณภูมิและคาบสมุทรอินโดจีน เกือบทั้งหมด กล่าวได้ว่าที่ใดมีการใช้ภาษาในตระกูลภาษาไท-ไตที่นั่นจะต้องมีหน่วย การปกครองที่เรียกว่าเมือง

อย่างไรก็ตาม ลักษณะและขนาดของเมืองตามแนวคิดของคนในบริเวณดังกล่าวก็ แตกต่างหลากหลายกันไป Condominas (1976) ซึ่งได้ศึกษาระบบการเมืองการ ปกครองของกลุ่มไตได้เสนอว่า เมือง (Muong) หมายถึง

“อาณาบริเวณโดยทั่วไปหรือแคว้นแคว้นที่เป็นศูนย์กลางของอาณาบริเวณทั้งหมด และมี แคว้นเล็กแคว้นน้อยในปกครอง เมืองอาจมีขนาดใหญ่หรือเล็กและสถานภาพสูงต่ำ ต่างกัน ตั้งแต่ระดับรัฐจนถึงระดับอำเภอ”

จากความหมายนี้อาจยกเป็นตัวอย่างได้ เช่นเมืองลาวเป็นรัฐ แต่เมืองนครชัยศรี เป็นเพียงอาณาเขตขนาดเล็กเท่าระดับอำเภอในปัจจุบัน เมืองใหญ่จึงมีเมืองเล็ก ๆ อยู่ ในปกครองหลายเมือง หรืออาณาจักรก็มีเมืองอื่น ๆ เป็นเมืองขึ้น เช่น ในคริสต์ ศตวรรษที่ 18 อาณาจักรหลวงพระบางเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรสยาม ผู้ปกครอง เมืองก็มีสถานภาพของตนลดหลั่นกันไปตามขนาดและสถานภาพของเมือง ลักษณะเด่น

ของหน่วยการปกครองแบบเมืองที่พบในกลุ่มคนที่พูดภาษาไททุกกลุ่มก็คือ ที่ดินสำหรับการผลิตในเมืองจะเป็นทรัพย์สินของส่วนรวม ผู้ปกครองคือเจ้าเมืองมีสิทธิปกครองเมือง แต่ไม่มีสิทธิครอบครองที่ดินหรือนำไปยกให้ใคร การตัดสินใจของเจ้าเมืองในกิจการต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับความเห็นของประชาชนส่วนรวม และชาวเมืองมีสิทธิถอดถอนเจ้าเมืองได้ถ้าไม่ไว้วางใจในการปกครอง (Nguyen Tu Chi 1971)....”

(จากสุภาภรณ์ จันทวานิช. “ชุมชนเมืองในสังคมที่พูดภาษาไทย-ไท” น.ป.ป.)

การอ่อนตัวของอาณาจักรขอมและอาณาจักรพุกาม และการรับนับถือศาสนาพุทธศาสนาเถรวาทที่ให้ความชอบธรรมแก่ชนชั้นปกครองที่ยอมรับนับถือพุทธศาสนาด้วยแนวคิดธรรมราชา น่าจะเป็นเหตุผลที่ใช้อธิบายการสถาปนาอาณาจักรไทต่าง ๆ ในช่วงศตวรรษที่ 12 - 14 แม้จะเป็นการรวบรัดเกินไปที่จะสรุปในขั้นนี้ แต่ก็น่าตั้งข้อสังเกตว่า กลุ่มไทดำ-ไทขาว ซึ่งไม่ได้รับนับถือพุทธศาสนาไม่สามารถสถาปนาอาณาจักรเต็มรูปแบบในลักษณะที่มีกษัตริย์ปกครองได้ การไม่ได้รับแรงเสริมจากแนวคิดธรรมราชาของนิกายเถรวาทอาจทำให้สถาบันผู้ปกครองของไทยดำไทขาวไม่เข้มแข็งพอจะสถาปนาอาณาจักร สิบสองจุไทจึงเป็นสหพันธรัฐ (federation) หรือสหพันธรัฐ (confederation) แต่ไม่ใช่อาณาจักร (kingdom) และเมืองต่าง ๆ ที่ประกอบกันเป็นสิบสองจุไทก็อาจมิได้ปรองดองเป็นเมืองที่ตามตำนานขุนบรม แต่มีการแย่งชิงอำนาจซึ่งกันและกันอยู่ด้วย อย่างไรก็ตามอาณาจักรไททุกกลุ่มไม่สามารถขยายตัวใหญ่กว่าที่ได้สถาปนาขึ้นมาในศตวรรษที่ 12 เหตุผลสำคัญน่าจะเป็นเรื่องขนาดของพื้นที่ราบในบริเวณที่พบเขา อาณาจักรไทยสยามจึงได้เกิดขึ้นในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำและขยายขอบเขตออกไปได้กว้างกว่าเดิมในเวลาต่อมา

3.3 โจทวิวิชัยใหม่และลำดับความสำคัญ

การศึกษาสถานภาพองค์ความรู้เรื่องระบบการเมืองการปกครองของชนชาติไท ควรทำให้เรามีความเข้าใจรัฐไทในอดีตและเข้าใจพื้นฐานทางความคิดที่ส่งต่อจากรัฐไทในอดีตมายังรัฐไทในปัจจุบัน องค์ความรู้ที่ประมวลได้นี้ได้ให้ภาพที่ชัดเจนพอควรเกี่ยวกับการปกครองของรัฐไทในอดีต ผู้ที่ศึกษางานวิจัยชิ้นนี้จะเข้าใจการคลี่คลายของรัฐไทในช่วงเวลาต่าง ๆ ในประวัติศาสตร์ ชีวิตทางการเมืองของคนไทในรัฐเหล่านี้ สถานภาพของชนชั้นต่าง ๆ และบทบาทหน้าที่ของเขา ตลอดจนการรักษา, สิบทอดและถ่วงดุลย์อำนาจทางการเมือง อย่างไรก็ตามภาพที่ได้ถูกวาดขึ้นมากจากการจัดองค์ความรู้ใหม่ในหัวข้อที่แล้วยังเป็นภาพที่ไม่สมบูรณ์ มีโจทวิวิชัยที่สำคัญที่ควรจะได้มีการค้นคว้าต่อไปเพื่อให้ภาพในอดีตชัดเจนขึ้นและเกิดการเชื่อมโยงจากอดีตมาสู่ปัจจุบันได้อย่างสร้างสรรค์มากขึ้น โจทวิวิชัยใหม่ที่ควรมีการค้นคว้าต่อไปมีดังนี้

3.3.1 ความรู้ว่าด้วยระบบกฎหมายและกฎหมายสำคัญ ระบบกฎหมายเป็นองค์ประกอบสำคัญส่วนหนึ่งของระบบการเมืองการปกครอง แต่ในการประเมินสถานภาพครั้งนี้ไม่ได้

พบข้อมูลเกี่ยวกับระบบกฎหมายของชนชาติไทมากนัก กฎหมายของรัฐไทแต่เดิมน่าจะเป็นกฎหมายตามธรรมเนียมประเพณี กฎระเบียบที่มีอยู่ส่วนใหญ่อยู่ในรูปที่เรียกว่า **ฮิดคอง** ในระดับกฎหมาย นักวิชาการบางคนเช่นเชอแอสและแลงกาต์ระบุไว้ว่ากฎหมายไทโบราณได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายอินเดีย โดยรับผ่านขอม การรับอิทธิพลดังกล่าวขอมเกิดขึ้นภายหลังคริสต์ศตวรรษที่ 13 เมื่อชนชาติไทเคลื่อนย้ายลงสู่ที่ราบลุ่มน้ำขนาดใหญ่แทนการอยู่ที่ราบในหุบเขาและได้มีปฏิสัมพันธ์กับอาณาจักรขอม ช่วงเวลาก่อนหน้านั้นจึงยังเป็นช่วงที่ไม่อาจจะบรรยายละเอียดได้ ๆ ได้ กฎหมายเก่าที่สุดที่อาจสืบค้นได้คือกฎหมายล้านนาโบราณจาก **มังรายศาสตร์** ซึ่งอรุณรัตน์ วิเชียรเขียว บรรณาธิปไตยในปี พ.ศ. 2527 เมื่อหาส่วนใหญ่กล่าวถึงกฎหมายน้ำกฎหมายนา กฎหมายข้าวและกฎหมายจารีตประเพณีและความเชื่อ จะเห็นได้ชัดว่าในแง่ของกฎหมายสำคัญ กฎหมายเกี่ยวกับเรื่องสิทธิในการทำประโยชน์ในที่นาเป็นกฎหมายสำคัญของคนไททุกกลุ่ม เพราะที่ดินและน้ำเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญของสังคมไทศักดินา ในอนาคตถ้าจะมีการศึกษาเรื่องการเมืองการปกครองของชนชาติไทเพิ่มขึ้นอีก ควรจะได้มีการศึกษาในเรื่องกฎหมายและฮิดคองโดยเฉพาะ

3.3.2 ระบบการปกครองของกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมและปฏิสัมพันธ์ต่อระบบการปกครองของไทย กลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร ได้แก่ **ฮัวและชา** (ซึ่งแท้จริงแล้วน่าจะเป็นกลุ่มใกล้เคียงกัน) แต่เรามีข้อมูลเกี่ยวกับระบบการปกครองของเขาน้อยมาก สำหรับฮัวมีการปกครองโดยเรียกประชุมว่า **ซุน** และเรียกลูกของซุนผู้สืบทอดอำนาจบริหารว่า **สมวง** ดังที่ Condo ได้อธิบายไว้ ระบบการปกครองของไทยกับฮัวน่าจะได้มีปฏิสัมพันธ์กันมากพอควรสำหรับฮัว ข้อมูลเกี่ยวกับการปกครองของเขาแทบไม่มีอยู่เลย เอกสารของคณะสำรวจฝรั่งเศสและนักวิชาการกล่าวถึงการดำรงอยู่ของฮัวในหมู่บ้านต่าง ๆ ตั้งแต่อินโดจีนตอนใต้จนถึงตั้งเกี่ยวเชียงของ หัวพัน และเชียงรุ่ง ฮัวมีการจัดระเบียบการปกครองเป็นหมู่บ้าน มีแบบแผนการดำรงชีวิตที่พัฒนาพอสมควร ไม่ใช่ชนดั้งเดิมแบบชาวป่าชาวดง มีการค้าขายชุมชนเมืองเช่นเดียวกับคนไทย นอกจากนี้นิทานชนบรมก็ระบุไว้ว่าฮัวก็ออกมาจากภูมิลำเนาที่เจาะน้ำเต้าปึงเช่นเดียวกับไทกลุ่มต่าง ๆ เพียงแต่มีผิวดำกว่า อย่างไรก็ตาม ตามตำนานก็ถือว่าเป็นพี่น้องกับคนไทย แต่เราไม่รู้เรื่องเกี่ยวกับระบบการปกครองของฮัว ทราบเพียงข้อสันนิษฐานที่ว่าฮัวได้เลื่อนสถานภาพเป็นไทจากการรับระบบการปกครองเป็นบ้าน-เมืองแบบของไทย จึงควรจะได้มีการศึกษาในเรื่องนี้โดยลึกซึ้ง

ในวรรณกรรมเรื่องท้าวฮุ่งหรือเจืองได้มีการระบุถึงรูปแบบการปกครองของสังคมสมัยนั้นซึ่งเป็นระบบศักดินา มีการจัดการปกครองเป็น **อาณาจักร** หมายถึง พระยาฝ่ายซ้าย พระยาฝ่ายขวา พระยาเชียงใต้ และพระยาเชียงเหนือ นอกจากนั้นยังมีระบบการเมืองแบบเครือญาติได้แก่ การส่งญาติพี่น้องโดยเฉพาะลูกไปปกครองเมืองต่าง ๆ ทำให้เป็นพี่น้องกันหมด หากยึดตามข้อสันนิษฐานของชลธิรา สันติยาวัฒนา ว่าท้าวฮุ่งเป็นผู้นำที่พูดภาษาตระกูล

มอญ เขมร ลักษณะการปกครองดังกล่าวก็อาจเป็นการปกครองของกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิม เราจะพบความคล้ายคลึงหลายประการในรูปแบบการปกครองของไทยและของกลุ่มพหุภาษามอญ เขมร การศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมจะเป็นกุญแจสำคัญที่ไขไปสู่องค์ความรู้เกี่ยวกับไทเพิ่มขึ้น นอกจากนั้นกลุ่มชาติพันธุ์ในจีนที่เรียกว่าไป๋เยว่และจ้วง ก็อาจนับเป็นกลุ่ม proto-Tai ที่ควรให้ความสำคัญเช่นกัน แต่สำหรับกลุ่มหลังนี้มีนักวิชาการจีนทำการศึกษาค้นคว้าอยู่พอสมควรในขณะที่กลุ่มแรก (ลัวะ-ชา) มีผลการศึกษาอย่างมาก

3.3.3 ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยการปกครองต่าง ๆ ได้แก่ ระหว่างบ้านกับบ้าน, ระหว่างบ้านที่เป็นบริวารและเมืองที่เป็นบริวารกับศูนย์กลางอำนาจ ในแต่ละอาณาจักรไทจะมีเมืองศูนย์กลางอำนาจที่เรียกว่า เมืองหลวง เมืองเหล่านี้เป็นที่ประทับของผู้ปำรัฐ จะมีหอคำเป็นที่ประทับ ในขณะที่เมืองบริวารอื่น ๆ มีเจ้าเมืองเป็นผู้ว่า และต้องขึ้นกับเมืองหลวง โดยการส่งส่วยเป็นสิ่งของหรือแรงงานไพร่มาให้ผู้ปำรัฐ แต่รายละเอียดของการควบคุมดูแลจากเมืองหลวงและการรายงานจากเมืองบริวารไม่ชัดเจน อำนาจสิทธิขาดของเมืองบริวารมีเพียงใด เช่นในการมีกองกำลังทหาร ในการเป็นพันธมิตรกับเมืองอื่น สิ่งเหล่านี้จะต้องกระทำผ่านเมืองหลวงหรือไม่? ข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์มากที่จะทำให้ทราบวิธีรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางหรือวิธีการกระจายอำนาจออกไปจากศูนย์กลาง ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าลักษณะความสัมพันธ์น่าจะเป็นกระจายอำนาจมากกว่ารวมศูนย์ แต่ยังไม่มียืนยัน และยังไม่อาจหาข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ในการทำ ความเข้าใจระบบการปกครอง ไม่ว่าในรูปสมพันธ์รัฐ (federation) หรือสหพันธ์รัฐ (confederation) ที่ Condo เสนอว่าเป็นรูปแบบการปกครองของอาณาจักรสิบสองจุไทย และที่ Lemoine แย้งว่าไม่ใช่ แต่เป็นการแย่งอำนาจและหักหลังกันในระหว่างเมืองต่าง ๆ เพื่อสร้างพันธมิตรที่เข้มแข็งกว่าขึ้นผลัดกันแทนที่ จึงไม่สามารถสถาปนาระบบกษัตริย์ขึ้นได้เช่นอาณาจักรอื่น การขาดข้อมูลเหล่านี้ทำให้ไม่อาจสร้างข้อสรุปใด ๆ ที่อาจนำมาพิจารณาเพื่อทำความเข้าใจระบบการเมืองไทยปัจจุบันได้

ในระดับบ้านซึ่งเป็นการปกครองท้องถิ่นก็เช่นกัน ข้อมูลของชาวไทลื้อสิบสองปันนา ดูจะละเอียดที่สุดในการระบุหน้าที่ของขุนนางใน คำสนามนอก ที่มีหน้าที่ติดตามเรื่องราวหรือปัญหาที่ถูกรายงานมาจากหมู่บ้านซึ่งราชสำนักเวียงผาครอง แต่ข้อมูลนั้นก็ทำให้เห็นเพียงกลไกบางประการที่เชื่อมโยงบ้านต่าง ๆ กับเมืองหลวง แต่ไม่ทราบชัดเจนว่าความสัมพันธ์ของบ้านกับเมืองหลวงจะต้องผ่านเมืองบริวารตามลำดับชั้นหรืออาจมีโดยตรงกับเมืองหลวง ดังนั้นการศึกษาวิจัยในเรื่องการปกครองส่วนท้องถิ่นในระบบการปกครองไทจึงมีความน่าสนใจ นอกจากนั้นยังมีความเป็นไปได้ค่อนข้างสูงเพราะมีข้อมูลพื้นฐานอยู่ระดับหนึ่งแล้ว อนึ่งการสถาปนาระบบผู้นำจนถึงระดับเจ้าฟ้าหรือเจ้าแผ่นดินในแต่ละอาณาจักรก็เป็นข้อมูลที่น่าสนใจมากเช่นกัน

3.3.4 การค้นคว้าเพื่อกำหนดระยะเวลา (Dating) ในประวัติศาสตร์ของพัฒนาการ

ของรัฐไทยต่าง ๆ อาณาจักรไทยแต่ละกลุ่มที่ได้ถูกสถาปนาขึ้นในอดีตมีอายุต่างกัน บางอาณาจักร เช่น อาณาจักรมอญของขุนโลเกิดก่อน อาณาจักรอาหมและอาณาจักรเชียงรุ่งเกิดภายหลัง อาณาจักรสิบสองจุไทยเกิดหลังอาณาจักรอื่น การเกิดและการล่มสลายของแต่ละอาณาจักรมีพัฒนาการที่ต่างกัน หลังจากที่ถูกสลายลงแล้วคนไทยก็ยังคงมีชีวิตอยู่ในระบบการปกครองที่เป็นเมืองเล็ก เมืองน้อย แต่ละอาณาจักรที่เกิดขึ้นจึงเหมือนแสงเทียนที่ถูกจุดสว่างขึ้นที่ละดวงที่ละแห่ง ในบางเวลาอาจมีแสงเทียนสว่างที่บางแห่งพร้อมกัน แต่ดับไม่พร้อมกัน ทุกอาณาจักรมิได้ถูกสถาปนาขึ้นในเวลาเดียวกัน การจัดองค์ความรู้ใหม่มาด้วยการก่อรูปและวิวัฒนาการของรัฐไทยที่ผู้วิจัยได้ลองทำในบทที่ 3 ตอนต้นเป็นเพียงภาพวาดคร่าว ๆ เพื่อช่วยทำความเข้าใจ แต่ยังขาดข้อมูลที่หนักแน่นมากขึ้นขึ้น จึงน่าจะได้มีการศึกษาค้นคว้าโดยนักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีร่วมกับนักวิชาการสาขาอื่น ๆ เช่น นักรัฐศาสตร์ นักสังคมวิทยา นักกฎหมาย ฯลฯ เพื่อแสวงหาข้อสรุปที่แน่นอนยิ่งขึ้นเกี่ยวกับการกำหนดระยะเวลาในประวัติศาสตร์ของพัฒนาการของรัฐไทย ตลอดจนการเกิดและการล่มสลายของแต่ละอาณาจักร

3.3.5 การบริหารจัดการที่ดินที่เป็นส่วนกลางเพื่อเป็นสวัสดิการให้ผู้ด้อยโอกาสที่เป็นไทยด้วยกัน หัวข้อใจหทัยวิจัยนี้ค่อนข้างเฉพาะเจาะจงเมื่อเทียบกับหัวข้อแรก แต่เป็นความแคบที่ได้จากองค์ความรู้ที่สำคัญยิ่ง เราได้ทราบแล้วว่าชนชาติไทมีวิธีการจัดการเรื่องการใช้ประโยชน์ในที่ดินคล้ายคลึงกับระบบคอมมูนิสต์ นั่นคือที่ดินทั้งหมดเป็นของผู้นำ แต่ผู้นำต้องจัดการที่ดินเหมือนเป็นของส่วนกลาง จะเอาที่ดินไปแบ่งปันตามอำเภอใจไม่ได้ ต้องมีการแบ่งปันสิทธิการใช้ประโยชน์เหนือที่ดินที่ดินมากน้อยต่างกันไป โดยนัยนี้กรรมสิทธิเหนือที่ดินอันแท้จริงจึงเป็นกรรมสิทธิส่วนรวม (collective property) ของคนทั้งหมด แต่องค์ความรู้ที่ละเอียดลงไปอีกชั้นหนึ่งก็คือ คนไทรู้จักการจัดสรรที่ดินบางส่วนเป็นที่ดินส่วนกลาง ให้คนบางกลุ่มที่เป็นผู้ด้อยโอกาสในสังคม แต่มีเงื่อนไขว่าต้องเป็นไทเมือง ไม่รวมถึงข้า เช่น หญิงม่ายคนพิการหรือผู้ไม่มีหน้าที่ผลิต เช่นฝ่ายศาสนาที่ได้รับผลผลิตจากที่ดินดังกล่าวโดยสิ่งแรงงานจากส่วนกลางมาช่วยกันทำหน้าที่ผลิต การบริหารจัดการเช่นนี้เปรียบเหมือนรัฐสวัสดิการในปัจจุบันที่เอื้อต่อผู้ด้อยโอกาสในสังคม ถ้าได้มีการศึกษาเจาะลึกถึงรูปแบบการบริหารจัดการในอดีต ภูมิปัญญาที่ชาวไทสั่งสมในการจัดสรรขนาดของที่ดินที่พอเหมาะ เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ด้อยโอกาสและผู้ผลิตจากแรงงานส่วนกลาง ตลอดจนการกำหนดค่าจ้างของฝ่ายผู้ผลิตที่ใช้แรงงานจากส่วนกลางและผู้รับประโยชน์เป็นสิ่งที่จะมีค่ายิ่งและอาจนำมาใช้เป็นแนวทางสำหรับการจัดรัฐสวัสดิการแบบไทในปัจจุบันได้

ถ้าหากได้มีการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมตามใจหทัยวิจัยใหม่ที่เสนอขึ้นนี้ องค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครองของชนชาติไทที่จะมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นและเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการอย่างยิ่ง

บรรณานุกรม
การประเมินสถานภาพการศึกษา : ระบอบการเมืองการปกครองไทย

เอกสารภาษาไทย

ไทอาหม

1. จักรทิพย์ นาดสุภา และเรณู วิชาศิลป์. "องค์ความรู้ประวัติศาสตร์ไทอาหม" การศึกษาวัฒนธรรมชนชาติไท สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ 2538.
2. บรรจบ พันธุเมธา. กาเลหม่านไต กรุงเทพฯ : องค์การค้าคุรุสภา 2504.
3. รณิ เลิศเลื่อมใส. "ปริภูมิภาคไทอาหม" วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร 2539.
4. เรณู วิชาศิลป์ พงศาวดารไทอาหม กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นท์ติ้ง 2540.
5. สารนาถ. (นามแฝง) เชื้อมไทอาหมสายเลือดของเรา พระนคร : เสถียรภาพ 2497

ไทใหญ่

1. เจ้าพญาธรรมาเด. จ้าว พง หยีน และสมพงศ์ วิทยศักดิ์พันธุ์ (แปล) พงศาวดารเมืองไท (เครือเมืองกูเมือง) โครงการประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมชนชาติไท 2540.
2. จ้าว พง หยีน. "ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมไทใหญ่" เอกสารประกอบการสัมมนา ของสำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองแนวประวัติศาสตร์ เชียงใหม่ 7-9 มิถุนายน 2540.
3. นราธิปประพันธ์พงศ์, กรมพระ. พงศาวดารไทยใหญ่ พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา, 2526.
4. นันทสิงห์. (แต่ง) สมปอง ไตคุมแก่น และจักรทิพย์ นาดสุภา (แปล) ประวัติศาสตร์ไทใหญ่ โครงการประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมชนชาติไท 2540.
5. บรรจบ พันธุเมธา. ไปสอบคำไทย
6. -----, กาเลหม่านไตในรัฐชาน คณะอนุกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทยฯ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ประกายพริ้ง 2526.
7. บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. คนไทยในพม่า พระนคร : โรงพิมพ์รามินทร์, 2503.
8. รัตนพร เศรษฐกุล. "ประวัติศาสตร์เมืองเชียงตุง" เรื่องเมืองเชียงตุง เชียงใหม่ : สุริวงศ์บุ๊คเซนเตอร์ 2537.

ไทย

1. คำมูล หน่อคำ, เจ้ามหา. วัดบ้าน 12 คลองเมือง 14 การปกครองและชนบทประเพณี สิบสองปันนา ทวี สุว่งปัญญางกูร (ปริวรรต) ม.ป.ท. 2529.
2. เจีย แชนจอง. "ระบบศักดินาของสิบสองปันนา" เอกสารประกอบการสัมมนาใหญ่ของ สมาคมประวัติศาสตร์เรื่อง คนไทนอกประเทศ : พรหมแดนความรู้ 2532.
3. -----, "วัฒนธรรมข้าวและการจัดระเบียบทางสังคม : ศึกษากรณีไทลื้อเมือง เชียงรุ่งสิบสองพันนาในอดีต" มปป.
4. -----, "ระบบองค์กรปกครองเจ้าแผ่นดินสิบสองพันนา" เก็บความจาก การสำรวจสังคมและประวัติศาสตร์ชนชาติไท (สิบสองพันนา เล่มที่ 9) หนังสือชุดปัญหาชนชาติของคณะกรรมการชนชาติแห่งประเทศไทย. มปป.
5. เจาเสิงจาง และ จางหยวนชิง. ชนชาติไท คณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยเกี่ยวกับจีนในเอกสารภาษาจีน สำนักนายกรัฐมนตรี แปล 2530.
6. ทวี สุว่งปัญญางกูร. (ปริวรรต) ตำนานพื้นเมืองสิบสองพันนา โครงการตำรา มหาวิทยาลัย สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กรุงเทพฯ: มิตรนา 2529.
7. บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. ไทยสิบสองปันนา พระนคร : คลังวิทยา 2497.
8. ----- ลื้อ คนไทยในประเทศจีน พระนคร : คลังวิทยา 2498.
9. รัตนพร เศรษฐกุล. "ห้าเมืองวันตก หกเมืองวันออกของ : สิบสองปันนาก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองปี ค.ศ. 1950" การศึกษาวัฒนธรรมชนชาติไท กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ 2538.
10. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. สิบสองปันนา (รวมบทความของ คณะทำงานศึกษาวิจัยเบื้องต้นสิ่งทอไทลื้อในเขตล้านนาไทย) กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์ ม.ป.ป.

ลาว

1. จารูวรรณ ธรรมวัตร. แอลอดพงสาวดารลาว สถาบันวิจัยศิลปและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม มปท. มปป.
2. ดวงเดือน บุญขาว. แนวคิดและยึดครอง ท้าวทุ่งท้าวเจือง กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ มติชน 2540.
3. เต็ม วิภาคย์พจนกิจ. ประวัติศาสตร์ลาว พิมพ์ครั้งที่ 2 มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2540.
4. พงสาวดารล้านช้าง ประชุมพงสาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 1 พระนคร : สำนักพิมพ์กัณฑ์ 2506.
5. ภิรมย์ โชติกันตะ. "นิยายปรัมปราเรื่องแถน : วิเคราะห์ความเชื่อตามพงสาวดารล้านช้าง" วิทยานิพนธ์สังคมวิทยามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2531.

6. โยธีกาวา โทชิฮารุ. อาหาร ฝั่งธรรมสาร (แปล) "กฎหมายโบราณของลาวกับอีสานของไทย" ญี่ปุ่น-ไทย-อุษาคเนย์ มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2541.
7. ลีลา วีระวงส์. สมทกษ เปรมจิตต์ (แปล) ประวัติศาสตร์ลาว กรุงเทพฯ : พิมพ์เศพรินท์ติ้ง เซนเตอร์ 2539.

ไทดำ/ไทขาว

1. คำ จอ. "ประวัติศาสตร์และเอกสารไทดำในเวียดนาม" การศึกษาวัฒนธรรมชนชาติไทย กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2538.
2. ทวี สว่างปัญญางกูร. "ระบบเมืองไทยในเวียดนาม" วารสารเมืองโบราณ 17, 3 (ก.ล.-ก.ข. 2534) หน้า 36-41.
3. _____. "คนไทยในเวียดนาม : การแบ่งกลุ่ม" ศิลปวัฒนธรรม 18, 9 (กรกฎาคม) 2540 หน้า 112-116.
4. วรณศักดิ์พิจิตร บุญเสริม. (แปล) การศึกษาประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมชนชาติไทย เรื่องการเมืองการปกครองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในสิบสองจุไทย สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (เอกสารอัดสำเนา) ม.ป.ป.
5. สุกางค์ จันทวานิช และจารุวรรณ พรหมวัง-ท่าเพชร. "กลุ่มชาติพันธุ์ไทยขาว" การศึกษาวัฒนธรรมชนชาติไทย กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการ วัฒนธรรมแห่งชาติ, 2538.

เอกสารที่ศึกษาคนไทยหลายกลุ่ม

1. จิตร ภูมิศักดิ์. ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดวงกมล ร่วมกับมูลนิธิโครงการตำราสังคม-ศาสตร์และมนุษยศาสตร์. 2524.
2. ศรีศักร วัลลิโภดม และสุจิตต์ วงศ์เทศ. ไทน้อย ไทใหญ่ ไทยสยาม กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน 2534.

เอกสารภาษาฝรั่งเศส

ไทลื้อ

1. LEFEVRE-PONTALIS, Pierre. *Mission Pavie Indo-Chine 1879-1895*. Paris 1902.
2. LEMOINE, Jacques. "Panorama des Auteurs Francais sur les Tai Du Viet-Nam Occidental et leurs prolongements au Laos" *Peninsule* 34, 1997 (1) p. 37-80

มย

1. ARCHAIMBAULT, C. "L'Histoire du Champasak" *Journal Asiatique*. 1961.
2. BOURLET, A. 1906 "Socialisme dans les hua phan (Laos, Indo-chine", *Anthropos* I 1906: 521-528.
3. LAFONT, Pierre Bernard. *Bibliographie du Laos*. Paris : Ecole Francaise D'extreme-Orient. 1964.
4. PAVIE, Auguste. "Histoire du pays de Lan chhang, Hom khao" *Etudes diverses* tome 2, : 17-38.

ไทดำ/ไทขาว

1. LEBAR, Frank M., HICKEY, Herald C., MUSGRAVE, John K. *Ethnic Groups in Mainland Southeast Asia* New Haven : Human Relations area Files Press. 1964.
2. ROBERT, R. *Notes sur les tay Deng de Lang Chanh*, Memoire No. 1, Institut Indochinois pour l'Etude de l'Homme, Hanoi : Imprimerie d'Extreme-Orient. 1941.

เอกสารที่ศึกษาคนไทยหลายกลุ่ม

1. CONDOMINAS, G. "Essai sur l'evolution des systemes politiques thais" *L'espace social a propos de L'asie du Sud Est* Paris : Flammarion, 1980.
2. LEMOINE, J. 1997. "Feodalite Tai chez les Lu des Sipsong Panna et les Tai blancs, noir et rouges du nord-ouest du vietnam" *Peninsule* 35, 1997(2) :171-217.
3. MASPERO, H. 1971. "La societe et la religion des chinois anciens et celles des Tai modernes" dans *le Taoisme et les religions chinoises* Paris : Gallimard
ตีพิมพ์ขึ้นจากบทความที่นำเสนอในการประชุมที่โตเกียวเมื่อปี 1929.
4. RISPAUD, Jean. "Les noms a elements numeraux des principautes tai" *Journal of The Siam Society* 29, Pt. II, 1922.

เอกสารภาษาอังกฤษ

ไทอาหม

1. BARUA, A. "An Aspects of Tai-Ahom Polity", 1966.
2. BHUYAN, S.K. Lachit Barphukan and his times. 1947.
3. ----- Atan Buragohain and his times. 1957.
4. ----- "The Administrative System of the Ahoms" A Souvenir on Aspects of the Heritage of Assam 22nd Session, Indian History Congress, Guahati, Assam. December 1959.
5. ----- (compiles, edited and transtated) Tungkhungia Buranji or a History of Assau 1681 - 1826 A.D.
(Guwahati : Department of Historical and Antiquarian Studies, 1990)
6. GATE, E. A History of Assam 1905.
7. GOGOI, P. The Tai and Tai Kingdom : With a fuller Treatment of the Tai-Ahom Kingdom in the Brahmaputra Valley 1968.
8. HAMILTON, Francis. An Account of Assam 1820.
9. RENOO Wichasin. "The Tai Ahom Rank of 'Chaoluang' : A Study based on The Ahom Buranji" Proceedings 3rd International confrence on Thai studies Canberra (3-6 July) 1987.
10. SARMA, A. C. Tai Ahom System of Government Delhi : P.R.Publishing Corporation. 1986.
11. TERWIEL, B.J. "Ahom and the Study of Early Thai Society" JSS 71 : 42 - 62 1983.

ไทไทย

1. ARCHER, W.J. Extracts from Mr. W.J. Archer's Journal of a Visit to Chiangmai in May and June 1888.
2. Chao Ying Sida, "Short Political History of the Shan States" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 2508.
3. Chiefs and Leading Families in Shan States & Karenni (Collected up to 1939). Simla : Government of India Press, 1943.
4. ELIAS, N. Introductory Sketch of the History of the Shans in Upper Burma And Western Yunnan Culcutta : Foreign Department Press, 1876.
5. GOGOI, P. "The Political Expansion of the Mao Shans" JSS. 44 (1956), p. 125 - 138.

6. LEACH, E. R. Politic Systems of Highland Burma. Cambridge : Harvard University Press 1954.
7. LEBAR, Frank M., HICKEY, Herald C., MUSGRAVE, John K. Ethnic Groups in Mainland Southeast Asia New Haven : Human Relations area Files Press. 1964.
8. LUCE, G.H. "The Early Syam in Burma's History" JSS. Vol. 46 part 2, p. 123 - 214.
9. MILNE, M.L. sharis at Home 1910.
10. P. SAIHOO. The Shan of Burma : an Ethnographic Survey B. Litt. Thesis. Oxford University 1959 (unpublished)
11. PLICHER, R.H. "The Shan States Tributary to Burma." 1885.
12. SAIMONG, MANGRAI, SAO, The Shan States and the British Annexation Ithaca, N.Y.: Cornell University, Southeast Asia Program, Data Paper No. 57, 1963.
13. SCOTT, J.G. & HARDIMAN, J.P. Gazetteer of Upper Burma and the Shan States. Rangoon : Superintendent of Government Printing and Stationery, 1900.

ໄນ້າ

1. CAREY, Fred W. "A Trip to the Chinese Shan States" The Geographical Journal No. 4 Vol. 14 (1899)
2. HSICH SHIH-CHUNG. Ethnic Political Adaptation and Ethnic Change of the Sipsong Panna Tai : an Ethnohistorical Analysis. Ph.D. thesis, University of Washington, 1989.
3. IZIKOWITZ. "Notes About The Tai" The Museum of Far Eastern Antiquities Bulletin No.34 Stockholm : Elanders Boktryckeri A.B. 1962.
4. LEBAR, Frank M., HICKEY, Herald C., MUSGRAVE, John K. Ethnic Groups in Mainland Southeast Asia New Haven : Human-Relations area Files Press. 1964.
5. LEMOINE, Jacques. "Tai lue Historical Relation with China and the Shaping of the Sipsong Panna Political System" in Proceedings of the 3rd International Conference on Thai Studies. Canberra (3-6 July) 1987.
6. Nagamura, M. "Political System of Sip-Song Panna : An Attempt at an Ethno-Historical Exploration into a Lue Kingdom of Yunnan China" Paper Presented at The 17th Annual Conference of the American Society for Ethnohistory, 1971.

ไทดำ/ไทพวน

1. LEBAR, Frank M., HICKEY, Herald C., MUSGRAVE, John K. Ethnic Groups in Mainland Southeast Asia New Haven : Human-Relations area Files Press. 1964.
2. CONDOMINAS, Georges. From Lawa to Mon, From Saa' to Thai : Historical and Anthropological Aspects of Southeast Asian Social Spaces. Gehan Wijeyewadene (ed.) Canberra : Australian National University, Research School of Pacific Studies Department of Anthropology. 1990.

เอกสารที่ศึกษาชนไทหลายกลุ่ม

1. IZIKOWITZ. "Notes About The Tai" The Museum of Far Eastern Antiquities Bulletin No.34 Stockholm : Elanders Boktryckeri A.B. 1962.
2. SATYAVADHNA, C. "Tamnan muang : Ethnic inter-Relationships in the History of Lanua" Wannakam-Silapa Sadudee. Bangkok : Kasetsart University. p. 23 - 55.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้สามารถดำเนินการจนสำเร็จลุล่วงไปได้ ด้วยอาศัยความอนุเคราะห์จากหลายฝ่ายประกอบกัน ผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่อนุมัติให้ทุนสนับสนุนการประเมินสถานภาพองค์ความรู้ด้านระบบการเมืองการปกครองของชนชาติไทในครั้งนี้

ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์เจีย แชน จอง ที่ปรึกษาโครงการวิจัย ที่ได้จัดหาเอกสารภาษาจีนขึ้นสำคัญ และช่วยแปลสรุปเนื้อหาให้แก่ผู้วิจัย

ขอขอบคุณศาสตราจารย์ Condominas และศาสตราจารย์ Lemoine ที่ได้แนะนำและจัดหาเอกสารสำคัญภาษาฝรั่งเศสให้

ขอขอบคุณศาสตราจารย์ดร.จักรทิพย์ นาดสุภา และ อาจารย์ดร.อานันท์ กาญจนพันธุ์ ที่อนุเคราะห์ให้ค้นคว้าเอกสารจากห้องสมุดส่วนตัว และขอบคุณดร.รัตนพร เศรษฐกุล ที่ได้มอบสำเนาเอกสารหายากบางชิ้นให้

ขอบคุณคุณสุดแดน วิสุทธิลักษณ์ ที่เอื้อเฟื้อเอกสารส่วนตัวรวมทั้งให้ข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อการทำงาน

ขอบคุณคุณภัทรา บุนนาค ผู้จัดพิมพ์ต้นฉบับร่างรายงานด้วยความเอาใจใส่ตลอดระยะเวลาการทำงาน

ขอบคุณสถาบันไทยศึกษาและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกท่านที่ทำหน้าที่ประสานงานอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งอำนวยความสะดวกนานาประการแก่ผู้วิจัย

ขอบคุณศูนย์ข้อมูลไทยศึกษา ห้องสมุดสยามสมาคม และเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานทั้งสองที่ได้ช่วยเหลือและให้ความสะดวกในการเข้าถึงค้นคว้า

ผู้วิจัยหวังว่า ผลการประเมินสถานภาพองค์ความรู้ด้านระบบการเมืองการปกครองชนชาติไทนี้ จะเป็นเสมือนแผนที่แสดงภาพองค์ความรู้ที่มีอยู่และทิศทางของการศึกษาวิจัยในอนาคต อันจะช่วยขยายพรมแดนแห่งความรู้ในเรื่องนี้สืบต่อไป

รองศาสตราจารย์ดร. สุภางค์ จันทวานิช

นางสาววิมลภา สิริพงษ์

ผู้วิจัย

